Pr. Žadeikis.

DIDŽIOJO KARO UŽRAŠAI

II DALIS

1917—1918—1919
metai

Išleido ir spaudė „RYTAS", Akcinė bendrovė
Klaipėdoje 1925 met.

Įžangos žodis.

Kadangi I dalis mano „Didžiojo Karo Užrašų" gana prielankiai liko visuomenės priimta ir iš visur teko girdėti pageidavimai ir padrąsinimai, kad ir II dalis greitu laiku pamatytų saulės šviesą, tai aš ir pasirūpinau tą darbą atlikti.

To mano veikalo tikslas, kaip I dalyje kad minėjau, yra tas, kad mažesnieji Didžiojo Karo įvykiai nedingtų, kad žmonių ūpas būsimam istorikui galimai aiškiai būtų nušviestas, nes benešant karo sunkenybes išrodė, jog žmogus jų niekuomet neužmirš, vienok gi paaiškėjo, jog tos sunkenybės greit slenka į laikų šešėlį, daugiausiai dėlei to, kad po karo užėjo daug sunkesni suirutės ir Lietuvos statymo laikai.

Antroje „Didžiojo Karo Užrašų" dalyje tilpsta daug įdomesni nusidavimai, nes vokiečiai 1915 ir 1916 metais tik rikiavosi Lietuvoje, o sekančiaisiais metais jie savo sumanymus kietai jau vykdino.

Taipo gi 1917 metais pradeda švisti kaip kokia aušrelė pro storus audros debesis Lietuvos pavidalas. Ir čia man rūpėjo tuos pirmykščius mūsų valstybės žingsnius kuoteisingiausiai nušviesti, žinoma tiek, kiek tai man buvo prieinama, gyvenant toli nuo centro. Taigi visa tai pagal savo išgalės padaręs, manau kaipo Lietuvos sūnus savo pareigą atlikęs.

Pr. Žadeikis.

31 sausio 1922.
Skuodas.

Pr. Žadeikis.

Sausis 1917.

Bendri patėmijimai.

Benešdami diena iš dienos sunkų vokiečių jungą, susilaukėme vel Naujų Metų. Ypatingi ima jausmai: žmogus jautėsi, turįs gryną sąžinę, vienok tiek reikia kentėti; savaime pradedi mąstyti: kankynė vis tiek turės ar šiuomet, ar tuomet baigtis, kaip gi tuomet išrodys tie mūsų kankintojai!? Iš tikrųjų, nori žmogus sulaukti tos valandos, kuomet kankintojai liks nubausti ir su gėda turės pabėgti, širdyje yra tasai įsitikinimas taip giliai įsiskverbęs, jog tikrai tai turi įvykti ir mes to sulauksime... Bet skaudi tikrybė išblaško tas svajones, vokiečiai dar galingi, ilgai reikės su jais grumtis, nors dirksniai ir atšipę, sveikata sumažėjus. Juk ne juokai išgyventi dvejus metus tokiame pragare.

Bet nenoroms pradedi žmogus ir antraip galvoti: juk tai didžiausias karas, kokio pasaulyje nėra buvę, prieš karą mums blogiau būti nebegalėjo, gal Gerasis Dievas pažvelgs ir į mūsų suvargusią tautą! Matome tat tokius nusidavimus, kokių niekas nėra matęs ir gal niekuomet nematys, todel drąsos ir ištvermės! Imki tik plunksną ir užrašinėk! Tie maži nusidavimai tai — didžiausi faktai, kurie daug ką nusverti arba bent paaiškinti gali.

Nuo 1917 metų prasideda antroji karo dalis; 1915 metais vokiečiai užėmę Lietuvą, skubiai organizavo administraciją, kad kuodaugiausiai turėti iš jos pelno. 1916 metais administracijos rikiavimas dar nebuvo užbaigtas, bet veikė karo stovis ir Lietuva skaitėsi, kas-žin kodel, taip ilgai Etappen - Gebiet. Bet visgi vokiečiai, viso pasaulio ujami, kaip ir privengė parodyti visą savo „Deutsche Strenge“ (vo-

kišką griežtumą); daug buvo valdininkų visai dorų žmonių; vokiečiai buvo kuotvirčiausiai įsitikinę, kad Lietuvos jie nebepaleis iš savo rankų, arba bent Žemaitijos. (Samogitien würden wir gerne haben), todel ir jų išleistieji valdymo įstatai lietė netik dabartį, bet ir ateitį. Tačiau, galutino apsiskaitymo su mūsų krašto gyventojais arba kad ir su svetima valstybe dėlei Lietuvos jie bijojo. Galų gale 1915 ir 1916 metais pas vokiečius veikė kieta drausmė, todėlei su jais buvo galima susikalbėti.

Bet štai Santarvė su pasityčiojimu atmeta vokiečių 12. XII — 1916 pasiūlytąją taiką. Nors vokiečiai ir drąsino save, kad žūt-būt išlaikyti, tačiau daugel kam buvo aišku, jog karas Vokietijai yra pralaimėtas; prasideda tarp jų nesutikimai ir drausmės irimas. Tuo metu lietuvių padėtis dideliai pablogėjo, nes prisiėjo turėti reikalai su pasileidėliais ir plėšikais, kurie plėšė netiek savo valdžios naudai, kiek savo kišenei!

Darydamas bendruosius patėmijimus apie žydus, jaunimo ratelius, miškų naikinimą ir k. be abejo gal pakartosiu tai, ką jau išdėsčiau pirmoje Didžiojo Karo Užrašų dalyje, bet tai neišvengtina, nes tie patys įvykiai, pasikeitus žmonių ūpui, atrodo visai kitoje šviesoje.

Keletas žodžių apie žydus.

Visai neprasilenkiant su tiesa, galima pasakyti, jog vokiečių lietuviams uždėtasai jungas būtų buvęs perpus lengvesnis, jei ne žydai. Jie visai nesislėpė su tuomi, jog jų slaptosios organizacijos nutarusios šito karo metu vokiečius šelpti, arba bent jiems būti prielankiais, taip jie elgėsi visu karo metu, visur vokiečius palaikydami, tankiai suteikdami jiems slaptų žinių. (Grušlaukės klebonas kun. Razmus, vokiečiams užėjus, ar tą pačią, ar antrą dieną turėjo kaž-kur važiuoti, vietinei žydei pasirodė ta klebono kelionė įtartina, jinai tuojau pranešė tai vokiečiams ir klebonas buvo pagintas ir smulkiai ištardytas).

Kiekvienas susipratęs lietuvis be abejo žino, kaip žydai mus išnaudojo pirm karo, ir tai dar tuo metu, kada rusų valdžia mums prielankesnė norėjo pasirodyti, negu žydams, tai ką besakyti, kuomet valdžia pakliuvo vokiečių rankosna.

Suprantamas dalykas, jei žydų vietoje būtų buvusi kita kokia tauta, tai ir jinai be abejo, gyvendama draug su mažiau išlavintais ir nesusipratusiais mūsų tautiečiais, tą patį būtų dariusi, ką žydai mums darė. Aš čia privedu tik faktus, visai nesivadovaudamas kokia neapykanta, nes žydų tautą aš gerbiu, ir geruoju su jais gyvenu.

Kai tik Skuode pasirodė vokiečiai, žydai sutiko juos prielankiai, net atvirai žmonėms sakydavo: tai mūsų tėvas! Jie pirmieji teikė vokiečiams pirmąsias reikalingiausias žinias apie vietinius santykius; beregint pranešdavo jiems ką kame galima gauti. Yra neužginčijami nusidavimai, kad kaikurie žydai persidarę vokiečių kareivių rūbais, ėjo draug į sodžius plėšti; taip atsitiko pas ūkininką Jurgį Baltiejų Puotkalių sodžiuje ir pas Antaną Skridailą Budvietėje (Skuodo valsčiaus).

Kaip žinoma, vokiečiams su visu pasauliu bekariaujant, labai stigo arklių, jų tat kariuomenė, eidama į Lietuvos gilumą ir grobstė žmonėms arklius, kur tik sutiko ar pamatė, bet suprantama, tuo būdu visgi ne ką daug buvo galima pagrobti, nes žmonės, kiek įmanydami, slapstėsi su arkliais, o kariuomenė ėjo tik tam tikrais vieškeliais, bijodama šunkelių ir miškų. Žydai tat tuojau pradėjo vokiečiams supirkinėti arklius, baugindami žmones, kad vistiek vokiečiai atims, ir išviliodavo nuo jų puikiausius arklius už niekus. Žydas, negalėdamas su žmogumi susiderėti del kainos, iš tikrųjų atsivesdavo vokietį ir vokietys veltui atimdavo. 1915 metais netikėtai užėjau pas Skuodo komendantą, žiūriu čia bėsą: arklių pirklys žydas Dimantas su vokiečių kareiviu ir kažkoksai žmogelis, gerokai apsiverkęs. Pasirodė, jog tam žmogui praeitą naktį pavogė arklį; jis atsiginęs pėdsakais lig Skuodo ir, iš tikrųjų, atradęs savo arklelį Dimanto arklydėje tarp supirktųjų arklių. Įdomus buvo tardymas: Dimantas ką tik nori, kalba, o kai pradės žmogus kalbėti, kareivis tuojau kiša kumštį prie jo lūpų. Nieko negelbėjo nei mano užsistojimas, nes komendantas paliepė, kad tasai žmogus, pristatytų liūdytojus; gauk tu, žmogus, liūdytojus, kada visi bijosi vokiečių, kaip ugnies! Taip ir žuvo arklys beturčiui žmogeliui.

Arklių supirkinėjimas, matos, buvo organizuotas dalykas. Žemaičių krašte patsai viršiausysis arklių pirkėjas buvo žydas Javšic, regis, iš Gargždų. Jis turėjo nemaža pagelbininkų:

taip Silberbergį tuose pačiuose Gargžduose; Dimantą — Skuode; Leviną — Židikuose. Kokį pelną, matosi, turėjo ta gerbiama bendrovė, galima spėti, kad ir iš to: 1916 metais Dimantui uždėta pagalvinio mokesčio 28.000 markių; Levinui — 26.000 markių. Už šiuos gi 1917 metus abiem uždėta po 100.000 markių. Tuomet tai buvo dideli piningai.

Paskui Javšyc kaž - kuomi prasikalto vokiečiams ir pakliuvo į Telšių kalėjimą, regis, kad perdaug nuo vokiečių už arklius lupęs. Iš kalėjimo išgelbėjo jį jo žmona tiktai per didelį vargą, kuomet patsai viršiausis vokiečių kariuomenės rabinas (Feldrabbiner) užtarė jį pas patį Hindenburgą. Buvo teismas, Javšycą gynė patys garsieji Berlino advokatai, nu, ir, žinoma, išteisino...

Tai mažas vaizdelis iš žydų darbuotės karo metu. Javšyco byla yra perdaug įdomi, reikia spėti, kad karui pasibaigus Lietuvos valdžia pasirūpins ją labiau nušviesti...

Antrasai platesnysis žydų darbuotės laukas — tai miškų naikinimas, bet apie tai bus skyrium parašyta.

Pirmuoju Skuodo miesto galva buvo paskirtas Elijas Soloviejčik, buvusysis rusų laikais advokatas, kurs taip atvirai pradėjo imti kyšius, kad net patys žydai nesiliovė jį skundę vokiečiams. Proga gi kyšiams buvo begalo plati, nes miesto viršininko žodis karo metu turėjo tiesiog diktatorišką reikšmę; galų gale vokiečiai nebeapsiklausydami skundų išmetė jį ir paskyrė kitą žydą Kannengiserį, kurs vienok trumpai teviršininkavo ir neturėjo progos savo gabumams parodyti, ypač kad jis tesiskaitė tik miesto viršininko pagelbininku; tikruoju miesto viršininku buvo vietinis vokietys vaistininkas Katterfeldas; mat, vokiečiai suprato žydų „gabumus" ir nebepatikėjo jiems vieniems taip svarbios vietos.

Netrukus Skuodo miesto viršininku (Bürgermeistru) liko paskirtas Feldvebel-Leitenant Rückwarth, bet Kannengiseris vistiek pasiliko visos miesto valdybos siela, pirmuoju Rückwarth'o patarėju, ir išbuvo toje vietoje lig pat vokiečių prasišalinimo. Kiek jisai (Kannengiseris) yra žmonėms ašarų išliejęs per taip ilgą laiką, čia niekas neapsakys, priėjo prie to, kad žmonės jam rankas bučiavo, kitaip nevadindami, kai: ponuti! ponuti! Jis taip įsigalėjo, kad net pradėjo nuo moterų jų garbės reikalauti; kaž kokia Stibiriakienė iš Pakalniškių sodžiaus net verkdama skundėsi man apie tai; jinai, mat, mal-

davo Kannengiserį už savo suimtąjį vyrą. Pasibaigus vokiečių valdžiai, Kannengiseris bijodamas žmonių keršto, kai kuriam laikui prasišalino iš Skuodo, bet netrukus vėl pasirodė, net advokatauti ramiai sau pradėjo, matydamas, kad lietuviai temoko tik save skriausti, savo gi tikrųjų skriaudikų visai nematydami.

Vokiečių valdžia laikas nuo laiko pargabendavo vietiniams gyventojams reikalingųjų prekių, būtent: cukraus, gazo, druskos, dalindavo miltus ir bulves. Iš pradžių, kolei pas vokiečius tebebuvo drausmė, gana teisingai visa tai būdavo padalinama ir pigia kaina. Bet paskui vokiečiai suprato, jog visa tai galima parduoti, nu, ir žinoma viskas tekdavo žydams žmonėms gi tik tiek, kiek nuo žydų belikdavo.

Skuodo miesto valdybos raštinėje be Kannengiserio darbavosi dar bent du žydu; jie iš anksto žinodavo būsinčius vokiečių įsakymus ir parėdymus, ir iš kalno žinodavo kaip prie tų įsakymų prisitaikinti, arba jų visai išvengti.

Ypač skaudu buvo matyti, kaip skuodiškiai žmonės buvo varu verčiami 1917 metais privežti visas žydų ledaunes ledais; ir vežė vargšai savo menkučiais arkliukais, pykdami ir keikdami, bet atsisakyti nebuvo galima, nes buvo paskelbta, jog tai daroma karo reikalams!!

Miškų naikinimas.

Kuomet vokiečiai ėjo į Lietuvą, vydami į rytus rusus, niekas ir stebėtis nesistebėjo, kad jie savo karo reikalams daug naikino miško, būtent: apkasams, tiltams, namams statyti ir tt. Bet jie, matos, greit suprato Lietuvos miškų vertę, todel dar lig 1915 metais pradėjo rikiuoti miškų valdymą. Užimtosios Lietuvos miškai liko padalinti į trejetą plotų, kuriuos prižiūrėjo tam tikri miškų urėdai (Oberförsteriai). Mūsų apylinkės miškų urėdas, hauptmann'as Luther, gyveno Telšiuose, jis turėjo savo globoje daug girininkų (Försterių). Jų surikiuotoji miškų administracija pirma pirmiausiai pasirūpino sužinoti, ką jinai turi; visi miškai valdiški ir nuosavūs buvo josios žinyboje. 1916 metais vokiečiai pardavinėjo miškus gana skundamai, tik vietiniams reikalams ir tai pigiausia kaina, kokios niekas ir suprasti negalėjo. Bet žmonės bijojo pirkti. Štai, kuomet 1917 metų pradžioje paaiškėjo, jog Santarvė ir

nemano su jais taikintis, tai tuomet vokiečiai, matydami savo galą, baisiai įnirto mūsų miškus naikinti. Jiems pagalbon atėjo žydai; visupirmu jie išgavo leidimus kirsti tuos miškus, kuriuos jie dar pirm karo buvo nuo prasigėrusių dvarininkų užpirkę. Iškirtę tuos, pradėjo pirkti nuo vokiečių kitus, bet tam tikromis sąlygomis, būtent, kad vokiečių valdžia sukirsdintų mišką ir pristatydintų jį lig geležinkelio stočių arba lig kokios nors upės. Čia tai ir slepiasi visas tragizmas: būtent vokiečių žandarai prisimynę varė mūsų žmones vežti žydams medžius. Net širdis sopėjo, matant, kaip vargšės moteriškės, kurių vyrai kare, vargo, turėjo pačios važiuoti į mišką didžiame šaltyje su palaikiais arkliukais, kurie kaž kokiu stebuklu joms buvo bepalikę! Važiavo jos pačios dėlei to, kad niekam nebuvo važiuoti, nes žandarai su kančiukais varė iš kiekvieno kiemo, neatsižvelgdami, ar yra tenai bent vienas vyriškas, ar ne!

Apie Skuodą ypač nukentėjo taip vadinama Miesto medė (miškas), Norvydžių ir Klauseikių miškai. Kaip tyčia, 1917 metais buvo begalo šalta žiema ir puikus žiemos keliàs, kuomet tik išeisi į miestą, tai ir pamatysi eilių eiles vežimų su drūčiausiais sienojais iš Norvydžių ir Klauseikių miškų. Miesto medė labiau nukentėjo, nes čia visai netoli buvo pravestas geležinkelis, ir Paluknės stotyje daug buvo sukrauta medžiagos ir buvo dirbamos skiedos stogams dengti.

Bet labiausiai nukentėjo Kuršo miškai, ypač garsus Paurupio miškas. Čia (Rucavoje) vokiečiai buvo įtaisę didelę lentpiuvę ir iš Darbėnų geležinkelio stoties pravedę lig Rucavos siauratakinį geležinkelį.

Iš Skuodo geležinkelio stoties kaž kokie Liepojos „pirkliai" patys savo lėšomis buvo pravedę į Kuršo mišką siauratakinį geležinkelį, kurs irgi neblogai darbavosi, nes didžiausi miškų plotai liko iškirsti. Skuodiškiai žmonės juokdavosi, sakydami, jog greitu laiku pamatysime Liepoją arba jūrą, nes vietoje traškančių girių beliko tik pliki laukai.

1917 metais sausio mėnesyje prisiėjo važiuoti į Varnius pro Žarėnų miestelį; netoli Minijos upės kranto patėmijau tiesiog baisias eglinių malkų (popieriui dirbti) krūvas, buvo net laukai apkrauti. Pasirodo, jog visa tai turėjo suvežti žmonės, žandarų verčiami, kaž kokio žydo naudai. Vietinis klebonas kun. Lomanas sekmadieniais buvo verčiamas paskelbti iš sa-

kyklos ne tik kaimus, kurie privalėjo ateinančioje savaitėje važiuoti miškan, bet ir tų žmonių pavardes, kurie už nevažiavimą buvo nubausti; šeštadienio vakare žandaras įteikdavo jam ilgą pavardžių sąrašą.

Linkimų (Kretingos apskr.) žandarams vietinis žydas paskolino bent puskapį papenčių tvartui apmušti, už tą malonę žydas nusikirto kunigaikščio Aginskio miške penkias tokias drutas pušis, kokios retai kame besimato.

Tie keli vaizdeliai jau užtektinai parodo, kokiose rankose atsidurė Lietuvos miškai 1915 metais ir kaip jie buvo naikinami lig 1918 metų galo.

Jaunimo rateliai.

Užėjus taip sunkiems laikams, žemaičių nesusipratimas ir jų tamsumas durte durė vokiečiams į akį, tankiai prisieidavo nurausti už savo tautiečių nekulturingą pasielgimą. Bet karo metu vokiečiai uždraudė visoms draugijoms veikti ir susirinkimus daryti. Tačiau dar 1916 metais pradėjau slaptai steigti jaunimo ratelius, kad savo tautiečiams bent šį tą paaiškinus. Ir taip pasisekė sutverti ratelius: Budvietėje (19 narių), Šarkėje (17 narių) ir Puotkaliuose (24 nariai). Reikėdavo kas šventadienis į kurį-nors iš tų ratelių važiuoti. Darbas sunkus ir kartu pavojingas, nes be abejonės vokiečiai už slaptų ratelių steigimą būtų nepaglostę; bet kaipo klebonui visgi buvo leista važinėtis savo parapijos ribose. Nuvažiavęs aiškindavau ratelio nariams ir šiaip-jau svečiams: kaip eina karas, skaitydavau paskaitas apie tokių ratelių tikslą ir jų naudingumą, apie tautybę ir tautišką susipratimą, apie blaivybę, apie taupumą ir tt. Didžiai būdavo malonu, taip žiauriais laikais praleisti vieną kitą valandą tarp savųjų; į Skuodą ir grįžti nebesinorėdavo, nes iš tolo prie jo besiartinant, jau dvokdavo vokiečių kvapas.

Geriausiai veikė Puotkalių ratelis; čia vaikinai ir mergaitės greitu laiku susiprato tautiškai, išsidirbo draugiškumas; išmokta puikių puikesnių eilių, gražių gražesnių dainų.

Bet likus Sedos apskrities viršininku Šulte-Heutehauzui, buvo pavojinga taip tankiai ratelius lankyti. Tik retkarčiais bebuvo galima nuvažiuoti. 1918 metais likus Sedos viršininku Mossneriui, vėl liuosai buvo galima veikti.

Vėl arklių ėmimas. 12 sausio 1917.

Praleidę šventes, neilgai gyvenome ramybėje, netrukus išgirdome, jog 12 sausio žmonės privalo suvesti į Skuodą visus arklius su žyme E. F., kuri liko įdeginta arkliams 9 spalio 1916 metais. Daug žmonių, ypač beturčių ir našlių žandarų įgąsdinti, paklausė paliepimo, bet daugel kas visai nevedė tokių arklių. Ir stebėtina, nei jokios bausmės jiems už tai nebuvo. Tiesa, apskrities viršininkas atsiuntė apgarsinimą, kad gyventojai, nevesdami savo arklių, parodę (ungeheuerliche Unbotmässigkeit) baisiausią nepaklusnybę, ir grumojo ateityje didelėmis bausmėmis, bet tasai dalykas tuomi ir baigėsi.

Žemaičių nesusipratimas.

Visos vokiečių žemaičiams užkraunamos sunkenybės būtų buvę kur-kas lengvesnės, jei žemaičiai būtų buvę susipratę ir kitas kitą užjausdami, būtų lengviau nešę tą jungą. Bet deja, ilgas rusams vergavimas taip sugadino žmones, jog tiesiog ima nusiminimas, matant išgverimą ir tamsumą!

Ir taip, prie mažiausio tarpo savęs susipykimo, viena pusė kuogreičiausiai bėga pas vokiečius ir skundžia antrąją. Vokiečiai tik rankas trina ir džiaugiasi iš to. Kaž kuomet priminiau tai vienam jų karininkui ir pasityčiojau, sakydamas, jog tokius pranešėjus, reikėtų nubausti. Karininkas man atsakė: „Neturime teisės netikėti tokiems pranešimams.“ Savo priešą įgelti buvo kuomi, nes vokiečiai buvo išleidę daugybę įsakymų, ir nebuvo to žmogaus, kurs kuomi nors prieš tuos skaitlingus įsakymus nebūtų nusižengęs. Pavyzdžiui, po mirties bausme buvo liepta atiduoti ginklus, tuomi tarpu daugel kas neątidavė; kilus vaidams, ir skubėdavo vienas antrą įskųsti, kad tas ir tas turi šautuvą. Tokios skundos pasekmės būdavo sunkios: krata, suėmimas, mušimas, gabenimas Sedon į kalėjimą, iš tenai į Mažeikius, į kariškąjį teismą. Neseniai Petrikas iš Kulų įskundė savo kaimyną Dirkstį. Soltanas iš Norvydžių įskundė savo pamotę Soltanienę, bet taip negabiai pats buvo po stogo pakišęs revolverį, kad vokiečiai tai suprato, ir jis patsai atsisėdo kalėjime.

Panašūs atsitikimai visgi buvo pertankūs!

Kelionė į Varnius. 20 sausio.

Po teisybės, ta mano kelionė neturėtų tilpti Didžiojo Karo Užrašuose, nes tai mano grynai asmeniškas dalykas, tačiau taip sunkiais laikais, prie tokio baisaus suvaržymo ir tiek daug jau pakėlus vargų ir žygių, buvo gyvas reikalas, taip sakyti, nesuturimas dvasios traukimas, pamatyti prigimtą kampelį, pasidžiaugti, pasigerėti miškais ir krūmeliais, kame praslinko — prabėjo laimingiausios gyvenimo valandos! Be to, buvo ir prievolė savo senus tėvus, kol gyvi, aplankyti. Mano kelionės draugu apsiėmė būti mano brolis Jonelis; ne kiti motyvai vertė ir jį keliauti tokiame šaltyje, nes ir jis labai mylėjo anas plačiausias Parėškečio balas ir pelkes, neapregiamąs torpynės ir šilus. 20 tat sausio dieną traukėva abu per Mosėdį, Salantus, Šateikius; Plungėje prisėjo nakvoti. Visur matėva daugybę vokiečių ir labai sunkų žmonių gyvenimą. Vokiečiai, pasiputę, važinėjosi ir medžiojo, jautėsi pilnais šeimininkais.

Išaušo, 21 sausio diena, puikus sekmadienio rytmetys. Lig anksti leidovos į kelionę per Žlibinus į Žarėnus.

Nuo Žarėnų prasidėjo mūsų gimtoji šalelė; kur pažvelgsi — čia atmintis. Kapuose ilsisi amžinuoju miegu mūsų teta Benigna Riekašienė. Už Žarėnų Luokės link tolybėse, it juodas kaspinas, mėlinuoja Plutinės miškai ir Žąsugalo kalnai. Abu su Joneliu džiaugėvos kiekvienu laukeliu bei miškeliu. Ir juo artinavos prie tėvynės, tuo džiaugsmas buvo didesnis. Pravažiavus Ankantų mišką, pasukova po dešinės Vydmantų link. Važiuodamu per Patiltės tiltą, pamatėva už giliausių pelkių tarp tamsių miškų mūsų tėviškės baltus stogus.

Rytą būsiva tenai, kad aplankyti mūsų brolienę, kurios vyras Apolinaras Žadeikis jau trečią žiemą vargsta karo laukuose.

Aplankę senus tėvelius ir kitus artimuosius, pasidžiaugę savo pažįstamais laukais ir krūmeliais trečią dieną leidavosi atgal į Skuodą, į vargą, kad vėl grumties su vokiečiais.

Vasaris 1917.

Bendri patėmijimai.

Vasario mėnuo buvo labai šaltas; kai įsivyravo šaltis nuo 18° lig 20°, tai ir ištvirojo per visą mėnesį be jokios atmainos. Varguomenė daug iš tos priežasties kentėjo, ypač kad visi buvo nedavalgę, pati duona buvo per pusę iš sielenų ir avižinių miltų. Vokiečiai tik naudojosi taip geru keliu ir vežė miškus į Prusus be jokio pasigailėjimo. Visi vokiečių išleistieji įstatymai veikė, nes visos jų įstaigos griežtai juos vykino. Todėlei visose raštinėse darbas virte virė.

Grūdų ėmimai.

Šito mėnesio pradžioje visi žemdirbiai apturėjo antrą sykį paraginimą griežtai atpilti grūdų kiekį, nurodytą dar Rugsėjo mėnesyje praeitais metais. Nurodyti gi vokiečiai neskundė, ūkininkai kalbėjo: jei aš iššluočiau visas dulkes ir visus pelus ir tai dar nesudaryčiau reikalaujamo kiekio. Ir taip man, kaipo Skuodo klebonui uždėjo pilti: 18 centnerių rugių, 3 — miežių ir 50 — avižų. Tai buvo iš 16 dešimtinių žemės; jei visa būčiau norėjęs atpilti, tai vargu bebūtų man likę bent grūdas. Bet buvo galima derėtis, todel kad parodyti uolumą nuvežiau 6 cntnr. rugių ir 3 cntnr. miežių; laukiau kas bus toliau. Taip darė ir visi ūkininkai. Nelaimė buvo tik tam, kurs kuomi nors užpykdė viršaitį arba žandarus, tuomet jie darė pas tokį prasikaltėlį kratą ir imdavo kiek tik rasdavo grūdų, sakydami: vistiek tu turi paslėpęs, žiūrėk, kiek daug pas tave yra šiaudų, tai ir grūdų turi būti daugiau. Iš tikrųjų žandarai pirm kratos apžiūrėdavo šiaudus.

Dvasiškijos sušaukimas Sedon. (13 vasario).

Dar sausio mėnesyje liko išsiuntinėti paraginimai visiems Sedos apskrities klebonams, kad 13 vasario dalyvautų sanitarinės komisijos posėdyje, nes kiekvienas klebonas savaime esąs tokios komisijos nariu. Išpradžių buvau manęs nevažiuoti, bet paskutiniame laike jaučiau vokiečių į mane žnairavimą, ir santykiai buvo kaip ir pablogėję, reikėjo tat nors čia parodyti uolumas. Pernakvojęs Ylakiuose, anksti skubinaus

Sedon, bet truputį pasivėlinau; posėdis jau prasidėjęs, pirmininkaujant pačiam Sedos apskrities viršininkui Schulte-Heutehaus. Posėdyje bėsą daug dvasiškijos, keletas vaistininkų, visi apskrities viršaičiai (Amtsvorsteher'iai) ir daktaras Kaunackis iš Kivilių. Dvasiškija besėdinti asloje, už krotelių gi katedroje patsai viršininkas ir aplink jį viršaičiai. Aš taikiau įeiti kuo tyliausiai, ir rodėsi, kad manęs niekas ir nematė įeinant, bet budri viršininko akis viską patėmijo; tuoj mane pasveikino ir pakvietė, kaipo dėkaną, už krotelių, nes čia jau besėdįs ir dėkanas Genys, kaipo persakytojas lietuviškai visų viršininko prakalbų ir pareiškimų. Besikalbą apie tai, jog vokiečiams esą pasisekę surasti Lietuvoje tam tikrą vietinį typho (šiltinės) bacilą, tai esąs bacillus lithuanus, kurs vietiniams gyventojams ne ką kenkiąs, bet užtat atėjūnams esąs labai pavojingas, todėlei esą vokiečiams uždrausta gerti nevirintą vandenį. Pradėta kalbėti apie šulinių švarumą, Skuodo vaistininkas pareiškė, jog Skuodas tuo žvilgsniu esąs labai laimingas, nes miesto šulinys aprūpinąs visus gyventojus tyru vandeniu. Šateikių viršaitis Šulc atsiliepė: Vokietijos kalnuose esąs paprotys į šulinį įleisti lašišių (Forelle) ir tuomet vanduo tame šulinyje esąs nepaprastai tyras. Bet į tą pareiškimą niekas nekreipė domės, nes ponui viršininkui kas kita, matosi, rūpėjo ir jis tuojau užbaigė posėdį, pareikšdamas, kad tuojau būsiąs antras posėdis su viena dvasiškija.

Kai tik prasišalino vaistininkai, ponas viršininkas vėl užėmė vietą katedroje, aplink jį susėdo viršaičiai, (daktaras Kaunackis irgi nežinia kodėl pasiliko) dvasiškija susėdo prieš jį asloje. Ūmai nei iš šen, nei iš ten ponas viršininkas kad užniks nesavu balsu šaukti, mušti kumštimis, šokinėti ir kumštis mums rodyti. Kalbos tonas buvo lygiai toksai, kokiu liaudies mokytojas bara prasikaltusius vaikiazus. Mes visi sėdėjome nosis nuleidę ir su šventu privengimu klausėmės, kas bebus toliau. Tankiausiai vartojo jis žodžius: es muss! es muss!

Jo prakalbos turinys buvo maždaug toksai: Vokietijos priešai (Feinde) nori ją badu priveikti, bet jinai turėdama užėmus taip plačius žemės plotus privalo juos išnaudoti. Dvasiškija visai nenorinti prisidėti prie to darbo, anaiptol jis turįs daug prirodymų, kad dvasiškija kurstanti žmones prieš vokiečius. Ir čia jis pradėjo isteriškai šokinėti ir kraipytis. Jis pridurė, kad Vokietijoje esą kur kas sunkesnė padėtis,

negu čia; čionykščiai žmonės nemoką taupiai gyventi: kažkoksai klebonas pirm negu paskelbti prisiųstą jam paliepimą, paėmęs popierių už kampelio, parodys jį visai bažnyčiai, sakydamas: štai man prisiuntė šitą popiergalį (ein Wisch) ir liepė paskelbti iš sakyklos. „Den werde ich fassen!", pridurė apskrities viršininkas ne savyje; lietuviškai tai būtų: tokį kleboną aš pačiupinėsiu!

Mes visi nustebę tylėjome ir nežinojome, kas daryti. Galų gale, kad pertraukti keblią tylą, paprašiau balsą ir tariau: Pro vokiečių administracijos akis negali praeiti nepatėmyta, jog mūsų žmonės ir mes lojaliai užsilaikome, bet taip gi lengvai patėmijama, jog vokiečiai neturi pas žmones pasitikėjimo, ir kolei tokio pasitikėjimo nebus, ir sandarbiauti negalima! Vokiškai ant greitosios tariau šiaip: „Die deutsche Verwaltung kann nicht unbemerkt vorübergehen lassen, daß unser Volk und wir uns loyal benehmen, andererseits ist es auch leicht einzusehen, daß unser Volk kein Vertrauen zu den Deutschen hat, und bis ein solches Vertrauen geschaffen ist, ist unsere Mitarbeit unmöglich."

Man tai pasakius, pasidarė tarp vokiečių judėjimas. Jie visi galvos kraipymu ir nusišiepimu, matos, nesutiko su mano išreikšta nuomone. Pirmasai atsistojo ir prabilo teisėjas Müller. Jis tarė: „Nesutinku su dėkano nuomone, meldžiame pažiūrėti, kiek daug pas mane yra bylų, jei žmonės kreipiasi į mane, tai jie pasitiki." Viršininkas Schulte-Heutehaus pagyrė mane, kad aš taip atvirai išsireiškęs. Pasidrąsinęs tuomi atsakiau teisėjui: „Kreipimasi į teismą dar nėra jokiu pasitikėjimo prirodymu, kreipiasi į vokiečius tik tie, kurie norėtų, kad jų priešininkas būtų kuoskaudžiausiai nubaustas!"

Nežinia kuomi tasai ginčas būtų baigęsis, tuo tarpu į kalbą įsimaišė Pikelių klebonas, kun. P. Morkis, kurs pradėjo kalbėti, kaip vokiečiai trukdo susisiekimą su Kuršu, net neleidžia ligonių lankyti. Viršininkas atsakė, kad reikia leidimas turėti. Kun. Morkis pridurė: „Kaip čia taip greit gauti leidimas, kuomet reikalinga važiuoti, rusai neleisdavo mus iš parapijos ribų išvažiuoti, mes gi pildydami savo šventas pareigas, važiuodavome neatsižvelgdami į bausmę, taip ir dabar darome!" Užpyko viršininkas ir pakeltu balsu tarė: „Klebone, jei Tamsta dar bent žodį ištarsi, aš Tamstą areštuoju!" Prisiėjo nutilti.

Prie visų pažeminimų, kuriuos dvasiškijai prisiėjo tą dieną pakelti, ponas viršininkas, baigdamas posėdį, pridėjo dar vieną, išsireikšdamas maždaug šitaip: „Be abejonės, Tamstos visi norėtumete pasimatyti su pernai iš Rusijos grįžusiu vyskupu, bet kaip matote, laikai yra sunkūs, reikia taupyti anglis, todel ir nėra Tamstoms leidžiama važiuoti Kaunan." Tai buvo grynas melas, nes kiekvienas iš mūsų būtų važiavęs Kaunan, nors traukiniai tik sykį savaitėje tebūtų vaikščioję. Matyti, vokiečiai patys būdami naivūs, manė, jog ir mes tokiais esame.

Ant galo viršininkas paskelbė, jog visi klebonai privalo šiandien atsiimti algą ir jiems visiems bus išduotos metrikų registracijos knygos, kurios nuo ateinančio kovo mėnesio pirmos dienos privalo būti vedamos vokiečių arba lotynų kalboje. Tuomi „sanitarijos" posėdis ir liko užbaigtas.

Šiandien tat užsibaigė mūsų dekanato priešinimosi imti iš vokiečių algą; nes toliau priešintis nebebuvo jokios prasmės, kadangi ir patsai vyskupas savo aplinkraštyje buvo paliepęs siūlomąją algą imti.

Skubėjau Skuodan kaip sudegęs, baisiame ūpe, prie to buvo dar labai šalta ir švininiai debesys gulte gulė ant Lietuvos!

Apie ką buvo kalbama karo metu.

Jei tik karo metu sueidavo bent du vyru, arba net ir dvi moteri, tai kitos kalbos tarpe jų ir nebūdavo kai tik apie karą. Kaip ėjo karas, tą mažai kas težinojo, bet už tai ką darė vokiečių žandarai ir viršaičiai, buvo smulkiai nagrinėjama. Jei kokiame kaime pasirodydavo žandaras, tai visam kaimui užtekdavo apie jį kalbos mažiausiai mėnesiui.

Šiandien, 23 Vasario, Ch. Judelmann atėjęs pranešė, kad vokiečiai atvežę į Skuodą cukraus, bet pardavinėsią jį tik už auksą; ir žmonės, ir žydai labai perką, nes nuo gruodžio mėnesio Skuodas gyvena be cukraus. Skuodo žydeliai siuntę į Sedą savo rabiną, kad gauti Velykoms kviečių macams kepti. Apskrities viršininkas žadėjęs duoti, bet vėl tik už auksą!

Be to, visas Sedos miestelis esąs labai pasipiktinęs vokiečių teismu. Kaž koksai ūkininkas (pavardės nepasisekė sužinoti) likęs laike kratos žandaro įmuštas, be jokios to

ūkininko kaltės. Ūkininkas kreipęsis į teismą. Teisėjas Müller paklausęs žandaro, per kurią vietą jis yra mušęs tą ūkininką. Žandaras atsakęs: per pečius. Ir teisėjas nubaudęs tą ūkininką trimis šimtais markių, kam jis pareiškęs, jog žandaras jį mušęs per galvą.

Rūbų ėmimai.

24 Vasario dieną apsilankė miesto viršininko raštinės narys ponas Kannengiseris ir pareiškė, jog visiems Skuodo gyventojams esąs įteiktas paliepimas duoti kokį nors rūbą: „Tamstai," sako, „aš pranešu be rašto, spėju, kad paklausysite, nes reikalas esąs labai opus." Reikėjo duoti. Paskui tik paaiškėjo, jog vokiečių suimtieji nelaisviai ir priverstinieji darbininkai dėlei didelių šalčių labai pradėję sirgti ir mirti, nes dirbdavę pusplikiai. Reikėjo tat jiems duoti bent kokius skarmalus, kad gintis nuo šalčio. Daugel kas kalbėjo, jog tų nelaimingųjų žmonių daug dėlei šalčių žuvę. Vokiečiai perdaug jais nesirūpinę ir prie darbo spaudę.

Vargas su eržilais.

26 Vasario vokiečiai įsakė žmonėms suvesti Skuodan visus eržilus, pradedant nuo trijų metų amžiaus. Žmonės puldinėjo ir šen ir ten, klausinėdami, ar vesti, ar ne? Vis gi dauguma nevedė, ypač, kad žmonėms nebuvo aišku, kokiam tikslui reikia juos suvesti. Netrukus paaiškėjo, jog vokiečiai sumanę geresniuosius veislinius eržilus nuo žmonių paimti valdiškąja kaina, likusiuosius gi liepti tuojau išdarydinti. Ir čia tat jų norėta turėti pelnas ir visą arklių auginimą paimti savo žinion. Bet kadangi tą dieną niekas neatvedė įmanomesnio driganto, tai žandarai leidosi patys į sodžius ieškoti; kai kur kelią parodė žydai. Taip į Budvietę, pas Joną Gurauskį žandarai teiravosi, kame yra šeimininkas, išgirdę, kad jo nėra namie, paliepė Amelijai Gurauskaitei išvesti drigantą iš arklydės ir parodyti kelią prie netoli gyvenančio ūkininko Vaitkaus. Kadangi Gurauskaitė tai daryti atsisakė, tai žandaras ją apkulė su kančiu ir vis tiek liepė išvesti arklį.

V. Vaitkus tyčia tą dieną buvo su savo drigantu kažkur išvažiavęs. Tą pačią dieną prisiėjo man važiuoti pro

Budvietę į Šates; kaip tik sutinku Vaitkų bevedantį savo žirgą vokiečiams. „Ką dirbi?“ sakau, „nevesk! Tegu ima patys, kaip nuo Jono Gurauskio.“ „Ne,“ atsakė jis, „mat, sena motutė, atsibaldys vokiečiai nakčia, gali pergandinti!“ Ir nuvedė vargšas.

Menkesniuosius drigantus liepė vokiečiai išdarydinti, neatsižvelgdami į didelius šalčius. Visur valkiojosi tam tikri vokiečių arklių išguldytojai. Ir štai iš visų išdarydintųjų arklių nebuvo girdėti, kad kurs būtų išgijęs, visi padvėsė. Nuostoliai tat žmonėms buvo didžiausi, ypač prie tokio arklių skaičiaus sumažėjimo ir jų brangumo.

Vokiečių slaptoji policija.
(Feldpolizei).

Prie karo vargų padidinimo žymiai prisidėjo vokiečių surikiuotoji slaptoji policija. Žemesnieji jos tarnai buvo renkami iš vietinių vokiečių, tie gi nuo savęs įkalbėdavo kai kuriems vietiniams lietuviams nesusipratėliams duoti sau žinias. Skuode tais darbais atsižymėjo Aleksis Mahlke, Vehrich'is ir Sudovas, kaminkriečio sūnus. Jų veikimo sritis buvo plati, ypač jie mėgdavo jodinėti naktimis; truputį kur ką išgirsdavo, tuojau puldavo, visi revolveriais apsiginklavę, kratos daryti. Beveik kasdien buvo galima matyti, kaip Mahlke raitas, apsiginklavęs, bent trejetos šunų lydimas, perkūnais lėkdavo visais vieškeliais. Ypač jie tankiai aplankydavo Kniažės sodžių, kuriame gyvena rusai ir pas kuriuos gan tankiai užklysdavo rusai, pabėgę iš nelaisvės. Neseniai jie darė kratą Skuode pas skalbėją Ročienę. Stalčiuje atrado keletą auksinių pinigų, Mahlke tuoj pagrobė juos ir iškeitė į „Osto rublius“, duodamas rublį už rublį; tik Ročienės klyksmais ir keiksmais buvo priverstas pusę auksinių pinigų grąžinti. Jis stigavojo, jog vokiečių kariškoji vyriausybė įsakiusi visą auksą atiduoti, o kas neatidavė, tai nuo to reikią atimti.

Be to, kaip jau minėta, Mahlke ieškojo sau padėjėjų ir tarpe lietuvių. Taip Norvydžių sodžiuje atsirado kaž koksai Doniela, kurs viešai didžiavosi esąs Mahlkės tarnu. Suprantama, jog tokiais laikais nebuvo nei vieno ūkininko kuomi nors neprasikaltusio, tai vienas bus arklį paslėpęs,

kitas patsai jį įžymėjęs. Tokius tat prasikaltėlius ir ėmė Doniela išnaudoti. Jis tankiai sakydavo: „Nu, nu pamatysite, kas jums bus, už arklių slėpimą, už jų įžymėjimą." Persigandę ūkininkai imdavo jį vaišinti ir girdyti, kitas kišo jam ir pustretinę (25 rub.) į kišenę.

Sužinojus tokius Žemaičių nesusipratėlių darbus, imdavo begalinis pyktis.

Bulvių sodinimas.

Vasario mėn. pabaigoje į visas žandarmerijas Lietuvoje liko išsiuntinėti pamokinimai, kaip 1917 metais sodinti bulves. Tie pamokinimai nevien aiškino kaip bulves sodinti, bet iš jų mes matome, kaip vokiečiai rūpinosi maisto pagaminimu. Lietuviai nei per nago juodimą nepasinaudojo tais „pamokinimais," nes jie nepratę tai daryti. Antraip vertus, čia mes matome didelį vokiečių naivumą: jie matyt, manė arba norėjo manyti, jog prie visaip engiamų ir iškoneveikiamų lietuvių pasitikėjimo jie prieis, panašius pamokinimus rašydami. Rytprusuose be abejo toksai pamokinimas būtų kad ir iš dalies pasiekęs savo tikslą, bet ne Lietuvoje, nes čia žmonės troško kuomažiausiai su vokiečiais teturėti reikalą. Žingeidumo dėlei paduodu čia visą „pamokinimą":

Pamokymai
kaip reikia auginti ir saugoti augalai.

Išleisti

Abt. XII, Oberbefehlshaber Ost, Oberquartiermeister.

Nr. 14. **Vyriausioji buveinė,** vasario mėn. 1917 m.

Bulvių sodinimas 1917 metais.

Šįmet maža tėra bulvių sėklai, todėl jos reikia laikyti ir vartoti kuoatsargiausiai.

Bulves tesodinkite tokioje dirvoje, kuri buvo išarta rudenyje arba žiemą ir gal tręšta tvarto mėšlais. Bulvėms geriausiai tinka molis prie smėlio arba smėlis prie molio. Reikia vengti dirvos, kurios apačioje laiko perdaug vandens.

Bulvės paprastai galima dvejus metus sodinti toje pat dirvoje, bet kame jos pernai (1916 m.) buvo nesveikos, šįmet (1917 m.) tokia dirva nebetinka vėl sodinti bulvėms.

Paprastai bulves sodina tokioje dirvoje, kame pernai yra buvę javai. Bet dabar šita tvarka nebetinka, kadangi bulvėms reikia daug azoto, o šįmet maža tėra mėšlo. Todėl šįmet bus geriau bulves sodinus, kame pernai buvo ankščiavaisiai arba dobilų pudymas, jeigu tiktai jis rudenį išartas, ir jeigu ten nereikia sėti linų.

Užtręšę vien kaliu — rasi tat kai - kur galima — tiktai smėlyje tegalima tikėties gero derliaus. Bet, kadangi kalis reikia gabenties iš labai toli, tai mūsų krašte bus pavirkiausia pirktiesi kalio aukšto procento; kalis į žiemos arimą galima išbarstyti dar pavasaryje.

Iš visų mūsų ūkio augalų bulvės geriausiai išnaudoja tvarto mėšlą; taigi aišku, kad bus pavirkiausia bulves tręšus, kiek tat galint, tvarto mėšlu.

Sėklai bulvės privalo būti sveikos ir vidutinio didumo; mažos bulvės sėklai negeros, dėlto, kad jos esti bene nuo nesveikų ar nuo nevisai išnokusių krūmų. Juo sausesnė dirva ir šiaipjau vieta, kur bulves sodiname, juo didesnės palyginamai privalo būti ir sėklinės bulvės. Gi pačios didesnės bulvės palyginamai nebuva daug našesnės už vidutines, todėl didelių nevertėtų sodinti, nes aišku, kad sodinant pačiomis didelėmis bulvėmis išeis daugiau sėklos, negu sodinant mažesnėmis.

Paprastai užsodinti margui žemės reikia 10—12 centnerių bulvių. Sodinant rečiau, reikia manyti, kad nebus pilno derliaus; juo prastesnė ir blogiau išgyventa žemė, juo bulvės reikės tankiau sodinti.

Nors ir maža tėra bulvių sėklai, o tečiau dabartiniame padėjime ne visur galima patarti bulves piaustyti.

Suvysti sėklinėms bulvėms tegalima duoti tiktai tiek, kad bulvės pertat nustotų nekiek daugiau ar mažiau savo svarumo per 10 nuošimčių, ir tai tiktai lytinguose metuose arba sodinant bulves į šlapią dirvą. Sausuose metuose ir sodinant į sausą dirvą vytinimas sėklinėms bulvėms kenkia, taigi tat nevisur galima patarti.

Kurios bulvių rūšys šiame krašte gerai užderėjo pereitus metus, tų reikia sodinti ir šį pavasarį. Nereikia sodinti nesveikų bulvių arba aplipusių. Jei kam gerai tinkasi parsigabenti sėklos iš kitur, teneimie vėlybų rūšių, nėsa jos mūsų krašte dažnai gerai nenunoksta. Iš pernai išbandytų bulvių

rūšių geriausios buvo: Böhms, Erfolg, Modrows, Industrie ir Cimbals Silesia.

Bulvės reikia pasodinti kiek galint ankstokai, bet reikia laukti kol žemėje bus jau 8—10 laipsnių šilumos, kad bulvės galėtų gerai išdygti ir greit paaugti. Per anksti pasodinus bulvės pradžioje ne labai auga, be to taip piktžolės lengvai įsiveisia ir sunku bus bulvės švariai apravėti.

Kokie tarpai tarp eilių, ir kaip tankiai bulves vieną nuo kitos sodinti, tas pareina nuo dirvos kokybės ir sėklos didumo. Juo lengvesnė ir bėdnesnė dirva, juo arčiau vieną kitos reikia susodinti bulves, kad paskui virkščiai gerai pridengtų žemę ir nuslopintų piktžoles.

Kokiu būdu sodinti bulves, tas pareina nuo to, ar turima užtenkamai arklių bei darbininkų, betgi visaip galima pasiekti geras derlius. Patogiausia šiame krašte vaduotis štai šitomis metodomis: ar sodinti kastuvu, pirma tam tikru grėbliu pasiženklinus eiles, ar įarti bulves, ar kaupuojamąja žagre išarti vagučių ir, įmėčius bulves, vagutes užžarstyti.

Vasaros metu bulvėnos reikia kartotinai purinti, kaupuoti ir nuo piktžolių apvalyti. Kaupuoti galima tiktai, kol dar bulvės nepražydusios. Jeigu dėl dirbamų gyvuolių ir darbininkų stokojimo negalima išpurinti ir apvalyti bulvėnos, tai negalima laukti gero užderėjimo.

Už tai 1917 metuose srityje Ob. Ost patariama bulvių prisisodinti tiktai tiek, kiek to prileidžia aplinkybės ir laukų įgyvenimas. Iš didelio ploto ne visuomet išrasime tiek derliaus, kiek iš mažesnio bet geriau apgyvento.

Kovo mėnuo, 1917.

Pradėjome Kovo mėnesį vargti labai blogame ūpe. Kovo mėn. trečią dieną buvo liepta suvesti Skuodan visi arkliai; neperdaug tų arklių ir bebuvo, bet ir tuos pačius reikia vesti. Kovo mėn. pirmą dieną liko išlipdinti apgarsinimai, jog būsiąs tik arklių peržiūrėjimas, imsią gi tik tuos arklius, kurie ypatingai tiksią karui; bet tai neikiek žmonių nenuramino, nes karui tikti galėjo kiekvienas arklys. Žmonės dideliai užsirūpino ir mąstė, kaip nuo tos nelaimės išsigelbėti. Daug žmonių apsilankė ir pas mane, besiteiraudami, kas daryti, ar vesti arklius vokiečiams, ar ne. Sunku buvo čia kokį pata-

rimą duoti, bet draug su jais nutarėme, nesiskubinti arklių rodyti. Todel kas tik iš labiau susipratusiųjų manęs klausė patarimo, tam tiesiai patariau, kol-kas palukėti. Ypač bijojo rodyti savo arklius tie žmonės, kurių arkliai buvo šiek tiek geresni. Daug ūkininkų tuomi tarpu pasiskubino savo geruosius arklius parduoti.

Galų gale kaip kokia teismo diena prisiartino ir trečioji Kovo mėn. diena. Eidamas į mokyklą pažvelgiau į turgavietę: matosi daug vokiečių, bet nei vieno arklio. Grįždamas sutinku kuršininką, besivedantį savo arklį, klausiu: ar ima vokiečiai arklius? Atsako: „Ima, ima!" Net šiurpulys mane nukrėtė, tai išgirdus; juk tai gyvasties klausimas; likti be arklių tai tas pats, kas likti be duonos, be kuro ir t. t.

Einu toliau, sutinku vokiečių viršaitį Alseiką iš Urvių, klausiu: kas girdisi su arkliais? Jis atsako: „Žmonės labai mažai teveda; žandarai lieps vesti arklius sodžiais ir šauks kiekvieną ūkininką pavardžiui. Šiandien veda tik tie ūkininkai, kurių arkliai niekam netinka."

Tą žmonių pasipriešinimą galima buvo aiškinti tuomi, jog baisi buvo arklių stoka ir begalinė jų brangybė. Galų gale žmonės suprato, jog vokiečiams niekuomet nebus gana.

Tuomi tarpu vokiečiai rūpinosi sužinoti, kas arklių nevedė ir priverstinai ėmė nuo jų arklius ir žadėjo vesti Kalvarijon, nes tenai buvo paskelbtas toksai pat „peržiūrėjimas", 11 Kovo mėn. dieną. Vokiečiai greit sužinojo, kad ir aš savo arklius nestačiau. Atėjo žandaras ir pradėjo kalbėti „Štai," sako, „rytą mes vedame daug arklių Kalvarijon, duokite, mes ir Jūsų arklius nuvesime, tenai įžymės juos ir atgal Jums sugrąžinsime." Supratau: jei aš arklius jiems įduosiu, tai tiek aš juos ir bematysiu; atsakiau tat, jog 13 kovo bus Plateliuose peržiūrėjimas, tai aš manau asmeniškai tenai vesti savo arklius. Žandarai įtikėjo. Tuo tarpu nudaviau, kad ruošiuos į kelionę, bet iš tikrųjų sumaniau tai padaryti, ką daugybė žmonių darė, būtent, pačiam įžymėti savo arklius vokiečių raidėmis „D U". Tai buvo nesunku padaryti, kalvis Petrauskis apsiėmė tai padaryti už 40 rub.

Iškilmingai tat išvažiavau 12 Kovo mėn. dieną būk tai į Platelius, iš tikrųjų gi prie ūkininko Kažio, čia jau manęs laukė Petrauskis su karštais gelžimis, beregint įžymėjo arklius

ir aš leidaus ne į Platelius, bet į Salantus. Čia pernakvojęs, grįžau namon būk tai iš Platelių su įžymėtais arkliais. Suprantama, jog tai daryti buvo pavojinga, bet vargo prislėgtas žmogus nei kokio pavojaus nesibijo.

Mosėdžio vargai.

Pirmą Kovo mėn. dieną vokiečiai paskelbė, jog Mosėdis yra uždarytas t. y. niekas iš jo nebegali nei išeiti, nei įeiti; tokio vokiečių parėdymo priežastis esanti ta, jog čia žmonės stipriai pradėję šiltinėmis sirgti. Ant visų kelių stovėjo sargyba ir iš tikrųjų, nebuvo galima su Mosėdžiu besusisiekti. Į tokį vokiečių parėdymą žmonės žiūrėjo, kaipo į naują jų nuožmybę ir labai gailėjosi Mosėdiškių. 13 Kovo dieną grįždamas iš Salantų, Naujokų kaime sutikau sargybą, kuri liepė man važiuoti aplink; šalip kelio stovėjo lenta su šitokiu parašu: „Ortssperre! Durchfahrt verboten! Typhus!“ (Atskirta vieta, draudžiama ją pervažiuoti! Šiltinė!)

5 Kovo diena.

Šiandien vokiečiai apskelbė: Visus miežius ir visas bulves reikią atiduoti, kas pasodinsiąs be jų valdžios žinios, bent vieną bulvę arba pasėsiąs kiek miežių, būsiąs nubaustas tūkstančiu markiu.

Tasai parėdymas išveizdėjo labai smarkiai, bet, tiesą pasakius, žmonės jau buvo prie to pripratę, tai nebedarė jokio įspūdžio. Tik mažuma aimanavo ir dūsavo: kas bus, kas bus! Prie visų nelaimių prisidėjo dar ir dideli šalčiai, štai šiandien turime 18^0.

Kun. Vyzbaro, Liepojaus klebono, vargai.

Visoje Vokietijoje karo metu sodiečių padėtis buvo sulyginamai geresnė, negu miestiečių, nes sodietis patsai gamindamas maisto produktus, nors ir buvo verčiamas atiduoti valdžiai visus savo gaminius, bet vistiek visų jis beveik niekuomet neatiduodavo; miestietis gi turėjo užsiganėdinti valdžios jam paskirta maisto dauguma, norėdamas gi iš šalies ką nors prisipirkti, turėjo mokėti pašėlusiai brangiai. Panašiai buvo ir pas mus Lietuvoje ir Kurše, vokiečiams atėjus; nors gal netiek griežtai, kaip Vokietijoje, nes nebuvo čia tiek išmiklintų valdininkų, kurie valdžios paliepimus, būtų galėję kietai vykinti. Nors ir čia sodietis buvo spiriamas atiduoti

vokiečiams daugiau grūdų, negu jis turėjo, tačiau vieną dalį jis užslėpė, antrą — išmeldė nuo žandarų, ir jis maitinosi visgi neprigulmingai. Kas kita — miestietis: jam kito išėjimo nebuvo, kai imti tai, ką vokiečiai davė: pusę svaro duonos ir svarą bulvių į dieną, keletą gramų mėsos ir sviesto į savaitę, svarą cukraus į mėnesį.

Netolimame nuo Skuodo Liepojuje gyvenimas buvo ir sunkus ir brangus. Ypač sunku buvo klebonui kun. Jonui Vyzbarui, kurs šelpė ir maitino būrius našlaičių ir beturčių. Turtingieji gyventojai buvo išbėgę. 1915 ir 1916 metais jis gaudavo pašalpos maistu iš Darbėnų, iš Palangos, ypač iš Dmitravos, kame jo brolis buvo užveizdėtoju. 1917 metais gyvenimas dar labiau pasidarė kietas, tuomet jis kreipėsi ir į mane ir kitus aplinkinius kunigus. Ypač sunku buvo jam ką priduoti, kad į Kuršą vokiečiai nieko neleido įvežti ir patį įvažiavimą labai trukdė. Bet jis kaipo klebonas lig pat Lietuvos rubežiaus galėjo gana lengvai privažiuoti. Tai gi ir sumanėva štai ką: jis atvažiuodavo gelžinkeliu lig paskutiniosios stoties Kurše Ąžuolai (Ozol), [vokiečiai buvo ją praminę Reinshagen]. Iš čia pėsčias turėjo pereiti rubežių ir ateiti į Norvydžių kaimą, pas ūkininką Aleks. Kubilių, prie kurio turėjo būti sukrautas Liepojui skiriamas maistas. A. Kubilius neleido kun. Vyzbarui nei pėsčiam eiti, žadėjo visuomet duoti arklius. Kun. Vyzbaras, kad vežamąjį maistą tiksliau apginti nuo alkanų vokiečių, imdavo su savimi vokiečių kariškąjį kapelioną Kun. Barkauskį iš Varmijos, apsigyvenusį Liepojuje.

Tokiu būdu keletą sykių pasisekė draugui paduoti žymią pašalpą. Ylakių klebonas, kun. S. Panceris, iš sakyklos paskelbė liūdną Liepojaus dvasiškijos ir našlaičių padėtį; Ylakiškės ūkininkės prisiuntė žymų maisto transportą, kurs visas pasisekė nugabenti Liepojun.

6 Kovo. Neprigulmingosios Lietuvos pirmoji aušrelė.

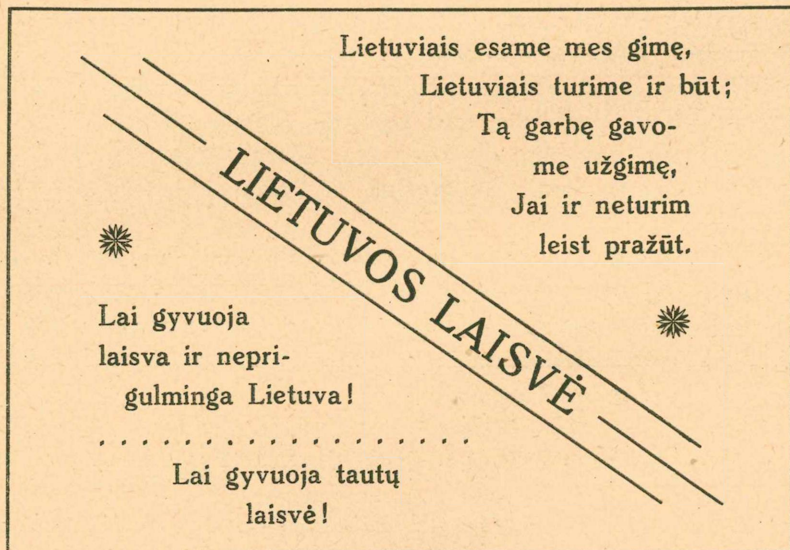
Laiko bėgyje vis labiau aiškėjo, jog vokiečiai nelaimės karo taip, kaip jie norėjo, kad vis gi reiks tartis, todel ir Lietuvos jie neprijungs prie Vokietijos be sąlygų, kaipo karo grobį. Apie tai, matos, buvo pradėta mąstyti vyriausiojoje

vokiečių buveinėje ir pradėta siuntinėti įvairūs valdininkai, kad sužinojus žmonių ūpą ir jų troškimus. Pas mus į Skuodą atvyko iš Bialostoko kaž koksai Naujoks (ne mokytojų kursų vedėjas Kaune), kurs atydžiai teiravosi apie santikius su lenkais, apie karo padarytus nuostolius; kaip žmonės žiūri į vokiečius, jų reikalavimus, apie lietuvius inteligentus ir t. t. Prie tos progos aš jam daug tiesos pasakiau.

Jis važinėjosi po priedanga mokyklų inspektoriaus, todėl 7 kovo laike tikybos pamokos atėjo į mokyklą; paklausė keletas žodžių vokiškai, pagyrė, ka dvaikučiai švelniai išveizdi: „nette Jungens." Paprašė uždainuoti, vaikai puikiai sudainavo: „Sveiki broliai dainininkai!" Ir išėjo sveikas.

Be to, pradėjo eiti žinios, būk vokiečiai esą pasiruošę apgarsinti kai kurias teises Lietuvai. Šiomis dienomis Berlynan esą pašaukti kai kurie prūsų lietuviai. Prūsų seimo atstovas Steputaitis pravažiuodamas pro Kauną apsilankęs pas kai kurius lietuvius inteligentus ir kunigus.

Tarp dvasiškijos tuomi tarpu pradėjo platintis štai kokie slapti atsišaukimai. Vienas užsilaikė pas mane, kurį čia ir paduodu žodis į žodį.

Lietuviais esame mes gimę,
Lietuviais turime ir būt;
Tą garbę gavome užgimę,
Jai ir neturim
leist pražūt.

LIETUVOS LAISVĖ

Lai gyvuoja
laisva ir nepri-
gulminga Lietuva!

. . . .

Lai gyvuoja tautų
laisvė!

Šio laiškelio kelionė:

Ašmena — Rudninkai — Trakai — Žąsliai — Jonavas — Dotnava — Betygala — Kelmė — Pašiliai — Rietavas —

Plungė — Plateliai — Seda — Tryškiai — Kuršėnai — Šiauliai — Šeduva — Panevėžys — Subačius — Šimonys — Anykščiai — Alunta — Malėtai — Giedraičiai — Paberžė — Kazokiškis — Sumeliškis — Onuškis — Valkininkai — Kalesninkai — Varėnava — Lipniškis — Dudai — Vyšniavas — Alšėnai — Ašmena — Rukalniai — Vilnius.

Lietuvos laisvė.

„Kiekviena istoriškoji tauta, kad ir mažiausioji, turi teisę savarankiai plėtotis."

Kam nemiela laisvė? Kas jos netrokšta? Kas nebrangina ją?! Dievuliau, kam ji gali būti nemiela?! Visi jos trokšta, visi ją brangina, kas tik gyvas ant žemės. Ir nors turėtum belaisvėj įvairiausių gėrybių, nors visako būtum pertekęs, — vistiek liūdėsi ir aimanuosi, pakol neatgausi laisvės.

Taip, sunki ir baisi belaisvė kūno, bet kurkas sunkesnė ir baisesnė dvasios belaisvė. Ar ne sunku, jeigu žmogus negali atvirai išreikšti tą, ką jaučia, ką mano; jeigu negali liuosai siekti prie to, ko jo siela geidžia, ko trokšta, t. y. jeigu jo siela prislėgta, suvaržyta...

Kaip baisu, jeigu taip pavergtos pavienios ypatos, bet šimtą kartų baisiaus, jei kas taip pavergia visą tautą. O juk tokių pavergtų tautų buvo ir yra nemaža, kurių skaičiun prigulime ir mes lietuviai. Jau šimtas su viršum metų, kaip nešame sunkų vergijos jungą, kurį uždėjo mums mūsų priešai.

Senovėje mūsų tėvynė buvo laisva, ir mes turėjome savus garsius valdonus — kunigaikščius, vardai kurių plačiai buvo žinomi visame pasaulyje. Plačios buvo senovėje Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės ribos. Ir tada mes buvome laimingi, nes turėjome laisvę. Bet ilgainiui mūsų kaimynai, — rusai ir vokiečiai išplėšė mums tą laisvę, o su ja drauge ir visą mūsų laimę ir džiaugsmą. Brangiojoje gi mūsų žemelėje jie, pasidalinę tarp savęs užsigyveno ir savotiškai šeimininkavo.

Nuo to tai laiko ir prasidėjo mums sunkios ir liūdnos vergijos dienos. Kas išskaitliuos visus mūsų iškentėtus vargus?! Kiek daug brangių mūsų tautiečių žuvo ištremti tamsiuose Rusijos bei Sibiro kalėjimuose, kentėdami ten baisiausį šaltį ir badą. — Gi už ką? — Už tai, kad ieškojo teisybės, kad savo mylimus brolius bei sesutes norėjo išliuosuoti iš

varžančių juos kietų geležinių pančių ir išvesti į šviesiąją laisvę; — taigi, kad kovojo už švenčiausias savo brangiosios tėvynės teises. Už tai jie dabar apleisti visų, guli užkasti šaltuose Sibiro snieguose, toli nuo savo numylėtosios tėvynės...

O kiek gi ašarų išliejo mūsų „lelijos-lietuvaitės", verkdamos savo brangių „sakalų-bernelių", pačios — savo mylimų vyrų, kurie priversti tarnauti rusų kariuomenėse, jau ne pirmą kartą lieja kraują už visai svetimą žemę, už Rusiją — savo prispaudėją, ir žuva išblaškyti toli svetimuose kraštuose.

Ogi pačioje Lietuvoje — argi nepakankamai prityrėme tų nesuskaitomų šunybių bei didžiausių neteisybių, kurias yra pridarę beširdžiai kazokai ir visokie rusų valdininkai: žandarai, uriadninkai ir kiti.

Bet štai, ačiu Dievui, jau jų galybė Lietuvoje žlugo, ir jie daugiau mūsų jau nebekankins!

Tai argi mes dabar jau laisvi?! — Ne. Mes turime dabar kitus ponus — vokiečius. Ir štai vėl tie patys vargai, vėl mūsų pečius slėgia tas pats vergijos jungas.

Tad nejaugi mums lemta amžinai tasai jungas vilkti ir visad pasilikti vergais? Nejaugi taip toli nuo mūsų tą mūsų brangioji, laukiamoji laisvė? — Ne, ne, šimtą kartų ne!! Dabar ji jau mums šviečia kas-kart aiškiaus ir aiškiaus, ir mes ją turime būtinai sau iškovoti, nes kitaip mūsų kaimynai — rusai, vokiečiai ar lenkai niekados nesiliaus mus persekioję ir slėgę. Mes gerai atsimename, kaip rusai visokiais būdais stengėsi mus surusinti, ir tą savo darbą, beabėjo, būt dar tebevarą, jeigu galingoji Dievo Ranka nebūt jų nubaudusi. Naujieji mūsų ponai, vokiečiai mano daryti tą-pat, būtent — kuodaugiausiai užgyvendinus mūsų žemę vokiečiais ir neduodant prideriančių mums teisių, ant kiek galima mus suvokietinti. Tat pasilikti po rusų ar vokiečių valdžia mes jokiu būdu negalime. Jie (t. y. rusai ir vokiečiai) gali būti geriausiais mūsų kaimynais, bet kaipo mūsų ponai ir prispaudėjai, jie niekados nebus mūsų gerbiami. Taigi mums reikia laisvės.

Tiesa, pirma Lietuvos laisvė išrodė toli, lyg už jūriųmarių, bet štai iškilo šitas karas. Jis suteikia mums daug vilties, nes žada sugrąžinti nuskriaustosioms tautoms jų teises. Neseniai Jungtinių Amerikos valstijų prezidentas Vilson'as savo kalboje apie pasaulio taiką išreiškė nuomonę, kad iš

nesavavaldžių tautų tiktai tos teprivalo pasilikti po svetima valdžia, kurios pačios nori klausyti tos svetimos valdžios. Tokiu būdu daugelis pavergtųjų tautų gal jau suvis nebužilgo išvys skaisčius savo numylėtosios laisvės spindulius. Tame skaičiuje esame, beabėjo, ir mes lietuviai.

Taigi ta mūsų laukiamoji laisvė dabar jau čia pat, tik trokškime jos ir, kada ateis valanda, būkime prisiruošę ją atitinkamai pasitikti.

Dievas sutvėrė mus laisvais, davė mums ypatingus gabumus bei palinkimus ir tuomi paskyrė mums sulošti ypatingą pasaulio gyvenime rolę. Būdami gi vergais priderančiai to viso niekados negalėsime atlikti. Tat siekti prie laisvės turi būti dabar kiekvieno lietuvio bei lietuvės svarbiausia ir švenčiausia pareiga.

Reikalauti sau neprigulmybės mes turime pilną teisę, nes mes esame visai atskira tauta, neturinti su rusais ir vokiečiais nieko bendro. Turime garbingą savą praeitį, gražią sava lietuvišką kalbą, savus papročius ir ypatingą savotišką būdą. Todėl ir privalome laisvai ir savarankiai plėtotis.

Plačiai yra šiandieną dėl Lietuvos nepriklausomybės veikiama; daug garbingų mūsų tautiečių nenuilstančiai darbuojasi išsiblaškę po visą pasaulį. Jie, darydami įvairiuose didesniuose Europos miestuose susirinkimus bei paskaitas, aiškina ir skelbia svetimtaučiams apie dabartinį Lietuvos padėjimą ir jos reikalus. Nemaža taipgi apie tai rašo ir jų laikraščiuose. Anglų, fransų ir vokiečių kalbose eina dabar net atskirų laikraščių, paskirtų vien tiek Lietuvos reikalams gvildenti. Juos redaguoja p. Gabrys, žinomas mūsų veikėjas.

Žodžiu, jie važinėja, beldžiasi, klebena visur, kur tik begalima ir kur Lietuvai gali būti naudinga. Tas labai mums svarbu, nes tokiu būdu per būsimąją pasaulio taiką mes turėsime daug tarpe svetimtaučių mus užjaučiančių ir už mus užtariančių. Mūsų atstovas Dumoje p. Yčas, atsilankęs dėl Lietuvos reikalų Anglijoje, Fransijoje ir nekuriose kitose valstijose, buvęs nukeliavęs net į Rymą pas Jo Šventenybę dabartinįjį mūsų Popiežių Benediktą XV. Tad nėra abejonės, kad ir Šventasis Tėvas laikys mus savo globoje ir, kada bus reikalas, užtars už mus.

Bet visų svarbiausia gi štai kas: Susitvėręs dabar Vyriausias Lietuvių Tautos Komitetas Lietuvoje praneša:

— Sausio m. 6 d. 1916 m. susivažiavę Lietuvos bei Latvijos atstovai ir apsvarstę dabartinį lietuvių ir latvių stovį sąryšyje su pasaulio karu bei politika, nutarė reikalauti abiem tom šalim drauge pilnos nepriklausomybės, atskiros valstijos pavidale. Toji valstija susidarytų iš Lietuvos (Didžiosios ir Prūsų Lietuvos) ir Latvijos etnografiškųjų kraštų ir turėtų vadinties senovišku vardu.

— Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė su autonomijos teisėmis abiem sudėtinėm dalim ir vienu bendru kunigaikščiu iš senovės lietuvių kunigaikščių giminės. Bet kadangi senovėjė prie Did. Lietuvos Kunigaikštystės prigulėjo dar ir Baltarusiai, tai jei jie pripažintų sutinkamu su savo tautiniais siekimais, ir jie gali prisidėti kaipo trečioji sudėtinė dalis su tokiomis pat teisėmis. Su šituomi Vyriausias Lietuvių Tautos Komitetas šaukiasi į būsimąjį pasaulio karui pasibaigus, taikos Kongresą.

Tas nutarimas yra paskelbtas pasaulio tautų spaudoje ir įteiktas kelių nekariaujančių valstijų vyriausybėms. Lietuvos nepriklausomybės klausimą svarstys pasaulio tautų Kongrese, karui pasibaigus. Ir mes pilnai galime pasitikėti, kad minėtasis kongresas tikrai pripažins mums ko reikalaujame. Nes, jeigu Lietuva taptų neprigulminga, tai, anot Prūsų Lietuvių veikėjo p. Gaigalaičio, jį sudarytų tarp vokiečių ir rusų atskirą valstiją arba kylį. Tokiu būdu būtų galima padaryti tarp jų tvirtą ir patvarią taiką, nes jų rubežiai jau niekame nebesusieitų.

O ko-gi kito dabar prisikankinusioji žmonija ir trokšta, jei ne ramybės ir patvarios taikos?!

Taigi, Lietuvos laisvė nėra vien tik svajonė, bet tikrai galima ir net būtina, nes ji paremta ant tikrų ir tvirtų pamatų.

O kokia tai didelė gerybė ir laimė vėl atgauti laisvę. Tada vėl galėtume laisvai, nėkieno nekliudomi plėtotis dvasiškai ir materiališkai. Ir Lietuvos žemė, pasak to paties p. Gaigalaičio, rūpestingai ir akylai valdoma netrūkus pavirstu žydinčiuoju, laimingų žmonių kraštu; nes — lietuvių tauta esanti nepaprastai gabi ir darbšti.

Tat, lai gyvuoja laisva ir savarankė Lietuva!

. . . .

Dar keletas žodžių nuo Vyriausiojo Lietuvių Tautos Komiteto:

— Lietuviai! Dar gyvuoja mūsų atmintyje buvusis 1905 m. Didysis Vilniaus Seimas. Dabar karui baigiantis rengkimės į naują seimą, skirdami iš kievienos parapijos bent po 2 atstovu, išrinkti Lietuvai kunigaikštį iš senovės Lietuvos kunigaikščių giminės. Daug dar turėsime nukęsti, bet artinasi valanda ir mes eidami ranka į ranką su mūsų bendrabroliais latviais ir baltarusiais numesime prispaudėjų jungą ir valdysimės patys — sava valdžia sava vyriausybe, išrinkta iš savo tarpo.

Lai Dievas laimina mūsų darbus ir mūsų aukas, nes reikalaujame sau lygių teisių gyventi pasaulyje kaip ir kitos tautos!

. . . .

Tikėkit! — nepražus tėvynė —
Ateis jai šviesūs vėl laikai!
Nesyki ją tėvai apgynė —
Mokės apginti ir vaikai!...
Ir žus visi vargai — ir žmonės
Liuosybę laukiamą išvys —
Nebekankįs mus abejonės,
Žibės mums laimės šviturys!...

. . . .

Dar gyva Lietuva,
Nors jos pilys griuvėsiuos,
Jos laisva vėluva
Puikiai mums dar plevėsuos...
Dar gyva Lietuva!

Į mūsų jaunuomenę.

— „Pasaulio likimas pirmose rankose sudėtas pas Dievą, o antrose — pas jaunimą,“ — sako R-n.

Tat ir Lietuvos ateitis, jos laisvė ir gerovė — tavo, jaunime, rankose. Dėlto tu daug šiandieną turi del jos labo pasidarbuoti. Pirmiausiai tu turi degti karšta ir negęstančia savo tėvynės meile, persiimti jos reikalais ir visados būti pasiruošęs paaukuoti savę ant garbingo jos — aukuro, jeigu to jos labas reikalautų. Turi žadinti savo brolius bei sesutes ir skleisti tarp jų tikrą ir galingą susipratimą. Jaunime, tai

tavo švenčiausioji dabar užduotis — kuoplačiausiai paskleisti tarp lietuvių tą supratimą, jog Lietuvos kraštas turi pilnai priguléti lietuviams, jog mūsų tėvynė turi būti laisva, savarankė. — Tokiu būdu mes Lietuvos laisvei padėsime tikrai tvirtą ir nepakrutinamą pamatą.

Tat, tegu gyvuoja dabar kiekvieno iš mūsų širdyj ir tegu palieka joje gilią ir neišdildomą žymę svarbiausias dabar visų lietuvių siekis — tai mūsų Tevynės laisvė. Nes ar galime daleisti, kad ant tiek jau prikankintos silpnos mūsų brangios Tėvynės krutinės dar kada nors du milžinu-galiūnu turėtų savo nuožmios skerdynės vietą?! — Oi niekados! — Bet tą tik atsieksime tada, jeigu mums Aukščiausiojo paskirtoj žemelėje bus ponais ne svetimi, bet mes patys.

Tad, į darbą, jaunime! stok su Dievo pagalba ir galingąja drasa, o tavo karštis sutrankys Tėvynės pančius ir toli nusvies uždėtąjį jai jungą!

. . . .

Į darbą, broliai! Šalį jauną
Prižadins meilės spindulys;
Galybė meilės viską griauna:
Žiemos ledus ji sutirpys.
Drąsiai, aukštai
Pakils balsai,
Išauš kita gadynė;
Užgims darbai,
Prašvis laikai,
Atgims jauna tėvynė!

Svarbu, kad šis laiškelis išsiplatintų kuoplačiausiai ir kartu kuogreičiausiai visoje Lietuvoje. Tas darbas tenka mūsų apsišvietusiajam jaunimui, kuris, tikimės, atliks tą užduotį kuogeriausiai. Jo išplatinimo būdas šitoks: — kad tvarkiaus tas darbas eitų, yra paskirti keli keliai iš vieno krašto Lietuvos kiton, kuriais atskiri šito laiškelio ekzemplioriai ir turi vaikščioti. Gavę vieną tokį ekzempliorių ir persirašę sau, pasistengkite kuogreičiausiai pasiųsti jį toliaus savo gerai ištikimiems draugams ar draugėms jei galima, stačiai sekančion pagal nurodytosios ant antrojo puslapio to laiškelio kelionės vieton. Pavyzdin, ašmeniečiai siunčia

rudninkiečiams, rudninkiečiai — trakiečiams ir t. t. Bet jeigu kam nurodytoji vieta būtų pertoli, tai jis gali nusiųsti kokion-nors artimesnėn vieton pakelyj. Ant vienos gi vietos ilgiaus 2-jų—3-jų dienų išlaikyti negalima, nes kitaip gali perdaug užsitęsti, nes, kaip aukščiaus minėta, mums tą išplatinimą reikia atlikti kaip galima greičiaus, o jau lig vasaros būtinai tas darbas turi būti atliktas.

Bet neužtenka, kad tas laiškelis tepasiektų tik nurodytasias Lietuvos vietas: kiekvieno priedermė išplatinti jį savo apielinkėje, išrašant kiek reikia egzempliorių ir nurodant juose paeiliui visų, paskirtų to laiškelio kelionei, miestelių jaunimas turi paskleisti jį savo miestelyje ir nusiųsti bent po vieną egzempliorį į visus savo parapijos sodžius. Ir galų-gale, jaunimas kiekvieno sodžiaus turi pasistengti, kad nė vienas jo sodžiaus gyventojas neliktų šio laiškelio nepažinęs.*)

8 Kovo. Žandarų darbai.

Šiandien Prelgavos sodžiuje (Mosėdžio valsčiuje) žandarai, sužinoję, jog čia yra sukrauti kun. A. Urbonavičiaus (Laukžemės klebono, išbėgusio Rusijon) daiktai, išlaužė svirną ir visus daiktus pagrobė. Mat, kiekvienas pabėgėlis skaitės vokiečių priešu.

Taip gi šiandien Didžiųjų Kulų sodžiuje pasimirė beturtis žmogelis Aleksandras Jakubavičius. Dar nabašninkas tebgulėjo ant lentos, kai iš Linkimų atpuolė vokiečių žandarai ir pagrobė dvi pagalvi ir keletą kitokių drabužių už tai, kad nabašninkas dar nebuvęs užmokėjęs pagalvinį mokesnį, devynes markes. Kuomet jie jau ruošėsi tuo grobiu nešini eiti, iš Skuodo pargrįžo mirusiojo žmona. Prasideda šauksmai ir verksmai. Paaiškėjo, jog nabašninkas buvęs tą mokesnį užsimokėjęs, bet raštininkas, vietinis žydas, vietoje kvito tamsiam žmogeliui įdavė pribraižytą popiergalį, knygoje gi vistiek mokesnis tebesiskaitė neužmokėtas. Tokių to žydo darbų teko nesyki girdėti. (Tas patsai žydas 1920 metais netoli Klaipėdos nusipirko dvarą už pusę milijono auksinų.)

---

*) Žinoma bile-kokiems neišmanėliams verčiaus šio laiškelio nė nerodyti, nes iš to gali išeiti įvairių nesmagumų.

16 Kovo. Revoliucija Rusijoje.

Šiandien gavome žinių, jog Rusijoje kilusi revoliucija, valdžią paėmę dvylika Dumos narių, visa veikiančioji armija pritarusi revoliucijai. Tą pačią dieną sužinojome, jog ir caras Mikalojus II atsisakęs nuo sosto.

Vokiečių laikraščiai skelbė tas žinias su neslepiamu džiaugsmu. Visų vokiečių ūpas dideliai pagerėjo. Mes gi lietuviai nežinojome, kokias išvadas iš tų žinių daryti. Išpradžių išveizdėjo, jog tai didelis vokiečių laimėjimas, ypač, kad jie gyrėsi tuč-tuojau padarysią su Rusija taiką; taikos gi mes bijojome, nes tuomet Lietuva vokiečių jau nebebūtų nusikračiusi. Bet pradėjo eiti ir kitokios žinios: būk revoliucija delto ir kilusi, kad caras, ypač carienė draug su ministeriais norėję padaryti su vokiečiais taiką ir Lietuvą žadėję atiduoti vokiečiams už trylika milijardų rublių. Carienės rūmuose būk rasta radio-telegrafas, su kurio pagalba jinai galėjusi susikalbėti su vokiečiais. Visa tai girdėdami, mes iš tikrųjų nežinojome ką manyti, kėlėme tik savo sielą aukštyn, sakydami: Domine salvam fac Lituaniam nostram! . . . .

17 Kovo. Karo vaizdeliai.

Šiandien išėjo aikštėn štai kokie dalykai: Norvydžių sodžiuje pas bobelienę Baranauskienę nežinia nuo kurio laiko buvęs pasislėpęs rusų kareivis, pabėgęs iš vokiečių nelaisvės. Viskas ėjo gerai, niekas nepranešė vokiečiams. Tik rusas, žinoma, visuomet yra rusas. Jis pradėjo vaginėti. Pakalniškių sodžiuje pavogė avį, Petrui Gedrimui — padžiautus ant tvoros skalbinius; čia jis liko sugautas ir sodiečiai, nebepakęsdami jo vagysčių, atidavė jį vokiečiams. Bet rusas, gieždamas savo apmaudą, skundė vokiečiams savo priešus, būk jie jį paslėpę laikę, žadėję išvesti į Rusiją ir t. t. Vokiečiai suėmė ūkininką Soltaną ir Petrą Gedrimą, bet netrukus pasidarė aišku, jog skunda padaryta iš apmaudo ir suimtieji liko paleisti.

Kovo 18 dieną. Šaltis siekė 15°. Per Skuodą traukia šimtai vežimų prie geležinkelio stoties su drutais medžiais iš Klaišių miško.

Apsilankė ūkininkė Budrikienė iš Norvydžių. Klausiu, kas girdėti? — Kas bus girdėti. Žandarai nesiliauna mus

lankę ir kratas darę. Štai užvakar atvyko pas mane abudu iš Skuodo: Paul irJohannsen. Elektros lemputėmis iššvaistė visus užkampius, tur būt, mėsos ieškodamu. Bet taip buvau paslėpusi, jog nesurodo; rado tik apie tris svarus vilnų, kurias kaip savo nuosavybę ir pasiėmė. Šiandien patsai vachmeisteris Košarik'as padarė „pogromą" viso Virbalų sodžiaus; t. y. padarė kratą, pas visus ūkininkus, žiūrėdamas, kurs iš jų kiek turi javų. Pas kuriuos rasta daugiau, negu jo nuomone reikalinga, liepta tuč-tuojau kinkyti arkliai ir vežti tie grūdai Skuodan; ypač nukentėjo ūkininkai Rozga, Gikaras ir Šmitienė.

19 Kovo. Šviesuolių susirinkimas.

Šiuo tarpeliu Skuode atsirado nemaža lietuvių šviesuolių, mokytojų, rūpėjo su jais susiartinti, pasišnekėti apie bendrus mūsų reikalus. Sukviečiau tat visus pas save, bet kadangi kaž koksai vokietys vyresnysis atsibaldęs užėmė mano butą, susirinkimas įvyko mokytojos Aleksandros Leknaitės bute. Dalyvavo mokytojas Kazys Barkus, mok. Jonas Bertašius, mok. Jonas Žadeikis, vokiečių kalbos mokytoja žydų mokykloje, lietuvaitė Marijona Veitaitė, mok. Magdė Gautčaitė, mok. Bronė Šonaitė, pati šeimininkė A. Leknaitė ir aš. Susirinkimas pasirodė begalo pakrikas, jokios bendros platformos neturėdami, klaidžiojome kaip miškė. Iš tikrųjų, tuomet apie nieko nebuvo galima dar ir kalbėti, po vokiečių letinos esant.

24 Kovo. Vokiečių darbai.

Šiandien padaryta krata visame Paluknės sodžiuje; kai kurių ūkininkų svirnų duris liko išlaužtos, kad nesuskubo greit raktus paduoti. Nuo manęs pareikalavo, kad lig 29 kovo pristatyčiau dvyliką centnerių rugių, 47 ctr. avižų.

Telšiuose vokiečiai paskelbė žmonėms: jie parduosią arklius, bet tik už aukso pinigus; kas norėtų nusipirkti arklį tuojau privalo duoti rankpinigius, 50 rub. arkliai gi būsią įteikti už poros ar trejetos dienų. Prie tokio arklių stigimo daug žmonių pasimasino ir įdavė vokiečiams auksu po 50 rub. Praslinkus keletai dienų, sušauktiems žmonėms paskelbta: vyriausybė uždraudusi pardavinėti arklius, rankpinigiai būsią

grąžinami, bet nebe auksu, tik Osto „Obiečiais“. (Taip vadindavo žmonės Ober-Osto pinigus).

Šiandien Skuodo miesto viršininkas Rückwarth sušaukė sveikatos komisiją tuo tikslu, kad valijant išeinamąsias vietas, visą „auksą“ gabenti į jo paties paskirtas dirvas, nes jis sumanęs šiemet uždygti žymius plotus kopustais ir burokais. Bet tasai sumanymas liko sumanymu, tik daug privarginta žmonių.

27 Kovo. Buvo gyvulių ėmimai, kuomet suimtuosius galvijus žmonės suvarė į Skuodą, pasirodė, jog stinga dar keletos galvų; tuomet patsai Rückwarth'as atpuolęs į klebonįją, išvedė mano labai geros veislės jautį.

29 Kovo. Šiandien liko nubaustu du menkučiu mažažemiu iš Kuinelių sodžiaus; Žigus ir Cimeris, kad neatiduodą paskirtos sviesto daugumos. Pasirodė, jog abudu turi skaitlingą šeimyną ir po vieną menkutę karvę!

30 Kovo. Apturėjome Vyskupo aplinkraštį, kuriuomi įsakoma, kad šventadieniais visos pamaldos privalo baigtis apie vienuoliktą valandą rytą. Matyti, vokiečiai išreikalavo nuo dvasiškos vyriausybės tokį parėdymą, kad visa popietė liktų liuosa eiti žmonėms prie darbo.

31 Kovo. Štai kokie pagarsinimai liepta žmonėms paskelbti iš sakyklos:

Siady, den 31. März 1917.

Pagarsinimas iš sakyklos.

Paskučiausiais laikas labai tankiai įvykusieji gaisrai duoda man progą atkreipti zmonių atydą ant to, jogai kiekvienas namu savininkas arba rendauninkas yra atsakos už to idant jo namuose ugnies įtaisos butų tokiame stovyje, kad visokias pavojus skaitytusi prašalintas.

Ypatingai svarbu, idant kaminai butų apgerbiami, ir tai kaminų abgerbimas turi buti daromas du sykiu į menesį, namu savininkai arba randauninkai, kurie tos priedermes nepildytų statytų save pavajun gaisrui įvykus buti nubaustais už įvykusi gaisra delei ju apsileidymo. Apart to valsčiai turi priedermę per vietines sargybas prižiureti, kad pečiai ir kaminai priderančiame ir švariame stovyje butų užlaikomi Jei už kokį gaisrą niekas negali buti ypatiskai kaltinamas

tai tada, atskirus atsitikimus dedesnio staigumo, valsčius kaipo tokias turi laukti nubaudimo par uždejima pininginės pabaudos.

Pavieto viršininkas
Schulte-Heutehaus
Leutnant d. L.

Kanzelabkündigung.

Das Kreisamt kauft Kibitzeier zu 10 & Kräheneier zu 5 Pfennig und junge Krähen zu 25 Pfennig das Stück auf.

Ablieferungsstelle ist das Bürgermeisteramt, Schkudy.

Pagarsinimas iš sakyklos

Pavieto valdyba perka pempu Kiaušiu p. 10 fenigius, varnu kiausinius po 5 fenigius už kiekviena kiaušini ir jaunus varnučius po 5 fenigius už kiekvieną. Priestatymo vieta Bürgermeisterio butas Skuode.

An
Herrn Dekan
Franz Žadeikis
in **Schkudy**

Der Kreishauptmann
Schulteheutehaus
Leutnant d. L.

Praleidėme tat dideliai sunkų kovo mėnesį. Tie vokiečių žvėriškumai turėjo savo priežastį tame, jog Rusijos revoliucija pridavė jiems ūpo ir visur liko paskelbtas obalsis: išlaikyti karą ligi galui.

Bet ir tarp jų jau buvo prasidėjęs gedimas; jie vargino žmones netiek savo valdžios naudai, kiek savo asmens.

Balandis 1917.

2 Balandžio. Tie patys vargai.

Kratų darymas po visus sodžius nesiliauna. Žandarai ir patsai miesto viršininkas Rückwarth darbuojasi išsijuosę. Šiandien laikė tokios kratos Puotkalių kaime; vienas iš silpnesniųjų ūkininkų Račinskis, nebsumanydamas, kaip savo paskutinius grūdus apginti nuo vokiečių, įvažiuojant viršaičiui Rückwarth'ui į kiemą, prie svirno durų sustatė į eilę dešimtį savo mažų vaikų, kurie pusplikiai, kaip kregždės vaikai lizde,

ramiai sau stovėjo. Rückwarth'as išvydęs tokį reginį, mostelėjo ranka ir sugrįžo atgal.

Šiandien atėjo vargdienė našlė Jakubavičienė iš Kulų ir verkdama, aimanavo, kas daryti: turiu menkutę karvutę, kuri vos vos gorčių pieno teduoda į dieną, bet turiu du mažu kūdikiu, vokiečiai gi prisispyrę reikalauja svaro sviesto į savaitę. Nebepalieka man nieko kito, kai nuvesti karvę ir nunešti vaikus ir pamesti vokiečiams!

3 Balandžio. Vokiečių auka.

Šiandien iš Kulų II atvažiavo vežti kunigą prie ligonies; sirgo po mažo kaž kokia mergina Karolina Šilinaitė. Atlikęs šventas apeigas, teiravaus, kas jinai per viena. Paaiškėjo, jog ta mergaitė pernai tarnavusi pas ūkininką Butkų, bet atsiradus darbams prie geležinkelio, metusi savo tarnystę, ir ėjusi prie vokiečių darbo. Čia ir likusi kaž kokio vokiečio apgauta. Visi namiškiai ir kaimynai žvairavo į ją, ją barė; ir nebuvo nei vieno žmogaus, kurs maloniai į ją būtų pažvelgęs. Pasidarė gaila lietuvaitės, į tokį vargą įkritusios.

4 Balandžio. Atėjo ūkininkė Ižabelė Šauklienė iš Sriaubtų, Linkimų parapijos, ir verkdama apsakė štai ką: Vakar atsibaldė Linkimų žandarai, grūdų ieškoti. Beieškodami jie pamatė didoką skrynę ir liepė tuojau ją atidaryti. Skrynėje pasirodė bėsą daug audeklų, vilnų ir kitokių brangių drabužių. Žandarai liepė visą skrynę nešti į vežimą; jos vyras Jurgis Šauklys pasipriešino ir nenorėjo skrynės duoti, bet liko dideliai primuštas ir apspardytas: skrynę gi žandarai vistiek pasiėmė.

6—12 Balandžio. Kelionė Kaunan.

Dideliai pradžiugau, gavęs galų gale nuo vokiečių leidimą važiuoti Kaunan; buvau manęs atidėti kelionę po Velykų, bet vėl vokiečiai gali leidimą atimti, ar šiaip kas nutikti, todel didžiojo penktadienio rytą leidaus į kelionę. Jau treti metai, kai buvau bevažiavęs geležinkeliu: ir dabar tebesiaubiant karo vėsulai, kuomet didžiai sunku gauti leidimas, keliauti vieninteliai tik vokiečių kareivių tarpe, kaip sau norite, ėmė žingeidumas!

Lig Priekulės nebuvo nieko ypatingo, naujasai geležinkelis, pravestas naujomis, visai nežinomomis ir neįdomiomis vietomis. Užtat Priekulėje nepaprastas judėjimas, stotis žymiai padidinta; burių buriai kareivių, visi ginkluoti, bėgiojo priešų priešais; mažiausiai dešimtis traukinių stovėjo pasiruošę leistis vieni į Mintaują, kiti į Liepojų, treti į Vilnių, dar kiti į Klaipėdą. Prisiėjo važiuoti visunetikiausiu traukiniu, kurs iš Priekulės lig Kaišedorių ėjo 21 $^1/_2$ valandų, prie kiekvienos stoties ilgiausiai stovėdamas ir vagonus stumdydamas. Nuo Mažeikių visais pagelžkeliais 1915 metais ėjo dideli mušiai; todel važiuodamas mačiau laukuose ir pamiškiais daugybę kryžių ant kritusiųjų kareivių kapų. Kuršėnų stotyje, kur pirma beržinėlis stovėjo, dabar kapas prie kapo, pati stotis žymiai šovinių apdraskyta. Matant tuos iš baltų beržėlių padirbtus kryžius, kaip jie dabar ramiai sau laukuose stovėjo, ėmė ypatingos mintys: kokių čia tat dramatų būta.

Vokiečių kariškoji policija tik bent porą kartų tepareikalavo parodyti leidimą, bet šiaip jau teko matyti nemaža žnairavimų, ėmė baimė, kad neįkliūti, tai nelaimei tik kibirkštėlės tereikėjo. Beto, nei stotyse, nei arti geležinkelio nesimatė nei vieno žmogaus, tartum galežinkelis ėjo per tyrus tyriausius laukus, arba visi gyventojai yra išmušti, kadangi tokia daugybė kryžių matėsi pro langus!

Įėjęs prie J. M. Vyskupo, susigraudinau, tardamas, ar Jūsų Malonybė negalėtumėte surasti būdą, kaip mūsų tautą gelbėti nuo vokiečių skriaudikų! Suprantama, jog tokio būdo nebuvo; jisai patarė bent visur protokolus rašinėti. Aplankiau kun. prof. A. Dambrauskį, kun. Alekną; sutikau Saliamoną Banaitį. Jų visų ūpas nekoksai, niekas nežinojo, ko laukti, ką veikti; tuomet vokiečių galybė dar išveizdėjo nepergalima.

Kaunas maža nukentėjęs nuo karo, bet darė įspūdį išmirusio miesto, labai maža tesimatė gyventojų, tik daugybė vokiečių kareivių.

Aplankiau buvusįjį Sedos apskrities viršininką poną Pauly, kurs dabar buvo Kauno miesto viršininku; neblogas buvo žmogus, galėjau ir dabar atvirai jam išpasakoti, ką daro pas mus vokiečiai.

Tarp kitko išsitariau: „Vokiečiai padarė visą, kad nuo savęs atstumti mūsų tautą." („Die Deutschen haben alles getan um unser Volk von sich abzustossen.")

Tik ponui Pauly pripadedant, tepasisekė išgauti leidimas užvažiuoti į Kuršėnus, nes labai norėjosi pamatyti gerbiamą dekaną Novickį.

Kuršėnai gerokai nukentėję, daug namų suardyta, bažnyčia nudegusi; mačiau duobę prie pat klebonijos angos, kurią išmušė sprogdamas šovinys iš didžiųjų armotų, ir vos vos neužmušė dekano.

Grįžtant, kelionė mažą ką tebuvo lengvesnė; duokime, Priekulėje prisiėjo nakvoti labai nešvariame, pridulkėjusiame kambaryje draug su ginkluotais kareiviais. Beveik daviau žodį, kiek galima vengti važiavimo kariškais vokiečių geležinkeliais.

16 Bal. Mosėdiškių vargai.

Šiandien sužinojau, jog jau kelinta diena kaip keletas Mosėdžio seniunijų esą išvaryti visai savaitei į Skuodą smėlio vežti. Tai didelis vargas žmonėms, juk reikia pasiimti sau maisto ir gyvuliams pašaro. Tur būt ir baudžiavos laikais sunkiau nebuvo!

18 Balandžio dieną prisireikė man būti miesto viršaičio raštinėje, kurioje darbavosi bent penketas ar šešetas darbininkų. Kadangi netuojau susitikau su pačiu viršaičiu, prisiėjo truputį lukterėti. Man tenai bėsant, įėjo burys vyrų. Pasirodė, jog tai Mosėdiškių esama, kurie pravergavę bent ketvertą dienų, patys ir jų arkliai, įėjo pažiūrėti, kuomet jų vergijai bus galas. Aš, būsiąs jų nematęs, pasitraukiau į užkampį ir tėmijau, kas čia bus. Jie visi kreipėsi į visagalį žydą Kannengiserį: „Ponuli, gelbėk, ponuli, gelbėk! Nebeturime nei pašaro arkliams, nei sau ko valgyti!..." Bet Kannengiserio širdis buvo kieta, nes tai matė kiti vokiečiai — raštininkai, jis be pasigailėjimo varė žmones pro duris.

Man išeinant, priėjo ir prie manęs vienas seniukas, melsdamas, kad užtarčiau. Kreipiaus į bürgermeisterį (viršaitį) ir parodžiau jam to žmogaus arklelį su kumpomis kojomis ir baisiai perlinkusia nugara. Šis pažvelgęs pro langą į to žemaičio rosinantę, pamojo ranka ir leido namon važiuoti. Žmogelis iš to džiaugsmo net rankas kėlė į dangų. 18 Balandžio tam pačiam Kannengiseriui kišant liežuvį, vokiečiai padarė kratą pas pilietį Puotkalį, Skuodo miestelyje, ieškodami buvusiojo rusų veterinaro daiktų. Daiktus rado ir Puotkalis liko nu-

baustas 48 markėmis, kad nepranešė turįs pas save pabėgėlių daiktų.

21 Balandžio. Vokiečiai besočiai.

Pirm karo daug buvo kalbama ir rašoma apie vokiečių valdininkų sąžiningumą ir bešališkumą; jiems atėjus į Lietuva, mes kaip ir laukėme nuo jų tų privalumų, bet deja, skaudžiai apsirikome; vokiečiai visą mūsų turtą laikė savo nuosavybe ir ėmė nuo mūsų ką tik galėdami ir kaip įmanydami. Ypač durte durė į akis ta aplinkybė, kad žemesnieji jų valdininkai viršaičiai (amtsvorstėriai ir miestuose bürgermeisteriai) ir žandarai turėjo nei kuomi neapribuotą ir niekuomet nekontroliojamą valdžią. Jie galėjo leisti savo įsakymus, bausti žmones ir t. t. Suprantama, kad vokiečių žandarai ir ideališkiausi būtų buvę valdininkai ir tai prie tokios tvarkos jie ilgainiui būtų virtę tikrais plėšikais. Praktikoje tas dalykas apsireiškė tuomi, jog kiekviena žandarystė virto kaip ir atskira valstybėlė su savais įstatymais ir savotiškąja tvarka. Kaip plačiai vokiečių valdininkai pradėjo naudotis duotąja jiems liuosybę, tegu parodo kad ir šitasai vaizdelis: Už septynetos kilometrų nuo Skuodo Ylakių link, netoli vieškelio yra Šarkės dvaras, generolo Korolkovo nuosavybė, bet kadangi dvaro savininkas ir nuomininkas Kochanauskis, karui užeinant, išbėgo, tai vokiečiai paėmė dvarą savo globon. Tik nežinia, kodel Skuodo viršaitis Rüekwarth pradėjo tenai šeimininkauti visai kaip savo dvare. Ar jis su vokiečių valdžia buvo padaręs kokią sutartį, ar ne, bet laukams užsėti jis ėmė avižas nuo žmonių, mokėdamas tik valdišką kainą po 6 markes už pudą. Paskui paaiškėjo, jog jis buvęs sumanęs tą dvarą sau pasilaikyti, jei vokiečiai būtų karą laimėję.

Šiais 1917 metais jis padarė dar vieną žingsnį pirmyn, būtent: dvare visai nebebuvo galvijų, jis ir vėl „pirko" nuo žmonių valdiškąja kaina, mokėdamas po 350 markių už karvę, tuomi tarpu kad turgaus kaina buvo lig 2500 markių. Buvo nutarta „supirkti" kokią šešetą dešimtų karvių.

„Pirkimo" būdas — grynai vokiškas: aplinkiniai kaimai gavo įsakymus suvesti į Šarkės dvarą tiek ir tiek melžiamų karvių. Žmonės vėl pradėjo eiti prie mūsų, ieškodami pagalbos, bet juos užtarti ir gelbėti buvo daug sunkiau, nes čia buvo ne valdiškas, bet grynai asmens reikalas. Taip, atėjo iš

Klauseikių beturtė moteriškė, Simonavičienė, kuriai atimta paskutinė karvė; dvejetas mažų kūdikių paliko visai be pieno.

Iš Didžiųjų Ružupių apsilankė ūkininkas Kajetonas Vaškys, kurs apsakė štai kokį dalyką: Mažažemis ūkininkas Jonas Strakšys turėjo vesti į Šarkę savo žiemilžę karvę, kuri labai menkai atrodžiusi, kurios tešmuo buvęs į saują suimamas. Šarkėje pristoję du žandaru karvę milžti, tegauta tik keletas lašų pieno. „Tu," sako žandarai, „atvesdamas išmilžai! Dreissig Rubel Strafe!" (trisdešimt rublių bausmės). Žmogelis grįžo namon, verkdamas kruvinomis ašaromis. Rudeniui besiartinant, „supirktosios" Šarkės dvarui karvės pradėjo nykti. Skuodo žydelis Joskė buriais jas varė per Skuodą į Liepojų. Ponas Rückwarth „uždirbo" mažiausiai 100.000 markių.

24 Balandžio. Žandaro Labahno darbas.

Jau Velykų laike (8. IV) pradėjo eiti gandas, kad Salantuose žandarai išniekinę ir išspardę šv. ugnį Didžiosios Subatos dieną. Nesinorėjo tikėti, bet štai 24 Balandžio dieną apturiu nuo Salantų klebono kun. Pr. Urbonavičiaus skundą, kad aš kaipo dėkanas persiunsčiau ją vyskupui. Kitaip siųsti nebuvo galima, kai per vokiečių rankas; buvo truputį keblu taip aštriai parašytą raštą įteikti vokiečiams, bet tylėti vėl ne buvo galima; parašęs tat J. M. Vyskupui tam tikrą pranešimą, pridėjau ir tą skundą, žinoma, vokiškai parašytą; lietuviškai jinai skambėjo šitaipos:

Jo Ekscelencijai Žemaičių Vyskupui.

Jūsų Ekscelencija!

Didžiosios Subatos dieną, 7 Balandžio š. m. patrulio vadas Labahn išniekino pašvęstą ugnį, sukurtą Salantų šventoryje, prie bažnyčios didžiųjų durų; jis spardė ugnį kojomis, mėtė ir svaidė degančias anglis; čia jis dar stipriai du sykiu uždaužė į veidą mergaitei Magdalenai Baltrimaitei, kuri pasilenkus rinko anglis, kad gauti šventosios ugnies. Apie tai aš jau padaviau skundą Kretingos apskrities viršininkui (Kreisamt) ir žandarų obervachmeisteriui Kretingoje.

Pranešdamas Jūsų Ekscelencijai apie tą įvykį, aš Jus šiuomi nuolankiai meldžiu apginti mus prie esančios Lietuvoje

valdžios nuo pono patrulio vado taip žiaurių pasielgimų, kurie užgauna ir įžeidžia mano parapijonų tikybinius jausmus.

Malonėkite, Jūsų Ekscelencija suteikti man ir mano parapijonams Jūsų ganytojišką palaiminimą.

Jūsų Ekscelencijos
nuolankiausias tarnas
Pr. Urbonavičius
klebonas.

Salantai.
10 Balandžio 1917 metais.

Aiškumo dėlei paduodu čia ir vokiškąją skundos nuorašą, kurio tikrybę draug liudiju:

An
Seine Excellenz
Hochwürdigsten Herrn Bischof von Samogitien.

Ew. Excellenz!

Am heil. Karsamstag, den 7. IV. d. J., wurde das geweihte Feuer auf dem Kirchenplatze vor dem Kirchenportal zu Salanty verunehrt vom Patrouillenführer Herrn Labahn durch Zerstampfen mit den Füssen, Auseinanderwerfen, Zerstreuen der brennenden Kohlen, wobei ein Mädchen namens Magdalena Baltrimaitė, die sich hinbückte, einige Kohlen aufzulesen, um das heil. Feuer zu erhalten, von demselben zweimal stark ins Gesicht geschlagen wurde.

Darüber habe ich schon beim Kreisamt Russ.-Krottingen und beim Gendarmerie-Oberwachtmeister zu Russ.-Krottingen Klage erhoben. Indem ich über das Vorgefallene Ew. Excellenz berichte, beehre ich mich hierdurch, Ew. Excellenz ehrerbietigst zu bitten, uns vor solchen rohen, die religiösen Gefühle der mir anvertrauten Pfarrgemeinde verletzenden und beleidigenden Handlungen des Herrn Patrouillenführers bei der Verwaltung in Litauen in Schutz zu nehmen.

Geruhen Ew. Excellenz, mir und der mir anvertrauten Pfarrgemeinde Ihren bischöflichen Segen erteilen zu wollen.

Ew. Excellenz gehorsamster

Fr. Urbanovič, Pfarrer.

Salanten, den 10. April 1917.

Tolimesnysis tos skundos likimas buvo šitoksai: Kai tik aš ją apturėjau, tuojau pasiunčiau per Sedos apskrities Valdybą Kaunan J. M. Žemaičių Vyskupui, bet Sedos apskrities valdyba, vietoje siuntus ją Kaunan, pasiuntė Krėtingos apskrities viršininkui; šis pasišaukė Salantų kleboną ir mėgino jam įkalbėti, kad savo skundą atsiimtų. Salantų klebonas vienok nesutiko, aiškindamasi tuomi, kad tą skundą jau esąs paėmęs dekanas Skuode ir oficialiai pasiuntęs vyskupui.

Kokiems metams praslinkus sužinojome, jog ta skunda visgi pasiekusi vyskupo rankas, bet buvęs prie jos pridėtas paaiškinimas, kad patrulio vadas Labahn, būdamas ne katalikų tikėjimo, nežinojęs kokiam tikslui esanti ugnis sukurta šventoriuje.

Pinigų vertė.

Pinigų vertė 1917 metais buvo dar žymi, ypač Rusijos pinigai buvo labai branginami. Vokiečiai priverstinai skaitė savo vieną markę po pusę rublio. Gegužės pabaigoje prisiėjo pirkti penkis purus rugių; suderėjau šimtą rublių: 50 rub. Osto pinigais ir šimtą vokiečių markių; kad būčiau mokėjęs rusiškais pinigais, tai tasai žmogus būtų atidavęs penkis purus rugių už aštuonias dešimtis rublių. Osto pinigai pačių vokiečių buvo pigiau skaitomi; kad gauti markę reikėjo prie pusrublio Osto pridėti dar penkius skatikus.

Vėl tegyvuoja Lietuva!

Balandžio mėnesio pabaigoje apturėjome nuo J. M. Žemaičių Vyskupo malonų aplinkraštį; jį perskaitę taip pradžiugome, kad net vokiečių letinos nebjutome ant mūsų sprando uždėtos.

Pasinaudodami proga pasakėme žmonėms, kiek begalėdami, tautiškus pamokslus, nurodydami, kad mūsų vargus mato ir žino visas pasaulis. Tautiškai nesusipratusiems žemaičiams kaip tik toksai pamokslų turinys pritiko. Nes jau jutome, jog Lietuva ar šiokiu, ar tokiu būdu pakils iš savo snaudulio; bet liaudis tuomi visai nesirūpino, jai buvo dvi galimybi: palikti ar po rusais, ar po vokiečiais; jinai tą tik tesvarste, kaip būtų geriau, visai nematydama trečiosios galimybės, būtent: nepriklausomos Lietuvos. Štai tų dviejų dokumentų žodžiai:

Valstybinė
Jo Šventenybės
Raštinė
N 26.263

Vertimas

Iš Vatikano
10 Vasario 1917.

Jo Prakilnybei
Aukštai Gerbiamam Žemaičių Vyskupui
Pranciškui Karevičiui, Kaune.

Šviesiausis ir Gerbiamiausis Vyskupe!

Šventamjam Tėvui ne be širdies skausmo yra žinoma, kaip Lietuvos žmonės, kilus didžiai Europos karo audrai, sunkaus likimo ištikti, yra patekę į vargingiausį padėjimą, jog vaisingi tos šalies laukai ir miestai yra virtę tyrais ir griuvėsiais.

Ypač skaudu buvo gailestingai mūsų Bendrojo Tėvo širdžiai, kuomet išklausęs tam tikros Centralio Lietuvių Komiteto pasiuntinybės, Jisai išvydo, kad krikščioniškoji viso pasaulio brolių labdarybė, tiek gero suteikusi karo aukų daugybei, labiau Belgijos ir Lenkijos žmonėms, ikišiol dar nėra pasiekusi vargingų kilnios Lietuvos gyventojų, kurie jau taip ilgą laiką vaitoja, vargo ir skausmo spaudžiami.

Giliai atjausdamas tą sunkų vaitojimą tiek Savo sūnų, kurie visada turėjo aukštą garbę būti tikinčiais ir ištikimais religijai ir Bažnyčiai, Šventasis Tėvas nepaliauja ypatingai ir karštai maldavęs, idant jie kuogreičiau galėtų ragauti pastiprinančių ir raminančių Dievo mielaširdystės vaisių.

Geisdamas tačiau ir Asmeniškai prisidėti, kiek Jo dabartinis padėjimas ir vis augąs gyviausiųjų reikalų daugeriopumas tai leidžia, prie šelpimo darbo ir palengvinti sunkų lietuvių likimą, Šventasis Tėvas duoda dvidešimt tūkstančių frankų, skirdamas tą auką ne iš turtingumo, bet kaipo Tėviškos meilės ženklą.

Bet kadangi Šventasis Tėvas iš sunkaus trijų dešimtų mėnesių karo taipogi žino, kaip reikalingas daiktas nukentėjusiems lietuviams būtų susilaukti pasaulinės pašalpos, ypač iš šalies tų, kurie nėra patekę į tokį apverktiną padėjimą, todel Jisai malonėjo šiandien, kas jau pirmiau Lenkijos gyventojams Jo buvo padaryta, Jūsų Švies. ir Gerb. Vyskupišką Prakilnybę drauge su kitais Lietuvos Vyskupais įgalioti kviesti visus visos žemės Brolius-Vyskupus, kad jie teiktus įsakyti vieną šių metų šventadienį, kurs galėtų būti sekmadienis per

Dangun Žengimo Aktovą, visose jiems pavestosiose bažnyčiose atlaikyti viešas pamaldas ir padaryti labdaringą rinkliavą šelptinųjų lietuvių naudai.

Šventasis Tėvas pasitiki, kad Jo Tėviškasis balsas atras gailestingą krikščioniškosios meilės atbalsį, kurs apsireikš gausiomis aukomis prilygtomis didžiam nukentėjusiųjų skaitliui, ir turi viltį, kad tos meilingos dovanos daugeliui vargo apsunkintų žmonių suteiks ir medžiagiškąją ir doriskąją pašalpą.

Galop, kaipo ženklą Tėviško prilankumo apleistiems savo sūnums lietuviams ir visiems geriems tikintiems, kurie jų vargus palengvinti stengsis, Šventasis Tėvas visa Savo širdimi suteikia Apaštališkąjį palaiminimą.

Jūsų Šviesioji Vyskupiškoji Prakilnybė malonėsite apie šitą raštą pranešti GG. savo Draugams, Lietuvos Episkopato Vyskupams, ir išvien su jais padaryti kas reikia minėtai rinkliavai įvykdinti.

Surinktieji pinigai stačiai ar tarpininkaujant Apaštalų Sostui turi būti siunčiami adresu „Pildomojo Lietuvių Komiteto nukentėjusiems del karo šelpti", Šveicarijoje, „Comitato Lituano Esecutivo di soccorso per le vittime della guerra" Lausanne, Švizzera.

Prie tos progos malonėkite priimti išreiškimą mano ypatingiausios ir tikriausios pagarbos.

Jūsų Švies. ir Gerb. Vyskupiškos Prakilnybės tarnas

(pas.) P. Kardinolas Gaspari.

Žemaičių Vyskupas
No. 501.

Kaune, 25 Balandžio 1917.

Gerb. Žemaičių Vyskupijos Dvasiškijai.

Šventasis Tėvas Popiežius Benediktas XV, maloningi išklausęs pranešimo tam tikros Centralio Lietuvių Komiteto pasiuntinybės ir giliai atjausdamas sunkius vargus skaudžiai nukentėjusiųjų del karo mūsų krašto žmonių, Patsai pasiskubino ateiti pagalbon karo aukoms Lietuvoje, kaip jau pirma buvo padaręs Lenkijai ir kitoms šalims.

Tuo tikslu Šventasis Tėvas 10 Vasario š. m. teikėsi, šalip dosnios piniginės aukos, paskirti pasaulinę aukų dieną Lietuvai ir žemiau sekančiu raštu Jo Eminencijos Kardinolo P. Gaspari,

Savo Valstybinio Sekretoriaus, įgaliavo mane drauge su kitais Lietuvos Vyskupais kviesti visus katalikų Vyskupus, kad malonėtų vieną šventadienį, būtent sekmadienį per Dangun Žengimo Aktovą (20 gegužio) atlaikydinti visose jiems pavestosiose bažnyčiose viešas pamaldas ir padaryti rinkliavas šelpimui nukentėjusių del karo Lietuvos gyventojų.

Tam tikras atsišaukimas Lietuvos Vyskupų vardu su parašais Žemaičių, Vilniaus ir Seinų Ordinarijų tapo išleistas 24 Kovo į visus pasaulio Vyskupus.

Pasaulinės aukadienės organizavimo ir įvykdinimo darbas liko pavestas tam tikram „Pildomamjam Lietuvių Komitetui nukentėjusiems del karo šelpti" neutralėje Šveicarijoje, „Comitato Lituano Esecutivo di soccorso per le vittime della guerra", Lausanne Svizzera.

Pranešdamas apie tai, pavedu ir įsakau Gerb. Žemaičių vyskupijos Dvasiškijai, kad pirmame sekmadienyje ar šventadienyje po šio aplinkraščio gavimo kiekvienoje bažnyčioje apskelbtų apie būsimąsias artimoje šventėje žemiau sekančias pamaldas už Šv. Tėvą Benediktą XV, išreiškusį taip didelę meilę ir suteikusį aukštą malonę mūsų tautiečiams lietuviams ir žemaičiams, ir už visus geros širdies brolius — seseris krikščionis, kurie savo maldomis ir aukomis atsilieps į Šventojo Tėvo balsą.

Paskirtoje gi dienoje pamaldos turi įvykti šioje tvarkoje: 1. Missa votiva cum expositione Sanctissimi, 2. post votivam cantatur lingua vernacula Psalmus 45: „Deus noster refugium" cum supplicationibus consuetis, 3. per pamokslą, paaiškinus pamaldų tikslą, perskaityti žemiau sekantį J. E. Kardinolo Raštą No. 26263, 4. po pamokslo pakarčiu su tikinčiais atkalbėti, po tris kartus: Tėve mūsų, Sveika Marija ir Garbė būk Dievui Tėvui.

Kur pamaldos įvairiomis kalbomis laikomos, jos turi įvykti visomis atsakančiomis kalbomis ir Kardinolo Raštas turi būti jomis paaiškintas.

Dekanai pasirūpins šito aplinkraščio egzempliorį įteikti kiekvienam dekanato kunigui.

Vyskupas (pas.) Franciskus Karevičius.

Gegužės 1917 metų.

1 Gegužės. Taip sunkius laikus begyvenant, kiekvieno mėnesio pradžia, turėdavo ypatingą reikšmę suvargusiai žmogaus sielai. Štai kad ir pirmoje Gegužės dienoje ima savotiški jausmai, mąstai sau žmogus: nu, ko čia besusilauksime šitame mėnesyje? Ko gero susilaukti nesimato jokios vilties, bet bent gamta gal bus jaukesnė? Šiemet ir to nėra, nes siaubia šalti vėjai su lietumi.

Šiandien esmi kviečiamas pas miesto viršaitį (bürgermeistrą) kaipo sveikatos komisijos narys į posėdį penktoje valandoje po pietų. Nuėjus paaiškėjo, jog posėdžio nebūsią, tik visa komisija privalanti eiti kiemų apžiūrėti Puotkalių gatvėje (vokiečiai praminė ją: Berlinerstrasse).

Ką gi pamatysi žmogus, žydų kiemuose, jei ne mėšlus, purvus ir vėl mėšlus. Ponas Rückwarth'as su stebėtinu uolumu lindo į visus užkampius, liepė atidaryti „šiaures". Žydai pamatę, kas dedasi ir girdėdami pono viršaičio šauksmus, kiek beįmanydami valijo ir švarino savo kiemus. Komisija ėjo ir į triobas; čia bent dviejose vietose viršaitis, pastebėjęs keletą stiprių žydukų slankiojant be darbo, užpyko ir pradėjo šaukti: „Padėtis yra perrimta, (Die Lage ist zu ernst), kad tokie žaliukai slankiotų be darbo!" Kitoje vietoje pamatė sėtuvę miltų, tuojau pradėjo žiūrėti ir klausinėti, kokie čia miltai. Gavęs atsakymą, kad tai esą avižieniai miltai, dar sykį žvilgterėjo į sėtuvę.

Pabaigus reviziją daryti, ponas Rückwarth parodė eržilus, nuo žmonių „supirktus", tinkamus prie kumelių leisti; parodė bent devynias dešimtis ir gi „supirktų" kiaulių, kurios buvo penamos avižų sėlenomis. Bet visi tie dalykai kvepėjo šmugeliu, nežinau, kai kam, bet aš maniau, jog visa tai daroma tik jo paties naudai.

2 Gegužės. Kunigas Güntershausen.

Šiandien atvyko į kleboniją, buto ieškodamas jaunutis vokiečių karininkas, kursai pasirodė esąs katalikų kunigas, kariškasai kapelionas, Günthershausen, nuolatai gyvenąs Mažeikiuose. Jo jaunystėlė — durnystėlė ir prityrimo stoka davėsi greit pastebėti: užvedė ilgą ilgiausią ir nuobodžią kalbą, kaip kaž koksai kareivis protestantas jam pradėjęs

nebeatiduoti, kaipo karininkui, garbės ir kaip jis tą kareivį su savo vyriausybės pagalba „sutriuškinęs" (padaręs: mürbe).

Po to jis pradėjo apsakinėti savo susirėmimus su vietiniu Mažeikių klebonu kunigu Striku. Čia jis pabrėžė, kad vokiečių valdžia labai žvairomis žiūrinti į kunigą Striką ir delei tos priežasties vokiečiai jo neprileidžia klausyti išpažinčių mirtyn nuteistųjų lietuvių.

Tie kunigo Günthershausen'o pastebėjimai atvedė mano omenyn labai praplitusius gandus, kad Mažeikiuose vokiečių kariškasai teismas baudžiąs mirtimi daugybę žmonių, ryžaus tat šį tą apie tai nuo jo išgauti. Paklausiau:

— Kas gi tat rengia prie mirties tuos nelaiminguosius ir koksai kunigas juos lydi einant mirtyn?

— O gi aš! atsakė.

— Kaip Jūs tai galite padaryti, nesuprasdami nei žodžio lietuviškai?

— Turiu ant lakšto popieriaus susirašęs svarbesniuosius dalykus, tuos paskaitau ir užtenka!

— Bet juk galima pakviesti kunigą lietuvį, turintį vokiečių valdžios pasitikėjimą, spėju, kad ir skaityti lietuviškai Jums gali būti sunkoka?

— Visai ne, aš jau išsilavinau (bin gut eingeübt) neblogai lietuviškai skaityti. Pakviesti kunigą lietuvį vokiečiai niekuomet nesutiks, kad kartais mirtyn nuteistasai nepasakytų jam kokį labai svarbų karo žvilgsniu dalyką!

— Bet tur būt tai atsitinka dideliai retai?

— Visai ne, štai užvakar sušaudė du jaunu vyru už šnipinėjimą rusų naudai!

Vadinasi, noroms nenoroms reikia tikėti, kad Mažeikiuose yra tikra žmonių skerdyklą; ne be pamato platinasi tokie gandai. Reikia žinoti vokiečių kariškojo teismo nuožmybę: jei prie žmogaus suėmimo koks nors žandaras ar kitas jų valdininkas užrašė savo nuomonę, kad yra šnipas, tai teisme nebeišsiteisinsi, tavęs laukia mirtis arba penkių metų sunkus kalėjimas, kas dar blogiau yra, nes čia vistiek reikia mirti badu.

3 Gegužės. Mokslas suaugusiems.

Karui besitęsiant vis tolyn, kas kart labiau aiškėjo, jog vokiečiai jo nelaimės taip, kaip jie nori; atseit, ir mes gau-

sime, kad ir mažutes teises. Todel pradėjome drąsėti ir statyti savo reikalavimus. Susitvėrus keletai jaunimo ratelių, įsteigus praeitą rudenį lietuvių mokyklą, mūsų padėtis kaip ir sustiprėjo. Reikėjo daryti dar vieną žingsnį pirmyn. Pasitaręs su mokytojais Bertašiumi ir Barkauskiu, įteikiau Sedos apskrities viršininkui prašymą, kad leistų atidaryti Skuode suaugusiems kursus. Žinoma, prašymas turėjo būti vokiškai parašytas, lietuviškai jis šitaip skambėjo:

Sedos Apskrities Viršininkui.

Prašymas.

Šiuomi meldžiu Jus leisti atidaryti Skuode kursus suaugusiems visais sekmadieniais ir šventadieniais Liaudies mokyklos B.*) bute. Mano parapijonai nori patobulinti savo žinias lietuvių kalbos, rašybos, skaitliavimo. Tikybos, higijenos ir ūkio pamokas teiksiu aš be jokio atlyginimo. Čia pridedamas Kursų lankytojų sąrašas: 1) Kaupas Vladas, 25 metų. 2) Arlauskis Povilas, 28 m. 3) Vaitkaitė Veronika, 29 m. 4) Stonys Jurgis, 19 m. 5) Grigalauskis Jonas, 20 m. 6) Jonkus Jonas, 20 m. 7) Šimkaitė Ona, 21 m. 8) Šimkus Juozas, 20 m. 9) Jazbutis Kazys, 33 m. 10) Kaupas Pranas, 30 m. 11) Pavalas Eduardas, 16 m. 12) Sparnauskaitė Eleon., 22 m. 13) Astrauskis Juozas, 30 m. 14) Gurauskis Jonas, 30 m. 15) Kaunaitė Bronė, 17 m. 16) Šoblinskaitė Petrė, 18 m. 17) Veselauskaitė Elenė, 16 m. 18) Baltiejaitė Stasė, 15 m. 19) Bertašaitė Konst., 18 m. 20) Bertašaitė Amelija, 15 m. 21) Kaupaitė Monika, 20 m. 22) Šimkaitė Karolina, 19 m. 23) Sendraitė Aniceta, 20 m. 24) Paulauskaitė Lucija, 20 m. 25) Paulauskaitė Petrė, 19 m. 26) Paulauskaitė Rozal., 14 m. 27) Baltiejaitė Juzefa, 20 m. 28) Gikaraitė Adolfina, 16 m. 29) Petrauskaitė Barb., 18 m. 30) Grigalauskaitė Bronė, 19 m. 31) Žalgiraitė Pilimona, 18 m. 32) Pakulaitė Vincė, 25 m.

Skuodas, 3 Gegužio, 1917 m.

Dėkanas Pr. Žadeikis.

Vos tik įteikiau tą raštą nebelaukdami jokio atsakymo ir pradėjome tuos kursus daryti. Pirmą sykį susirinko di-

*) Mokykla A. buvo žydų.

džiausia minia; nebtilpo nei mokykloje. Bet paskiau lankytojų skaičius vis mažėjo ir mažėjo, kol visai liovėsi lankiusis. Nauda iš tų kursų buvo menkutė.

4 Gegužės. Pempių ir varnų kiaušiniai.

Šiandien liko apgarsintas paliepimas rinkti pempių ir varnų kiaušinius. Už pempės arba varnos kiaušinį būsią mokama po penkis skatikus.

Taipgi liepta imti iš varnų lizdų varniukus; būsią mokama už varniuką po dvidešimtį skatikų.

Poryt, sekmadienyje, šeštą gegužės dieną, pusėje dvyliktos valandos sodžių seniūnai privalo su visais sodžių gyventojais išeiti minėtų kiaušinių rinkti.

Iš tokių paliepimų buvo galima daryti išvadas, jog Vokietijoje su maistu yra trumpai.

Šiandien kai kuriems ūkininkams buvo paliepta atvesti arklius, ypač kas turėjo bent trejetą, nuo jų buvo arkliai imami ir duodami tiems, kurie nei vieno nebteko. Vokiečiai tokiu savo elgesiu erzino žmones vienus prieš kitus, nes daug iš to kilo piktumų ir ašarų.

Taip gi šiandien apgarsinta, jog nevalia esą sėti miežius, juos reikią visus atiduoti vokiečių valdžiai. Nesinorėjo tikėti, bet pasirodė, jog iš tikrųjų toksai paliepimas buvęs, tik jo niekas nevykdino, įgandinti žmonės skubėjo tik sėti.

Vietinis vokietys Šlitteris, matos iš tikrų šaltinių žinodamas, kalbėjo, būk vokiečiai gailestaują, kam jie leidę pernai rudenį sėti rugius; žmonės būtų vistiek sėję, kiek gi tuomet būtų buvę bausmių?!

Panašūs gandai nebuvo be pamato, juste jutome vokiečių susinervavimą ir jų pyktį. Būk Liepojuje kareiviai iškėlę baltą vėliavą, reikalaudami taikos.

10 Gegužės. Dienos įspūdžiai.

Apturėjau paliepimą paskelbti iš sakyklos, kad žmonės, vyrai ir moters, lig 15 Gegužės liuosai užsirašytų į darbininkų skaičių Vokietijon važiuoti. Jei neatsirastų liuosai užsirašiusiųjų, tai Sedos apskrities viršininkas, kuriuos pripažinsiąs čia Lietuvoje bereikalingais, priverstinai juos išvarysiąs į Vokietiją.

Prie tokių paskelbimų mes jau buvome pripratę, iš anksto žinojome, kad nukentės tik vienas kitas netikėtai į žandarų

nagus pakliuvęs. Priverstinas darbininkų grobstymas įvyko tik kame nekame, pavyzdžiui Darbėnuose ir Grušlaukėje, išeinant žmonėms iš bažnyčios.

Nuėjau į raštinę, čia pastebėjau, kai viršaitis nedavė leidimo ūkininkui Sparnauskui į Linkimus važiuoti į vestuves.

Eidamas namon, sutinku pažįstamą žydą Judelmaną ir sakau jam: — „Štai įsitėmyk, Rückwarth'as nedavė leidimo Sparnauskiui važiuoti į vestuves!"

— „Nėra ko nuo to „Mörder'io" laukti, kąd jis nori, tai duoda!"

Ir pradėjo Judelmanas pasakoti, kaip šiomis dienomis Šiauliuose nuo vieno žydelio, miškų pirklio, vokiečiai atėmę devynias dešimtis tūkstančių rublių, rusų pinigais; šešis tūkstančius rub. auksu ir dvidešimti maišų kvietinių miltų. Mat, žydelis varęs dar šmugelį, vokiečiai sužinoję ir padarę kratą. Pinigus radę ledaunėje po ledais geležinėje dėžėje.

Skuodo žydai šiandien tik ir keikę vokiečius už tokį jų pasielgimą.

Vakarų fronte matomai vokiečiams nesiseka, tai matyti jų ūpe. Išeidamas iš raštinės pamačiau du ūkininku kažkodėl neramiai besišnekant. Klausiu: „Kas yra, vyrai?" „Štai, truputį pasivėlinova atvažiuoti į stuiką ir esava nubaustu po 15 markių."

10 Gegužės. Audiklų ėmimai.

Nuo kaikurio laiko vis tenka girdėti, kai žandarai tai čia, tai tenai bus atėmę nuo žmonių audiklus. Ypač savo nuožmumu atsižymėjo žiaurus atėmimas aštuoniolikos audiklų nuo ūkininko Budrikio Gaubių sodžiuje (Mosėdžio valsčiaus). To ūkininko dukters, pajutusios, kad žandarai atjoja plėšti jų kraičio, sumanė mesti audiklų ritinius į prudą; bet žandarai tai pamatė ir audiklus ištraukę iš vandens, visus namus nuožmiai iškratė. Gaila Lietuvos sesučių!

12 Gegužės. Žandarai Skuodo klebonijoje.

Šiąndien man išvažiavus į Ylakius, atėjo klebonijon žandarai ir pareikalavo atidaryti svirną. Čia jie pamatę kupetaitę miežių, liepė visus vežti vokiečių sandėliuosna. Pastebėję bent du puru kviečių ir tuos liepė gabenti iš svirno, bet ka-

dangi tie kviečiai pasirodė esą pirkti nuo vokiečių viršaičio, tai vieną purą paliko. Tolesniai takšojo kupetaitė rugių ir tuos paspardę, klausė, kiek klebonas turi šeimynos, išgirdę, kad dešimtį asmenų, nieko nebsakė.

15 Geguž. Ūkininko Raciaus Vincento vargai.

Pasiturįs ūkininkas Vincentas Racius iš Puotkalių sodžiaus netikėtai įkrito į vokiečių nemalonę ir prityrė didelių vargų. Nemalonės priežastis buvo šitokia: V. Racius gavo paliepimą atvesti Skuodan visus tris savo arklius. Ką tai reiškė, jis gerai žinojo, būtent, kad vieną jo arklį būtinai atims ir atiduos tokiam ūkininkui, kurs nei vieno neturi. Todel Racius iš anksto buvo kaip ir užpardavęs savo arklį tokiam ūkininkui už du šimtu dvidešimtį rublių. Kuomet vokiečiai tą arklį apkainavo tik šimtą dvidešimtį rublių, tai Racius užpyko ir nenorėjo pinigų imti. Vokiečiai manė, jog jis nenori imti jų išleistųjų Ober-Osto pinigų, ir paskaitė jį savo priešu.

Čia patėmytina, jog žmonės ėmė Ober-Osto pinigus tik iš vokiečių baimės, dideliai jų nekęsdami, ir priprato prie jų tik tuomet, kuomet už juos buvo galima viską pirkti iš Vokietijos ir visus mokesčius jais apsimokėti. Vokiečiai, tai žinodami smarkiai kabinosi prie tokių žmonių. Taigi ir Raciaus vargams nebebuvo galo. Dar tą pačią dieną nuvyko pas jį žandarų vachtmeisteris Košarik su visais Skuodo žandarais ir padarė jo namuose smulkią kratą: atėmė daug miežių, septynetą audiklų, dvidešimtsvieną avikailį.

Viršaitis Rückwarth sustatė protokolą, kad Racius paslėpęs miežius, pardavinėjęs avižas brangia kaina, imdamas už purą po dešimtį rublių: turįs paslėpęs daug aukso pinigų ir tt.

Atėjo Racienė teirautis, kas daryti tokiame varge. Patariau lukterėti, nes buvo žinoma, jei vokiečiai daug ką pagrobia, tai jie tyli ir bylos neleidžia toliau, nes pagrobtuosius daiktus jie nori sau palaikyti. Taip išėjo ir Raciaus byloje. Visi trukšmai kaž kaip savaime nutilo, bet kiek tiems žmonėms atėmė sveikatos, tai sunku ir apsakyti. Žemaičiai nebžinodavo iš baimės ką bedaryti, jei vienas vokietys įjodavo į kiemą; pas Racių gi visas jų burys visuose užkampiuose darė kratą, ir tai beveik per pusę dienos!

22 Gegužės. Karo vaizdai.

Pasklido žinia, kad vokiečiai leidę liuosai įvežti į Liepojų valgomuosius daiktus, nes gyventojai labai pradėję iš nedavalgymo mirti, ir atsiradę daug ligų, ypač šiltinė. Savaime suprantama, jog tik iš Kuršo tebuvo leista įvežti šį tą į Liepojų, iš Lietuvos gi gabenti į Kuršą valgomieji daiktai buvo smarkiai draudžiama, prasikaltusiems be piniginės bausmės buvo dar ir arkliai atimami. Bet nežiūrint į tai šmugelis į Kuršą ėjo labai plačiai. Žmonės kalbėdavo, jog užtenką tik sykį nesugautam nuvažiuoti į Liepojų, kad apmokėti visa, jei bent du sykiu būtų vokiečiai bevežant ką sugavę ir arklius atėmę. Patys vokiečiai plačiai varė šmugelį.

Leidus tat vokiečiams liuosai vežti valgomuosius daiktus į Liepojų, pasidarė pavojus, kad ir Skuode žymiai pakils kainos. Atėjo žydai, kad pasitarti, kas daryti; jie buvę sumanę pastatyti sargybą ant vieškelių, bet aš pareiškiau, kad tuomi tikslas nebus galima pasiekti, nes yra šimtai kelių kelelių, kuriais šmugelis bus varomas. Žydai su tuomi sutiko ir pasitarimas baigėsi, nieko tokio nenutarus. Bet ir vokiečių duotoji liuosybė tetvėrė tik keletą dienų.

Kitas vėl žydas atėjęs, pareiškė, kad Skuode esą daugybė netikrų rusų pinigų; reikią žmonės perspėti, kad būtų atsargesni. Platiną tuos pinigus trys žydai ir du lietuviu.

Tai labai galimas daiktas, nes rusiškųjų pinigų kursas buvo tuo metu labai aukštas: už 100 rub. duodavo 250 markių arba 120 rublių Ober-Osto. Patiems vokiečiams buvo tat naudinga gadinti rusų pinigų kursą.

Žmones labai suskato javus sėti, nes eina gandai, kad vokiečiai visą sėklą atimsią.

25 Gegužės. Petras Grigalauskis.

Jau šituose užrašuose buvo minėta, kad 1915 metais vokiečių slaptosios policijos nariai, persidarę į rusų belaisvių rubus, nuėjo į Pauragų kaimą, ir čia užeidami pas kai kuriuos kaimiečius, prašė valgyti ir kelią parodyti. Kadangi ūkininkai visus tų „nelaisvių" prašymus noriai išpildė, tai ir liko suimti: Petras Grigalauskis su dukterimi, latvė Sudmalienė ir lietuvė Butkienė. Jie visi liko nuteisti aštuoniolikai mėnesių kalėjimo. Ką tasai vokiečių kalėjimas reiškė, visiems gerai buvo žinoma

ir visų buvo manyta, kad Grigalauskis iš tenai gyvas nebsugrįš. Visi keturi asmenys buvo laikomi Autc'o dvare, Kurše.

Bet štai, šiandien jie visi sugrįžo ir Grigalauskis atėjo pas mane. Žinoma, dideliai sumenkėjęs, jis ilgokai iš susigriaudinimo negalėjo žodžio ištarti, tik rankas sudėjęs, kėlė jas į dangų. Atsipeikėjęs, tarė: „Čyščių iškentėjau, tikrą čyščių!" Neduok Viešpatie, nei vienam žmogui tai matyti (reiškia pragyventi), ką aš mačiau! Utelės vos vos nesuėdė. O valgymas koksai! Apsaugok Dieve! Tyrame vandenyje išvirti arklio plaučiai! Tai mūsų viralas ir mėsos porcija! Kitokio viralo, kai su pasmirdusia arkliena nebuvo!"

28 Gegužės. Darbininkų grobstymas.

Šiandien per Skuodą pervarė bent aštuonias dešimtis suimtų darbininkų; daugel kam iš jų buvo rankos surištos geležiniais pančiais. Matomai, jie visi ne iš liuosos valios ėjo į Vąterlandą prie sunkiausių darbų.

Ir Skuode vokiečiai jau mėgino turgavietėje grobstyti jaunus vyrus; Darbėnuose ir Grušlaukėje jie tai padarė, išeinant žmonems iš bažnyčios. Kai iš Belgijos vokiečiai ėmė tokiu pat būdu kai čia darbininkus, tai visas pasaulis protestavo; kardinolas Mercier rašė tame dalyke laišką pas Šv. Tėvą ir vokiečiai su gėda turėjo liautis tai darę. Lietuvoje — visai kitas dalykas, čia niekas neprotestuoja, čia niekas ir žinoti nežino, ką vokiečiai daro.

Pas mus jaunesnieji vyrai ir merginos visai nebeina bažnyčion iš baimės, kad vokiečiai nepagrobtų. Buvau sumanęs važiuoti pas vyskupą Kaunan, kad jisai kreiptusi į aukštesnę vokiečių valdžią, reikalaudamas, kad bent į bažnyčią einančius žmones vokiečių žandarai paliktų ramybėje; bet kolei tu žmogus gausi leidimą, praeis mažiausiai poras mėnesių! Rašyti vėl tegalima tik per tų pačių vokiečių rankas.

31 Gegužės. Amelija Žalimienė.

Šiandien pavakaryje išeidamas iš savo kambario, sutikau prisienyje moteriškę Ameliją Žalimienę iš Norvydžių. Jos išvaizda buvo baisi: kaktoje aitrėjo piršto platumos žaizda, po dešinosios akies matėsi sutinusi mėlynė, kairioji ranka išmušta iš pečio; jai einant ranka tabalavo.

Jinai verkdama puolė prie manęs, sakydama: „Vokiečiai mane sumušė!“ Pasirodė, jog kaž kas skundęs Žalimą, kad nenuvedęs į Skuodą savo arklio vokiečiams parodyti. Atjoję žandarai ir liepę visus arklius vesti Skuodan. Bet kadangi namie buvo tik pati šeimininkė Žalimienė su viena savo dukterimi, tai jomdviem ne taip lengva buvo arklius surasti ir juos į Skuodą vesti. Įnirtę žandarai tuojau užniko Žalimienę mušti, jos gi duktė suskubo išbėgti ir pasislėpti kapuose. Žandarai su šunų pagalba ieškojo jos ir kad būtų radę, tai beabejo būtų išvarę į Vokietiją, į darbo batalijonus.

31 Gegužės. Paliepimas.

Užbaigėme patį gražųjį Gegužės mėnesį, labai nuožmiu paliepimu.

Siady, den 31. Mai 1917.

Kanzelabkündigung.

Wer noch einen 2jährigen oder älteren Hengst hat und ihn bis zum 15. Juni 1917 nicht beim Amtsvorsteher (Bürgermeister) angemeldet hat, wird mit Einziehung und 1000 Rubel Strafe bestraft.

Pagarsinimas is sakyklos.

Kas dar viena metu sena arba senesni erzela turi, ir ji ig 16 birzelio siu metu prie amtsforsteerio (bürgermeisterio) neprirasys, tam bus erzelas atimtas ir apart to, jis taps nubaustas ant 1000 rubliu.

Der Kreishauptmann
I. V.
Schulte-Heutehaus,
Oberleutnant d. R.

An den Dekan
Franz Žadeikis,
Schkudy.

Birželis, 1917 metų.

1 Birželio. Smulkmenos.

a) Šiandien viršaitis pareikalavo, kad jam parodyčiau, ar sulig vokiečių įsakymo yra vedamos bažnytinės knygos, registruojant gimusiuosius, vedusiuosius ir mirusiuosius.

Mat vokiečiai buvo įteikę tam tikras knygas ir buvo liepta jas vesti ar vokiškojoje, ar lotyniškojoje kalboje.

b) Viršaitis buvo man išdavęs leidimą malti tiek grūdų kiek man reikia. Tai buvo didelė jo malonė. Šiandien tą leidimą atėmė nuo manęs, nes už tai jis patsai bijojosi įkliūti. Būk jo santykiai su slaptosios policijos vadu Mahlke, labai pablogėję.

c) Visai nėsant Skuode cukraus, nusipirkau raštinėje dėžutę sacharino už 2 marki 75 fen., valdiška kaina.

16 Birž. Šv. Tėvo pašalpa Skuodo Dekanatui.

Apturėjau nuo J. M. Žemaičių Vysk. Karevičiaus atvirutę, kurioje Jisai pranešė, jog Skuodo Dekanatui esą paskirta keturi šimtai rub. iš anos sumos, kurią Šv. Tėvas teikęsis įteikti Jam Žemaičių Vyskupui kaipo pašalpą beturčiams, ir kad aš tuos pinigus paskirstyčiau visiems Dekanato klebonams, kad tie juos išdalintų savo beturčiams. Persiuntimo sunkenybėms išvengti J. M. Vyskupas paprašę, kad už 400 rub. prisiųsčiau Jam šv. Mišių intencijų.

Prisiųstieji pinigai liko šitokiu būdu paskirstyti:

Skuodo beturčiams		. . . .	50 rub.
Salantų	"	. . . .	50 "
Kretingos	"	. . . .	50 "
Ylakių	"	. . . .	25 "
Šatės	"	. . . .	25 "
Mosėdžio	"	. . . .	25 "
Kartenos	"	. . . .	25 "
Darbėnų	"	. . . .	25 "
Laukžemės	"	. . . .	25 "
Linkimų	"	. . . .	25 "
Truikinų	"	. . . .	15 "
Kalnelio	"	. . . .	15 "
Grušlaukės	"	. . . .	15 "
Budrių	"	. . . .	15 "
Jokubavo	"	. . . .	15 "
			400 rub.

Parašęs patikrinimą lietuviškai ir išvertęs jį vokiškai draug su klebonų parašais, išsiunčiau vyskupui. Vokiečiai becenzurodami tą mano patikrinimą, aiškiai pamatė, kad pini-

gai gauti ne per jų rankas, o tai buvo labai jų draudžiama. Tuojau atėjo viršaitis su raštininku oficialiai manęs išklausti, kaip aš tuos pinigus esmi gavęs. Kiek beįmanydamas stengiaus aiškiai pasakyti visą tiesą; bet to buvo negana, po kelių dienų vėl beateinąs jau kitas vokietys, kad aš dar šitą aiškiau pabrėžčiau tame dalyke. Parodžiau net paties vyskupo laišką ir tai vos vos išsigelbėjau nuo bausmės.

17 Birželio. Našlės sumušimas.

Atėjo keletas pažįstamų žydų man pranešti, kad jie matę kaž kokią moteriškę našlę, Baužienę iš Mosėdžio labai žandarų sumuštą ir sukruvintą už tai, kad savo paskutinės karvės nenorėjusi įduoti. Jinai tiesiai ėjusi pas viršaitį Rückwarth'ą skųstis ir pagalbos prašyti. Bet p. Rückwarth'as atsakęs: „Ar aš tave sumušiau? Ar aš tave sukruvinau? Eik prie tų, kurie tave sukruvino!"

20 Birželio. Varginga kelionė.

Prisiėjo važiuoti Kretingon; nenorėdamas savo arklių trukdyti nuo darbo, sumaniau atlikti kelionę geležinkeliu, nors buvau prisižadėjęs niekuomet nebvažiuoti vokiečių kariškaisiais geležinkeliais, taip jie mane buvo privarginę.

Šiandien tat įsėdau Skuode į traukinį ir greit pralėkėme Paluknės ir Medininkų stotį. Vos tik traukinys išėjo iš Medininkų, pavažiavus bent trejetą kilometrų, ūmai vagonas, kuriame aš sėdėjau, baisiai sudrebėjo, taip kad aš lig lubų pašokau ir traukinys sustojo. Pasirodo, kad garvežys su keliais vagonais nušokęs nuo bėgių. Traukinyje važiavo vieni tik kareiviai; iš civilių žmonių buvau aš vienas. Kareiviai išlipę iš traukinio tik ir kalba: „Wir haben Glück!" (Mes, vadinasi, laimingi, kad nežuvome!) Prisiėjo ant laukų laukti kito traukinio iš Klaipėdos. Tarp kareivių atradau daug prusų-lietuvių, kurie užjautė mūsų sunkiai padėčiai: „ja, jums dabar blogai eina!" Bet jie visi buvo įsitikinę, kad vokietys laimėsiąs karą. Ta geležinkelio nelaimė atsitiko Kunigiškių sodžiuje ties pat Martinkaus kiemu. Žmonės buvo išsigandę; jie manė, kad ant jų delei tos nelaimės gali kristi atsakomybė, bet vokiečiai palaikė nelaimės priežastimi didelį karštį, kurio delei bėgiai buvę prasiplėtę.

Stebėtina, kad ir ant rytojaus vienas traukinys du sykiu nukrito nuo bėgių netoli Darbėnų. Iš tos priežasties prisiėjo keleiviams laukti stotyje didžiausioje saulės kaitroje bent šešetą valandų. Ir kaip tu čia, žmogus, turėsi kantrybės nekeikti važiavimą vokiečių traukiniais.

Ruso-nelaisvio nušovimas.

Tai atsitiko 19 Birželio dieną Norvydžių sodžiuje (Skuodo valsčiaus). Į Norvydžių mišką buvo varomi prie darbo rusai, nelaisviai po vokiečių kareivių priežiūra. Tą dieną vienas vokietys saugojo šešis rusus, bet besėdėdamas saulėkaitroje, be darbo, užsnudo. Rusai tai pastebėję, ryžosi eiti pas artimiausius ūkininkus duonos pasiprašyti, nes buvo maitinami, tik kad badu nenumirti. Atsibudęs sargas ir nebradęs nelaisvių, pakėlė trukšmą; subėgo netik miške buvusieji vokiečiai, bet ir iš Skuodo. Imta ieškoti. Tuomi tarpu vienas rusas, gavęs užtektinai duonos pas ūkininkus, grįžo atgal prie darbo. Pamatęs vokiečius beieškant ir įnirtusius, jis tuojau pakėlė rankas aukštyn. Bet įpykęs sargas vistiek šovė ir pataikė rusui į krutinę. Tą atsitikimą matė Jieva Buotienė ir abu broliu Gotautu. Prie lavono neprileido nei vieno pašalinio žmogaus. Žydė Judelmanienė, laikraščių pardavinėtoja su pasibiaurėjimu pasakojo man, kaip vokiečiai to ruso lavoną ėmę iš vežimo ne rankomis, bet lopetomis. Tuo pačiu laiku gal bent savaitę paskiau Skuodo miesto miške rasta negyvu du rusu nelaisviu.

Vakarykščiai kaž-koksai žmogus matęs juodu dar gyvu. Matos, jiedu mirė iš bado.

26 Birželio. Šiaudų ėmimai.

Vokiečiai įsakė atiduoti visus likusiuosius šiaudus. Žmonės kasdien eilių eilėmis vežimų veža juos į Skuodo stotį; sukrauta du dideliausiu žagu.

Budvietės sodžiui įsakyta vesti į Skuodą visas karves. Lengva tai pasakyti, bet kaip sunku ūkininkams tai padaryti! Ponas Rückwarth nesiliauna žmonių varginęs.

Kaimuose surašoma, kiek dobilų turi sėjęs kiekvienas ūkininkas. Virbalų sodžiaus seniūnas Jazbutis liko Kanen-

giserio išbartas ir gerokai įgandintas, kad savo kaimynų karves nevisas surašęs.

Vis tai vienos dienos naujienos.

28 Birželio. Vogimai.

Vokiečių ištvirkimas davė progos įvairiems arkliavagiams pradėti savo darbą. Nei kame tiems gaivalams nebuvo taip paranku veikti kai visame Lietuvos Pakuršyje. Dalykas tame, kad pereiti Kuršo rubežius buvo smarkiai draudžiama, ir norint pavyti vagį su pavogtu arkliu, reikėjo pirma gauti leidimas Kuršo rubežių peržengti; arkliavagiams gi tokio leidimo, suprantama, nereikėjo.

Tokiu būdu Kuršo parubežiais susitvėrė tikros „kantoros", į kurias vagys vesdavo pavogtuosius arklius. Ypač pragarsėjo ties Linkimais vienas latvys, prie kurio buvo vedami pavogtieji arkliai ir prie kurio suvažiuodavo daug žydų tokių arklių pirkti. Neseniai kareivio našlei Galdikienei iš Kubiliškės pavogė labai brangią kumelę. Tai padarė visiems žinomas arkliavagis Šiušys ir, žinoma, nuvedė ją prie ano latvio už Linkimams. Bet štai, kuomet atvyko žydai, Šiušys vietoje paprastojo „atlyginimo" trijų šimtų rublių pareikalavo keturių šimtų. Kilo „nesusipratimas" ir užpykę žydai pranešė Linkimų žandarams. Šiušys liko suimtas.

Sužinojusi apie tai Galdikienė skubinosi prie žandarų ir jau buvo atsiėmusi savo kumelę ir net porą kilometrų pasivedusi namų link. Priginė ją žandarai ir liepė kumelę vesti atgal: „Pristatyk," sako, „daugiau liudytojų, ar kumelė tikrai yra tavo!" Vargšė moteriškė vargsta, samda liudytojus darbymečiu ir veda juos į Linkimus. Bet vokietys dar neužganėdintas, sako: „Dar mažai tėra liudytojų, atvesk daugiau!" Nebsumanydama vargdienė moteriškė, kas bedaryti, kreipėsi į mane. Patariau nupirkti žandarams degtinės; tai ir pagelbėjo, kumelė tuojau liko atiduota.

29 B i r ž e l i o. Birželio mėnesiui užbaigti, štai kokį apturėjome apgarsinimą:

Siady, den 29. Juni 1917.

K a n z e l a b k ü n d i g u n g.

Jede Zivilperson über 10 Jahren die aus dem Kreis in dem ihr Wohnort liegt in einen andern Kreis reisen will be-

darf auch bei Reisen zu Fuss eines vom Kreisamt ausgestellten Reisescheins.

Der Kreishauptmann.

Pagarsinimas iš sakyklos.

Kiekvienas civilnas žmogus turintis daugiau kaip 10 metų tur, kad jis iš apskričio (pavietos) į kurie jojo gyvenemo vieta guli į viena kita apskriti (pavieta) iškeliauti nori ir prie keliavimu piesčiums viena nuo apskričio (pavieto) viršininka pasirašyta leidimo ženkla tureti.

Sedoj, 20. 6. 1917.

Apskričio viršininkas.

Liepos mėn. 1917.

Bendri patėmijimai.

Esmi įsitikinęs, jog užrašinėdamas karo įvykius iš Skuodo apylinkės, gal tik vieną nuošimtį teužrašau, didesnė vokiečių „Kultūros" darbų dalis lieka neužrašyta. Dalykas tame, kad tyčia ieškoti tų įvykių nebgaliu; perdaug pakriko dirksniai ir nebsinori su vokiečiais nieko bendro turėti. Esi, žmogus, laimingas, jei kurią dieną nesusitinki su vokiečiu.

6 Liepos. Žiaurumai.

Atsilankė mano pažįstamas žydas Judelmann, baisiai įnirtęs ant vokiečių, nes matęs savo akimis vaikiną virvėmis suraišiotą, vežamą į Vokietiją prie darbo.

Prie tos progos jis daug apsakinėjo iš Pietinės Afrikas gyvenimo, kame jisai pragyvenęs dvidešimtį metų ir kame daug matęs vokiečių. Vokietį užsyk pažįsi. Jis visuomet pilnas puikybės ir žiaurumo.

Bausmės.

Atėjo patarimo ieškodamas J. Vičys iš špitolės. „Apturėjau", sako, „pakvietimą ateiti į viršaičio raštinę, nežinau ar eiti, ar ne?" „Kaip", sakau, „tu neisi, reikia eiti, kitaip juk tave suėmę, nuves!"

Nuėjo vargšas ir gavo užmokėti dešimtį markių bausmės, nes kaž kada ėjęs per miestą jau po dešimtos vakare. Jam

beaimanuojant ir pakaušį bekrapštant, priėjo prie jo ūkininkas Kaubrys iš Šauklių ir sako: „Bepigu tau, tu moki tik dešimtį markių bausmės, aš gi privalau šiandien užmokėti tūkstantį du šimtu markių už arklio pardavimą į kitą apskritį be leidimo.

13 Liepos. Nelaisvių vargai.

Skuode yra laikomas žymus rusų nelaisvių skaičius; jų išbadėjimas ir nudriskimas yra tiesiog nepakenčiamas. Jie — tikri elgetos. Vokiečiai kareiviai, nelaisvių sargai, elgiasi su jais žiauriai. Taip pirm keletos dienų (8. VII) vakarop grįžo nelaisviai nuo darbo iš Kuršo miško; vienas iš jų, nežinia ar iš bado, ar iš ligos, nebgalėjo toliau eiti; vokietys taip didžiai užgavo jį su šautuvo apytaisu į krutinę, jog rusas tuojau numirė. 9 Liepos Skuode nelaisvių stovykloje rusas-nelaisvis neišgirdo kaž kokio sargybos paliepimo, sargas manė, jog jis tyčia neklausa, šovė jam tiesiai į krutinę ir nušovė ant vietos.

Atėjo dvi moteri Litvinienė ir Viskantienė iš Trubakių, pasirodo, vokiečiai atėmę jomdviem po paskutinę karvę, nes negalėjusios tiek duoti sviesto, kiek vokiečiai reikalavę. Nuėjau pas viršaitį ir perstačiau jam tų dviejų moteriškių liūdną padėjimą ir p. Rückwarth sutiko karves atiduoti.

Šiandien (13. VII) žandarai suėmė visus į malūną atvežtuosius grūdus; atvežusieji turėjo parodyti, ar iš tikrųjų jiems tiek leista malti, kiek jie atvežė. Bet malūninkui patariant, visi žmonės ką buvo viršiau atvežę, atsiemė.

16. Liepos. Kelionė į Salantus.

Nesiliauna skleidęsis gandai apie streikus ir ermyderius Vokietijoje, taip gi kad karas vakarų fronte vokiečiams nevykstąs. Tokios žinios kelia ūpą, nes, matomai, artinasi karo ir mūsų vergijos galas. Gerame tat ūpe leidaus į Salantus, kad pasitarti su draugais-kunigais, kas daryti, kad įvykiai mūsų nepranoktų: kaip vokiečių jungą greičiau numetus. Čia susitikau su Salantų dvaro užveizda, ponu Ranke, kurs draug ėjo ir vokiečių viršaičio pareigas. Besikalbant apie vokiečių sunkią padėtį, išsitariau, kad taip dalykams stovint, tur būt vokiečiai šiemet bus žmoniškesni ir nebeims tiek

daug gyvulių ir grūdų. Ponas Ranke atsakė: „dreimal so streng“ (trys kart nuožmiau).

Grįžtant į Skuodą ties Virbalų sodžiumi paginė mane Skuodo viršaitis p. Rückwarth. Pralenkdamas mane, pasisveikmo: Morgen! Ir aš jam taip pat atsakiau: Morgen!

Maniau, kad jo ir nebepavysiu. Bet truputį pavažiavus, žiūriu, jo vežimas apsistojęs ir jis bevaikščiojąs aplink kaž kokios moteriškės vežimėlį. Man besiartinant, jis įšoko į savo vežimą ir nubildėjo. Pavijęs tą moteriškę, paklausiau: „Kas čia buvo?“ „O gi mane, iškratė! išvertė visą vėžimėlį, atrado lauknešelę ir joje truputį veršienos mėsos. Norėjo atimti, vartė, vartė, bet paliko!“

Paguodžiau tą moteriškę, išsireikšdamas, kad vokiečiai greit gaus galą, Rückwarth'ą gi pavadinau begėdžiu.

21 Liepos. Mokyklų reikalai.

Šiandie apsilankė pilietis A. Pučinskis, kuriam vokiečiai pavedę surinkti mokestį už mokslą nuo tėvų, kurių vaikai praeitą žiemą lankė mokyklą. Begalo mane nustebino tas dalykas, kad ir už atostogų mėnesius reikia mokėti. Prie to nepripratę žmonės pakėlė didelį triukšmą. Bet su vokiečiais nesiginčysi. Kadangi ir mano globoje buvo našlaitis Domarkas, tad ir aš turėjau užmokėti už Liepos mėn. 4 markes.

Kaip tik 23./VII. apsilankė iš Kauno Mokytojų Kursų vedėjas Naujokas, pragarsėjęs savo alldeutsch'ių pažiūromis ir kursistų vokietinimu. Atvežė jis nuo mano brolio Jono laiškelį, nes ir jis buvo tuose kursuose, nors turėjo mokytojo diplomą „Ryto“ draugijos.

Naujokui perstačiau tat, kad už vasaros mėnesius mokesčio ėmimas, atbaidys žmones nuo mokyklos. Kodėl mes lietuviai brangiau turime mokėti už mokyklą negu žydai. Inspektorius paaiškino, kad mokestis už atostogų laiką būsiąs nuimtas. Lietuviams esąs brangesnis mokestis, nes jų mažiau telanką mokyklą.

29 Liepos. Komisija javams apžiūrėti.

Pradėjo eiti gandas, kad vokiečiai apžiūrėsią javus dar ant laukų, kad tiksliau būtų nustatyti, kiek kas privalo grūdų duoti. Sutikęs Puotkalių sodžiaus seniūną J. Mockų klausiu,

ar taip iš tikrųjų bus. Jis patvirtino ir pareiškė, jog tą darbą atliks tam tikslui surikiuotos komisijos.

Šiandien iš tikrųjų pamačiau tokią komisiją beinančią per laukus. Komisija buvo sustatyta iš visų tautų; pirmininkas žydas Kannengiseris, nariai: vokietys — Šlitteris ir du lietuviu A. Sparnauskis ir Puotkalis. Gerb. Komisija apžiūrėjo ir mano javus ir nutarė: rūgiai galėsią duoti penktą grūdą, miežiai ir avižos — ketvirtą.

Kiek teko girdėti kitur, pavyzdžiui Linkimuose, vokiečiai ūkininkų laukus net žingsniais išmatavo.

Rugpiūčio mėnuo, 1917.

Nepriklausomos Lietuvos pati pradžia.

Pirmą Rugpiūčio dieną Vilniuje įvyko organizacijos Komiteto susirinkimas tikslu sušaukti Lietuvių konferenciją ir tęsėsi lig ketvirtai Rugpiūčio dienai. Mes, sodiečiai apie tą svarbų įvykį tesužinojome tik trejetai savaičių praslinkus; iš pradžių nežinojome, kieno inicijatyva tasai susirinkimas įvyko, kas jame dalyvavo ir tt. Ėjo tik gandai, kad vokiečiai, kolei leidę, tokį susirinkimą padaryti, bent porą sykių liepę Lietuvių šviesuomenės atstovams išsiskirstyti ir jų raštu įteiktus sumanymus piktai metę po kojų, taip nuomonių skirtumas tarp vokiečių ir lietuvių buvęs didelis, bet galų gale vis gi susitaikyta ir susirinkimas leista daryti, dalyvavo jame dvidešimt du asmeniu:

1. Banaitis Saliamonas, buv. spaust. sav. iš Kauno.
2. Dirmantas Boleslovas, advok. iš Ukmergės.
3. Daugirdas Tadas, dvar. iš Kauno.
4. Dogelis Povilas, kun. iš Kauno.
5. Gineitis Antanas, dvar. iš Tauraginų.
6. Kairys Steponas, inž. iš Kauno.
7. Klimas Petras, valst.
8. Katilius Juozas, kun.
9. Narutavičius Stanisl., dvar. iš Brevikų.
10. Okuličius Kazimieras, inž.
11. Mironas Vladas, kun. iš Daugių.
12. Jokantas Kazimieras, dakt.

13. Povilius Antanas, valst. iš Radviliškio.
14. Smetona Antanas iš Vilniaus.
15. Smilgevičius Jonas, dvar. iš Užvenčio.
16. Simonaitis Motiejus, kun. iš Suvalkijos.
17. Stakauskis Juozapas, kun. iš Panevėžio.
18. Staugaitis Justinas, kun.
19. Stankevičius Juozas, kun. dr. iš Vilniaus.
20. Šaulys Jurgis, dr. iš Vilniaus.
21. Šernas Adomas, ref. kun.
22. Turauskis Pranas, kun. iš Utėnos.

Štai šito susirinkimo protokolas:

Nuorašas nuo nuorašo

Organizacijos Komiteto lietuvių konferencijai sušaukti

Protokolas

Posėdžiai 1917 m. Rugpiūčio mėn. 1 d.—4 d.

Posėdžiuose dalyvavo: J. Staugaitis iš Panemunės, J. Smilgevičia iš Užvenčio, T. Daugirdas iš Kauno, St. Narutavičia iš Žemaičių, A. Gineitis iš Tauragnų, kun. J. Stakauskas iš Panevėžio, S. Banaitis iš Kauno, B. Dirmantas iš Ukmergės, A. Povylius iš Radviliškio, A. Šernas iš Švobiškio, kun. M. Simonaitis iš Punsko, kun. P. Turauskis iš Utėnos, K. Okuličius iš Latavėnų, K. Jokantas iš Kalvarijos (Suv. gub.), kun. J. Katilius iš Smalėnų, kun. Mironas iš Daugų, kun. Stankevičius, S. Kairys, J. Šaulys, A. Smetona ir P. Klimas iš Vilniaus.

Posėdį atidarė p. J. Šaulys, pasveikinęs susirinkusius ir pataręs išrinkti prezidijumą iš 3 žmonių. Prezidijuman išrinkta: J. Staugaitis, A. Smetona ir J. Šaulys. Sekretoriauti pakviesta kun. P. Dogelis ir P. Klimas.

P. J. Šaulys, pranešęs apie esamąjį politikos padėjimą ir paaiškinęs sušauktojo susirinkimo uždavinius, pateikė priruošiamosios kuopos tam susirinkimui išdirbtą dienotvarkę. Dienotvarkė buvo priimta ir iš eilės buvo svarstyta bei nutarta:

I. Del Lietuvos teritorijos. Lietuvos teritorija nustatoma etnografiniu lietuvių tautos principu remiantis su būtinai reikalingais ekonominiam krašto plėtojimos korektyvais. Rezoliucija priimta visais balsais.

II. Del dabarties padėjimo ir ateities klausimo. Daugumu balsų (15 už, 2 prieš ir 5 susilaikius) priimta rezoliucija:

„Lietuvių visuomenės veikėjai, susirinkę Vilniuje, svarstė 1917 m. rugpiūčio mėn. 1 ir 2 d. Lietuvos dabarties padėjimą ir jos ateities klausimą ir nutarta:

Lietuvių tauta sudaro nepriklausomą valstybę etnografinėmis ribomis. Turėdami omenyje, jog Lietuva iš atžvilgio į savo ūkio bei kultūros reikalus yra pasvirusi ne tiek į rytus ir ne tiek į pietus, kiek į vakarus, net šių dienų politikos stovyje numato jie reikalą būsimajai savarankiškai Lietuvos valstybei del jos ūkio, kultūros ir tautinės politikos motyvų sueiti tam tikrais dar nustatytinais santykiais su Vokietijos valstybe, nepakenkiant savitam Lietuvos plėtojimosi." Toliau susirinkimas, patyręs, jog savarankiškoji Lietuva privalo dėtis su Vokietija militarinės konvencijos, muitų sąjungos ir strateginių gelžkelių bendrumo dėsniais, tarė daugumu balsų, jog apskritai nemato savo išneštą rezoliuciją šalinant jų galimybę. Bet kadangi dėjimosi principų sąlygos reikalauja Lietuvos reikalų žvilgsniu tikslesnio apsvarstymo ir nustatymo, tai to išaiškinimui susirinkimas randa reikalą nuolatinės, platesniais įgaliojimais sudarytos įstaigos. Be to, tam tikslui privalome gauti sąlygų tartis su užsienių lietuviais, stiprinti lietuvių visuomenės darbą mūsų krašte ir skelbti savo reikalus vokiečių ir vietinėje spaudoje.

P. St. Narutavičius, jausdamas savo didžią atsakomybę prieš visą bemaž Žemaičių kraštą, nuo kurio jam tenka čia tarti, ir manydamas, jog šiandien ne laikas daryti platesnių politikos nutarimų, prašo įtraukti į protokolą savo atskirą rezoliuciją:

„Lietuvių veikėjų burelis, sušauktas į Organizacijos Komiteto susirinkimą, stato savo darbo tikslu nepriklausomos Lietuvos valstybės sudarymą etnografinėmis ribomis; bet dabar šio baisaus karo metu, del sunkiausio krašto stovio, noromis pasinaudodamas pasiūlyta proga, pripažįsta per būtinai reikalinga kuogreičiausiai įsteigti „Įsitikėjimo Tarybą", idant drauge dirbus šio karo metu su vokiečių valdžia del Lietuvos gyventojų gerovės, visiškai tikėdami vokiečių valdžios gerais norais padėti mums palengvinti dabartinį mūsų krašto stovį."

III. Del Tautos Tarybos. Vienu balsu pripažinta tokios Tarybos sudarymo reikalingumas. Jos sudarymui turi būti šaukiama platesnė konferencija.

IV. Del konferencijos. Kadangi karo valdžios pareiškimu šiandien negalima daryti rinkimų, bet kad vienos kooptacijos kelias ne visiems išrodo tam reikalui tinkamas, tai tarta išrinkti iš susirinkusiųjų tarpo tam tikrą delegaciją į vokiečių valdžios atstovus Vilniuje, idant pasiteiravus del konferencijos sudarymo būdų pagerinimo. Į delegaciją pažymėta: pp. B. Dirmantas, St. Narutavičius ir J. Šaulys. Delegacijai pranešus, jog rinkimų (bent kokių) šiandien karo valdžia negalinti leisti, bet kad privatiniams siauresniems pasikalbėjimams apskričiuose, kaip ir pavažinėti Organizacijos Komiteto nariams ta pati valdžia nesako būsiant kliūčių, — susirinkimas išranda, kiek galima skirti kandidatus vietoje, o kurie yra Organizacijos Komiteto nariams žinomi, jau nurodyti šiame susirinkime.

Del žmonių, kokie konferencijoje turėtų dalyvauti, Organizacijos Komitetas pažymi, idant jie būtų dori, susipratę, tvirti ir inteligentiški lietuviai visokio luomo ir srovių, ne jaunesni kaip 25 metų. Išimties pavidalu į konferenciją gali būti, Organizacijos Komiteto pritarimu, pakviesti ir tie Lietuvos piliečiai, kurie dar nemoka lietuviškai, bet iš savo darbų yra žinomi, kaipo aiškūs mūsų tautos ir mūsų krašto gerovės šalininkai.

Susirinkimo nariai, pateikę sekretarijatui (iš atskirų apskričių) jų žinomus konferencijos narių kandidatus (žiūr. pridedamąjį sąrašą), pasiskirstė sau tuos apskričius, į kuriuos Organizacijos Komiteto nariai turi nuvykti, idant patirtų apie tinkamus konferencijos narius ir praneštų apie juos Vilniaus pildomajam biurui, vėliausia per 2 savaiti.

Konferencija nutarta šaukti š. m. Rugsėjo 10 d. Dienotvarkę nustato pildomasis biuras.

V. Del Lietuvių Tarybos. Narių skaičius ir patys nariai galutinai palikti spręsti konferencijai.

VI. Del dabartinio Lietuvos padėjimo. Susirinkimo nariai, pateikę medžiagos del dabartinės tvarkos Lietuvoje maitinimo, mokyklų, darbininkų ėmimo, rekvizicijų, miškų, karo teismo, banditizmo, apleistųjų žemių administracijos, apsiėjimo su žmonėmis, lietuvių kalbos ignoravimo,

kontribucijų bei bausmių, šeinių atlyginimo, pasisavinimo visuomenės pinigų srityse, — pavedė pildomajam biurui apie visa tat pareikšti centrinėms vokiečių valdžios įstaigoms, ir rūpintis reikiamosiomis permainomis bei pagerinimais.

VII. Į pildomąjį Organizacijos Komiteto biurą pažymėta: p. Smetona, J. Šaulys, kun. Stankevičius, M. Biržiška ir P. Klimas.

Prezidijumas:
Sekretorius: (parašai)
Organizacijos nariai:

Vilnius 4. VIII. 17. Su originalu sutinka. Dr. J. Šaulys.

Perskaitę tą protokolą, aiškiai matėme, jog jis suredaguotas po vokiečių įsrava, arba kaip čia išsireikšta: „turėdami omenyje dabartinę Lietuvos padėtį". Savaime suprantama, jog organizacijos komitetas savo nutarimus turėjo paskleisti vokiečių okupacinei valdžiai, kuri tuojau jo rezoliuciją paskelbė visuose Vokietijos laikraščiuose. Tasai dalykas mus kaip tik baisiai erzino: viena, kad mes nieko bendro nenorėjome su vokiečiais, mūsų krašto plėšikais, turėti; antra gi apie tokią lietuvių rezoliuciją ar anksčiaus, ar vėliaus sužinos santarvės valstybės, ypač Rusija, ir tuomet jų akyse mes iš tikrųjų pasirodysime vokiečių sėbrais. Mes visi labai karščiavomėsi ir tarėmėsi būtinai važiuoti į būsimąją Konferenciją, kad neparsiduoti vokiečiams. Mums kunigams išveizdėjo, kad vietoje anos jau priimtosios rezoliucijos, šitokia būtų kur kas geresnė:

„Mes lietuviai matome savo ateitį neprigulmingoje valstybėje, sutvertoje etnografiškose ribose, kurios pamatus patieks būsimoji Taikos Konferencija."

Tokios nuomonės buvo kunigų burelis, susirinkęs Salantuose draug su kai kuriais pasauliniais šviesuoliais.

Čia pridedu ir vokišką organizacijos komiteto rezoliucijos tekstą:

I.

Die am 1. und 2. August 1917 in Wilna versammelten Vertreter des litauischen Volkes haben nach Erörterung der gegenwärtigen Lage Litauens und seiner Zukunftfragen folgende Entschliessung angenommen:

Das litauische Volk sieht seine Zukunft gesichert in einem unabhängigen, in seinen ethnographischen Grenzen zu

bildenden Staate. In Erwägung dessen, dass die wirtschaftlichen und kulturellen Interessen Litauens nicht so sehr nach Osten oder Süden, vielmehr nach Westen weisen, in Berücksichtigung ferner der Gestaltung der politischen Gesamtlage erachten die Versammelten es für notwendig, dass der zukünftige selbständige litauische Staat aus wirtschaftlichen, kulturellen und nationalpolitischen Motiven, unbeschadet seiner selbständigen Entwicklung, in noch näher zu vereinbarenden Beziehungen zum Deutschen Reiche tritt.

II.

Ergänzung zur Entschliessung
(Auszug aus dem Protokoll).

Auf die Eröffnung der Vertreter der deutschen Regierung hin, dass der selbständige litauische Staat durch Militärkonvention, Zollunion und die Gemeinschaft der strategischen Eisenbahnen an das deutsche Reich angeschlossen werden müsse, erklären die Vertreter des litauischen Volkes, dass ihre oben wiedergegebene Entschliessung die Möglichkeit solcher Konventionen im Grundsatz nicht ausschliesst.

Aber zur Klärung der Grundlagen, auf denen diese Konventionen aufgebaut werden können, und zur weiteren Durcharbeitung der mit diesen Konventionen im Zusammenhang stehenden Fragen erscheint den Vertretern des litauischen Volkes notwendig, eine ständige, mit umfangreicheren Befugnissen ausgestattete litauische Körperschaft zu schaffen.

Ausserdem halten es die Vertreter des litauischen Volkes für nötig, dass den Litauern die Möglichkeit gegeben wird, mit den Litauern im Auslande in Beziehung zu treten, dass für die nationale Arbeit im Lande günstigere Bedingungen geschaffen werden und dass die litauischen Angelegenheiten schon jetzt in der deutschen und in der Ortspresse besprochen werden dürfen.

Rugpiūčio pradžia.

Kuomet Vilniuje lietuvių šviesuolių burelis tarėsi, kaip nepriklausomai Lietuvai patiesti pamatas, mes sodiečiai skendome baisių baisesnių gandų bangose. Tie gandai tuo darėsi ryškesni, juo artinosi ruduo; buvo kalbama, jog vokiečiai

šiemet taip surikiuosią grūdų ėmimą, jog tik po saiku tebūsią miltai ir kitas maistas išduodama. Ypač buvo tvirtinama, jog vokiečiai įtaisysią Sedoje didžiulį malūną, kurs malsiąs grūdus visam Sedos apskričiui; visi kiti gi malūnai būsią panaikinti. Į tą malūną reikėsią atiduoti visus savo grūdus, iš malūno gi būsią gaunami miltai po saiku kiekvienai šeimynai vienam mėnesiui. Kiti žmonės vėl kalbėjo, jog ūkininkams būsią uždrausta patiems kulti javus, kulsią gi patys vokiečiai garinėmis kuliamosiomis mašinomis, ir žinoma visus grūdus pasiimsią, palikdami žmonėms tik po nustatytu saiku. Kurše iš tikrųjų vokiečiai mėgino drausti javus kulti, ypač tenai, kame netolėse buvo kuliamoji mašina.

Reikalinga pažymėti, kad tie gandai nebuvo iš oro pagauti; esmi įsitikinęs, kad vokiečiai nors tų sumanymų ir neįvykino, bet jie rimtai apie tai mąstė. Skuodo viršaičio raštinėje bent keli raštininkai darbavosi išsijuosę, darydami kaimų, žmonių, gyvulių ir žemės sąrašus. Žmonės ne be reikalo baukštėsi.

5 Rugpiūčio. Nuožmumai.

Šiandien po pamaldų privirto klebonija žmonių; jų visų veidai reiškė neva pyktį, neva nusiminimą. Pasirodo, jog šįryt anksti einant žmonėms į bažnyčią, Linkimų viršaitis prusas Vilks, atsistojęs ties Kulų kaimu ant vieškelio, atiminėjo žmonėms pasus, nenorinčius gi savo pasų įduoti vijosi lig pat Skuodo priemiesčio, šaudydamas iš revolverio. Jis darė tai delei to, kad į kitą apskritį be leidimo eiti buvo uždrausta; Skuodas gi kaip tik buvo Sedos apskrityje, sodžiai gi Luknės ir Paluknė prigulėjo prie Kretingos apskrities, iš tų tat dviejų kaimų ir buvo visi nukentėjusieji.

Jie atėjo pasiskųsti ir pasitarti, kas tokiame atsitikime daryti. Nurodžiau jiems, jog mes esame beiegiai prieš tokius viršaičio pasielgimus, bet tylėti vėl negalima, „aš iš mano pusės parašysiu Vyskupui apie tą atsitikimą, jūs gi iš savo pusės paduokite skundą Kretingos apskrities viršininkui, pareikšdami, jog be Skuodo jūs gyventi negalite.“ Tuojau parašiau Vyskupui raštą, išdėstydamas objektyviai tą įvykį ir prašydamas, kad Vyskupas malonėtų apie tą įvykį pranešti aukštesnei vokiečių valdžiai. Žmonėms vėl sustačiau šitokį prašymą Kretingos apskrities viršininkui:

An das Kreisamt Russisch-Krottingen.

Gesuch:

Wir, die Unterzeichneten, Angehörige der Gemeinden Lukni und Palukni, im Gendarmeriebezirk Linkimy, Kreis Russisch-Krottingen, beehren uns, ehrerbietigst zu bitten, unsere schwierige Lage gütigst beachten zu wollen. Am Sonntag, den 5. August dieses Jahres, als wir, unsere Frauen und unsere Kinder in die Kirche nach Schkudy gingen, wurden wir von dem Amtsvorsteher zu Linkimy auf der Strasse beim Dorfe Kuly angehalten, einige von uns bis in die Stadt hinein verfolgt und sogar angeschossen. Es ist schon das dritte Jahr, dass wir unter der deutschen Verwaltung leben; man hat uns zwecks des Kirchenbesuches Kirchenkarten ausgestellt, auch wörtliche Erlaubnisse erteilt, aber niemand hat uns bis jetzt gehindert, unsere Pfarrkirche zu Schkudy zu besuchen und die wichtige Pflicht der römisch-katholischen Christen: an dem sonntäglichen Gottesdienste teilzunehmen, zu erfüllen. Außer dem sonntäglichen Gottesdienste kommen vor: Taufen, Trauungen und Totenbestattungen, die, bis die jetzige kirchliche Organisation besteht, nirgends anders als in eigener Pfarrkirche (in Schkudy) abgehalten werden dürfen. Ausserdem ist in Schkudy eine gute Apotheke und an allen Feiertagen kommt dorthin der Doktor aus Prekuln und wir sind glücklich in so schwerer Zeit eine Apotheke und einen Doktor in unmittelbarer Nähe zu haben. In Anbetracht des oben Erwähnten bitten wir unsere Gemeinden Lukni und Palukni entweder zum Kreise Siady zuzuschlagen oder uns freien Zutritt nach Schkudy zu gestatten.

Schkudy, den 5. August 1917.

Lietuviškai išverstas, tasai prašymas maždaug šitaip skambėtų:

Kretingos Apskrities Viršininkui.

Prašymas:

Mes žemiau pasirašiusieji, sodžių Luknių ir Paluknės gyventojai, Linkimų žandarystės, Kretingos apskrities, turime garbės nuolankiai Jus prašyti, atkreipti domę į mūsų sunkią padėtį. Sekmadienį 5 Rugpiūčio dieną, šių metų, kuomet mes patys, mūsų žmonos ir mūsų vaikai ėjome į Skuodą bažnyčion, Linkimų viršaitis sulaikė mus ant vieškelio ties

Kulų I kaimu, kai kuriuos iš mūsų nusiginė net lig miestelio, šaudydamas iš revolverio. Jau treti metai, kai mes gyvename po vokiečių valdžia, bažnyčios lankymo tikslu, mums būdavo tai išduodamos kortelės, tai žodžiais suteikiamas leidimas, bet niekas niekuomet mums nekliudė lankyti mūsų parapijos bažnyčią Skuode, kad atlikus svarbią Rymo-katalikų prievolę dalyvauti šventadieniais pamaldose. Be pamaldų pasitaiko krikštai, jungtuvės ir pakasynos, ką tegalima atlikti tik savo parapijos bažnyčioje, kolei tebesilaiko dabartinė bažnytinė tvarka. Beto, Skuode yra gera vaistinė ir tenai šventadieniais atvyksta iš Priekulės gydytojas; mes laikome save laimingais taip sunkiu metu netolėse turėti vaistinę ir gydytoją. Delei viršui išdėstytųjų priežasčių mes prašome mūsų sodžius: Luknes ir Paluknę arba priblokšti prie Sedos apskrities arba duoti liuosą susisiekimą su Skuodu.

Skuodas, 5 Rugpiūčio 1917 m.

Tačiau lukniškiai ir palukniškiai bijojo po to prašymo pasirašyti ir jį išsiųsti, nes kaip jie manė, tuomet Vilks jiems ir kailį numautų, užpykęs už skundos padavimą.

„Lietuvos Aidas."

Įvykus 1—4 Rugpiūčio dieną Vilniuje Organizacijos Komiteto susirinkimui, mūsų ūpas begalo pakilo. Visur kur tik nuvažiuosi apie tą tik ir buvo kalbama. Juo labiau spaudė mus vokiečių letina, tuo su didesniu išsiilgimu kreipėme akis į Vilnių. Mažiausia žinutė iš tenai buvo mums brangi ir buvo priimama su džiaugsmu; štai „Lietuvos Aido" kvieslio pasirodymas buvo mums tikra šventė; ir mes laikėme tai labai svarbiu įvykiu Lietuvos atgijime; čia paduodu ištisai visą kvieslio įtalpą žodis į žodį:

Lietuvos Aidas.

Šių metų Rugsėjo mėnesį, vokiečių vyriausybei leidus, tuo vardu pradės eiti Vilniuje l i e t u v i ų l a i k r a š t i s.

Visų pirma jam rūpės, nežiūrint srovių skirtumo, telkti krūvon mūsų visuomenės darbininkai ir, kiek galint, rodyti ir aiškinti tie mūsų tautos reikalai, kurie šiandien ir paskui yra ar bent turi būti mums visiems bendri: politikos, ūkio, švietimo, visuomenės, dailės ir kt. srityse.

Laikraščiui rūpės duoti kuodaugiausia žinių apie lietuvių ir kaimynių tautų gyvenimą.

Be to, iš laikraščio skaitytojai patirs visa, kas tik yra žinotina apie karo bei santaikos dalykus, apie svarbiausius politikos apsireiškimus kariaujančiose ir nekariaujančiose šalyse ir šiaipjau apie įvairius pasaulio žymiuosius atsitikimus. Laikraštyje bus spausdinami vokiečių okupacijos vyriausybės paliepimai bei pranešimai.

Savo skaitytojams laikraštis taip pat stengsis nuolat davinėti įvairių pasiskaitymų iš mokslo srities, labiausiai kiek jie paliečia Lietuvą, dės apysakų, eilių, apsakymų ir t. t. Tam reikalui kas mėnuo bus leidžiamas dar atskiras paveiksluotas priedas „Liuososios Valandos" vardu.

Laikraštis tuo tarpu eis 3 kartus savaitėje: antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais, ir pasirodys pirmomis Rugsėjo dienomis.

Vyriausias laikraščio atsakomasis redaktorius yra Antanas Smetona ir jo artimieji bendradarbiai: Mykolas Biržiška, Petras Klimas, d-ras Jurgis Šaulys, kun. d-ras Juozas Stankevičius, dipl. agr. Aleksandras Stulginskis, kun. d-ras Vincas Zajančkauskis, Antanas Žmuidzinavičius.

Laikraštyje darbuotis yra kviečiami visi žinomieji rašytojai ir korespondentai.

Bendradarbiai ir laikraščio ėmėjai bei skaitytojai galės susirašyti su redakcija ir administracija Lietuvių kalba.

Visi laiškai ir raštai reikia siųsti per vietines vokiečių įstaigas (žandarmerijas, amtsvorsteher'ius ir tt.) šiuo adresu:

An
die Pressestelle Ob. Ost IV
für „Lietuvos Aidas"
Wilna
Deutsche Feldpost 166.

Užsisakyti laikraštis, nėsant arti pašto, reikia pas „Lietuvos Aido" įgaliotuosius agentus, kur jie bus žinomi. Tokių agentų bus kiekvienam apskrityje. Atskirais numeriais bus galima gauti laikraštis vokiečių knygynuose.

Pinigai reikia siųsti šiuo „Lietuvos Aido" adresu:

An
die Zeitung „Lietuvos Aidas"
Benediktinergasse 2—2
Wilna.

Laikraščio kaina: metams 6 rub. (12 markių), pusei metų — 3 rub. (6 mark.), 3 mėnesiams — 1 rub. 50 kap. (3 mark.) ir mėnesiui — 50 kap. (1 mark.).

Atskiras numeris 5 kap. (10 fen.).

Bendrųjų mūsų tautos reikalų vardu kviečiame visus remti ir platinti „Lietuvos Aidą".

„Lietuvos Aido" Redakcija.

Vilniuje, 1917 m. Rugpiūčio mėn. 10 d.

18 Rugpiūčio. Javų kulimas.

Suvežę rugius, žmonės nieko nelaukdami pradėjo juos kulti, bijodami, kad vokiečiai lig neiškultus kaip nors nepasisavintų. Gerą pavyzdį sekiau ir aš ir tame rodosi nebuvo nieko įdomaus, bet štai vos tik iškuliau, kad gi nepasipils eiti beturčiai, žydai, latviai, ieškodami pirkti. Reikalavimas buvo taip griežtas, jog kiekvienam reikėjo nors kiek duoti nusipirkti. Mat, visus ėmė baimė, kad vokiečiams atėmus javus, nebūtų bado.

20 Rugpiūčio. Ponas Narutavičius Skuode.

Šiandien atvyko Skuodan ponas Narutavičius, dalyvavęs Lietuvių organizacijos komiteto susirinkime Vilniuje 1—4 Rugpiūčio dieną. Jo kelionės tikslas, tai kviesti visus šviesuolius lietuvius į Konferenciją Vilniun, 10 Rugsėjo dieną. Vakar, 19 Rugp. jis buvęs Ylakiuose ir taip pat raginęs visus kunigus ne kunigus dalyvauti Konferencijoje, ir perskaitęs Organizacijos Komiteto rezoliuciją; kilusi baisi opozicija prieš tokią rezoliuciją, kuri parduodanti Lietuvą vokiečiams; beveik visų susirinkusiųjų buvusi ta nuomonė, kad su vokiečiais neiti nei į jokius kompromisus, nei į jokius santykius, bet vis gi nors vienas pasižadėjęs važiuoti Vilniun tikslu minėtosios rezoliucijos panaikinimu. Tai buvo Liepojaus gimnazijos mokytojas St. Žukauskas.

Šįryt, vos tik atvyko Skuodan ponas Narutavičius, žiūriu atvažiuojąs ir ponas St. Žukauskas. Prasidėjus pasitarimams ponas Žukaukas pareiškė, kad jis atvykęs Skuodan tikslu atsisakyti nuo važiavimo į Konferenciją, nes jis apsimąstęs ir priėjęs prie tokių išvadų, kad su vokiečiais del Lietuvos valdymo neverta eiti nei į jokius santykius. Kilo smarkūs ginčai

tarp jo ir Narutavičiaus. Paaiškėjo, kad šiaukiamajai Konferencijai labai priešingi esą lenkų-endekų šulai Žarėnuose: Underavičius ir kaž koksai Jankovskis, kuriuodu ir į Žukauską padarę tam tikrą įsravą.

Ponas Narutavičius paaiškino, kad Konferencijos tikslas esąs išrasti kelius, kaip žmonėms karo sunkenybės palengvinti. Berlinas ir net Ober-Ostas neviską žinąs, kaip elgiasi vokiečiai Lietuvoje; būsią galima rašinėti be cenzūros į Berliną visas vokiečių piktadarybes.

Važiuoti į Konferenciją sutikau aš ir Antanas Šilgalis (Damazas Treigys) iš Kulalių sodžiaus. Štai pakvietimas:

Herrn Pr. Žadeikis in Schkudy
Kreis Siady

Vilniuje, 1917 m. Rugs. mėn. 3. d.

Gerbiamasis!

Organizacijos Komiteto nutarimu ir vokiečių okupacijos vyriausybės leidimu yra šaukiama Vilniun Lietuvos reikalams apsvarstyti lietuvių konferencija.

Žemiau pasirašiusysis Organizacijos Komiteto Pildomasis Biuras turi todel garbės kviesti Tamstą atvykti Vilniun Rugsėjo mėn. 17 dieną.

Leidimas, gavus šį raštą, bus tuoj Tamstai vietinės vokiečių valdžios išduotas. Leidimas imti reikia ne mažiau, kaip 10-čiai dienų, geriau dviem savaitėm.

Konferencijos nariams priimti ir jų gyvenimu Vilniuje pasirūpinti yra Pildomojo Biuro sudaryta Priimamoji Komisija. Šios komisijos raštinė yra įtaisyta Lietuvių Komiteto bute, Didžioji gatvė, 30 (įėjimas iš kiemo, po kairės paskutiniai laiptai), kur ir reikia atvažiavus tuoj kreiptis. Ten bus suteiktos visos reikiamos žinios.

Be to, geležinkelio stotyje bus Priimamosios Komisijos įtaisytos dižuros, kurios Rugsėjo 17 d. lauks ištisą dieną svečių atvažiuojant.

Konferencijos posėdžiai prasidės Rugsėjo mėn. 18 d. iš ryto ir prasitęs maždaug nuo trijų ligi penkių dienų.

Konferencijos darbo tvarka:

1. Konferencijos atidarymas.
2. Prezidijumo rinkimai.
3. Priimamosios Komisijos pranešimas.

4. Organizacijos Komiteto Pildomojo Biuro pranešimas.
5. Lietuvos politikos klausimas.
6. Lietuvių Tarybos klausimas:
   a) jos tikslas, uždaviniai ir teisės;
   b) jos darbo sąlygos;
   c) jos nariai.
7. Sumanymai šių dienų Lietuvos stoviui pagerinti.
8. Lietuvos ženklų klausimas.
9. Konferencijos uždarymas.

Pastaba. Šis raštas reikia būtinai su savim pasiimti.

Organizacijos Komiteto Pildomasis Biuras:

A. Smetona Dr. J. Šaulys M. Biržiška P. Klimas
Kn. Dr. G. Stankevičius.

22 Rugpiūčio. Paskelbimas įnešti mokesčius.

Šiandie Skuode liko išlipdytas štai koksai paskelbimas: Pagalviniai, prekybos, pramonės ir nuomos mokesčiai privalo būti sumokėti lig 10 Rugsėjo dienai š. m. darbo dienomis, išskyrus pirmadienį ir šeštadienį nuo 8—12 prieš pietus ir nuo 3—6 po pietų į miesto viršaičio kasą.

Tie asmenys, kurie lig 10 Rugsėjo š. m. neįmokės, turės prisiimti dar ir pakvietimo bei išieškojimo išlaidas.

Skuodas, 22 Rugpiūčio, 1917 m.

Vokiečių Viršaitis
Rückwarth, Feldw.-Leutenant.

Rugsėjis 1917 m.

Kruvinoji dezinterija.

Jau Rugpiūčio mėnesio viduryje mūsų žmonių tarpe apsireiškė ta baisi liga; sirgo žmonės tik kame ne kame, bet nemirė. Netrukus paaiškėjo, jog žydų tarpe ta liga jau pirmiau pradėjusi siaubti.

Kai tik pastojo Rugsėjo mėnuo, ta liga užsyk taip įsigalėjo, jog žmonės pradėjo mirti po keturis ir penkis kasdien, buvo gi dienų, kuriose numirė ir po aštuonetą žmonių. Iš pradžių buvo kilusi baimė tarp žmonių, nes kas tik susirgo, tas ir mirė, bet netrukus taip visi apsiprato su mirtimi, pasi-

darė kaž kokia apatija, kad niekas nebebijojo mirties. Numirėlius laidodavome kasdien, vakarop nuvažiavę į Norvydžių ir į Kulų kapus; būdavo jų penki, šeši, o kartais ir daugiau. Už visus skambindavo varpais vėl tik vakarop. Mirė nevien seni, bet daugiausia jauni. Vyrai lužo, kaip ąžuolai. Visų mirtis buvo begalo sunki.

Ką gi darė vokiečių valdžia, kilus tokiai ligai? Visai nieko. Buvo liepta visus ligonis gabenti Sedon į ligoninę; mat Skuodas geležinkelio stotis, daug maišosi vokiečių, gali kurs iš jų užsikrėsti!? Žydai ir žmonės kiek galėdami slėpė savo sergančiuosius, kad apsaugoti juos nuo gabenimo Sedon, nes kokį tik ligonį vokiečiai suradę, nugabeno Sedon, tas jau nebgrįžo; juk visiems buvo žinoma, jog toje ligoje geriausia yra, kuoramiausia užsilaikyti, kuomažiausia tejudėti, tuomi tarpu vokiečiai sukimšdavo ligonis į prastus gardinius ratus, ir taip dulkindavo juos 38 varstus! Dauguma nepasiekdavo Sedos, numirdavo kelyje, daugiausia Ylakiuose.

Kai kurie ligonys buvo jau pasveikstą, bet vokiečiai sužinoję juos sergant, vistiek grudo Sedon ir jie tenai numirė.

Netrukus liga taip įsigalėjo ir tiek daug sirgo žmonių, jog jie jokiu būdu nebtilpo Sedos ligoninėje, tuomet vokiečiai liovėsi ieškoję sergančiųjų ir leido jiems ramiai mirti gimtojoje bakužėje.

Tokiai epidemijai siaubiant vis gi reikėjo parūpinti bent vieną antrą gydytoją, bet ir to nebuvo; gydytojas Dohrmann'as iš Priekulės atvykdavo tik kas šventadienį, ir tiek susirinkdavo jo pagalbos reikalaujančiųjų, jog jokiu būdu prie jo prieiti nebuvo galima. Antra nelaimė, tai stoka vaistų; kaip žinoma radikališkasai vaistas nuo dezinterijos, tai oleum ricini, bet jo nebuvo, ir nei už kokius pinigus jo gauti nebuvo galima.

Katterfeldo vaistinė davinėjo tik kažkokius vaistų įkaitus (Ersatz), bet tikrųjų vaistų nebuvo net pačioje Vokietijoje. Dr. Dohrmann'as patsai man sakė, jog vokiečių kareiviai neturėdami vaistų, ryną kreidą: „Die Soldaten fressen Kreide!"

Iš kur gi atsirado ta liga Lietuvoje? Jos ligšiol čia nėra buvę. Be abejo iš Vokietijos. Tuo pačiu laiku visoje vokiečių kariuomenėje ta liga siaubė, ypač Rytų fronte. Kulų ir Kulalių sodžių gyventojai ateidami, pasakodavo, jog geležinkelio plentu eiti esą negalima, nes visas esąs kraujais nu-

triestas. Žmonių mirimas pradėjo mažėti tik apie 1 Spalio dieną ir baigėsi apie 10 to mėnesio dieną.

Stebėtina, kad dezinterija siaubė tik kai kuriose apylinkėse; taip labiausia nukentėjo šiuo metu Skuodas ir Židikai, tuomi tarpu kitur, pavyzdžiui Mosėdyje, Linkimuose visai tos viešnės nebuvo. Kartenoje viešpatavo dezinterija pernai 1916 metais.

Skuode išmirė ta liga apie penkis šimtus žmonių. —

8 Rugsėjo. Ar važiuoti Vilniun į lietuvių Konferenciją.

Kas kart labiau artinasi dešimta Rugsėjo diena, kurioje anot Narutavičiaus turėjo prasidėti Vilniuje lietuvių Konferencija. Visų šviesuolių susiįdomavimas tuo metu buvo žymus; visur tik apie tai ir kalbėta; nuo šviesuomenės ta žinia pasiekė ir liaudį, arba bent jos gabesniuosius vyrus. Štai šiandien ir vokiečiai įteikė man leidimą važiuoti Vilniun; tame rašte buvo pažymėta, kad visos vokiečių administracijos įstaigos privalo keliaujančius Vilniun atstovus globoti ir jiems, reikalui esant, pagalbą teikti.

Bet štai, siaubiant baisiai epidemijai, ir aš susirgau ir vos pakrutėti galėjau, antra, vokiečiai uždarė geležinkelį (Bahnsperre) ir beveik visai neleido civiliams bevažiuoti, nes jie tuo metu gabeno į Rytus savo kariuomenę. Buvo tik vienas traukinys, skiriamas civiliams, kur ėjo lig Vilniaus daugiau negu trisdešimt valandų. Tariau tat, nevažiuoti. Kai kurie kunigai, pavyzdžiui kun. Pr. Urbonavičius ir K. Jazdauskis išvažiavo, bet turėjo grįžti, musę kandę, baisiai privargę ir daug pinigų išleidę. Dalykas mat tame buvęs, kad vokiečiai sulig pirmykščiu organizacijos Komiteto nutarimu, išsiuntinėjo pasus pasižadėjusiems Konferencijoje dalyvauti, visai nepasitarę su lietuvių komitetu, kurs Konferenciją atidėjęs lig 18 Rugsėjo.

Bet ir 18 Rugsėjo diena buvo jau nebe už kalnų. Ir iš tikrųjų, 13 Rugsėjo apturime nuo vokiečių antrus pasus važiuoti Vilniun.

Didžiai laimėjęs, kad nevažiavau pirmąjį sykį, šį sykį jau gyvai norėjosi važiuoti. Bet ta pati liga dar žymiai trukdė. Del visko nuėjau pas gydytoją Dohrmann'ą, kurs

mane apžiūrėjęs, tarė: „Jei nori kelyje numirti, važiuok!" Taip noroms nenoroms reikėjo pasilikti namie, nors siela buvo Vilniuje.

Iš mūsų, taip sakyti, apylinkės dalyvavo Konferencijoje:

1. Šatės klebonas A. Gedimin-Beržanskis.
2. Salantų „ Pr. Urbonavičius.
3. Šateikių „ K. Jazdauskis.
4. Miežučių dvaro savininkas: Mongirdas.
5. Kretingos vaistininkas: Grudzinskis.

Buvo pakviesta 264 asmens, dalyvavo Konferencijoje tik 222.

Konferencija išrinko Lietuvos Tarybą, į kurią pateko šitie asmens:

1.	Dr. J. Basanavičius	iš Vilniaus
2.	Dr. J. Šaulys	„ „
3.	A. Smetona	„ „
4.	P. Klimas	„ „
5.	M. Biržiška	„ „
6.	Kun. Mironas	„ Daugių
7.	Kun. Staugaitis	„ Panemunės
8.	A. Stulginskis	„ Vilniaus
9.	S. Kairys	„ „
10.	K. Bizauskis	„ Vabalninkų
11.	J. Smilgevičius	„ Užvenčio
12.	D. Malinauskis	„ Vilniaus
13.	Kun. kan. K. Šaulys	„ Kauno
14.	S. Banaitis	„ „
15.	Pr. Dovidaitis	„ „
16.	Kun. Petrulis	„ Meišiogalos
17.	J. Vailokaitis	
18.	Ref. kun. Jok. Šernas	
19.	J. Vileišis	
20.	St. Narutavičius	iš Brevikų

Labai svarbus buvo dalykas, kad Tarybos nariai ir visi dalyvavusieji Konferencijoje galėjo šaukti susirinkimus ir aiškinti žmonėms Tarybos išrinkimą, Organizacijos Komiteto rezoliuciją ir t. t. Greitu laiku visa Lietuva jau žinojo apie Tarybos išrinkimą ir visi žmonės nekantriai laukė jos darbų. Deja, tų darbų prisiėjo begalo ilgai laukti. Vokiečiai gi plėšė

žmones, kaip plėšę, nėsant gi iš Tarybos pusės jokios pagalbos, žmonės pradėjo ją keikti, ypač tai įvyko, kuomet 1918 metais prasidėjo socijalistų agitacija prieš pačią Tarybą. Bet Lietuvos šviesuomenei Tarybos išrinkimas turėjo didžiausią reikšmę. Tarp plėšimų ir karo neteisybių visgi turėjome tokią įstaigą, į kurią galėjome šauktis.

21 Rugsėjo. Skuodo pastoriaus Lilienthal'io mirtis.

Šiandien pasimirė Skuodo evangelikų pastorius Lilienthal, išpastoravęs, regis kad viename tik Skuode lygiai penkiasdešimtis metų, buvo tat jau žmogus senas apie 85 metų amžiaus; ateinančiais metais, 1918 m., Sausio m. 13 dieną rengėsi švęsti savo veikimo auksinį jubiliejų.

Ką gi galima pasakyti apie tą žymų asmenį, kurs mūsų krašte taip ilgai veikė?

Kaipo žmogus jis buvo tikrai geras; gerai apsišvietęs; visame jo veikime nebuvo jokio agresiviškumo prieš lietuvių tautybę nei prieš jų tikybą; jis net buvo prielankus katalikybei, kiek jo padėtis leidė: bent porą sykių jis išsitarė, jog Lietuvai geriausia esą katalikiškai būti. Kaipo žymus muzikas jis, matomai, žinojo ir katalikiškųjų giesmių dvasią. Keletą sykių jis išsitarė, jog katalikiškųjų giesmių gaidos ir antiphonų intonacijos jam esą labai simpatingos.

Politikos žvilgsniu, jis žinoma, buvo vokietys ir rūpinosi pats draug su savo parapijos nariais naudotis tomis privilegijomis, kokias Rusų politika mūsų krašte vokiečiams į rankas brukte bruko. Tuo tikslu jis laikėsi vienybės su skaitlinga Rusų kolonija Skuode; džiaugėsi, matydamas, kaip įvairūs vokiečiai ėmė į savo rankas Lietuvos malūnus, latviai gi pirko žemę nuo prasigėrusių ir pasileidusių žemaičių. Prie jo gyvos galvos vien tik apie Skuodą į vokiečių rankas perėjo šitie žymūs malūnai: Skuodo, Puotkalių, Ružupių, Šarkės sodžiuose ir Griežės dvare ties Pikeliais; latviai taip pasidaugino, jog apie Skuodą jų yra šiandien bent apie 10%. Tokiu būdu lietuvių vargai jam buvo svetimi ir visai nežinomi. Kilus karui ir jis kaipo vokietys buvo stipriai įsitikinęs, jog šitasai kraštas privalo tekti vokiečiams. Bet stipriai pakėlė balsą prieš vokiečių plėšimus, net iš sakyklos juos iškonėveikė.

Sužinoję vokiečiai prisikabino prie jo ir vos vos jo neišvežė į Vokietiją. Regis, tik vietinių vokiečių galinga ranka, besugebėjo jį išgelbėti nuo didelio vargo.

Spalis 1917.

Tasai mėnuo praslinko gana ramiai visoje mūsų apylinkėje, kiek ramiai ištisas mėnuo karo metu gali praslinkti. Visų lietuvių mintys buvo nukreiptos į Lietuvių Tautos neseniai išrinktą Tarybą ir nekantraudami, laukėme, kuomet ta Taryba pradės mus gelbėti nuo vokiečių plėšikų. Bet Taryba tylėjo, vokiečiai gi plėšė mus kaip plėšę.

Nelèmtas pranešimas Žemaičių Vyskupui.

Dar Rugpiūčio mėnesyje apturėjau iš Žemaičių Vyskupijos Valdybos raštą, rašytą 18 Liepos šių metų, N 574, kuriuo reikalaujama, kad praneščiau, kokie mokesčiai yra vokiečių uždėti bažnytinėms žemėms ir kitam nejudinamam turtui, aiškiai nurodant mokesčio rūšį ir aukštį. Kilo klausimas, ką pranešti Vyskupijos valdybai, ar vien tik piniginius mokesčius, ar taipo jau ir kitas dvasiškijai užkraunamas sunkenybes, pavyzdžiui: gyvulių ir sviesto davimą, javų pylimą ir tt. Tam klausimui išrišti teiravaus klebonų nuomonės; jie visi pareiškė, jog reikėtų J. E. Vyskupui pranešti visa, ką nuo dvasiškijos vokiečiai ima. Surinkęs tat reikalingas žinias, parašiau Vyskupui pranešimą, pradėdamas nuo savęs, būtent, jog 1916 metais už bažnytinę žemę užmokėjau 69 auksinus, sviesto duota po svarą į savaitę. Pàreikalauta javų 18 centnerių rugių, 6 ctr. miežių ir 49 ctr. avižų. 1917 metais Skuodo klebonas užmokėjo už žemę 83 auksinus, duota sviesto po keturis svarus į savaitę; paimta veislinis jautis. Pàreikalauta 38 ctr. rugių, 6 ctr. miežių ir 39 ctr. avižų. Tai tiek parašiau apie save, atseit apie Skuodo kleboną. Čia patėmitina, jog tiek daug reikalauta vien tik nuo 16 dešimtinių žemės Skuode, už bažnytinę žemę. Norvydžiuose nuomininkas turėjo duoti skyrium. Ir taip, savo pranešime aprašiau, kiek kiekvienas klebonas Skuodo dekanate yra vokiečiams įmokėjęs ir davęs, ir pasiunčiau Vyskupui. Netrukus likau pašauktas pas miesto

viršininką, kurs beturįs mano pranešimą rankose ir balsą pažemindamas, kaipo svarbiame reikale, pradėjo man išmetinėti visas „nesąmones“, padarytas tame mano rašte. Taip išveizdėjo, jog esmi dideliai prasikaltęs ir manęs laukia bausmė, nežinia dar kokia. Ypač prikaišiojo man mano nešvelnų toną, pavyzdžiui tame rašte tilpo šitokie išsireiškimai: „requiriert“, „genommen“, „gefordert“ ir tt.*)

Tolesniai, kam aš rašęs tai, ko nedavęs, pavyzdžiui, tiek javų aš niekuomet nedavęs.

Kiek beįmanydamas, aiškinaus ir maniau, kad blogai bus. Kreipiaus į pažįstamus žydus, pasiklausdamas jų nuomonės. Jie atsakė, jog iš to nieko nebūsią. Taip ir buvo, tik bereikalo save taip ilgai krimtau.

Lapkritis 1917 m.

Vilniaus Vyskupijos reikalu.

Pirmą Lapkričio dieną ūmai iš Skuodo miesto viršaičio (bürgermeistro) raštinės apturiu kažkokį nepaprastą laišką, kurio neturėjęs teisės atplėšti nei patsai viršaitis, nes iš paties Ober-Osto buvę įsakyta, kad atiduoti jį man į rankas. Atplėšęs laišką, štai ką radau:

1). Kunigo Alfonso Petrulio šitokį laišką:

Gerbiamasis kun. Dekane!

Lietuvių kunigijos ir Lietuvos Tarybos sutarta ir nutarta paduoti šv. Tėvui prašymas su visų 3 vyskupijų lietuvių kunigų parašais, kad greičiau gavus lietuvį vyskupą Vilniun. Po tekstu, kurio 1 egzempliorių čionai Tamstai siunčiu, renkama parašai kunigų vienu metu visose trijose vyskupijose. Kun. Turauskas yra apsiėmęs surinkti parašus savo apylinkėje. Į Tamstą aš kreipiuos vardu Vilniaus kunigų ir meldžiu surinkti parašus iš Šiaulių, Jurbarko, Skaudvilės, Pajurio, Telšių, Akmenės, Sedos, Vėžaičių ir Kretingos kreisų. Vokiečių valdžios duodama Tamstai teisė važiuoti ir šaukti per telefonus kunigus susirinkiman, kad surinkus parašų. Tikimės, kad Tamsta mums padėsi tą darbą atlikti ir grąžinsi atgal prašymą jau su

---

*) Lietuviškai: rekvizuota, paimta, pareikalauta.

parašais pirmomis Lapkričio dienomis. Paskui greit žada važiuoti mūsų delegaciija į šv. Tėvo Nuncijų. Taigi atsiprašau, kad drįstu Tamstos prašyti ir užmesti tokį darbą, bet tikiuos, kad neveltui.

Tikrai Tamstą gerbiąs

Kun. Alfonsas Petrulis

Lietuvos Tarybos narys.

Vilniuje, 19. X. 1917.

P. S. Grąžinti visą Vilniun p. Smetono adresu: Banko gatvė 15—3.

2). Lotynų kalboje parašyta prašymą į šv. Tėvą; čia išrodoma, kiek žalos padaryta ir ligšiol tebedaroma Lietuvių tautai delei to, jog Vilniaus vyskupais buvo lenkininkai. Todel žemiau pasirašiusieji prašo, kad šv. Tėvas duotų Vilniui vyskupą lietuvį; pasirašiusiųjų nuomone geriausiai į tą vietą tiktų Žemaičių Kapitulos pralotas kun. Konstantinas Alšauskis.

3). Paprastą Vokiečių išduotą Ober-Osto leidimą, kuriame leidžiama man liuosai važinėtis šiose apskrityse: Šiaulių, Akmenės, Kuršėnų, Telšių, Kretingos, Vėžaičių, Skaudvilės, Raseinių, Pajurio ir Jurbarko.

4). Ir ant galo dar Sedos apskrities viršininko paliudymą šitokio turinio:

Siady, den 30. Oktober 1917.

Der Dekan Franz Žadeikis in Schkudy fährt im Auftrage der Militärverwaltung Litauen. Es wird ersucht ihm im Bedarfsfalle Schutz und Hilfe zu gewähren.

Der Kreishauptmann

Schulte-Heutehaus

Leutnant d. L.

Pirmiausia pavestasai man darbas su taip plačiais įgaliavimais iš paties Ober-Osto dikčiai pagerino mano padėtį vokiečių akyse. Bet uždėtasai man darbas visgi buvo sunkokas, net nebuvo galimybės jį nuveikti. Tačiau dirbti reikėjo, juk tai buvo Lietuvos Tarybos man pavestasai darbas, gal pirmasai jos žingsnis Lietuvos naudai. Todel ryžaus pirma pirmiausia rinkti parašus Skuodo Dekanate. Pasikinkęs tat arklius ir leidaus per Linkimus Kretingos link. Visur kunigai rašėsi vos tik jiems pasiūlius, net nežiūrėjo, kas parašyta.

Kretingoje atradau daug dvasiškijos, maniau daug laimėsiąs, bet išėjo atvirkščiai. Prašymą į šv. Tėvą paėmė skaityti tėvas Antanas Živatkauskis, ir jis sutiko, jog Vilniuje reikalingas vyskupas-lietuvys, bet jokiu būdu nesutiko pasirašyti; kam, girdi, Alšauskis yra peršamas į Vilniaus vyskupus. Visi kunigai nei už ką nebsutiko besirašyti; žadėjau tat visą dalyką asmeniai perstatyti J. M. Vyskupui Karevičiui ir jo nuomonės pasiklausti. Išsivystė tat reikalas keliauti Kaunan. Tuomi tarpu kaž kas pakvietė mus į susirinkimą.

7 Lapkričio. Politiškas susirinkimas.

Iš tikrųjų, man taip nelemtai berenkant parašus Kretingos vienuolyne, ūmai atėjo du puikiai pasirėdžiusiu vyru su Lietuvos spalvomis rūbų kilpelėse ir kvietė į susirinkimą. Paaiškėjo, jog tai esą: vienas Mongirdas, dvarininkas, antras Grudzinskis, vaistininkas; jiedu dalyvavę Vilniaus konferencijoje ir dabar vokiečiams leidžiant, sušaukusiu šitą susirinkimą, kad Lietuvių Konferencijos rezoliuciją paaiškinti.*)

Nepaprastas ėmė mane žingeidumas dalyvauti tokiame susirinkime, kuriame buvo galima kalbėti apie Lietuvos nepriklausomybę! Iš tikrųjų, juk tai naujiena, mačius Klingenbergo, Kachanovo, Orževskio ir Trockio laikus, susilaukti tokios tikrybės kaip dabar!!!...

Susirinkimas buvo sušauktas vienuolyne valgomajame kambaryje. Susirinko daug žmonių, jų tarpe netruko vokiečių šnipų, bet mes tame ūpo pakėlime jų visai nebijojome. Žmonių minia išveizdėjo, kaip ir pikta, rusti; matomai karo vargai iškraipė gražius lietuvių veidus.

Mongirdas ėmė aiškinti Lietuvių Konferencijos rezoliuciją; jo graži išvaizda ir stipri kalba darė puikų įspūdį į klausytojus. Savaime kilo mintis, kad visi Lietuvos dvarininkai taip elgtųsi, Lietuva nepritirtų tiek vargo. —

Kalbėtojas, užbaigęs savo paaiškinimą, užragino susirinkusiuosius pareikšti savo nuomonę ir duoti užklausimus. Atsirado daug kalbėtojų, neiškenčiau ir aš, paprašęs balso, tariau: „Kokia tat mums laimė, ir kokios susilaukėme gadynės,

*) Vokiečiai visiems Konferencijos nariams davė teisę šaukti susirinkimus ir aiškinti rezoliuciją apie Lietuvos nepriklausomybę.

kad viešai galime kalbėti apie Lietuvos nepriklausomybę! Vadinasi, pradeda vykti lietuvių šviesuomenės idealai ir svajonės; bet ir liaudis privalo ta mintimi persiimti, nes viena šviesuomenė be liaudies neįstengs sutverti neprigulmingos Lietuvos. Mes tat visi lietuviai privalome visomis keturiomis į tą mintį įsikibti ir jos niekuomet nepaleisti. Nepriklausomos Lietuvos paveikslas privalo vadovauti visiems mūsų darbams ir mintims, atsieit, ar gulime ar kelime, ar dirbame ar vargstame, nepriklausoma mūsų tėvynė tegu neišeina mums iš omenio.

Visa Lietuvos šviesuomenė yra šiandien tos idejos kaip ir žavėte sužavėta, jinai užmiršo net savo partinius kivirčus, bet taip nebus visuomet, netrukus atsiras nemaža išgamų, kurie savaip norės iškreipti tą Lietuvos nepriklausomybę, tverkime tat tuojau rimtą krikščionių ūkininkų partiją."

Tėvas Antanas (Živatkauskis) kalbėjo, jog lietuviai jau tuoj privalą pamąstyti, kokia valdymo forma būtų atsakantesnė Lietuvai, ar respublika, ar monarchija. Jis esąs įsitikinęs, kad monarchija būtų geresnė, nes renkant prezidentą, gali net žydas likti Lietuvos prezidentu! Jam atsakė p. Mongirdas, jog Lietuva būsianti liuosybės kraštas, jei ir žydas užsipelnysiąs būti Lietuvos prezidentu, tai kodel jo nerinkti. Tėvas Antanas vėl atšovė, jog jų talmude begalo daug esą šunybių prieš krikščionis.

Begalo įdomu buvo girdėti, ką pasakė liaudis į tuos aiškinimus ir kivirčus: pirmasai kalbėtojas išreiškė baimę, kad Lietuvai likus neprigulminga valstybe, vokiečiai neimtų jaunųjų vyrų į savo kariuomenę. Antrasai pareiškė: kad laisvoji Lietuva negalėsianti priversti vokiečių atlyginti skriaudas, padarytas Lietuvai.

Tiemdviem kalbėtojam atsakė patsai Mongirdas.

Trečiasai balsas iš minios pareiškė, jog Lietuva negali būti savistovi, nes neturi nei druskos nei geležies.

Tam kalbėtojui atsakiau aš, pareikšdamas: „Jei Lietuva pirm karo ir laike karo turėjo ir turi druskos ir geležies, tai pasakykite, ar kas veltui jai davė tuos daiktus? Tokio geradario nėra buvę ir nebus, kurs mums veltui duotų druską ir geležį. Reikėjo pirkti ir brangiai mokėti. Taigi nepriklausoma Lietuva gal dar pigiau nusipirks druskos ir geležies." Tik ūmai iš minios atsistojo kaž koksai lieso ir išbalusio veido žmogelis, kai paskui

sužinojau, tai buvęs „ūkininkietis", jis balsiai tarė: „Broliai tautiečiai, apie daug ką čia ginčijatės, aš jums vieną pasakysiu: Lietuva amžiais buvo varginama, jinai tiek iškentėjo vargų, kiek nei viena kita tauta nėra iškentėjusi. Bet Lietuva nei vienai tautai nėra padariusi nei mažiausio nuostolio; jinai nei pikto žodžio nėra dar niekam tarusi. Taigi ir Dievas galų gale turi duoti Lietuvai visų didžiausią dovaną, nepriklausomybę!"

Kalbėtojas užsipelnė trukšmingų plojimų.

Užbaigėme susirinkima tris kartus šaukdami: „Tegyvuoja liuosa Lietuva!"

Kelionė Kaunan.

Savo duotąjį žodį turėjau laikyti, reikėjo tat važiuoti Kaunan ir visą dalyką perstatyti Vyskupui. Turint taip platų leidimą, lengva buvo išvažiuoti, bet kelionės sunkenybės tebebuvo tos pačios; ypač nakvynė Priekulėje, pasiskelbimas pas vietinį komendantą, oro biaurumas, nakties tamsumas ir tt. Iš anksto apsiginklavau kantrybe, pasiėmiau nemaža literatūros, kad skaitymais sutrumpinus laiką. Priekulėje buvau manęs „prakęsti" naktį žydo Glazerio „viešbutyje", geriau sakant biauriausioj smuklėj, vaikų prismardintoje, bet nebeiškenčiau; apie vienuoliktą valandą ėjau ieškoti nakvynės pas vietinį veterinarą Čiukurą, kurį latviai vadina Cukuru, vokiečiai gi tiesiai cukrumi — Zucker. Jis pasirodė esąs mūsų tautietis iš Akmenės, tik stiprokai ištautėjęs; jis suteikė neblogą nakvynę.

Važiuojant geležinkeliu neteko pastebėti nieko naujo, vis tie patys reginiai, kuriuos mačiau šį pavasarį: važiuoja beveik vieni vokiečiai kareiviai, ir vienas antras žydelis; geležinkelio stotyse — nei vieno žmogaus; šnipai tik ir dairos — skersakiuoja į kiekvieną nekareivį; Kaune begalo šlapia, purvina ir tamsu.

J. E. Vyskupas irgi buvo tos nuomonės, kad geriau būtų buvę prašyti lietuvio Vilniui vyskupo, neprikergiant jokio asmens, bet kad jau daug pasirašė, tai ir taip bus gerai. Grįžtant namo, Papilės stoty užsidegė to vagono ašis, kuriame aš važiavau; tarp keleivių kilo panika ir vagonas vos vos nesupleškėjo. Mes visi keleiviai spėjome, jog vokiečiai per maža teturi tepalo.

Negana žandarų.

Lapkričio mėn. atvyko Skuodan ir čia apsigyveno keliolika vokiečių raitelių ir vienas karininkas iš taip vadinamojo „Litauisches Ulanen-Regiment" (Lietuvių ulanų pulkas). Be Skuodo tokie raitelių buriai atsirado Šateikiuose ir Tirkšliuose. Kilo klausimas, kam jie reikalingi. Netrukus paaiškėjo, jog tie raiteliai esą atsiųsti žandarų pagalbon, kad veikliau daryti kratas ir javų suėmimus. Ištikrųjų Skuode apsigyvenę „lietuvių ulanai" nesnaudė; tarp kitko, jie padarė kratas Virbalų sodžiuje pas ūkininką Jazbutį ir pas ūkininkę Šmitienę taip sąžiningai, jog pas minėtus ūkininkus nebliko nei vieno mėsos šmotelio. Šmitienė verkdama skundėsi, nebturinti nei kąsnio mėsos į viralą dėti.

Arklių surašinėjimas.

Lapkričio mėn. pabaigoje vokiečiai šaukė ūkininkus, kad vestų jiems parodyti visus savo arklius. Iš atvestųjų geresniuosius užrašė, bet nei vieno neėmė. Žmonės labai stebėjosi. Daugel kas spėjo, jog tai buvęs Lietuvių Tautos Tarybos darbas, kuri įteikusi vokiečiams reikalavimą, kad arklių nebimtų daugiau nuo žmonių.

Gruodis 1917 metų.

Oro keistumas.

Lapkričio pabaiga ir gruodžio pradžia atsižymėjo nepaprastu įvairumu, didžiausi lietūs maišėsi su sniego audromis. Trumpame laike kilo dideli tvanai: Bartuva užtvino net ketvertą sykių. Vandeniu pasruvo žemė ir visi rūsiai prisisunkė vandeniu.

10 Gruodžio. Pastebėjimai.

Šiandien žandarai draug su lietuviškaisiais ulanais išjojo į artimesnius sodžius, visur grūmodami ir į langus barškindami, kad žmonės skubiai vežtų šieną ir šiaudus.

Taip gi šiandien apsilankė vienas ūkininkas iš Kriaunų kaimo, Ylakių valsčiaus, prašydamas patarimo, kas daryti,

kad Ylakių žydai, matomai, padarė su vokiečių žandarais sutartį ir eidami per sodžius, reikalauja gero pirago; kurs ūkininkas atsisako jiems duoti tokį piragą, ant rytojaus jį aplanka žandarai ir daro kratą, atsieit, atima, ką tik randa: grūdus, vilnas, mėsą, ypač kailius.

Čia turiu patėmyti, jog apie tokią Ylakių žydų darbuotę girdžiu jau nebe pirmą sykį. Tam žmogui patariau kreiptis prie pono Narutavičiaus į Brevikų dvarą, kaipo Lietuvos Tautos Tarybos narį. Patėmijau tik, kad važiuotų prie jo tikrais prirodymais vežini.

Gruodžio mėnesio viduryje visiems ūkininkams liko įteikti raštai, kad gyvai atpiltų visus praeitą rudenį pareikalautus grūdus. Kas to nepadarys, to laukia didelė piniginė bausmė. Kaip tik Virbalų kaimo ūkininkai ir liko tuo laiko nubausti: kas du šimtu auksinų, kas šimtą aštuonias dešimtis ir tt. Nelaimingi tie Virbalai! Kaž kada, regis, 20 gruodžio Skuodo viršaitis Rückwarth padarė čia tikrą „pogromą". Jis brovėsi į visų ūkininkų svirnus, ypač įtužo ant ūkininko Rozgos: jam atėme du nupenėtu paršu, visas vilnas, visus kailius ir odas. Patsai viršaitis graibęs po paplavas, ieškodamas benėra kame odos rauginamos arba sviestas paslėptas.

Barbora Pliuškienė.

27 Gruodžio. Šiandien atėjo pas mane kareivio žmona Barb. Pliuškienė iš Budvietės, išsiverkti. Jos vyras, dar prieš karą, išeinant sodžiui į vienasėdijas, gavo bent trejetą dešimtinių žemės, visai neišgyvento dirvono. Vargais negalais jis sulipdė bakūžę ir praplėšė truputį gautosios žemės. Kilus karui, jis liko pašauktas kariuomenėn, palikdamas be globos savo žmoną ir senus tėvus. Dabar vokiečiai uždėję B. Pliuškienei šešias dešimtis auksinų bausmės delei to, kad atpilant visus javus, trukę vieno centnerio. Verkė vargšė, kad jinai nei grūdų daugiau nebeturinti, nei pinigų bausmei mokėti.

Metams besibaigiant.

Nors vokiečiai apsiputodami tvirtino, jog jie jokiu būdu nepasiduosią, jie gyväi turį karą laimėti, arba nors priversti sąjungininkus su jais derėtis, bet vis labjau aiškėjo, kad karas

eina jų nenaudai. Mes aiškiai matėme jų valdininkų ištvirkimą, ir buvo aišku, jog netrukus mums lietuviams reiks pradėti patiems savo kraštą tvarkyti. Mes jau turime savo Tarybą, savo spaudą. Bet pašnekėsiuose su žmonėmis galima buvo įgauti nuomonę, kad su taip tamsiu gaivalu mes nieko nepadarysime; sodiečiai težinojo tik du keliu: ar būti po rusais ar likti po vokiečiais. Apie Lietuvą jie ir sapnuote nesapnavo. Pagal išgalės darbavomėsi prie kiekvienos progos, aiškindami žmonėms, Lietuvių Tautos Tarybos nutarimą ir tt.

Priežastis, kodel žmonės taip krypo į rusų pusę, buvo ir ta, kad visi turėjo daug rusų pinigų ir bijojo juos prarasti, tapus Lietuvai neprigulminga valstybe. Gruodžio mėnesyje pradėjo eiti dar vienas lietuviškas laikraštis, tai „Tėvynės Sargas". Štai jo kvieslys:

„Tėvynės Sargos" kvieslys.

1917 m. Gruodžio mėn. pradėjo eiti iš Vilniaus savaitinis lietuvių laikraštis „Tėvynės Sargas", pavestas visuomenės politikos, mokslo, literatūros ir ūkio reikalams. Vedamas tautinėje ir katalikiškoje pakraipoje. Atsakomas laikraščio redaktorius-leidėjas agron. A. Stulginskis, Lietuvos Tarybos narys. Artimieji bendradarbiai: Kun. d-ras Bakšys, K. Bizauskas (Liet. Tarybos narys), kun. prof. T. Brazys, kun. K. Čibiras, kun. P. Dogelis, L. Gira, P. Grajauskas, F. Kirša, P. Jucaitis, kun. A. Petrulis (Liet. Tar. narys), kun. d-ras prof. M. Reinis, mokyt. K. Ruginis, kun. J. Staugaitis (Liet. Tarybos narys), d-ras A. Vileišis ir daugelis kitų.

Laikrašty bus dedama:

Lietuvių ir kaimynių tautų visuomeninio gyvenimo apžvalgos (valstybinės įstaigos, draugijos, mokyklos, bažnyčios reikalai ir tt.).

Šių dienų ir ateities Lietuvos politikos gvildenimas; kitų valstybių politikos apžvalga.

Lietuvos krašto, lietuvių tautos ir kaimynių valstybių-tautų privalumų aprašymas; prigimties apsireiškimų aiškinimas; straipsniai iš katalikų tikybos mokslo; doros pamokymai; visuomenės, finansų, prekybos ir pramonės dalykų sutvarkymas; sveikatos (gigienos) patarimai.

Žymesniųjų mūsų rašytojų apysakos, vaizdeliai, eilės; naujai pasirodžiusiųjų raštų kritika; pasižymėjusiųjų mūsų tautos ir kitų veikėjų gyvenimo aprašymai.

Lietuvos atstatymo klausimų gvildenimas; įvairūs naudingi ūkininkams ir amatninkams nurodymai.

Žinios apie karą; apie lietuvių gyvenimą Lietuvoje ir svetur; bažnyčios, mokyklų ir įvairios kitos žinios.

Laikraščio kaina: metams 5 rub. (10 mark.), pusmečiui 2 rub. 50 k. (5 mark.), trims mėnesiams 1 rub. 25 k. (2 mark. 50 fen.). Atskiri numeriai 10 kap. (20 fen.).

Pinigai siunčiami Redakcijos adresu: Vilnius, Vilniaus gatvė (Wilnaerstr.) 22—1, Redaktion „Tėvynės Sargas".

Užsakymai, laiškai ir visoki raštai reikia siųsti per vietines vokiečių įstaigas (paštus, žandarmerijas, amtsforsteherius ir tt.) šiuo adresu: An die Pressestelle Obost IV für „Tėvynės Sargas", Deutsche Feldpost 166.

Užsakymai ir laiškai (rankraščiai) rašomi lietuvių kalba.

Užsakymams priimti „Tėvynės Sargas" turi taip pat ir savo agentų, kurių vardai bus skelbiami mūsų laikraštyje.

*

Gyvename begalo svarbiais Lietuvai laikais. Artinasi dar svarbesnieji. Visiems, neatidėliojant, reikia ruoštis ir jau dabar stoti į Lietuvos atstatymo darbą.

Tat kviečiame visus mūsų draugus kuokarščiausiai paremti platinimu ir savo raštais mūsų laikraštį „Tėvynės Sargą", kuris, stovėdamas tautos ir tikybos sargyboje, rodys kelią į pageidaujamąją laisvos ir nepriklausomos Lietuvos ateitį.

Tėvynės Sargo Redakcija ir Administracija.

Dokumentai.

Berengiant antrąją Užrašų dalį spaudai, surasta dar daug įvairių dokumentų iš 1916 metų, kuriuos čia ir talpiname. Bet ir 1917 metų užrašuose ne visi dokumentai liko paaiškinti, todel ir tų vietų paskiaus surastieji raštai tilpsta čia chronologijos eilės prisilaikant:

I

Mahlzettel Nr. ....

Der Landwirt ....

in ....

erhält die Erlaubnis für .... Personen über 2 Jahre und

.... Pferde

für die Zeit vom .... bis ....

.... russische Pfd. Roggen

.... „ „ Gerste zu Grütze

.... „ „ Hafer

mahlen zu lassen. Der Transport zur und von der Mühle darf nur in der Zeit vom .... bis .... stattfinden.

.........., den .... 191....

Der Amtsvorsteher

....

Zum Mahlzettel Nr. ....

Der Landwirt ....

....

in .... darf

.... russ. Pfd. Roggen

.... „ „ Gerste

.... „ „ Hafer

für die Zeit vom ....

bis .... mahlen lassen.

Die Ausmahlung darf nur in der Zeit vom ....

bis .... erfolgen.

.........., den .... 191....

Der Amtsvorsteher

....

II

Uždraudinimas vyriausiojo vado rytuose.

(Sausio, 15. diena 1916 m.).

veisles galvijei! veisles galvijei!

Pirkimas ir rekvizicija ira visai uždrausta.

Apskricio viršininkas.

III

Padabokite!

Mirties bausmė už padegimą tyčiomis Taipojau už padegimą bent kokios žemės naudos (javų ir tt.). Kur nauda tyčia bus padegta, gminos turės mokėti augštų kontribucijų.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje

Pranas Juozapas

kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

IV

Paliepimas

apie pranešimo pridermė Rusu kariumenei priklausančiu, kurie užimtuosiuose Rusijos kraštuose civilio drabužiuose užsilaiko, kaip apie pranešimo pridermė žemes gyventoju ir ju pasilaikyma prieš Rusu kariumenei priklausančius.

§ 1. Visi Rusu kariumenei priklausantiejiai, kurie nuo savo kariumenės arba iš Vokiečiu neleisvės pabegė mano vaisku užimtuosiuose Rusijos kraštuosė civilio drabužiais apsirėdė užsilaiko, tur tuompradem Vokiečiu valdžiai prisistatyti.

Kas šitam paliepimui neklauso, bus baudžiamąs sunkiu kalejimu ne mažiau 2 metais, ir esant švelnančiu aplinkybiu kalejimu ne mažiau šešimis menesiais.

Jei kas iš savo pačios valeş pirm vasario 15. d. 1916 m. prisistatys, bus nuo bausmes valnas.

§ 2. Žemes gyventojei, kurie bandys, Rusu nelaisvininkams iš Vokiečiu nelaisves pabegti prigelbeti arba juos pabegti priragina, bus baudžiami sunkiu kalejimu ne mažiau 3 metais, ir esant švelnančiu aplinkybiu kalejimu ne mažiau vienu metu.

§ 3. Žemes gyventojei, kurie Rusu kariumenei priklausantiems prie pasislepimo arba pabegant prigelba, bus baudžiami sunkiu kalejimu ne mažiau 2 metais, ir esant švelnančiu aplinkybiu kalejimu ne mažiau šešimis menesiais.

§ 4. Žemes gyventojei, kurie žino, kad Rusu kariumenei priklausantiejei užimtuose kraštuose užsisliepie laikosi, tur ta tuom pradem arčiausiai Vokiečiu valdžiai pranešti.

Kas šita paliepima ne išpildys, bus baudžiamas sunkiu kalejimu lig 10 metais, ir esant švelniančiu aplinkybiu kalejimu ne mažiau 3 menesiais.

§ 5. Žemes gyventojiai, kurie prieš § 3 arba 4 šito peliepimo nusižengie ira, berods kokio Rusu kariumenei priklausančio užsilaikimo vieta pirm vasario 15. d. 1916 m. Vokiečiu valdžiai iš valnos vales praneš, kad tas sugautas bus, bus nuo bausmės valnas.

Šitas prisakymas kaip ir kas trečiame žiupsnelije § 1 sakyta ira, bus ir vartuojamas, jei kas pirm veikimo šito paliepimo Vokiečiu valdžiai pranešima darys arba iš valnos vales pats prisistatys, ir ant paliepimo kito kareivijos vyriausiuojo prieš ji pradeta nusudijimo skunda dar ne bus pabenkta, kad šis paliepimas veikti prades.

§ 6. Vietos, kuriose prasikaltimas prieš §§ 3 ir 4 šito paliepimo atkartuotinai nusitiks, tur mineti, kad jos sunkia pinigu bausme baustos bus ir kad prie tuo tokia piktadejyste bus labay aštrei atmuonijiama.

§ 7. Žemes gyventojei, kurie bandys, slapčiai su Rusu nelaisviais susižinuoti arba susirašyti arba pasakytas arba surašytas žines nelaisvininku toliaus siusti, bus baudžiami kalejimu ne mažiau 3 menesias, ir esant švelniančiu aplinkybu kalejimu ne mažiau 2 nedeliomis.

§ 8. Žmones, kurie be pavelijimo nelaisvininku vietas, nelaisviu darbinyčias, ju gyvenimus ir taip toliaus aplankys, bus kalejimu baudžiami.

§ 9. Prisakymas antrojo župsnielio 8 artikelio žemes karo suderejimo Haag'o mieste per 3 žiupsneli § 1 šito paliepimo ne tampa paniekintas.

§ 10. Šitos nustatytuosios bausmės tikt bus wartojomas, jei ne sunkesnios bausmes per davada del šnipių užgrumstos užpelnytos ira.

§ 11. Šitas paliepimas pradeda veikti nuo dienos jo paskelbimo.

Tuom česu paliepimai man paduoto kareiviju vaduovu, kurie apie šios dalykus ira leisti, pasibaiga veikti.

Vyriausioji Kvatiera sausio 17. d. 1916 m.

Vyriausiasis vadas rytuose.

prisiraše: von Hindenburg

Generalfeldmaršalas.

V

Policijos paliepimas apie piovima naminiu gyvuoliu bei romijima erželiu.

§ 1. Kiek gyvoliu papiauti pavelita ir piovimas skerdbutije bus nuo apskirčio viršininko padavadyta.

Visi skerdimai prieš šita istatyma ira ušdrausti.

§ 2. Skerdimai kiauliu, kurios gyvos nei 150 svaru nesvera bei veršiu po vieno meto senumo ira uždrausti.

Skerdimas aviu tikt su ivelijimu apskirčio viršininku ira galemas.

§ 3. Skerdimas visokiu del apleizdinimo reikalingu gyvoliu (kuiliu, avinu, ožiu i. t. t.) ir taip toliaus ir romijimas erželiu ira uždraustas.

§ 4. Kas šito paliepimo ne klauso, baudžiamas bus lik 3000 markių arba kalejimu lik 3 menesiu.

§ 5. Šitas paliepimas pradeda veikti nuo dienos jo apskelbimo.

Tilžeje, sausio 21. d. 1916 m.

Pirmininkas Vokiečiu valďžios Lietuvoje

Pranas Juozapas

kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

VI

Etapas 8. Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje

Skyrius C. 3a Nr. 66.

Policijos paliepimas

apie užpirkimą ukio produktų per keliaujančius pirklius.

§ 1. Keliaujantiems pirkliams yra uždrausta, užsiiminėti užpirkimu ukio produktų, kurie pardavinėjami ant rinkos;

pavyzdin: sparnočiai, kiaušiniai, sviestas ir t. t. Nuovadoje vokiečių valdžios Lietuvoje šitų prekių galima pirkti tiktai turguose, kaip tat yra nurodyta policijos paliepime apie susinešimą turguose, išl. sausio 24. d. 1916.

§ 2. Prasižengus prieš šitą paliepimą bus baudžiama pinigų bausme lig 3000 markių, kurios vieton, jos negalint užmokėti, stoja už kas 3—10 markių viena diena laisvės bausmės.

§ 3. Šitas paliepimas pradeda veikti paskelbimo diena.

Tilžėje, vasario 21. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje

Pranas Juozapas
kunigaikštis von Isenburg.

VII

Paskelbimas.

Pasiremiant skaitline II, 1 perskaida 2 paliepimo apie susinešimą per rubežių išl. gegužio 22. d. 1915 paliepiama štai kas:

§ 1. Išgabenimas prekių iš Rusijos per vokiečių rubežių, kiek ligšiol dar buvo leistas, uždraudžiamas.

Ligšiol buvo dar leista išgabenti šitos prekės:

a) visoki sparnočiai, veterinoriui patikrinus, kad nėra užkrečiamų ligų,

b) kiaušiniai, pienas ir sviestas,

c) švieži mėsa, dešra, kumpiai, lašiniai lig 10 svarų,

d) vaisiai, arbata, cukrius, saldainiai, druska ir žibalas (kerasinas).

§ 2. Apskričio viršininkas gali tam tikru pavelyjimo raštu leisti išgabenti § 1 perskaidoj 2 minėtas prekes, leidimas turi kiekvienam gabenimui per rubežių atskirai buti išduodamas.

Tam tikri vykinimo nuostatai bus vėliau išleidžiami.

§ 3. Kas prasižengs prieš augščiau išleistus nuostatus, bus baudžiamas sulyg bausmės nuostatais paliepimo apie susinešimą per rubežių išl. gegužio 22. d. 1915 skaitlinės III.

§ 4. Šitas paliepimas pradeda veikti balandžio 1. d. 1916.

Tilžėje, kovo 6. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje

Pranas Juozapas
kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

VIII
Paliepimas
apie uždraudimą kepti saldžius pyragus.

§ 1. Šiame paliepime visi kepiniai, kuriems prie 90 (sunkumo) dalių miltų arba panašios medžiagos paimta daugiau kaip 10 dalių cukraus, skaitomi saldžiais pyragais arba tortais.

Taukais šiame paliepime skaitoma sviestas, lydytas sviestas, margarinas, dirbtiniai riebalai, augmeniniai ir gyvuoliniai taukai ir visokios rųšies aliejai.

§ 2. Pramonės įstaigose, ypatingai kepyklose, saldaininėse, visokios rųšies biskvito, sausainių ir pyragelių fabrikose, užeigose, šinkiuose, valgyklose, miestų virtuvėse ir atsigaivinimo vietose, taipgi draugijų kambariuose yra uždrausta vartoti:

1. saldžiųjų pyragų tešlai kiaušinių ir kiaušinių konservų, ir prie 500 gramų miltų arba panašios medžiagos daugiau ne kaip 100 gramų taukų ir 100 gramų cukraus;
2. torto tešlai prie 500 gramų miltų arba panašios medžiagos daugiau kaip 150 gramų kiaušinių arba kiaušinių konservų, 150 gramų taukų ir 150 gramų cukraus.

Visų vartotų miltų ar panašios medžiagos svarumo gali buti augščiausiai pusė kvietiniai. Kildymui leista vartoti kildomieji milteliai, mielių vartoti yra uždrausta.

Pirmoje perskaidoje nurodytose įstaigose ir vietose yra uždrausta dirbti:

kepiniai verdančiuose taukuose, kepiniai, prie kurių vartojamos agonos raguoliai;
putelės su kiaušio baltymu, taukais, pienu arba visokios rųšies grietine; taukais maišyti barstiniai.

Visokių tešlų, kurios ne buvo įmaišytos minėtose įstaigose ir vietose, šitose įstaigose ir vietose iškepti neleista.

§ 3. Policijos valdininkai ir policijos įgaliotieji žinovai turi teisę, kiekvienu laiku įeiti į šio paliepimo paliečiamų asmenų pramonės vietas, jas apsižiurėti, pažiurėti prekybos užrašus, ir išmėginimo del pasiskirti pavyzdžių (probų) ir juos pasiimti drauge, išdavus apie tai liudymą.

Užsiėmimų savininkai ir jų pastatytieji valdytojai ir užveizdai privalo policijos valdininkams ir žinovams paduoti žinias, apie tai, kaip, ir iš kurios medžiagos jų dirbiniai gaminami, ypatingai ir kiek tos medžiagos vartojama, o iš kur ji kilusi.

§ 4. Užsiėmimų savininkai privalo savo pardavinėjimo vietose ir dirbtuvėse iškabinti šito paliepimo nuotrauką.

§ 5. Saldžiųjų pyragų ir tortų dirbti leisti tiktai seredoje ir subatoje (trečiadienį ir šeštadienį).

§ 6. Pinigų bausme lig penkių tukstančių markių ir kalėjimu lig vienų metų arba viena iš abiejų bausmių bus pabaustas:

1. Kas prasižengs prieš nuostatus § 2, § 3 perskaida 2, arba § 5.
2. Kas ne iškabins šitą paliepimą, kaip § 4 paskirta.

§ 7. Atitinkamoji vyresnybė gali uždaryti užsiėmimus, kurių savininkai arba valdytojai ne ištikimai pildo savo priedermes, kurios jiems šio paliepimo arba jo vykinimo nuostatų uždėtos.

§ 8. Šitas paliepimas pradeda veikti kovo 12 d. 1916, kiek ne jau nuo seniau saldžiųjų pyragų kepimas uždraustas.

Vyriausioji kvatiera rytuose, kovo 3 d. 1916.

Vyriausiasis vadas rytuose
v. Hindenburg,
Generalfeldmaršalas.

Vykinimo nuostatai
prie § 8 paliepimo apie uždraudimą, kepti saldžius pyragus, išl. kovo 3 d. 1916.

Jeigu del vietinių padėjimų negalima, kad paliepimas pradėtų veikti kovo 12 dieną, veikimo pradžia gali buti valdžios nukelta lig kovo 25 d. 1916.

Vyriausioji kvatiera rytuose, kovo 3. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Štabo pirmininkas
Ludendorff,
Generalleutnantas.

Šito paliepimo veikimo pradžia nukelta lig kovo 25. d. 1916.

Tilžė, kovo 14. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

VIII.

Pramonės darbams dirbti Vokietijai

reikalinga kelios tūkstantys darbininkų specialistų ir paprastiems darbams dirbti.

Kalnų pramonei! Kokso ir briketo fabrikoms!

Paprasti darbininkai:

nuo 18 ligi 45 metų . . už dieną gaus 6,50 ligi 9,00 mrk.
nuo 16 „ 18 „ . . . „ „ „ 5,00 „ 6,00 mrk.
Įpratusieji dirbti ir akordiniame
darbe gali uždirbti per dieną 9,00 „ 11,00 mrk.

Paprasti darbininkai šachtose:

nuo 18 ligi 45 metų . . už dieną gaus 6,50 ligi 9,00 mrk.
nuo 16 „ 18 „ . . . „ „ „ 5,50 „ 7,00 mrk.
Įpratusieji dirbti ir akordiniame
darbe gali uždirbti per dieną 10,00 ligi 12,00 mrk.
Akordinio darbo kasėjai . . . . . . 10,00 „ 15,00 mrk.

Paprastieji darbininkai pramonėje:

nuo 18 ir vyresni . . . . . per dieną 6,00 ligi 8,00 mrk.
nno 16 ligi 18 metų . . . . „ „ 5,00 „ 6,00 mrk.

Darbininkai prie geležies:

Darbininkai prie geležies už dieną gaus 8,50 ligi 12,00 mrk.
Sliesoriai . . . . „ „ 8,50 „ 12,00 mrk.
Kalviai . . . . „ „ 7,50 „ 9,00 mrk.
Darbininkai prie vario . „ „ 7,50 „ 9,00 mrk.
Darbininkai prie blėkų . „ „ 7,00 „ 8,50 mrk.
Monteriai . . . . „ „ 12,00 „ 15,00 mrk.

Elektros monteriai . .	už dieną gaus	12,00 ligi 15,00	mrk.
Paprasti darbininkai . .	„ „	6,50 „ 9,00	mrk.

Akordiniame darbe uždarbis daug didesnis.

Statymų darbininkai:

Namų statytojai . . .	už dieną gaus	7,50 ligi 10,00	mrk.
Akmenų skaldytojai . .	„ „	8,00 „ 10,00	mrk.
Dailidės	„ „	8,00 „ 10,00	mrk.
Ratdirbiai	„ „	6,50 „ 9,00	mrk.
Žemkasiai	„ „	6,50 „ 9,00	mrk.

Akordiniame darbe uždarbis daug didesnis.

Samdytojai duoda kambarį, šviesą ir valgį už tatai kasdien iš uždarbio pinigų išskaito nuo 2,50 ligi 3 markių.

Darbininkai prie sunkaus darbo gauną kasdien 6 svarus duonos.

Prie labai sunkaus darbo „ „ 8 „ „

Sutartis daroma 6 mėnesiems.

Kiekvienas darbininkas sutartį gauna įgimtąja kalba.

Nuvažiavimas dykai.

Kreiptis ....

....

IX.

Apskelbimas.

Pasiremiant Rytų Vyriausiojo Vado paliepimu kovos 28. d. 1916 m. — Abt. VII A. II 1973 — uždraudžiu, laike balandzio 1. d. lig birzelio 15. d. 1916 m. uz

rugius auksteṡni kaina kaip

a) namuose pardavinejant . . 7,50 M.
b) atvezus lig palieptos klėtas, gelzkelio vagono arba laivo 8,00 M.
} uz 1 centneri = 3 pudus

imti.

Ta auksčiausia kaina tikt uz gerus, sausius javus; prastesni rugiai bus pigiaus užmokami.

Nu berzelio 15. d. 1916. m. vel veikia iksiol vartojama kaina, Rytu Vyriausiojo Vado liepos m. 16. d. 1915 m. paliepta,

po raides a): 6,00 M.
„ b): 6,50 M.
} uz 1 centneri = 3 pudus.

Kaina pjuties 1916 m. bus veliaus apskelbema; žemėsni kaip liepos m. 16. d. 1916 m. paliepta nei už joki lauko vaisiu ji nebus.

Pjutis 1916 m. ne bus rekvizicijos ženklais perkama, bet gatavais pinigais užmokama.

pas. von Harbou,
General-leitenantas ir etapų inspektorius.

Tilžeje, balandžio 1. d. 1916 m.

X.

Paskelbimas

Uždrausta pirkti ir parduoti vėžiai, kurie nuo galvos pryšakio ligi uodegos galo ilgio neturi pilnai 11 cm.

Kas sugaus trumpesnių vėžių, privalo juos tuojau paleisti palei tą patį vandenį, kur jie pagauti, padedant juos taip, kad jų uodegos galas siektų vandenį.

Kas to nepildys, bus baudžiamas sulyg § 246 rusiško bausmės įstatymo nuo kovo 22. d. 1903 pinigų bausme ligi 50 markių ir, jeigu buvo vėžius gaudęs pelno tikslu arba uždraustais gaudymo budais, bus baustas lengvesniu kalėjimu lig vieno mėnesio arba pinigų bausme lig 100 markių, jeigu sulyg visutinių bausmės nuostatų nėra užpelnęs sunkesnės bausmės.

Kaunas, balandžio 25. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

XI.

1000 markių atlyginimo.

Sėdos apskrityje tape atrastas prie vieno kelrodžio prikaltas apsakymas, kuriame kursta pasikriešinti prieš Vokiečiu valdžia.

Lig 1000 markių atlyginimo gaus, kas užmanytojį tuo apsakymo priduos arba suteiks apie jį tokių žinių kad jis galės buti suimtas ir baustas.

Kaune, geguzės m. 2. d. 1916.

Pirmininkas Vokiečių valdžios Lietuvoje.
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

XII.

1000 markių atlyginimo.

Kas Lietuvos valdžios nuovadoje suims besivalkiuojančių arba besislapstančių rusiškų kareivių ar priduos taip, kad juos galės suimti, arba kas priduos tokių, kurie, nors ir uždrausta, bet dar vis tebesilaiko ginklų, arba kas priduos sunkiai prasikaltusių (ypačiai galvažudžių, plėšikų, atlupėjų, vagių), kad galės juos nubausti, už kiekvieną žmogystą gaus ligi 1000 markių atpildo.

Kaunas, gegužio 15. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

XIII.

Policijos įsakymas.

Draudžiama užeiti ant traukinio pylimų ir tenai ganyti gyvuolių.

Įsakymas turi pritarimą etapų inspekcijos 8.

§ 1. Uždrausta yra ganyti gyvuolius arba kaimenes ant traukinių pylimų arba jiems duoti ant tų pylimų užeiti, kur nėra per pylimus einančio kelio.

§ 2. Nepaklausus šitam įsakymui bus gyvuolių savininkai irgi tie žmonės, kuriems pavesta gyvuoliai prižiurėti, baudžiami pinigų bausme lig 3000 markių arba laisvės bausme lig 6 mėnesių, jeigu sulyg kitų bausmės įsakymų ne reikia uždėti didesnių bausmių. Be to gali nutarti atimti tuos gyvuolius.

§ 3. Šitas policijos įsakymas pradeda veikti toje dienoje, kurioje jis bus paskelbtas.

Kaunas, birželio 10. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas
kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

XIV.

Priminimas.

Įsakymu vyriausiojo vado rytuose nuo birželio 29. d. 1916 (įsakymų ir paliepimų laiškas skaitlinė 282) panaikinta nuo-

vadoje vyriausiojo vado rytuose visi rusų valdžios išleisti moratoriai.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Generalštabo pirmininkas
Ludendorff.

XV.

Priminimas.

prie įsakymo: IV c, V e, VII A I Nr. 1362.
Apie gyvuolių piovimą.

Uždrausta yra piauti veršius mažiau vienų metų ir kiaules mažiau 75 kilogramų gyvo svarumo; taipgi uždrausta piauti avių mažiau 6 mėnesių ir ėrų. Be to yra uždrausta piauti vesenčius gyvuolius, iš Vokietijos įgabentus veislinius gyvuolius ir visus gyvuolius vyriškos lyties, kurie vyresnybės paskirti veislei.

Per tai nepaliečiama piovimas nelaiminguose atsitikimuose: tokiuose sykiuose reikia tuojau duoti žinią priklausomajam vaitui (burmistrui) arba žandarų patrulei.

Nelaimės atsitikimuose galima piauti, jeigu del kokio nuopolio gyvuolis turi buti pjautas, arba kada reikia užsitikėti, jog papiktėjus ligai, gyvuolio mėsos nebegalės vartoti maistui, arba kad mėsos naudojama vertė per tai žymiai pasimažins.

Išimtyse reikia nuo apskričio viršininko pavieniuose sykiuose pasiprašyti leidimo.

Norint piauti gyvuolių pramonės tikslu, reikia turėti pritarimas nuo apskričio (miesto) viršininko.

Vyriausioji kvatiera, liepos 6. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Generalštabo pirmininkas
Ludendorff

XVI.

Paskelbimas.

Visoje Lietuvos valdžios nuovadoje, išskyrius Kauno gubernijos ruoštui, uždraudžiama žvejoti:

a) neturint leidimo rašto,

b) tinklais, kurių kilpų didumas mažesnis kaip 2,5 cm,
c) dvibridžiais tinklais virš 2,5 m platumo,
d) arti kits kito traukiamais tinklais,
e) be to uždrausta žvejoti žuvių ir vėžių, kurie neturi apačioje nurodyto didumo:

eršketas (acipenser Sturio)	100 cm
lašiša (salmo salar)	50 cm
sieja (coregonus maraena)	40 cm
ungurys (anguilla vulgaris)	40 cm
starkis (Luciopera sandra)	40 cm
„Rapfen"as (aspius rapax)	35 cm
sparė (abramis brama)	28 cm
lašiša — lašvaras (salmo trutta) . . .	50 cm
sardela (clupea alosa)	28 cm
„Finta" (clupea finta)	28 cm
lydeka (esox lucius)	40 cm
šapalas (idus melanotus)	28 cm
karšys (barbus fluriatilis)	35 cm
„Šnepel"is (coregonus oxyrynchus) . .	20 cm
karpis (cyprinus carpio)	30 cm
lynas (tinca vulgaris)	22 cm
margasis lašišius (salmo fario) . . .	25 cm
šparas (šalvas, lipinas) (thymallus vulgaris) .	30 cm
karosas (carassius vulgaris)	18 cm
pleksnė didstinta (coregonus albula) . .	24 cm
ešerys (perca fluviatilis)	18 cm
stinta (osmerus epeslanus)	15 cm
„Huchen"as (salmo hucho)	55 cm
šamas (silurus glanis)	60 cm
vėžys (astacus fluviatilis)	11 cm

f) vartojant kenkančių priemonių,
g) saugojimu laiku,
h) neršimo laiku,
i) neršimo garduose,
k) žuvių nerštu.

Draudimai po a, e, f, h, k, apima visokius, kiti draudimai apima tiktai atvirus vandenius.

Smulkieji nuostatai randasi policijos paliepime nuo liepos 10. d. 1916 m. apie žvejybos vertimosi ir saugojimą Lietuvos valdžios nuovadoje, išskyrus Kauno gubernijos ruoštą.

Paliepimas pradeda veikti tuojau.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg
Majoras à la suite armijos.

XVII.

Paskelbimas

prie policijos įsakymo apie pirkimą žaliosios medžiagos ir valgomų daiktų nuo 10. 7. 1916.

1. Tiktai apskričio viršininkas ir jo įgalioti žmonės, kurie privalo turėti tam tikrą įgaliojamą raštą su apskričio viršininko antspauda ir parašu, tegali pirkti ir parduoti apačioje išskaitytų prekių:

a) Odos, skuros, kailių, grobų, vilnų (neapdirbtų ir pusiau bei gatavai apdorotų) aliejų, taukų, odai išdirbti vartojamų priemonių, gijų, kaulų, nagų, ragų, plaukų, šerių, senų konzervos dėžių, papės ir popierio, skudurų, gumos, naugių ir maišytų naugių, sėmenų (įskaitant ir lapuotųjų girios medžių vaisius), gilių, skroblio ir kaštano vaisių, sakų, kamščių, kamščio medžio ir kitos žalios medžiagos,

b) visokių lauko vaisių, ankščiavaisių, bulvių, linų ir kanapių, (kanapių apskaitomajai vietai) šieno ir šiaudų,

c) kiaušinių, sviesto, taukų, sparnočių, miltų, ilgam laikymui apdirbtų prekių, kaip lašinių ir kumpių, dešros, rukytos mėsos, daržovių, medžiavaisių ir kitų valgomų daiktų.

2. Kas turi arba laiko prie savęs po 1 a) minėtų prekių, arba žino, kame yra niekam nepriklausomų prekių, privalo tai pranešti apskričio viršininko paskirtajai vietai.

Pranešti reikia:

a) turint tokių daiktų prie savęs, tarpe 4 savaičių, paskelbus šitą įsakyma Kauno laikraštyje;

b) įgijus tokių daiktų, tarpe 2 savaičių po apturėjimo.

3. Kas šito įsakymo nepildys, bus sunkiai baudžiamas.

Kaunas, liepos 10. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein
Majoras à la suite kareivijos.

XVIII.

Oberbefehlshaber Ost (Oberquartiermeister)
Buchprüfungsamt. Tgb. Nr. 6890.

Priminimas.

Prie liepos 10 d. 1916 išleistojo, 30. 11. 16 bei 25. 3. 17 pertaisyto įsakymo apie spaudą, pridedama štai koks priedas.
Įsakymas veikia nuo rugsėjo 1 d. 1917.

A. 1) Visos srityje Ob. Ost išleidžiamos arba iš šio krašto išgabenamos knygos bei kitoki spaudiniai nuo rugsėjo 1 d. 1917 privalo turėti pastabą kad spaudimas leistas. Pastaba yra tokia: „Zur Verbreitung im Gebiete des Ob. Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost" (knyga leista platinti srityje Ob. Ost bei iš tos srities išgabenti. Knygų peržiūrimoji vieta Ob. Ost).

2) Spaudžiant naujų knygų ir tt. reikia šita pastaba tuojau atspausti ant vardalakščio. Jau seniau išleistose knygose priklausomoji „Pressestelle", gavus leidimą iš Buchprüfungsamt'o, leidimą pažymės tam tikru antspaudu. Brošiurose šita pastaba reikia padėti ir ant lobelių.

3) Kas nori išgabenti knygų siuntinių, privalo pirmiau priklausomajai „Pressestelle" ant knygų duoti uždėti antspaudą. To nepadarius baus visus išsiuntime dalyvavusius.

B. 1) Spaustuvės ir visi spaudimu užsiimantis žmonės privalo visų gautų užsakų rankraščius parodyti „Pressestelle'i, jeigu spaudiniai ne jau išanksto gavę leidimą iš Buchprüfungsamt'o Ob. Ost ir jau turi minėtosios vietos aiškią pastabą.

2) Pirm gavus leidimą priduotųjų spaudinių negalima platinti arba atiduoti užsakytojams.

3) Vyresnybei priduoti reikia ir tokie spaudiniai, kurie spaudžiami kaipo laiškai, arba turi pastabą kaip: „slaptas reikalas", „ne viešas", „tiktai draugams" arba kitų panašių pastabų.

4) Priduoti reikia ir visi padauginimo prietaisai: pav. klišės, matricai (literų nuospaudos) toliau ir mašina rašytos nuotraukos bei rašomų mašinų permuštieji puslapiai.

5) Kas nepildys po raid. A bei B paduotų įsakymų bus

baudžiamas sulyg skaitlinės V įsakymo apie spaudą nuo 10. 7. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost.

Der Oberquartiermeister
v. Brandenstein.

XIX.

Priminimas.

Ištrauka iš įsakymo apie perleidimą ir praskolinimą nepajudinamo turto nuo liepos 12. d. 1916.

1. Uždrausta yra perleisti, įgyti arba praskolinti žemės nuosavybę, jeigu tas daroma ne paveldėjimo keliu.

Visos teisės sutartys ir kiti teisės veikimai, kuriais peržengiamas šitas įsakymas, neturi jokių teisės pasekmių.

2. Galima leisti išimtis. Visuose tokiuose sykiuose reikia pasiprašyti pritarimo priklausomojo apskričio arba miesto viršininko.

Už tokį leidimą ima mokesnių. Parduodant žemę reikia be to užmokėti vertybės padidėjimo mokesnis.

3. Vislab, ką dalyvaujantieji yra davę arba gavę pildydami tokią neveikiančią sutartį, pereina valdžios nuosavybėn. Be to už prasižengimus baudžiama kalėjimu lig 3 metų arba pinigų bausme lig penkiasdešimts tukstančių markių; gali irgi uždėti abi bausmi kartu.

Vyriausioji kvatiera, liepos 12. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Generalštabo pirmininkas
Ludendorff

XX.

Krašto gyventojų susinešimas traukiniais.

Kareivijos traukinių valdyba 8 sutarusi su vyriausiuoju vadu rytuose skelbia, jog nuo liepos 20. dienos bus leidžiamas apačioje nurodytose linijose privatinis daiktų ir gyvuolių susinešimas; pasilaikoma teisė šitą leidimą kiekvienu laiku atšaukti.

Leidžiama gabenti šitomis linijomis:

1. Liepoja—Kaišedoris,
2. Bajorai—Priekulė,
3. Vakariniai Mažeikiai—Vakarinė Mintauja—Ventpilė,
4. Lauksargiai—Radživiliškis—Panevėžis.

Tokioms gi prekėms, kurių prikraunama prekių vežimai, norint jas neperkrovus gabenti Vokietijon ar iš Vokietijos per Bajorus ir Priekulę, reikia ir toliau turėti tam tikras gabenamas leidimas nuo kareivijos traukinių valdybos 8, skyriaus V.

Toliau, nepaisant jau nuo seniau leistojo susinešimo, leidžiama be jokio apribojimo žmonių ir bagažų susinešimas šitose linijose:

Vakarinė Mintauja—Ventpilė ir
Lauksargiai—Radživiliškis—Panevėžis.

Pasilaikoma teisė, šitą leidimą kiekvienu laiku atšaukti.

Visutiniai nuostatai bus paskelbti ir traukinių stotyse viešai iškabinti.

Vyriausioji kvatiera, liepos 15. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose

Generalštabo pirmininkas

Ludendorff.

XXI.

Paskelbimas

Lietuvos valdžios nuovadoje jokių siuntinių neleista nei siųsti nei gabenti kitu keliu, kaip paštu arba per apskričio vyresnybę; taipgi uždrausta tokių siuntinių kitokiu keliu atsiųsti Lietuvos valdžios nuovadon iš kitos vietos, arba iš Lietuvos nuovados išsiųsti į kitas vietas. Tokiais siuntiniais skaitoma laiškai, lakštai, spausti raštai, prekybos poperiai, laikraščiai, spaudiniai ir prekybos pavyzdžiai. Kas šito įsakymo neklausys, bus aštriai baudžiamas.

Kaunas, liepos 16. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje

Pranas Juozapas

kunigaikštis von Isenburg-Birstein.

XXII.

Apgarsinimas

Vartoti dviračiai krašto gyventojams uždrausta (§ 4 e paliep. vyr. ryt. išl. 5. 12. 15 N. O. 98. Įsakymų ir paliepimų laiško skaitlinė 25).

Kas turi dviračių, dviračiams aptempti guminių apvalkų bei žarnų, kas jų užlaiko arba žino, jog jų kur nors guli sukrauta be savininko, turi priedermę apie tai pranešti apskričio viršininkui, miesto viršininkui arba jų paskirtajai vietai. (§ 3 policijos paliepimo apie užpirkimą žaliosios medžiagos, išl. liepos 10. d. 1916 m.) Prasižengimai bus sunkiai baudžiami.

Kaunas, liepos 31. d. 1916 m.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas
kunigaikštis von Isenburg-Birstein
Majoras à la suite armijos.

XXIII.

Ištrauka

iš paliepimo vyriausiojo vado rytuose apie priėmimą vekselių protestų nuo liepos 31. d. 1916.

Valdžios nuovadoje vyriausiojo vado rytuose taikos teismams pavesta priimti ir vekselių protestų. Protestus priima pats taikos teisėjas. Reikalui esant jis gali tatai pavesti teismo raštininkui arba teismo nusprendimų vykintojui (pristavui).

Vyriausioji kvatiera rytuose, rugpjučio 2. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Vyriausias kvatieros tvarkytojas
pas. v. Eisenhart.

XXIV.

Vyriausias vadas rytuose.
Valdyba.
Skyr. VII C Nr. 2027.

Vyriausioji kvatiera,
4. d. rugpiučio 1916 m.

Bulvių puvimas.

Užpuolus amarui virkščias, bulvių laukai kai-kur jau nudžiuvo, bulvėms dar nepilnai išaugus. Tos ligos antkryčiai

apniko ypatingai vadinamasias „Silesia" bulves. Pritrukus pernykščių bulvių karuomenės ir gyventojų pragyvenimui, reikia jau belaiko kasti naujų bulvių kasdieniniam reikalui; o ir nebegalima jau tikėties, jog ligai apnikus virkščias, bulvės dar augs, atpenč reikia bijotis, kad ligai neapniktų pačias bulves ir kad jos nesuputų dar žemėje, todėl amaro užpultieji bulvių laukai reikia nukasti pirma. Nesveikosios virkščios reikia sukrauti į kruvas ir sudeginti.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Vyriausias kvatieros tvarkytojas
v. Eisenhart, Oberstas.

XXV.

Priminimas.

Ištrauka iš paliepimo apie prekių ir gyvuolių susinešimą per rubežių.

1. Prekių ir gyvuolių iš valdžios srities vyriausiojo vado rytuose išgabenti uždrausta.

2. Be tam tikro išgabenamo leidimo galima išgabenti malkų, betgi per tai nepaliečiama esamieji muito bei kontrolės įsakymai.

3. Turint tam tikrą išgabenamą leidimą nuo apskričio arba miesto viršininko, galima išgabenti:

a) visokios rųšies sparnočių, jeigu pergabenant per rubežių, arba 12 valandų prieš pergabęsiant, vokiško veterinaro patikrinta, kad sparnočiai neserga limpančiomis ligomis;
b) kiaušinių, pieno, sviesto;
c) šviežios mėsos, dešeros, kumpio, lašinių lig 10 svarų;
d) žuvių, vėžių;
e) daržovių, grybų;
f) tabako dirbinių, jeigu užmokėtas mokesnis.

4. Kas šito įsakymo nepildys, bus baudžiamas kalėjimu lig 5 metų ir pinigų bausme lig dvidešimts tukstančių markių. Visi prie to prasižengimo vartoti arba vartojimui paskirti daiktai bus atimti, nebojant to, kam jie priklauso.

Vyriausioji kvatiera rytuose, rugpiučio 8. d. 1916.

Vyriausias vadas rytuose
pas. von Hindenburg
Generalfeldmaršalas.

XXVI.

IX, 3078. **Priminimas.**

Ištrauka iš paliepimo vyriausiojo vado rytuose apie pailginimą vekselių ir šekių teisės laiko vyriausajam vadui rytuose pavestuose užimtuose Rusijos kraštuose nuo rugpiučio 24. d. 1916 (IX, 3078).

Kur reikiama kas veikti, idant atlikus arba palaikius vekselio teises arba regreso teises iš šekio, čia to veikimo laikas toliau pailginamas lig gruodžio 31. d. 1916.

Vyriausioji kvatiera rytuose, rugpiučio 14. d. 1916.

Už vyriausiąjį vadą rytuose

Generalštabo pirmininkas

A. B.

pas. von Eisenhart.

XXVII.

Vyriausias vadas rytuose
Valdžia.
Skyrius VII C Nr. 2028

Vyriausioji kvatiera,
rugpiučio 26. d. 1916.

Apie skalsgrudžių rinkimą.

Valdžios srityje vyr. vad. ryt. skalsgrudžių grybelis ant rugių labai išsiplėtojęs; jeigu iškulus rugius, juose perdaug lieka skalsgrudžių, tatai gali pakenkti sveikatai; už tai, kiek galint, jie reikia iš rugių išrankioti. Betgi skalsgrudžiai lygiu laiku esti gana brangus farmaceutinis vaistas ir delei to valant iškultuosius rugius jų reikia prisirankioti kuodaugiausiai. Surinktuosius skalsgrudžius užperka prie apskričių viršininkų, ukio skyrių ir neapdirbtos karo medžiagos vietų. Už vieną kilogramą ant oro džiovintų, švariai išrankiotų ir nesutrupėjusių grudų moka lig 2 markių, destis koki grudai; už trupučius moka po 50 fenigių.

Už vyriausiąjį vadą

Vyriausias kvatieros tvarkytojas

v. Eisenhart,

Generalmajoras.

XXVIII.

Vyriausias vadas rytuose.
Valdžia.
Skyrius VII c, Nr. 1338.

Vyriausioji kvatiera,
rugpiučio 27. d. 1916.

Apie uždėjimą uždraudimo
ant akstinuotojo sabinkaulio vaisių ir kraštutinias kainas perkant tų vaisių nuovadoje vyriausiojo vado rytuose.

Nuovadoje vyriausiojo vado rytuose šiuo įsakymu uždedamas uždraudimas ant visų akstinuotojo sabinkaulio vaisių.

Valdžia privalo išleisti įsakymų rinkti ir pirkti išnokusius vaisius.

Vaisiai reikia džiovinti ant oro ir gerai iš jų išrankioti lapus, kotus bei šakeles; tokiems vaisiams kraštutinė kaina paskirta 9 markes už centnerį.

Kur tuos vaisius nusiųsti, bus savo laiku tam tikru įsakymu paskelbta.

Užperkant galima duoti tarpininkauti krašte esamiems pirkliams. Kas pirkliaus akstinuotojo sabinkaulio vaisiais neturėdamas tam tikro leidimo, kas dagos tuos vaisius, kol jie dar neišnokę arba kas tyčiomis jų visai nedagos, arba juos pasislėps arba šiaip kokiomis priemonėmis mėgins šitą uždraudimą išvengti, bus baudžiamas pinigų bausmę lig 10000 markių ir kalėjimu lig vienų metų, arba viena iš abiejų bausmių. Negalint pinigų bausmės išrasti, jos vieton uždedama už kas 3—30 markių vis viena diena kalėjimo; kalėjimo gi tokiu keliu negali uždėti daugiau kaip vienus metus. Baudžiamas irgi pasikėsinimas.

Visi prie prasižengimo vartoti arba vartojimui paskirti daiktai bus atimti, nebojant to, kam jie priklauso. Jeigu kaltininko pasmerkti negalima, gali nutarti vien atėmimą.

Už vyriausiąjį vadą rytuose
Vyriausias kvatieros tvarkytojas
v. Eisenhart, Generalmajoras.

XXIX.

Oberbefehlshaber Ost. Verwaltung.
Abt. VII C Nr. 1385.

Hauptquartier,
den 28. August 1916.

Apie: rinkimą ir užpirkimą vaistams vartojamų augalų.

Gyventojams turi buti įsakyta rinkti šalinėje lentėlėje išskaitytus augalus.

Už tinkamai apdirbtus neįtariamus augalus reikia mokėti lentelėje paduotos vidutinės prisilaikomos kainos.

Augalų reiki rankioti kiek galint sausame ore, jie reikia dailiai nuskinti ir be šilumos išdžiovinus pristatyti vaisių rinkliavoms. Netinkamų, nešvariai rinktų augalų rinkliavose nepriims.

Kur šituos augalus išsiųsti, bus savo laiku paskelbta tam tikru įsakymu.

Už Oberbefehlshaber Ost
Der Oberquartiermeister
v. Eisenhart, Generalmajor.

Oberbefehlshaber Ost. Vervaltung. Abt. VII C. Nr. 1386.

	Augalų vardai	kurios augalų dalys reikia rinkti	kuriuo laiku reikia rinkti	vidutinė prisilaikoma kaina už 1 kg
1	Miškinė dedešva (Malva silvestris)	žiedai su trumpais koteliais	žydint, rugpiučio ir rugsėjo mėnesyje	1,20 M
2	Ramunis tikrasis*) (Matricaria chamomilla)	žiedų galvutės be kotelių	žydint, rugpiučio ir rugsėjo mėnesyje	0,60 M
3	Skiauturė širdažolė (Erythraea centaureum)	laukutinės augalų dalys su žiedais	žydint, rugpiučio ir rugsėjo mėnesyje	1,00 M
4	Jondobilas barkunas (Melilotus officinalis)	laukutinės augalo dalys su žiedais	žydint, rugpiučio ir rugsėjo mėnesyje	0,55 M
5	Aguonos (Papaver)	išnokusios sėklos	rugsėjo mėnesyje	0,70 M
6	Kmynas kemelis (Carum carvi)	išnoke vaisiai	rugpiučio ir rugsėjo mėnesyje	1,10 M
7	Driekana šundraika (Lycopodium clavatum)	geltonieji spireliai	rugsėjo mėnesyje	2,00 M
8	Kadagys ėglius (Juniperus communis	išnokusios uogos	rugsėjo ir spalio mėnesyje	0,20 M
9	Ajaras totoriškis (Acorus calamus)	steveriai po žeme (šaknys)	rugsėjo ir spalio mėnesyje	0,28 M
10	Paletrunas oželinis (Valleriana officinalis)	šaknys be steverių	rugsėjo ir spalio mėnesyje	0,50 M
11	Ropukas juodasis (Brassica nigra)	juodojo ropuko išnokusios sėklos	spalio mėnesyje	0,40 M

*) Tikrojo ramunio žiedas turi įdubusį dugną.

XXX.

Priminimas

Ištrauka iš paliepimo Oberbefehlshabers Ost nuo rugsėjo 11. d. 1916 (IX, 3259) apie uždraudimą mokėti pinigų Italijon ir Rumunijon.

Valdžios srityje Oberbefehlshaber Ost įsakymai apie uždraudimą mokėti pinigų priešo valstijosna išl. liepos 26. d. 1915 ir gruodžio 10. d. 1915 veikia ir sulyg Italijos ir Rumunijos.

Vyriausioji kvatiera rytuose, rugsėjo 11. d. 1916.

Už Oberbefehlshaber Ost
Der Oberquartiermeister
gez. v. Eisenhart.

XXXI.

Oberbefehlshaber Ost. Abteilung XI. Nr. 1838.

Hauptquartier Ost, rugsėjo 22. d. 1916.

Paliepimas

apie laimėjimą neapdirbtos ir karo reikalams vartojamos medžiagos valdžios srityje Ober Ost.

Pranešimas apie neapdirbtą medžiagą.

1. Kas tur prie savęs arba savo globoje neapdirbtos arba karo reikalams vartojamos medžiagos — šiame įsakyme ją pavadiname trumpai neapdirbta medžiaga — arba kas žino, kame tokios niekam nepriklausančios medžiagos sukrauta, arba kame tos medžiagos paslėpta, privalo apie tai ar pats ar per pasiuntinį pranešti. Miestuose Bialystok, Grodno, Kowno, Wilna, Mitau reikia pranešti ten esamai valdžiai (Rohstoff- und Handelsabteilung), miestuose Lida, Suwalki, Libau reikia pranešti ten esamai Rohstoffzweigstelle; kitose vietose apskričio viršininkui. Valdžios (Rohstoff- und Handelsabteilung) Rohstoffzweigstellen ir apskričių viršininkai gali savo nuovadose paskirti tam tikras pranešamas vietas, kurioms reikia pranešti.

2. Pranešant reikia kiek galint tuojau pristatyti neapdirbtoji medžiaga, kad vyresnybė galėtų ją nupirkti gyvais pinigais, arba reikia prašyti, kad duotų medžiagą laisvai vartoti.

3. Neapdirbta medžiaga ir karo reikalams vartojama medžiaga sulyg skaitl. 1, skaitoma:

a) metalai — išėmus geležį — ir maišyti metalai, neapdirbti ir apdirbti (pav. namuose vartojami daiktai, vartotos konzervų dėžės ir panašus);
b) chemijos dirbiniai;
c) poperis, storasis poperis, skudurai;
d) guma ir gumos turinti dirbiniai pav. kaliošiai;
e) vilnos, medvilnės, gijos šilkai, dirbtiniai šilkai, audeklai, rankų audeklai ir mezgalai;
f) kailiai, odos, skura;
g) plaukai, šeriai, žarnos, kaulai, nagos, ragai;
h) augmenų ir gyvuolių taukai ir aliejai, dervos aliejus, terpentinas, mineralų aliejai, bencolis, bencinas, žibalas;
i) pikis, akmens anglių smala, malkos smala, sakai, medžių anglys;
k) kamščiai, kamščių malka, dubai, odos dirbamosios žievės;
l) linai, kanapės, juta ir liekanos nuo tų trijų medžiagų;
m) aliejaus turintieji vaisiai, ypatingai iš ropsverio, burokų, svėrių, aguonų, linų ir kanapių laimėtos sėklos, toliau saulažolės sėklos, mažieji ir didieji riešučiai ir vaisių kaulukai;
n) gilės, skroblio vaisiai, kaštânai, sabinkaulio vaisiai, dilgėlės, liepų žiedai;
o) neapdirbtas gintaras ir liekanos nuo gintaro dirbinių;
p) visi kiti daiktai, kurie sulyg naujų įsakymų Oberbefehlshaber Ost reikės skaityti neapdirbta arba karo reikalams vartojama medžiaga sulyg skaitl. 1.

4. Sulyg skaitline 1 pranešti, arba sulyg skaitline 2 pranešant tuojau pristatyti neapdirbtą medžiagą ar paduoti paliuosavimo prašymą reikia:

a) jeigu kas nuo seniau turi tokių daiktų, lig lapkričio 15. d. 1916;
b) gavus arba naujai įgijus neapdirbtos medžiagos, tarpe trijų sąvaičių po tos dienos, kurioje medžiaga gauta.

5. Pranešti nereikia apie:

a) skudurus, kaulus, nagas, ragus, žarnas, plaukus, šerius, kiek jų atlieka iš privatinio ukio; kada to-

kios medžiagos atliekama iš kokios pramonės įstaigos, apie ją reikia pranešti.

b) vilnas, medvilnes, gijas, šilkus, dirbtinius šilkus, audeklus, rankų audeklus bei mezgalus, jeigu iš šitos medžiagos padirbta drabužių, kurie reikia vartoti pačiam savininkui bei jo šeimynai;

c) skaitlinėje 3 po literomis l, m, n nurodytą augmeninią medžiagą, pakol augmens dar ne dagoti.

Atėmimas, priverčiamas nupirkimas.

6. Jeigu kas apie neapdirbtą medžiągą tyčia nepranešė, norėdamas medžiagą pasilaikyti ir neduoti nupirkti vyresnybej, medžiaga bus atimta be užmokesnio.

7. Jeigu nepranešta dėl nežinojimo arba per apsileidimą, medžiaga bus priverstinai nupirkta, bet mokės atlyginimą.

8. Jeigu pranešant arba vyresnybei suradus neapdirbtos medžiagos, vyresnybė nenori tuojau medžiagos nupirkti, savininkas, neturėdamas pritarimo tos vietos, kuriai sulyg skaitlinės 1 reikėjo pranešti, tos medžiagos negali ar visai ar dalinai nei parduoti nei išgabenti kiton vieton. Jis privalo, viešai tat paskelbus, arba gavęs tam tikrą įsakymą pristatyti medžiagą; nuperkant jam reikia tuojau užmokėti. Jeigu savininkas to įsakymo nepildys, jam gali atimti neapdirbtąją medžiagą be užmokesnio.

9. Skaitlinėse 6—8 nurodytuose sykiuose be to neklausantieji bus baudžiami sulyg skaitl. 16.

Priedermė laikyti medžiagą.

10. Kas turi neapdirbtos medžiagos, privalo ją laikyti saugioje vietoje ir tinkamai kavoti, agmeninią medžiagą privalo be to kaip reikiant iš lauko suvalyti. Kas to nepildys, tam gali atimti neapdirbtąją medžiagą be jokio užmokesnio, be to už neklausymą baudžiama sulyg skaitl. 16.

Kas gali pirkti neapdirbtos medžiagos.

11. Neapdirbtąją medžiagą supirkti gali:

a) miestuose Bialystok, Grodno, Kowno, Wilna, Mitau, Lida, Suwalki, Libau ten esamos valdžios (Rohstoff- und Handelsabteilungen) arba Rohstoffzweigstelle;

b) apskričiuose apskričių viršininkai.

12. Nepaliečiama per tai valdžios teisė, savo nuovadoje supirkti neapdirbtąją medžiagą.

13. Valdžios, Rohstoffzweigstellen, ir apskričių viršininkai gali medžiagos užpirkimą pavesti valdininkams arba šiaip žmonėms; tokie žmonės pirkdami privalo parodyti tam tikrą tarnybos liudymą šitų vietų.

14. Kitiems žmonėms uždrausta prekiauti neapdirbtaja medžiaga, ypatingai uždrausta pirkliavimas ranka nuo rankos. Medžiaga, kuria tokiu keliu pirkliauta, bus atimta be atlyginimo. Be to už neklausymą baudžiama sulyg skaitl. 16.

15. Šito įsakymo nepąliečiama kareivijos vyresnybių teisė iš kareiviško atžvilgio atimti arba užpirkti karo reikalams vartojamos medžiagos.

Bausmės.

16. Kas šito įsakymo nepildys, bus baudžiamas kalėjimu lig penkių metų ir pinigų bausme lig dvidešimts tukštančių markių. Jeigu pripažįstama švelninančių aplinkybių, gali uždėti vien kalėjimo ar vien pinigų bausmės. Pinigų bausmės vieton, jeigu jos negali išrasti, stoja už kas tris lig penkiasdešimts markių viena diena kalėjimo, bet ne daugiau dviejų metų. Baudžiamâ ir pasikėsinimas.

Veikimo pradžia.

17. Panaikinami visi su šiuom paliepimu nesuderinami įsakymai. Šitas paliepimas veikia valdžios srityje Ober Ost; veikimo pradžia spalio 15. d.

Der Oberbefehlshaber Ost
Leopold Prinz v. Bayern
Generalfeldmarschall.

XXXII.

Priminimas.

Ištrauka iš antspaudų mokesnio sutvarkymo Oberbefehlshaber Ost.

Įsakymu nuo spalio 2. d. 1916 valdžios srityje Oberbefehlshaber Ost įvesta visuotinas antspaudų mokesnio sutvarkymas; tas sutvarkymas veikia nuo lapkričio 15. d. 1916. Antspaudų tarifas nurodo, ant kurių dokumentų reikia dėti antspauda ir kiek antspaudų mokesnis išneša; antspaudų tarifas ir patsai įstatymas visuose apskričių vyresnybės ir vaitų namuose bus dykai rodomas. Sulyg tarifo antspaudos mokesnis reikia mokėti ypatingai nuo sutarčių, vyresnybės

liudymų ir kitų vyresnybės išduotų raštų, patikrinimų, prašymų į valdžios įstaigas, kvitų, sąskaitų, dovanojimo dokumentų, skolos raštų, testamentų, įgaliojamų raštų, vekselių ir tt. Visi dalyvaujantieji privalo užmokėti antspaudos mokesnį; už neklausymą gresia didžios bausmės (įsakymo § 9).

Paprastai priedermė uždėti antspaudą pildoma tuomi, kad vartojama antspaudos markutė. Antspaudos markutės parduodamos apskričių vyresnybėse ir kitose valdžios pirmininko paskirtose parduodamose vietose.

Prie pačių ranka surašytų testamentų, vekselių, sąskaitų, kvitų ir prašymų visi privatiniai žmonės privalo vartoti tarifo paskirtasias antspaudos markutes ir patys jų vertybę panaikinti.

Prie kitų pasitarimų tarp privatinių žmonių antspaudos markutės vartojamos ir jų vertybė panaikinama viršuje nurodytų parduodamų vietų; dėlei to šitie dokumentai reikia kuoveikiausiai šitoms vyresnybėms įteikti, kad uždėtų antspaudą (sulyg įsakymo § 12).

Kada dokumentus surašo vyresnybės ar valdininkai ar kokie paliudyjimui pašaukti žmonės, jie patys dažniausiai vartos anspaudą ir įtrauks mokesnį. Jeigu to nėra padaryta, mokėti privalantysis tur dokumentą paduoti tos vietos priklausomai parduotuvei, kad uždėtų antspaudą (įsakymo § 11 persk. 3).

Visi dalyvaujantieji privalo antspaudas valdančioms vyresnybėms ir valdininkams paduoti paaiškinimus ir parodyti savo knygas ir sutarimus, kiek to reikia mokesniui nustatyti.

Kas nepildys įsakymų apie antspaudos mokesnio užmokėjimą, arba kas vartos netikrų ar panaikintų antspaudos markučių, arba kas, neturėdamas teisės, pirkliaus antspaudos markutėmis, tam gresia didžios pinigų ir laisvės bausmės, be-to bus atimti prie baustinojo veikimo vartotieji arba vartojimui paskirtieji daiktąi.

Reikia vengti betikslių pasiskundimų ir tt. nėsa iš to tepasidaro tiktai bereikalingų išlaidų (sulyg antspaudos tarifo numerio 7).

Hauptquartier Ost, 5. X. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister
gez. v. Eisenhart, Generalmajor.

XXXIII.

Paskelbimas.

Kaimams Terwidany, Joduwie, Juschkany, Siemenischki ir Pokopinie, Biržų apskrityje, dėlei palaikymo ir šelpimo rusų kareivių ir šnipų, įsakymu Armeeoberkommando uždėta sunkios pinigų bausmės. Butent:

Terwidany	. .	2350 mrk.
Joduwie	. . .	1650 mrk.
Juschkany	. .	650 mrk.
Siemenischki	. .	325 mrk.
Pokopinie	. . .	75 mrk.

Kad perspėjus gyventojus, šitas įsakymas viešai paskelbiămas.

Kowno, spalio 6. d. 1916.

Der Chef der Deutschen Verwaltung für Litauen
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein
Major à la suite der Armee.

XXXIV.

Paskelbimas.

Armee-Oberkommando 8 uždėjo kaimui ir palivarkui Gljawdele apskrityje Birshi 2500 markių pabaudos už tai, kad to kaimo gyventojai, kaip prirodyta, buvo pašelpę ir palaikę razbaininkus, kurie rugsėjo 11. d. nužudė korpuso žandarą vicewachtmeisterį Willę.

Be to Gljawdelės kaimo gyventojai varu bus iškraustyti ir apgyvendinti kitoje vietoje, kame juos po aštria priežiura pritrauks prie priverčiamų darbų.

Kad perspėjus krašto gyventojus, šitas įsakymas viešai paskelbiamas.

Kowno, spalio 10. d. 1916.

Der Chef der Deutschen Verwaltung für Litauen
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein
Major à la suite der Armee.

XXXV.

Paliepimas

apie važinėjimą vieškeliais.

§ 1. Visi krašto gyventojai važiuodami privalo prie savo vežimų turėti pažymimas lenteles.

Šitose lentelėse turi buti parašyta pirmoje eilėje savininko vardas ir pavardė, antroje eilėje gyvenamoji vieta, trečioje eilėje apskritys. Litaros turi buti lotyniškos; raštas turi buti gerai paskaitomas ir neišdildomas; lentelės reikia pakabinti kairiame vežimo šone įstabioje vietoje.

§ 2. Vežimams susitinkant, kiekvienas privalo pasukti dešinėn pusėn. Pralenkiant reikia pro pryšakinį vežimą pravažiuoti kairėje pusėje. Pryšakinis vežimas privalo pasukti dešinėn.

§ 3. Kas to įsakymo nepildys, bus, jeigu sulyg bausmės įstatymų neužpelnyta sunkesnė bausmė, baudžiamas pinigų bausme lig 100 markių arba lengvesniu kalėjimu lig dviejų savaičių.

Hauptquartier, spalio 12. d. 1916.

Der Oberbefehlshaber Ost
Leopold Prinz von Bayern
Generalfeldmarschall.

XXXVI.

Ištrauka

iš įsakymo Oberbefehlshaber Ost apie vaisių pardavimą nuo spalio 27. d. 1916.

1. Kada vyresnybė ar viešu ar tam tikru įsakymu palieps priduoti savo vaisių išteklius arba vaisius nugabenti paskirtosna vietosna, šitas įsakymas reikia pildyti.

Už vaisius bus užmokėta.

2. Vaisius sušerti gyvuoliams yra uždrausta.

3. Vaisių pirkliai privalo turėti tam tikrą leidimo raštą. Tokiems pirkliams vaisių galima parduoti tiktai, kada jie parodys savo leidimo raštą.

4. Kreishauptmann'o (Stadthauptmann'o) įsakymai apie vaisių prekybą rinkoje reikia pildyti.

5. Kas to įsakymo nepildys, bus baudžiamas didžiomis pinigų bausmėmis ir kalėjimu. Be to gali nutarti atimti vaisius be užmokesnio.

Hauptquartier, / Zweigstelle spalio 27. d. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister v. Eisenhart.

XXXVII.

Priminimas.

Šio krašto gyventojams uždrausta slapta susižinoti su tardomais arba baudžiamais belaisviais arba policijos suimtais žmonėmis, vistiek ar tas daroma raštu ar žodžiu; taip-pat uždrausta jiems duoti pinigų bei valgomų ar kitokių daiktų arba leisti tolyn iš jų gautos surašytos ar sakytos žinios.

Kas šito įsakymo nepildys, tą skaudžiai pabaus.

Kowno, spalio 30. d. 1916.

Der Chef der Deutschen Verwaltung
Litauen
Franz Joseph Fürst von Isenburg-Birstein
Oberstleutnant â la suite der Armee.

XXXVIII.

Priminimas.

Ištrauka iš įsakymo Oberbefehlshaber Ost nuo spalio 30. d. 1916 apie išardymą vokiškų Bezirksgerichte (valsčių teismų).

1. Panaikinama Bezirksgericht Mitau, Telsze, Schaulen ir Grodno.

2. Taikos teismų nuovados Talssen, Bausk, Mitau I (miestas) Mitau II (sodžius) ir Tuckum priskiriamos nuovadai Bezirksgericht Libau.

3. Taikos teismų nuovados Russich-Krottingen, Siady, Telsze, Wiecajcie, Pojurze, Skaudvile, Kurschany, Okmjany, Janischki, Beisagola, Szadow, Poniewicz, Kupischki, Jushinty, Rakischki, Birshi ir Joganischkele priskiriamos nuovadai Bezirksgericht Kowno.

4. Taikos teismų nuovados Grodno, Szczuczyn, Wasiliszki, Lida ir Horodno priskiriamos nuovadai Bezirksgericht Bialystok.

5. Įsakymas veikia nuo gruodžio 1. d. 1916.

Hauptquartier Ost, lapkričio 1. d. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister
gez. v. Eisenhart.

XXXIX.

Priminimas.

Nuo lapkričio 1. d. 1916 bus leidžiamas susinešimas žmonių, bagažų, greitai vežamų prekių, paprastų prekių bei gyvuolių apačioje nurodytose linijose:

Schaulen (Szawle) - Mitau West
Poniewiez - Ponemunek ir
Poniewiez - Nowoswenzjany (išskyrius).

Visuotinos taisyklės bus visose traukinių stotyse iškabintos.

Turint lakštelį, reikia dare kelionės arba pavelyjimo ženklo, kurį išduoda apskričio viršininkas.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost.
Der Chef des Generalstabes
Hoffmann.

XL.

Priminimas.

Ištrauka iš įsakymo Oberbefehlshaber Ost nuo spalio 30. d. 1916 apie ukio knygų ir hypotekų reikalų sutvarkymą tose dalyse valdomosios srities Ob. - Ost, kurios seniau prigulėjo prie buvusios Suvalkų gubernijos.

1. Visoms toms dalims valdomosios srities Ob. Ost, kurios prieš užimsiant kraštą prigulėjo prie Suvalkų gubernijos, įtaisoma bendra ukio knygų ir hypotekų vyresnybė (Grundbuch- und Hypothekenamt) prie Suvalkų taikos teismo; šita vyresnybė pradės veikti sausio 1. d. 1917.

2. Visi įnešimai ir prašymai į ukio ir hypotekų knygas, taipgi ir visi dokumentai, kuriais vaduojantis norima ką duoti įrašyti ukio ir hypotekų knygosna, turi buti surašyti vokiečių kalba; jeigu tas negalima, reikia prie jų pridėti vokiškas vertimas; vertimą reikia duoti patikrinti teismo prisaikintam vertėjui.

3. Prieš ukio knygų ir hypotekų vyresnybės nutarimus galima skųsties prie Suvalkų apskričio teismo (Bezirksgericht Suwalki). Pasiskundimas reikia įteikti ar Suvalkų taikos ar

apskričio teismui. Galima paduoti raštą arba ir teismo raštininkui duoti surašyti protokolą.

Hauptquartier Ost, lapkričio 5. d. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister
gez. v. Eisenhart.

XLI.

Priminimas.

Ištrauka iš įsakymo Oberbefehlshaber Ost nuo spalio 30. d. 1916 apie apskričių teismų (Bezirksgericht) veikimo sritį.

1. Panaikinama visos taisyklės, sulyg kurių ginčai už žemės ukius ir žemės ukius paliečiančias daiktateises priklauso vien prie apskričių teismų veikimo srities.

2. Šitas įsakymas veikia nuo gruodžio 1. d. 1916.

Hauptquartier Ost, lapkričio 1. d. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister
gez. v. Eisenhart.

XLII.

Paskelbimas.

500 markių atlyginimo!

Vakare lapkričio 10. d. 1916 ukininkas Simonas Linovas iš kaimo Luby, apskritys Siady, trimis šuviais tapo sunkiai sužeistas.

Spėjama, jog tas padaryta ukininko sunaus Ivano Zelasnovo, iš kaimo Luby.

Aprašymas Ivano Zalesnovo:

Ugis: 1,80 m
Stuomuo: laibas
Plaukai: tamsiai geltoni
Barzda: didelė, ruda
Kalba: rusiškai.

Kas suims piktadarį arba jo dalyvius arba kas suteiks žinių apie tuos asmenis ir kur jie laikosi, kuriomis vaduojantis bus galima juos suimti ir nubausti, tas gaus atpildo ligi 500 markių.

Visos žinios reikia įteikti Sėdos kreishauptmann'ui arba artimiausiajai žandarijai.

Skaudžiai pabaus tuos, kurie suteiks piktadariui arba jo padėjėjams pastogės arba šiaip kaip nors juos sušelps.

Kowno, lapkričio 15. d. 1916 m.

Der Chef der Deutschen Verwaltung
Litauen
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein.

XLIII.

Priminimas.

Ištrauka iš įsakymo Oberbefehlshaber Ost nuo lapkričio 15. d. 1916 (IX. Nr. 4151) apie pailginimą vekselių ir šekių teisės laikų Oberbefehlshaber'iui Ost pavestuose Rusijos kraštuose.

Kur reikiama kas veikti, idant atlikus arba palaikius vekselio teises arba regreso teises iš šekio, čia to veikimo laikas toliau pailginamas lig kovo 31. d. 1917.

Hauptquartier Ost, lapkričio 24. d. 1916.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister
v. Eisenhart.

XLIV.

Paliepimas apie Muilą.

1. Uždraudžiama gaminti muilo ar muilo miltų bei visokių kitų taukuotų priemonių skalbimui ar mazgojimui; vistiek ar gaminama pramonės įstaigose ar savo pačių namuose, ar muilas norima parduoti ar sau suvartoti.

Taippat uždraudžiama apdirbti minėtąją medžiagą.

Tam tikruose sykiuose Oberbefehlshaber Ost gali leisti išimtis.

2. Uždraudžiama kambariams arba rakandams bei prietaisams valyti vartoti bilekokios rušies muilo.

Muilas gabaluose ir tepamasis muilas galima tiktai vartoti savo kunui valyti.

Baltiniams ir drabužiams skalbti leista vartoti tiktai muilo miltai (barstomasis muilas).

Gydytojams ir ligonbučiams gali valdžių pirmininkai leisti išimtis; bet jie privalo paskirti, kiek tenai augščiausiai leista muilo suvartoti.

3. Kareivijos asmenims negalima parduoti jokios muilo rušies.

4. Išėmus tolesniame laike parduodamų mazgojamų priemonių — K. A. muilo, ir K. A. barstomojo muilo — visos gatavo muilo rušys ir visi muilui ir mazgojamoms priemonėms gaminti vartojami taukai, aliejai, vilnų taukai, varvelis, sakai, aliejų ir taukų rukštys ir taukų liekanos paskiriamos sulyg skaitline 3 p įsakymo Ob—Ost nuo 22. 9. 16 (įsakymų ir paliepimų laiškas skaitl. 376) karo reikalams vartojama medžiaga. Taigi sulyg jų veikia visos ano įsakymo taisyklės irgi bausmės nuostatai; apie minėtąją medžiagą pranešti vyresnybei reikia lig sausio 31. d. 1917.

5. Kas nepildys po skaitline 1—3 paduotų įsakymų, bus baudžiamas kalėjimu lig penkerių metų ir pinigų bausme lig 20000 markių.

Jeigu pripažįstama švelninančių aplinkybių, gali uždėti vien tik kalėjimo ar vien pinigų bausmės. Pinigų bausmės vieton, jeigu jos negali išrasti, už kas tris lig penkiasdešimts markių stoja viena diena kalėjimo. Kalėjimo gi tokiu keliu negali uždėti viršaus per dvejus metus. Baudžiama ir pasikėsinimas.

Atimama visi uždraustu keliu daryti gaminiai ir neteisėtam darymui arba apdorojimui paskirtoji medžiaga, taipgi vartotieji indai bei įrankiai.

6. Šitas paliepimas veikia nuo sausio 1. d. 1917.

Hauptquartier Ost, gruodžio 20. d. 1916.

Der Oberbefehlshaber Ost

Leopold Prinz v. Bayern
Generalfeldmarschall.

1917 m.

I.

Hauptquartier, vasario 8. d. 1917.

Priminimas.

Ištrauka iš muito sutarties su Varšuvos generale gubernija nuo sausio 2. ir 3. d. 1917 ir prie tos sutarties išleistų įsakymų apie atmainas muitų sutvarkyme ir muitų sąrašoje ir apie ėmimą mokesnio nuo druskos.

Gabenant prekių per ribą tarp Varšuvos generalės gubernijos bei valdomųjų sričių Bialystok-Grodno ir Wilna-Suwalki, nuo vasario 10. d. 1917 nė Varšuvos generalė gubernija, nė Oberbefehlshaber Ost neims įgabenamų mokesnių. Tiktai gabenant valdomojon sritin Ob. Ost per aną ribą druskos, reikės mokėti po 8 markes už du centneriu. Kas bandys šitą mokesnį aplenkti, bus baudžiamas.

Muito sutartis nepaliečia abiejų pusių išleistų uždraudimų įgabenti ir išgabenti. Ypatingai tokių daiktų, ant kurių uždėta Ob. Ost monopoliai (pavyzdžiui degtinė, papirosai sacharinas ir degtukai) ir dabar uždrausta gabenti iš Varšuvos generalės gubernijos valdomojon sritin Ob. Ost. Naujai įsakyta, kad druskos iš Varšuvos generalės gubernijos valdomojon sritin Ob. Ost teleista tiktai traukiniu gabenti. Druskos gabenti kitais keliais uždrausta.

Muito sutartis nepaliečia taip-pat išgabenamų mokesnių. Taigi už medžius celuliozai (medžiai poperiui dirbti), gabenant iš valdomosios srities Ob. Ost per Varšuvos generalės gubernijos ribas, reikia ir dabar mokėti išgabenamo mokesnio po 2 marki už kubinį metrą.

Drauge su muito sutartimi pradeda veikti ir naujoji muitų sąraša. Šita sąraša veikia abiejose šalyse, Varšuvos generalėje gubernijoje ir valdomoje srityje Ob. Ost, šitoje muitų sarašoje pakeisti kai-kurie Ob. Ost muitų sąrašos tarifai. Naujai uždėta tarp kitų muitai ant tulų prekių, ant kurių ligitol muito nebuvo uždėta, štai tos prekės: gėrimai be alkoholio, kartinta druska, kailiai kailiniams dirbti, sutirštinti ir suskystiminti gazai.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost
Der Oberquartiermeister v. Brandenstein.

II.

EPISCOPUS
SAMOGITIENSIS.
Nr. 153.

Caunae, die 9. Februarii 1917.

Venerabili Clero dioecesis Samogitiensis.

Attentis extraordinariis circumstantiis actualibus, de sanctificatione dierum pro tempore durantis belli haec servanda statuimus:

1. Inde ab initio mensis Martii usque ad. 1. d. Novembris inclusive diebus dominicis et festis de praecepto: Ascensionis D. N. I. Christi, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli, Assumptionis B. V. M. necnon Omnium Sanctorum cultus divinus in ecclesiis absolvatur hora 11 ante meridiem.

Adnotatio. Vesperae, fidelibus non obligatoriae, celebrantur tompore consueto.

2. Diebus festis Motu Proprio S. D. N. Pii P. X. diei 2. Iulii 1911 suppressis veluti: S. Stephani, Purificationis, Annuntiationis, Nativitatis B. V. M., secundis diebus Paschatis et Pentecostes, Commemorationis Solemnis SS. Corporis Christi etc. cultus divinus in ecclesiis, ad mentem Decreti S. Congreg. Concilii 3. Mai 1912, est quidem instituendus iuxta Directorium Dioecesanum, sed finiendus omnino ad horam 10 diei.

Solemnitas exterior (Missa votiva cum expositione Sanctissimi) festorum SS. Patronorum tam principalium dioecesis et regionis, quam particularium cuiusvis ecclesiae ut: S. Casimiri, SS. Ioannis, Iosephi, Georgii, Dolorum B. M. V. etc. pro tempore belli transferenda est in dominicam proxime sequentem. Festum Nativitatis S. Ioannis Baptistae celebrari debet dominica antecedenti festum SS. Petri et Pauli App. Monendi sunt fideles, ipsos a. S. P. Pio X. liberatos esse ab obligatione diebus sub Nr. 2 indicatis audiendi Missam et abstinendi ab operibus servilibus. Etiam diebus dominicis et festis obligatoriis communis necessitas et gravissimae perseverantis belli circumstantiae excusant a vetitis operibus servilibus, salvo tamen audiendi Sacri praecepto.

Adnotatio. Solemnis processio in festo Corporis Christi institui debet dominica infra octavam eiusdem festi potestque protrahi ultra horam supra determinatam.

3. Celebratio occurrentis hoc anno iubilaei in commemorationem quinti centenarii erectionis diocesis nostrae Samogitiensis ob belli durantis adiuncta differtur ad tempus post pacem compositam destinandum, verisimiliter an. 1921, qui erit 500 inde ab erectae dioecesis confirmatione ex parte Summi Pontificis Martini V. secuta a. 1421.

4. Registrų vedėjai turi priedermę pirm atlikimo junktuvių tarp vokiečių karuomenės prieklauso ir užimtojo krašto gyventojos reikalauti rašto (išrodo, Ausweis) apie tai, kad tasai vokiečių kareivis ar kareivijos prieklausas 4 savaitėmis prieš ketinamasias junktuves yra apie tai pranešęs savo kariškamjam perdėtiniui. Jei tame perdėtinio rašte butu pažymėtas ypatingo leidimo (Genehmigung) išgavimas, tad be to rašto yra dar reikalautinas pats tasai leidimas. Registrų vedėjams yra uždrausta be tų paliudymų junktuves įvykdinti.

Registre lygiai ir įteikiamosiose kas metų bertainis apskričių viršininkams žiniose (Išrodymuose, Nachweisungen) „Pastabų" („Bemerkungen") skiltyje yra įrašytinas patėmijimas apie įvykusį pagal tvarkos minėtųjų paliudymų pristatymą. Prikergtuosius paliudymus registrų vedėjai privalo sykiu su trimėnesiniais išrodymais nusiųsti apskričių viršininkams.

GG. Dekanai malonės šitą aplinkraštį išsiuntinėti dekanoto dvasiškijai.

Episcopus (sig.) KAREVIČIUS.

III.

Bekanntmachung.

Alle Geburten, Todesfälle, Trauungen Eheschließungen sind bei den Führern der Standesamtsregister anzumelden.

Führer der Standesamtsregister sind:

a) für alle Katholiken der zuständige Pfarrer

b) für alle Evangelischen der Pfarrer Liventhal in Schkudy

c) für alle Juden der zuständige Rabbiner

An Stelle des Rabbiners in Illoki ist der Apothekenbesitzer Jochel Schapiero Registerführer

d) Für alle anders Gläubigen der zuständige Amtsvorsteher.

Versäumnis der Anmeldung wird bestraft.

Siady, den 20. Februar 1917.

Der Deutsche Kreishauptmann.
Schulte Heuthaus
Leutnants d. L.

IV.

1500 markių atlyginimo!

CIII 420/17. Jėško:

Senkevičiaus, vadinamo ir Šinkevičium. Tai yra pagarsėjęs plėšikų gaujų vadas; jis siaučia ypatingai pietiniame Guldingos apskričio ruošte apie Frauenburgą ir gretimose Lietuvos apylinkėse ir jau daug kartų yra užpuolęs ir nuplėšęs žmones.

Vardu Ludvikas, kokių 20 metų amžio, ugis apie 1,76, vidutinio stuomens, skruostai įdubę šviesiai geltoni useliai, akys pilkšvai-mėlinos, ant kairėsės smakro pusės nedidelė karpa, kairiąja koją kiek šlubuoja. Drabužiai: tamsiai mėlynos kelinės ir tamsus liemeninis švarkas, siekiąs ligi kelių, latviška kailinė kepurė, vokiečių pėstininkų batai. Kai-kada jis apsitaiso kitaip: vasario 3. d. buvo apsitaisęs juodu rusų pėstininkų apvalkalu dviem auksuotų sagų eilėm; kai-kada apsitaiso ir moteriškais drabužiais. Jisai sakosi esąs slaptas rusų arba ir vokiečių policistas, kalba rusiškai, latviškai ir šiek-tiek vokiškai. Dažniausia jis važinėja rogėmis; baltos rogės, geltonai rausvomis pavažomis, esančios pakinkytos didele juodbėra kumele, bene iš vokiečių. Pakinktas su lanku.

Kas tą žmogystą suims arba priduos tokių žinių, kuriomis vaduojantis bus galima jis suimti, tas gaus atlyginimo išviso ligi

1000 markių.

Jansonas, arba Jansohn, latvis.

Tai pabėgęs rusas belaisvis; jis yra dalyvavęs kai-kuriuose užpuolimuose ir nužudymuose tame-pat krašte, kur Senkevičius. Kiti sako, jog liepos mėnesyje 1916 m. jis esąs pabėgęs iš Liepojos civilių belaisvių stovyklos, karo uosto ruošte.

Vardu Jonas ir Ivanas arba Nikolai. Amžis kokia 17 lig 20 metų. Augščio kokių 1,70, stuomuo vidutinis, kresno-

kas, plaukei tamsųs, usai dideli, veidas kiek įdubęs, drabužiai tamsųs, viršutinis apsiaustas pilkas, latviška kailinė kepurė. Jau keli mėnesiai, kaip jo jėško Liepojos prokuratura dėl dalyvavimo rugpiučio 1. d. įvykusiame užpuolime Penteliuose netoli Niegranden, Aisputės*) apskrityje. Kas jį suims arba priduos žinių, kuriomis vaduojantis bus galima jis suimti, tas gaus atlyginimo išviso ligi

500 markių.

Visos žinios reikia įduoti teismui der mobilen Etappenkommandantur 207,I Guldingoje, arba Liepojaus prokuraturai, apskričių vyresnybėms, policijos vietoms arba žandarijoms.

Mitau, vasario 21. d. 1917.

Der Chef der Deutschen Verwaltung für Kurland

In Vertretung: Küster.

V.

Paskelbimas.

Aštuntos armijos oberkommando uždėjo kaimams Laczkow, Ferma-Łączkow ir Kabaldyki, apskrityje Okmiany, 3000 markių pabaudos už tai, kad tų kaimų gyventojai buvo pašelpę plėšikų gaują.

Šitą bausmę tyčia paskelbia, kad persergėjus visuomenę.

Kowno, vasario 22. d. 1917.

Der Chef der Deutschen Verwaltung Litauen

Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein

Oberstleutnant à la suite der Armee.

VI.

Priminimas.

Ištrauka iš įsàkymo sulyg ugnies ir transporto apdraudimų.

§ 1. Be tam tikro Oberbefehlshaber Ost'o leidimo uždrausta valdomoje srityje Oberbefehlshaber Ost versties apdraudimu nuo ugnies ir nuostolių transportuose. Taipgi neleista daryti apdraudžiamų sutarčių arba dėl pelno tarpininkauti tokioms sutartims vardu tokių ugnies ir transporto apdràudžiamų įstaigų, kurios neturi tam tikro leidimo.

---

*) lietuviškai: Vožputės apskritis.

Bėgamosios apdraudžiamos sutartys su neturinčiomis tam tikro leidimo šio krašto arba Rusijos įstaigomis, laikui išbėgus, galima tuo tarpu atnaujinti.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 6. Kas šitų įsakymų nepildys, tą baus kalėjimu ligi trijų metų ir dar pinigų bausme ligi dvidešimt tukstančių markių arba viena kuria šitų bausmių.

Negalint išrasti pinigų bausmės, ją pakeis atėmimu laisvės sulyg § 28, 29 Vokietijos valstijos bausmės įstatymo.

Tokia-pat bausmė ištiks ir tuos, kurie tyčia priduos netikrų žinių, norėdami išgauti leidimą.

§ 7. Šitas įsakymas veikia nuo tos dienos, kada jis paskelbtas.

Hauptquartier Ost, vasario 23. d. 1917.

Der Oberbefehlshaber Ost

Leopold, Prinz von Bayern

Generalfeldmarschall.

VII.

Paliepimas

apie rusų valstijos banko notas.

Valdiškosios kareivijos ir valdžios kasos, kareiviai ir prie kareivijos prigulinti žmonės, taipgi Vokietijos piliečiai pirkliai bei pirklybos bendrovės, kurie turi leidimą pirkliauti, toliau nebeprivalo priimti užmokesniu rusų valstijos banko notos.

Hauptquartier Ost, vasario 23. d. 1917.

Der Oberbefehlshaber Ost

Leopold, Prinz von Bayern

Generalfeldmarschall.

VIII.

Siady, vasario men 26 d. 1917 m.

Apsakymas.

I ateisenčias savaites bus visi eržilai musu apygardies išromyti; metinei bei kumelukai kaip ir tokie eržilai, kurie vaisinimui tinka, ne bus išromyti. Tokius eržilus apygardis uš dideles kainas nupirks ir juos i štuterijes istatys, kur apygardžio žmones už menkus piningus savo kumeles, kures

galviju liekorus karo privalynei tinkančias neišrado, prie eržilu prileisti gal. Tas vietas, kurose štuterijos rasis, gal kožnas prie štandaru paklausti. Eržilu išromyjima dykai atliks; kožnas gauna savo arkly atgal.

Visi eržilai, — tiktai ne metinei bei kumelukai — kurie ikki Balandžio men. 1 d. 1917 m. ne išromyti bus, arba nu apygardžio ne nupirkti bus, taps be užmokesties itraukti. Be to dar tuos pabaus, kurie savo eržilus ikki Balandžio men. 1 d. 1917 m. ne atvede bus.

Kreizauptmons Siady apygardies.

IX.

Atsišaukimas.

Lietuviai, lenkai, baltarusiai, žydai!

Jūsų pačių labui sodinkite daržovių, burokų, kopūstų, bulvių! Išmisti vis yra sunkiau ir sunkiau. Rūpinkitės savimi ir savo vaikais!

Der Chef der Militärverwaltung Litauen.
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein.
Oberstleutnant à la suite der Armee.

X.

Siady, 31. Merca 1917.

Apgarsinimas.

Walszcziuje Siady nu 1. Aprilio 1917 t'ier Wale ant Erzilu Stationu:

Siady, Plinksze, Niewierany, Tyrkszle, Dawtory, Illoki, Szkudy, Kalwaria, Massiady, Ginteliszki Kumeles apleisdinti.

Tikt tokias Kumeles tier Wale apleisdinti, kurios ant zialnieriszku Mieriu ne gal wartojamos buti. Pirm Apleidimo Kumeles Apturetojis Prasedziui Erzilu Stationo Pawelyjima Walycziaus Galwiju Liekoriaus ant Apleidimo parodyti tur. Wisi Kumeliu Apturetojei, kurie sawo Kumeles apleisdinti nor, uzprazomi yra, Kumeles pas Walszcziaus Galwiju Likoru atwesti ir Pawelyjimo Zenkla nu jo iszsipraszyti. Walszcziaus Liekorius ant to Dalyko kozna Panedeli ir Ketwerge pirm Pietu Mieste Siady tropyjams bus. Pawelyjimo Zenklus reik uzdabotingai pakawoti. Gastpadoriei, kuriu Kumeles, be Pa-

welyjimo Walszcziaus Galwiju Liekoriaus ant Apleidimo kumelingos pastoja, nu 1. Januariaus 1918 asztrei pakorawojami bus.

Wokiszkas Walszcziaus Auptmons
Schulte-Heuthaus, Leitmons d. L.

XI.

XI Nr. 1022/17.

Įsakymas draudžiąs kepti saldžius pyragus.

§ 1. Pramonės įstaigose, ypatingai kepyklose, saldaininėse, biskvito, sausainių ir pyragėlių fabrikose, užeigose, šinkiuose, valgyklose, miestų virtuvėse ir atsigaivinamose vietose, taipgi draugijų butuose uždrausta kepti saldūs pyragai ir tortai; paminėtose vietose, taipojau ir pardavyklose, gatvėse ir aikštėse uždrausta pardavinėti toki pyragai.

§ 2. Saldžiais pyragais arba tortais čia skaitomi visi kepiniai, į kuriuos deda cukraus arba kitų tikrų ar dirbtinių saldumų arba kokių riebumų su miltais arba panašiais gaminiais, ypatingai su bulvių miltais.

§ 3. Policijos valdininkai ir policijos įgaliotieji asmens turi teisę visokiu laiku įeiti į pramonės įstaigas, kurias paliečia šitas įsakymas, ir peržiūrinėti tenai esamuosius daiktus, paskaityti prekybos užrašus, pasiskirti ir pasiimti pavyzdžių išmėginimui, tiktai turi išduoti ženklelių, jog tai išten yra pasiėmę.

Savininkai ir jų pastatytieji valdytojai ir užveizdai privalo policijos valdininkams ir žinovams pasakyti, kaip ir iš kokios medžiagos yra gaminami jų dirbiniai, ypatingai, kiek tos medžiagos suvartota ir iškur ją yra ėmę.

§ 4. Pardavinėjamose vietose ir dirbtuvėse savininkai privalo laikyti pasikabinę šio įsakymo nuotrauką.

§ 5. 1) Kas to įsakymo nepildys, tą baus kalėjimu ligi vienų metų ir pinigų bausme ligi 5000 markių. Esant švelninamų aplinkybių, gali uždėti vien tiktai pinigų bausmę. Pinigų bausmės negalint išgauti reikia sulyg §§ 28, 29 Vokietijos bausmės įstatymo pakeisti laisvės atėmimo bausme.

2) Visi uždraustam darbui vartojami arba vartojimui paskirtieji daiktai turi buti atimti; nebojama to, kieno jie yra. Negalint susekti tikro kaltininko, gali nutarti vien atimti daiktus.

§ 6. Kariuomenės apskričio vyresnybė gali uždaryti tas įstaigas, kurių savininkai arba valdytojai nepildys šito įsakymo desnių.

§ 7. Šitas įsakymas veikia nuo gegužio 10 d. 1917 ir paliečia pardavinėjimą jau pirmiau pagamintų saldžių pyragų.

Chef'as der Militärverwaltung gali įsakymu veikimą pagreitinti.

Išdildoma įsakymas nuo kovo 3 d. 1916 (Įsakymų ir paliepimų laiškas 1916, skaitlinė 102).

Hauptquartier, balandžio 26 d. 1917.

Der Oberbefehlshaber Ost.

Leopold, Prinz v. Bayern

Generalfeldmarschall.

XII.

Paskelbimas.

(Vp. Abt. 896. I. P. K. Įsakymų bei paliepimų laiškas skaitlinė 527.)

Sėdų (Siady) abskrityje, pabaigus gyventojų surašus, dabar jau pilnai gyventojams veikia § 1 įsakymo Ober Ost nuo 26. 12. 1915 paskirtasis priverčiamasis pasas.

Hauptquartier Ost, 16. 3. 1917.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost.

Der Oberquartiermeister.

v. Brandenstein.

*

Apačioje viešai paskelbiamas įsakymas apie įvedimą priverčiamojo paso srityje Oberbefehlshaber'io Ost N. O. Nr. 1519/II nuo 26. 12. 15.

§ 1. Visi žmones viršaus per 10 metų amžio, kurie laikosi valdomoje srityje Oberbefehlshaber'io Ost, privalo turėti pasą (Oberost-pasą); prie priklauso savininko fotografija su tarnybos antspauda, be to pasas turi buti vyresnybės patikrintas.

§ 4. Kiekvienas žmogus privalo savo pasą visuomet tureti pas save, reikia jis nešioti gantoje makštelėje.

§ 5. Praradus pasą, reikia tatai tarpe 24 valandų pranežti pasų išduodamoje vietoje. Už naują pasą reikia mokėti 10 markių.

§ 6. Žmogui numirus, seniunas privalo trijų dienų tarpe nebaštininko pasą gražinti pasų išduodamai vietai.

§ 7. Ką užtiks be paso, ar kas tures pas save ne savo, arba perdirbtą ar visai netikrą ar šiaipjau netinkámą pasą, bus baudžiamas sunkiu kalėjimu lig 10 metų, ne taip sunkiame atvėjyje, arba esant švelninančių aplinkybių, kalėjimu lig 5 metų arba pinigų bausme lig 30 000 markių.

Lygią bausmė uždės tam, kas pats pertaisys pasą arba visai padirbs netikrą pasą, ar kitam duos vartoti ar tik ir tarpininkaus parupindamas tokį pasą.

§ 8. Kas sužinojęs, kad prarado savo pasą, apie tai ne tarpu 24 valandų praneš pasų išduodamajai vietai, bus baudžiamas kalėjimu lig penkerių metų, esant švelninančių aplinkybių, pinigų bausme lig 60 000 markių. Lygią bausmę uždes vietos seniunui, jeigu žmogui numirus paso negražins tarpu 3 dienų pasų išduodamajai vietai.

Siady, gegužio 15. d. 1917.

Der Kreishauptmann

Schulte-Heuthaus
Leutnant d. L.

XIII.

Pastabos kaip rinkti didelės dilgės.

Rinkimo laikas: Kai augalas peržydi. Aukštis augalo: Mažiausia 60 cm. Piauti: Prie pat žemės, ne rauti. Dilgės dėti viena šalia kito, nelankstyti. Išrinkti dilgės su baltais žiedais ir įsimaišusias kitas žoles.

Džiovinti: Nedėti ant žemės, bet kaip javus, sustatinėti. Kur aplinkybės leidžia, patariama džiovinti uždarytuose butuose, tik gerai vėdinamuose. Taip-pat dilgės galima užkarstyti ant tvorų arba ant vielų, kurios turi mažiausia nuo žemės bent 30 cm aukščio būti, kad galėtų lengvai oras prieiti iš visų šonų.

Išdžiovinus: Laikyti ant grindų butuose; jeigu drėgnas oras, reikėtų laikyti kurenamuose butuose. Rusyse dilgių negalima nė džiovinti, ne laikyti.

Lapų nukrėtimas: Stiebai reikia ant tiek gerai išdžiovinti, kad lapai patys, arba truputį pakračius, nubirėtų. Jeigu reikalas būtų, reikia lapai nurankioti rankomis. Surinkti lapai labai tinka gyvulių pašarui.

Surišimas: Reikia surišti į pėdus, paskui gi surišti po du, taip, kad vieno pėdo viršunės sutaptų su antrojo stiebais. Surišama stipriai dviejose vietose tais pačiais dilgių stiebais, arba perdegusia viela ar kitu kokiu lengviu daiktu.

Pristatyti galima tik visiškai išdžiovinus ir lapus nukračius, į valdiškas rinkimo vietas (Sammelstelle).

Kaina: už 100 kil. visiškai išdžiovintų ir be lapų stiebų 25 m. pristačius rinkimo vieton.

Surinkti lapai lieka puikiu gyvuliams pašaru.

XIV.

Priminimas.

Ištrauka iš Oberbefehlshaber'io Ost paliepimo nuo birželio 4. d. 1917 m. apie sunaudojimą Vokietijos pinigų pramonės tikslams. (IX, Nr. 1850).

Sutirpinti ir suvartoti Vokietijos pinigų ir jų sunaudoti pramonės tikslams uždrausta. Taipojau uždrausta išstatyti, pardavinėti, leisti apyvarton tokių daiktų, kuriems padirbti, kiek matoma, yra vartota Vokietijos pinigai.

Kas peržengs tą uždraudimą, tą baus kalėjimu ligi 1 metų ir pinigų bausme ligi penkių dešimčių tūkstančių markių arba viena šitų bausmių. Šalia to gali dar atimti ir tuos daiktus, kuriais užsitraukta tą bausme.

Hauptquartier Ost, birželio 13. d. 1917.

Von Seiten des Oberbefehlshabers Ost.

Der Oberquartiermeister.

pas. von Brandenstein.

XV.

Priminimas

rankioti ir užlaikyti vaisių brandulių (kaulukų) kad iš jų gaminti aliejaus.

Sulyg paliep. vyriausiojo vado rytuose skyr. IVa/XI/VIIc Nr. 625 ir paliepimų bei įsakymų laiško skaitlinės 294.

A. Vaisių kaulukai.

Taupymas.

1. Reikia rinkti tiktai kaulukai iš vyšnių (ir rugštųjų vyšnių), plumių, kryklių, mirabelių, reineclaudų ir aprikozų. Persiškų slyvų kaulukai aliejui gaminti netinka.

2. Kaulukai reikia imti tiktai iš nunokusių vaisių. Žalių vaisių kaulukai teturi tiktai mažai ir prasto aliejaus.

3. Pristatytieji kaulukai privalo buti nuvalyti ir džiovinti.

4. Kaulukus džiovina geriausiai saulėje, arba ant drungno pečiaus. Ant pečiaus reikia juos atsargiai džiovinti kad nepakeptų kaulukai (pasviltų). Tada iš jų negalima gaminti aliejaus.

5. Ypač reikiä daboti, nesumaišyti atskiras kaulukų rųšis ir juos rinkliavai pristatyti jau paskirstytus.

6. Galima suvartoti ir kaulukai nuo virtų arba džiovintų vaisių.

7. Ir maži gabaleliai nuo vaisių mėsos, užsilikę ant nevalytųjų kaulukų, gali sumažinti vertybę šiaip gerų prekių.

8. Supelėję kaulukai visai niekam ne verti.

Užlaikymas.

9. Vaisių kaulukai reikia laikyti sausoje ir vėsioje vietoje. Drėgnose, slopiose vietose kaulukai greit supelėja ir pagenda. Surinktieji kaulukų ištekliai pataria pradžiai patvariai kasdien permaišyti, vėliau vis lygiais laikotarpiais.

Pristatymas.

10. Kaulukai reikia pristatyti artimiausiai žaliosios karo medžiagos vietai, arba javų ar kitoms renkamoms vietoms. Šitoms rinkliavoms įsakyta, už vokišką svarą tokių kaulukų užmokėti gyvais pinigais po 5 fen. ir už vokišką svarą moliugų sėklos po 7 fen.

Užprašymas.

11. Iš 1000 kg kaulukų galima pagaminti augščiausiai 50 kg aliejaus. Tiktai didelė daugybė visų kaulukų gali už-

mokėti darbą. Kiekvienas kaulukas svarbu. Kiekvienas tegu jų taupo!

12. Šalia visų karuomenės dalių, valdybų, ukio skyrių, apskričio viršininkų, miesto valdybų, karo žalios medžiagos rinkliavų ir bažnyčių bei mokyklų skyriaus visi pramoninkai, šeimyninkės, mokytojai bei vaikai ir kiti privalo šelpti vaisių kaulukų rinkimą ir padėti aprupinti visuomenę aliejumi.

B. Vaisiai su sėklomis.

Reikia vien tiktai rinkti moliugų sėklos.

Moliugų sėklai prideria kas viršuje sakyta po A Nr. 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12.

Moliugų sėklą džiovina vien tiktai saulėje arba po šviežiu oru.

Čia dar didesnis pavojus, kad sėklos nesupelėtų ir nepagestų. Taigi butinai reikalinga tam tikrais tarpais sėklą permaišyti vėtykle.

Kitų vaisių sėklų arba kaulukų, kurių viršuje neminėta, nereikia rinkti.

XVI.

Litauische Übersetzung der Verordnung betr. das Verhalten des Landeseinwohner gegenüber niedergegangenen feindlichen Luftfahrzeugen.

Įsakymas

kaip privalo elgties šalies gyventojai su nusileidusiais priešininkų lėktuvais.

Apsaugoti karo tikslams aš įsakau:

§ 1. Kas eis prie nukritusių, tyčia arba nenoromis nusileidusių, ypač nuopuolusių lėktuvų kariaujančių su vokiečiais valdijų, arba juos palies, tą baus kalėjimu lig 5 metų ir pinigų bausme ligi 10,000 mk., arba viena kuria šitų bausmių, jeigu tai nebuvo noras išgelbėti įgulą iš gresiančio jai mirties pavojaus arba apsaugoti lėktuvą arba kurią jo dalį arba esamus ant jo daiktus nuo pagadinimo, nuo sugriuvimo arba nuo nunešimo.

§ 2. Kas tyčia:

1) sugriaus, pagadins, arba šiaip pavers nebevartotinu nusileidusį priešininkų lėktuvą (§ 1), ypač kas uždegs

tokį lėktuvą, arba neteisėtu tikslu atims arba pašalins jo dalių

2) arba kas pagadins, panaikins, arba padarys nevartotinais arba pašalins arba pasisavins tokių daiktų, kuriuos yra numetę ar pametę priešininkų lėktuvai belėkdami,

tą baus sunkiu kalėjimu, arba ne tokiuose sunkiuose sykiuose, kalėjimu nuo 6 mėn. ligi 5 metų.

Jeigu tas padaryta netyčiomis, tada baus kalėjimu ligi 2 metų bei pinigų bausme ligi 3000 mk., arba viena kuria tųjų bausmių.

Tokią pat bausmę užsitrauks ir tas,

1) kas neatlaikys kito nuo peržengimo perskaidos 1,

2) kas tuojau nepaklausys vokiečių kariuomenės asmens arba valdybos pareikalavimo padėti nusileidusius priešininkų lėktuvus apsaugoti arba sugabenti, nors tatai galėtų daryti be didžio pavojaus savo sveikatai ir gyvybei.

§ 3. Kas pastebės

1) nusileidusį priešininkų lėktuvą,

2) arba numestų arba pamestų priešininko lėktuvo dalių, privalo tatai tuojau pranešti artimiausiajai šalies valdybai arba vokiečių vyresnybei arba artimiausiajai vokiečių arba jų sąjungininkų kariuomenės įstaigai ir, jeigu yra pasiėmęs daiktų, atiduoti tuos daiktus jų nepagadinęs.

Jeigu koks žmogus nepraneš arba neparodys vyresnybei, kaip viršuje pasakyta, arba jeigu vietų šaltyšiai, dvarų užveizdos, šalies vaitai ir burmistrai, gavę tokią žinią, nepraneš apie tatai tuojau artimiausiajai vokiečių valdybai, arba artimiausiajai vokiečių arba jų sąjungininką kariuomenės įstaigai arbä tuojau neatiduos jiems įteiktuosius rastus daiktus, tuos baus kalėjimu nuo 3 mėnešių ligi 5 metu. Ne tokiuose sunkiuose sykiuose kalėjimu ligi 2 metų arba pinigų bausme ligi 3000 mk.

Tokią pat bausmę užsitrauks ir tas, kuris priešininkų lėktuvų įgulai kaip nors duos ženklą, jeigu nebus užsitraukęs sunkesnės karo išdavimo bausmės.

§ 4. Baudžiamosios bylos už peržengimą šitų įsakymų priklauso prie kariuomenės teismų (kariuomenės vadų) išimtinos veikimo srities.

§ 5. Šitas įsakymas pradeda veikti nuo tos dienos, kada jis liks paskelbtas.

Hauptquartier Ost, 7. 7. 17.

Der Oberbefehlshaber Ost.
Leopold, Prinz von Bayern,
Generalfeldmarschall.

XVII.

Skelbimas.

Javų rekvizicija!

1917 metų derlius yra paimamas Ober-Ost-Valdžiai, kuriai atstovauja karo Valdžia Lietuvoje.

Kitoks javų pardavinėjimas ir pirkimas taip pat vartojimas ne kaip valdininkų leista yra uždrausta ir baudžiama.

Vilniuje, 1917 m. liepos mėn. 10 d.

Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein.
Oberstleutnant à la suite der Armee.

XVIII.

Paskelbimas.

Mažeikių karo lauko teismas nutarimuose nuo liepos 12. ir 31. d. pasmerkė mirtin

1. ukininką Ignotą Pawlowskį, iš Knabikių, 56 metų amžio,
2. darbininką ir žvejį Adomą Šimkų, iš čiapat, 62 metų amžio,

delei to, kad tyčiomis nebuvo atidavę ginklus ir municiją ir buvo šelpę pabėgusių karo belaisvių.

Šitas nutarimas vykintas rugpjučio 12. d. 1916. Prasikaltėliai nušauti.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein
Majoras à la suite kareivijos.

XIX.

Paskelbimas.

Uždrausta yra prekiauti gėrimams saldinti vartojamaja grietine ir cukrium.

Kas to nepildys, bus aštriai baudžiamas.

Kaunas, liepos 19. d. 1916.

Pirmininkas vokiečių valdžios Lietuvoje
Pranas Juozapas kunigaikštis von Isenburg-Birstein
Majoras à la suite kareivijos.

XX.
Merkblatt
für den Landwirtschaftlichen Wetterdienst 1917
in Kurland und Litauen.

Die Aufgabe des landwirtschaftlichen Wetterdienstes ist, den an die Deutsche Verwaltung angegliederten Landwirten des Gebiets Wettervorhersagen zu liefern, damit sie gegebenenfalls ihre Arbeitsverteilung danach einrichten können:

Die Vorhersagen werden täglich mittags (meist zwischen 11 und 12 Uhr), nötigenfalls auch nachmittags (meist zwischen 5 und 6 Uhr) von Libau an sämtliche Kreisämter telegraphisch aufgegeben. Sache jedes Kreisamts ist es dann, die Vorhersagen mit dem Fernsprecher unter möglichster Beschleunigung an die in Betracht kommenden landwirtschaftlichen Stellen des Kreises weiterzugeben.

Die Zeit, für welche die Vorhersagen gelten sollen, ist im allgemeinen der nächste bürgerliche Tag. Besagt der Wortlaut des Telegramms also nichts Gegenteiliges, so gilt eine etwa an einem Dienstag ausgegebene Vorhersage, gleichgültig ob sie mittags oder nachmittags herausgeht, für „morgen", also für Mittwoch (gerechnet von Mitternacht zu Mitternacht). Zur Kennzeichnung wird diesem Teil des Telegrammwortlauts die Kenngruppe Wfm (Wettervorhersage für morgen) vorgesetzt werden. Der Wetterdienst wird jedoch bestrebt sein, dieser Wfm, so oft es möglich erscheint, auch eine Angabe über die voraussichtliche Witterung der nächsten, auf den morgenden Tag folgenden Zeit anzufügen. Diese Angabe soll eingeleitet werden mit der Kenngruppe Afz (Aussichten für die nächste Zeit).

Selbstverständlich können solche Vorhersagen für ein Gebiet, in dem praktische Erfahrungen in dieser Beziehung noch fehlen, nicht als völlig zuverlässig angesehen werden,

besonders während der Kriegszeit, wo die Nachrichten aus dem feindlichen Ausland ausbleiben. Der Grad ihrer Wahrscheinlichkeit richtet sich nach der jeweiligen Wetterlage und dem sehr wechselnden Umfang des einlaufenden Nachrichtenmaterials. Um den von hier aus angenommenen Grad der Wahrscheinlichkeit anzudeuten, wird den Vorhersagen eine der Bezeichnungen „sehr wahrscheinlich", „wahrscheinlich", „vermutlich" vorgesetzt werden. Den Vorhersagen mit der letzten Bezeichnung kommt also nach Ansicht der Wetterdienststelle eine geringere Zuverlässigkeit zu als denen mit den ersten. Eigene örtliche Beobachtungen des Witterungsverlaufs werden die Arbeit der Wetterdienststelle gut unterstützen können.

Die Wetterdienststelle ist bestrebt, sich in möglichst enger Fühlung mit den landwirtschaftlichen Stellen des Gebiets zu halten, um möglichst großen praktischen Nutzen stiften zu können. Alle Wünsche und Vorschläge zur Abänderung oder Ergänzung des landwirtschaftlichen Wetterdienstes, besonders aus den Kreisen der landwirtschaftlichen Praxis, werden mit Dank entgegen genommen und, soweit irgend möglich, berücksichtigt werden. Jedoch müssen die Vorhersagen sich mit Rücksicht auf die Kriegslage grundsätzlich nur auf Angaben über Himmelszustand (Bewölkung), Luftwärme (auch Nachtfrost), Niederschläge (Schnee, Regen usw.) und Gewitter beschränken.

Marine-Wetterdienst
Zweigstelle Libau.

XXI.

Amtliche Beilage der Wilnaer Zeitung.

Verordnungen der Militär-Verwaltung Litauen.

Nr. 6 Sonntag, den 22. Juli 1917

Polizeiverordnung
betreffs Beschlagnahme der gesamten Ernte.

Auf Grund der Verordnungen des Oberbefehlshabers Ost vom 29. 2. 1916 und vom 16. 1. 1917 (Bef. u. Verordnungsblatt Ob. Ost Stück 12 Ziffer 87 und Stück 67 Ziffer 481) wird mit Genehmigung der Etappen-Inspektion 10 für das

Gebiet der Militärverwaltung Litauen folgende Polizei-Verordnung erlassen:

§ 1. Die im Gebiet der Militärverwaltung Litauen angebauten Früchte aller Art, allein oder im Gemenge, sind mit der Trennung vom Boden für die Ob. Ost-Verwaltung, vertreten durch die Militärverwaltung Litauen, beschlagnahmt.

Früchte im Sinne dieser Verordnung sind Getreide, Hülsenfrüchte, Klee- und Oelsaaten, Kartoffeln, Rüben, Rauhfutter und Stroh, Obst, Gemüse und Beerenfrüchte.

§ 2. Die Früchte werden von der Militärverwaltung Litauen gegen Barzahlung angekauft. Jeder anderweite Verkauf und jeder Ankauf von Früchten, sowie jede nicht behördlicherseits gestattete Verwendung von Früchten ist verboten.

§ 3. Jeder Unternehmer eines landwirtschaftlichen Betriebes hat die zur Ernte erforderlichen Arbeiten rechtzeitig vorzunehmen und gleichzeitig für Erhaltung und Pflege der Ernteprodukte Sorge zu tragen.

§ 4. Es ist verboten, Früchte ohne schriftliche Genehmigung des zuständigen Wirtschaftsoffiziers vor der Reife abzuernten, sowie vorzeitig geerntete Früchte ohne diese Genehmigung zu kaufen, zu verkaufen, zu verfüttern oder sonst zu verwenden.

§ 5. Ueber Sicherstellung der Ernte, Feststellung der Erntemengen, Zeit, Art und Ort des Erdrusches und der Ablieferung, Verwendung für den eigenen Unterhalt und für die Ernährung der Bevölkerung, Freigabe zur Saat und zu Futterzwecken hat der Kreishauptmann (Stadthauptmann) nähere Bestimmungen zu erlassen und bekannt zu geben.

§ 6. Zuwiderhandlungen gegen diese Polizeiverordnung oder gegen die Ausführungsbestimmungen des Kreishauptmanns (Stadthauptmann) werden mit Einziehung der Früchte ohne Entschädigung, sowie mit Gefängnis bis zu zwei Jahren oder Geldstrafe bis zu 10000 Mark allein oder in Verbindung miteinander bestraft. Eine nicht beizutreibende Geldstrafe wird nach Maßgabe der §§ 28, 29 des deutschen Reichsstrafgesetzbuchs in Freiheitsstrafe umgewandelt.

§ 7. Diese Polizeiverordnung tritt mit dem Tage ihrer Verkündigung in Kraft.

Wilna, den 14. Juli 1917.

Der Chef der Militäverwaltung Litauen.
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein,
Oberstleutnant à la suite der Armee.

*

Bekanntmachung.

Am 16. 6. 17 hat der Feldgendarm Unteroffizier Jenner auf dem Wege Poniewiez — Wielze — Kirowo — Preidzie eine Brieftasche verloren, die u. a. enthielt:

einen Gendarmerie-Ausweis Nr. 371, ausgestellt vom Feldgendarmeriekorps Ob. Ost auf den Namen Unteroffizier Hans Jenner.

Ferner hat der Feldgendarm Unteroffizier Hesse einen Gendarmerie-Ausweis Nr. 69, ausgestellt von dem Feldgendarmeriekorps Ob. Ost auf den Namen Unteroffizier Hesse verloren.

Die beiden Ausweise werden hiermit für ungültig erklärt.

Wilna, den 26. Juni 1917.

Der Chef der Militärverwaltung Litauen.
Franz Josef Fürst von Isenburg-Birstein,
Oberstleutnant à la suite der Armee.

XXII.

Ruhrmerkblatt.

Ruhr ist eine ansteckende Krankheit.

Die Krankheitszeichen sind Leibschmerzen und Durchfall, meist mit Beimengung von Blut und Schleim, häufig auch Eiter.

Die Krankheit wird übertragen durch den Genuss von ungekochtem Wasser, roher Milch, rohem Obst, Salat. Ferner durch Berührung der Kranken, ihrer Wäsche und ihrer Entleerungen und durch Fliegen, die auf die Entleerungen der Kranken und später auf Nahrungsmittel gelangen.

Daher ist bei Ruhrgefahr verboten: der Genuss von ungekochtem Wasser und ungekochter Milch, das Essen von rohem Obst oder Salat.

Die Entleerungen von Ruhrkranken sind mit Kalkmilch zu überschütten und zu vergraben, die Wäsche in 3 % Kresollösung 24 Stunden einzulegen. Jede Berührung der Kranken ist zu vermeiden.

Nach jeder Berührung eines Kranken, seiner Wäsche, oder seiner Entleerungen, sind die Hände sorgfältig zu waschen, ebenso vor dem Essen und nach dem Stuhlgang.

Jeder Ruhrkranke oder -Verdächtige ist sofort dem Kreisamt zu melden durch Gemeindevorsteher, Gendarmerie oder Amtsvorsteher.

Jeder Ruhrkranke oder -Verdächtige ist in einem besonderen Raum unterzubringen.

Bis zum Eintreffen des Arztes ist dem Kranken nur Tee ohne Zucker und Schleimsuppen von Hafer, Graupe oder Grütze zu geben und heisse Leibumschläge zu machen.

Nach Ablauf der Krankheit muss die Wohnung desinfiziert werden.

Räume, in denen Ruhrkranke sind, müssen sorgfältig vor Fliegen geschützt werden, ebenso Aborte, Düngergruben und vor allem Nahrungsmittel.

Fliegenbekämpfung, Sauberkeit und gute Brunnen schützen am besten vor der Ruhr.

XI, Nr. 2088. XXIII.

Skaitlinė 638.*

Įsakymas veikia visai valdomai Ob. Osto sričiai.

Įsakymas sulyg loterijų.

§ 1. Leista pirkti ir parduoti vokiečių valstijos loterijos arba kitų Vokietijoj leistų (labdaringų ir tt.) loterijų liosai.

Steigiant loterijų skyrių (vietos pinigams priimti), reikia turėti leidimas iš Oberbefehlshaber Ost (Oberquartiermeister).

Kas nori versties liosų pardavinėjimu, privalo taipgi turėti vyresnybės leidimą. Tokiuose sykiuose reikia prisiduoti ir įgyti leidimas iš apskričio arba miesto viršininko; etapo inspekcijų srityse Woyrsch bei Bug iš atapo komandanto. Nepasitikimiems žmonėms reikia neduoti leidimų. Leidimą gali vėl atimti.

§ 2. Uždrausta skelbti siulinėti, iškabinti, rodyti, išsiuntinėti liosai arba siulomi raštai Vokietijoje neleistųjų loterijų,

pirktiesi ir pardavinėti liosai arba lošti tose loterijose, bei skelbti ar išsiuntinėti laimų sąrašos.

Loterijų esti ir tokių, kuriose laimi ne pinigų, o kokių kilnojamų ar nejudinamų daiktų.

§ 3. Išimčių iš § 2 pasakytų dėsnių tegali leisti tik Oberbefehlshaber Ost (Oberquartiermeister). Mokesnis už tokį leidimą bus nustatytas kiekvienam kartui.

Labdaringų loterijų, kurių laimėjimai esti judinami ar nejudinami daiktai, gali leisti valdybų Chef'as srityse etapo inspekcijų Bug ir Woyrsch etapo inspektorius.

§ 4. Kas to įsakymo nepildys, baudžiamas kalėjimu lig vienų metų bei pinigų bausme lig 5000 markių; gali uždėti ir abiejų bausmių.

Visi prie to prasižengimo vartoti arba vartojimui paskirti daiktai atimâmi, nebojant to, keno jie. Negalint pasmerkti prasikaltusio žmogaus, gali nutarti vien tuos daiktus atimti.

§ 5. Šitas įsakymas veikia nuo tos dienos, kurioje jis paskelbtas.

Hauptquartier Ost, 27. 8. 1917.

Der Oberbefehlshaber Ost.

Leopold Prinz von Bayern

Generalfeldmarschall.

Prie VI Nr. 3045. XXIV.

Priminimas.

Ištrauka iš Įsakymo apie antspaudų (stempelių) mokesnį parduodant vertės poperių.

Sulyg viršuje minėto įsakymo, perkant ar šiaip įsitiekiant vertės popierių, reikia surašyti sutartiniai užrašai (notos); tuose užrašuose turi būti pasakyta tarpininko (komisijonieriaus) ir sutartyje dalyvavusių žmonių vardas — pavardė ir gyvenamoji vieta, toliau, del kurio dalyko įvyko sutartis bei pačios sutarties smulkesnės sąlygos ypatingai kaina ir sutarčiai pildyti paskirtasis laikas. Nuo sutartinių užrašų imama antspaudos mokesnis, sulyg antspaudų tarifo. Jeigu vertės poperiai perkami arba parduodami valdomoje srityje esamų bankų, šitie bankai privalo pasirūpinti, kad būtų surašyta sutartinės notos, vartota antspaudos markutės ir šitų mar-

kučių vertė panaikinta. Norint tokių sutarčių daryti nedalyvaujant bankui, tai visiems dalyviams patariama gerai pasiskaityti tas sutartis tvarkančius įsakymus, kurie visuose apskričių viršininkų bei vaitų biuruose dykai rodomi. Nepildant tų įsakymų dėsniu, uždedama didelios bausmės.

Hauptquartier, 1917 m. rugpiūčio mėn. 27 d.

Von seiten des Oberbefehlshabers Ost.

Der Oberquartiermeister.

v. Brandenstein.

Oberst.

XXV.

Skelbimas

Vyriausias 10-ios armijos vadas pereitą mėnesį etapo srityje uždėjo kontribucijos šiems sodžiams:

1) Lozenų ir Wielkie Siolo, Pliantų apskr., . po 1000 m., už tai, kad prieš įsakymą iš c. 51 „Sąrašas įsakymų ir paliepimų Ober Ost" 1916 m., davė pašalpą pabėgusiems rusų belaisviams.

2) Mažujų Pasodonių, Mariampol. apskr. . . . . 82 m.,

3) Parisauščyznos, Mariamp. apskr., ... 160 m., už tai, kad gyventojai šelpė bėglius iš 10 civilio darbininkų batalijono, duodami jiems pastogę ir valgį.

4) Zobelino Gurne, Rokiškio apskr., ... 1000 m., už tai, kad yra įtariama, jog davę pašalpą pabėgusiems rusų belaisviams.

5) Gaubių, Sedos apskr., ... 150 m., už tai, kad jų apylinkėję nupiaustyta kariško telefono vielės ir pavogta 200 metrų jų, kaltininkų gi nesurasta.

6) Pucilovo sodž., Kupiškio apskr., ... 3604 m., už tai, kad leido slapstytis dviems civiliams darbininkams, žinodami apie jų pabėgimą.

7) Pilvingių sodž., Alitaus apskr., ... 250 m.,

8) Sucharovka, Alitaus apskr., ... 50 m., už tai, kad 1917 m. rugsėjo mėn. prie kelio Merkinė—Nedzvingiai, netoli sodžių Pilvingiai ir Sucharovka, sumušta apie 40 kariško telefono parcelinių izolatorių, gi tuo laiku laukuose dirbo aukščiau išvardytų sodžių gy-

ventojai, kurie turėjo matyti daužant, tačiau atsisako išduoti kaltininkus.

9) Trasianka sodž., Sokolkos apskr., ... 2000 m., už tai, kad sodiečiai priešinosi vokiečių kareiviams, kurie nepildant gyventojams įsakymo duoti pieną, iš anksto perspėjus, turėdami paliepimą, buvo atėję išsivesti karvių.

10) Suchavolia, Sokolkos apskr., ... 3000 m., už tai, kad gyventojai atsisakė padėti gesyti gaisrą 6. IX. 17.

11) Stara Kamionką, Sokolkos apskr., ... 4000 m., už tai, kad gyventojai grasė ir mėtė akmenimis į vokiečių kareivius, kurie, turėdami paliepimą, buvo atėję nusivaryti karves į Drachlius, kad ten išbandžius pieną tų karvių.

E. H. O. 1917 m. lapkričio mėn. 3 d.

Der Etappeninspekteur

I. V. pas. Heer, Generalleutnant.

XXVI.

Skelbimas.

500 markių atlyginimo.

Š. m. spalių 26 d. naktį, naktinį sargą Stanislovą Kunzmaną iš Augsgulių, Sedos apskr., jo bute apiplėšė ir ant rytojaus rytą buvo rastas prie jo buto užmuštas. Manoma, kad užmušėjas esąs rusų kareivis, didelio ūgio, pilnu ir raudonu veidu.

Kas sugaus piktadarius ar jų tikruosius padėjėjus arba suteiks tikrų žinių apie juos ir jų gyvenamąją vietą, kuriomis remiantis bus galima sugauti piktadariai ir nubausti, tam bus duota ligi 500 mrk. atlyginimo.

Visos žinios reikia pranešti Sedos Kreishauptmanui arba artimiausiai žandarų stočiai.

Sunkios bausmės laukia tų, kurie piktadarius arba jų padėjėjus slėps ar šiaip kokią nors pagalbą teiks jiems.

Vilnius, 1917 m. lapkričio 4 d.

Der Chef der Militärverwaltung Litauen.

Franz-Josef Fürst von Isenburg-Birstein.

XXVII.

Sulinu davadai

kreize (apygardy) Siady.

Delei šulinû-vandens pagerinimo tur sekantiejie padavadijimai padaboti buti.

I. Itaisymas nauju šulinu.

1. Wieta. Sulinu itaisymas ne toli šikiniko, sruttu-arba mešlu duobes, gatves arba uličios grabučiu kaip ir wietose, kuros paplaukia, yra ušdraustas. Nu tokiu vietu jie menkiausei 10 m tur atstu guleti.

2. Reikmenes. Iškasti sulinei tur diktas sienas tureti iš skersai detu medinu balkiu, arba ju sienos tur cementu murytos buti, arba jos tur iš cementinu ruru aukštin budavotos buti. Sienas lentomis abmušti arba balkeis taip abdeti, kad jie zeminlink rodo, nera vale.

3. Budavones budas. Šulino dugnas tur mažais akmenaičeis, kurie 5 iki 15 mm dideli buti tur, 30 iki 50 cm storai apdetas buti. Šulino sienos tur 1,30 m iš žemes aukštin išbudavotos buti. Žeme aplink sienas tur gerai pritrypta bei pristampuota buti. Žemes viršunas tur pažulnai su molu arba jam lygia žeme 30 cm storai abdenkts buti, o šitas vel tur mažais akmenačeis 20 cm abdetas arba su akmenais išdets buti. Aplink šaulino kalnuka (kegeli) tur grabutte eiti, kuroje vanduo šalin nubegti gal.

4. Danktys. Šulinys tur druta nepakēlima dankti tureti, o jame velei tur atverams danktelis itaisytas buti, ne didesnis kaip reikia vandens pasemti.

5. Vandens semtuves. Kibiras arba viedras vandens pasėmimui tur prie svarsčio stangos drutai, tai esti taip pritvertas buti, kad ji nieks nukabyti negal. Taipojau tur jis ir prie vindo pritvertas buti.

II. Šulino čystijams.

Visi šulinei tur pirma žiemos česo gerai pataisyti ir iščystiti buti.

a) Vandeni reikia išsemti;

b) Šulino sienas ištaisyti;

c) Visos auktuves, šaknys, tos tur attolytos buti. Jei reikia, tai tur šulinys iškalkiots buti;

d) Jo dugnas tur čystitas buti, šviezu akmenaičiu ikresti reikia;

e) Grabuti aplink šulini čystiti;

f) Viršuna šviežeis akmenaičeis apdeti arba apkresti.

Pirmnenk žmogus i šulini lipą, reikia degančia likti nuleisti, jeib išrastu, ar priegadingu oru vidui yra.

III. Ne geru šulinu pripylimas.

Visi šulinei tur pripilti buti, kurie per artimus pavandenus bile kokio budo (žurek po I privestus padavadijimus) gāletu paiškaditi buti, arba kurie čia guli, kur žeme paplaukia, arba kurie sugruve, ne gana gerai pataisyti arba apnuoditi yra, bei kuriu vanduo ne čystas yra, tai yra viens mieras, ar vanduo tokio šulino žmonems, arba galvijams, arba namu reikmenems paskirtas yra.

Šitas šulinu davadas tuojaus vartojams yra.

Siady, lapkričio men. 10. d. 1917 m.

Kreizo (Apygardes) Auptmons.
Schulte-Heuthaus,
Landveru-Leitmons.

XXVIII.

Der Kreishauptmann.
Militärkreisamt Siady. Siady, den 4. Dezember 1917.
Abt.... Nr. 23938.

An den Pfarrer in Schkudy.

Bei mehreren Raubüberfällen sind den Banditen grössere Geldbeträge in die Hände gefallen. Um einerseits die Bevölkerung vor solchen Verlusten zu schützen, anderseits den Banditen den Anreiz zu Ueberfällen zu nehmen, beabsichtige ich, eine Kreissparkasse einzurichten. Neben sicherer Aufbewahrung des Geldes würde sie dem Eigentümer der Vorteil einer kleineren Verzinsung bieten.

Um die ländliche Bevölkerung, die gewohnheitsmässig ihr Geld im Bett oder anderen Orten versteckt, für diesen Plan zu gewinnen, bedarf ich der Mitwirkung der Herren Geistlichen. Ich beabsichtige in einer demnächst einzuberufenden Pfarrer-Versammlung die Angelegenheit näher

zu besprechen und bitte einstweilen sich den Plan ihrerseits zu überlegen und wenn möglich zu ermitteln, ob die ländliche Bevölkerung das Zutrauen haben wird, dass auf Einzahlung nennenswerter Beträge gerechnet werden kann, sodass die Aufwendung der erforderlichen Mühe und Arbeit sich lohnt. Die schätzungsweise Angabe voraussichtlicher Einzahlungen wäre sehr erwünscht.

Schulte-Heuthaus
Leutnant d. L.

1918 metai.

Sausis 1918 m.

Nauji Metai.

Štai šiandien pradėjome ketvirtuosius karo metus. Suprantama, jog mūsų visų mintyse viešpatauja vienas vienintelis troškimas, kad šitie metai būtų karui paskutinieji. Bet taip mes darėme Naujų Metų dieną 1915, 1916, 1917 metais ir mūsų pageidavimai niekais nuėjo, gal taip atsitikti ir dabar. Bet tiek to, dirksniai taip atšipo, jog po tiek vargų ir taika nebepadarytų to džiaugsmo, kokį būtumėme turėję, jei karas būtų pasibaigęs porą metų atgal. Šiandien ir iš taikos nieko gero laukti nebegalima.

Štai dabar visa Vokietija džiaugiasi, kad Rusija pasiūliusi jai taiką, bet mus kažkodėl neima džiaugsmai. Susitarta derėtis Lietuvių Brastoje, Rūsų delegacijos priešakyje atvažiuoja Trockis, bolševikų vadas. Vokiečiai nuduoda rimtą darę darbą, bet mes netikime jiems; visas dalykas išveizdi keistai.

Skuode pirmasai reginys, kurį tenka kasdien pamatyti, tai eilių eilės vežimų traukiančių per turgavietę geležinkelio stoties link. Mat, tos vežimų eilės veža vokiečiams grūdus, šiaudus, žydams gi mišką. Vokiečiai pataikauja ir šlykščiai ramina mūsų liaudį, laikydami ją jau kaipo savo nuosavybę, štai koksai liko apgarsintas atsišaukimas penkiose kalbose:

Atsišaukimas.

Gyventojai!

Nauja Rusijos valdžia derasi su Vokietija delei taikos.

Jau ilgą laiką baugina jus pabėgusieji iš nelaisvės rusų kareiviai belaisviai, kurie susitelkė su blogais jūsų tautos žmonėmis.

Vokiečių kariuomenė apsaugos jus ir paliuosuos jus nuo šitų engėjų! Nesibijodami išduokite nusidėjėlius! Nesibijokite plėšikų keršto!

Kas žino, kame slapstosi plėšikai, turi tai pasakyti vokiečių kareiviams arba valdininkams, pasakiusiojo pavardė nebus viešai skelbiama.

50 mrk. atpildo gauna tas žmogus, kurio pasakymu plėšikas bus suimtas; 100 mrk. atpildo gauna tas, kuris pats suima ir atiduoda plėšiką.

E. H. O. 8. 1. 18.

v. Bieberstein
Generalleutnant u. Etappeninspekteur.

22 Sausio. Beturčiams šelpti posėdis.

Netikėtai apturėjau pakvietimą į posėdį viršaičio raštinėj, kad išradus kelias kaip bėdnuomenę sušelpti. Daug ginčytasi. Viršaitis Rückwarth norėjo šelpimo pareiga mesti ant privatinių asmenų ir kad kiekviena tauta šelptų savuosius. Bet žydų atstovai ir aš reikalavome, kad ir vokiečių valdžia prie to darbo prisidėtų, ypač, kad jinai atima iš ūkininkų tokias daugybes maisto.

Laike posėdžio paaiškėjo, jog šelpti esąs reikalas tik lietuvius, žydus ir latvius, vokiečių gi bėdnuomenė būsianti šelpiama valdžios. Esąs įsakymas iš aukšto, kad vietiniai vokiečiai privalą būti gausiai aprūpinami maistu. Taip traktierninkas Mahlke gavęs devynetą pūrų bulbių, Grossienė — morkų ir tt.

Dideliai virė tulžis tai girdint, atseit, nuo mūsų žmonių maistas priverstinai atimamas ir duodama vokiečiams; mūsų gi beturčiai turi badauti arba pasitenkinti tuom, kas nuo kitataučių atlieka. —

Vokiečiai nesnaudžia.

Buvo išleistas griežtas įsakymas, kad lig pirmai sausio š. m. žemdirbiai atpiltų visus jiems pilti uždėtus javus, ir atvežtų šiaudų paskirtą kiekį. Ypač šiaudų ir šieno buvo uždėta tiek daug, jog kiekvienas ūkininkas, kad ir savo stogus nulpėšęs ir tai nebūtų galėjęs uždėtosios dau-

gybės atlikti. Kad tą javų pilimą ir šiaudų davimą pagreitinti, žandarai draug su „Lietuvos ulanais" siute siuvo po sodžius. Ūkininkai visaip vertėsi: vieni ką beturėdami vežė, kiti vaišino žandarus, gausiai juos mylėdami degtine.

Baisioji savaitė.

Tai nuo 27 Sausio lig 4 Vasario. 27 Sausio liko visur apgarsintas smarkiausias paliepimas: 4 Vasario, 8 valandoj rytą suvesti Skuodan visus arklius; kas bent truputį pasivėlintų tam — 500 markių bausmės, kas visai nevestų savo arklių, arba kitaip kaip pasielgtų negu liepiama, moka 5000 markių bausmės. Žmonės, tai išgirdę per visą savaitę vaikščiojo kaip pasvaigę. Kiekvienas rūpinosi, kaip savo žirgelį išgelbėti. Bet buvo jau daug ir tokių žmonių, kurie žinojo, kaip tokius paliepimus įvertinti, ir tų bausmių visai nebebijojo, mat prie tų grąsinimų priprato. Daugel kas rūpinosi geresnį savo beriuką palikti namie, jo gi vietoje nuvesti Skuodan kokį skurinį arklį. Štai ir patsai paliepimas.

Der Kreishauptmann.
Militärverwaltung Siady. Seda, 19 sausio 1918.
1388.

Del pagarsinimos iš sakyklos.

Ira nustatyti sekantįs arklių emimo terminai.

1)	Gyventojams	Skuodo	žandarmeryjos	4.	Vasario	d.	Skuode
2)	„	Mosedžio	„	5.	„	„	Mosedyj
3)	„	Platelių	„	6.	„	„	Plateliuose
4)	„	Kalvaryjos	„	8.	„	„	Kalwaryoj
5)	„	Sedos	„	9.	„	„	Sedoj
6)	„	Nevarenų	„	11.	„	„	Nevarenius
7)	„	Tyrschlių	„	12.	„	„	Tyrkschliuse
8)	„	Jllakių	„	13.	„	„	Jllakiuose
9)	„	Lušes	„	14.	„	„	Žydyky

Visuose terminuose arklai turi buti lygiai 8 val. nu ryto ant vietos. Arklai turi buti nukinkyti ir pogal Kaimų sustatyti.

Turi buti suvesti visi arklai Kokias zymes (stempeluis) jie pirmiau butu neturejo. Išimtis yra tik del kumelių kurios dar vienų metų netur. Savininkas ne sveikata neišsiteisins.

Valsčiaus atstovas turi rupintės, kad arkliai sergancio savininko butų kito ko paimti ir nuvesti. Arkliu liga išteisint tik tada, jei savaninkas paliudijona ant rašto nuo valšciaus atstovo vietiniais zandarmeryai 3 dienomis prieš terminą o reikale ir pačioj termino dienoj patsai asmeniškai duos.

Arkliai šašais aptekę turi buti taipogi atvesti, bet atskirai sustatyti.

Jpatingai pažymama, kad visoki paliepimai, važiavimas ypatingai medžiu vežimas emimo dienose nukelams, ir delto tuom niekas negali ušsiteisinti.

Arklių nestatymas arba netejsingi paliudijimas bus baudziami arkliu atemimu be užmokesnio ir dar piniginia bausme lik 5000 Markiu arba kalejimių. Susivelinimas bus baudžiamas piningas bausme lik 500 Markiu.

Der Kreishauptmann
Schulte-Heutehaus
Leutnant d. L.

Vasario 1918 m.

4 Vasario.

Galų gale kaip kokia teismo diena prisiartino ir ketvirto Vasario. Žmonės lig anksti skubinosi Skuodan savo arkliais vedini. Visi manė, jog kiekvienas arklių savininkas bus pavardžiai iššaukiamas, kad parodyti savo arklius, nes žandarai buvo prirengę smulkių smulkiausius sąrašus. Buvau manęs visai nevesti savo arklių, bet pasitaręs raštinėje su vokiečių valdininkais, nuvedžiau; jie žadėjo mane užtarti. Po ilgo laukimo apie vienuoliktą valandą atvyko iš Kuršo arklių ėmėjas majoras Striebbe su geroku būriu įvairių karininkų ir valdininkų. Ir pradėjo pro savo akis varyti visus arklius, apie pavardžių šaukimą negalėjo būti jokios kalbos. Žmonės tai pastebėję, pradėjo vieni, nuo kitas kito paimdami, prastesnius arklius rodyti, kiti į smuklių užkampius slėptis.

Majoras Striebbe buvo prikibęs prie mano širvuko ir norėjo jį paimti, paliepė įvesti į raštinės kiemą, bet paskui paleido. Paėmė tik 25 arklius, čia pat stovėjo kasa ir pa-

imtieji arkliai buvo tuojau apmokami. Kainoms nustatyti buvo sudaryta tam tikra komisija iš vietinių žmonių, bet vokiečiai į tą komisiją nei žiūrėte nežiūrėjo, statė kainas kokios jiems patiko.

Tasai arklių ėmimas visgi atsižymėjo kaip ir kaž kokiu prielankumu, ypač kad paėmė tik 25 arklius Tą vokiečių „malonumą" kai kurie žmonės aiškino judėjimais Vokietijoj, mat vokiečiai būk nenorėję čionykščių žmonių beerzinti. Vakare, gerdamas arbatą, majoras Striebbe pareiškė: „Ar žinai Dekane, kodel aš Tamstos arklio neėmiau?" Aš atsakiau, jog nežinau. — „Delei to, kad Tamsta savo arklius vedei parodyti, Kartenos ir Darbėnų klebonai nevedė draug su visais žmonėmis, todel aš ir paėmiau jųdviejų arklius."

Paskiau paaiškėjo, jog nuo minėtų klebonų visgi nepaimta nei vienas arklys ir tik ėmimo dieną atėję žandarai į kleboniją, išlaužę gurbų duris ir išvedę arklius ponui Štriebbei parodyti.

5 Vasario. Nepaprastai didelės bausmės.

Nebeatmenu kokiu reikalu, šiandien prisiėjo man būti viršaičio raštinėje ir štai koksai teko išvysti reginys: kaž kokia sena moteriškė, menkai aprėdžiusi, atsinešė užmokėti bausmę už neatpiltus grūdus. Prisiartinusi prie kasos, ji norėjo įteikti pinigus, bet pasirodė, jog trūksta vieno markio, iždininkas Bick nepriėmė. Moteriškė, kvėpuodama ir gana balsiai aimanuodama, pradėjo žvalgytis ir kalbėti, jog jinai nebeturinti daugiau pinigų. Kiek tik buvo žmonių raštinėje, visi suskato ieškoti pinigų, kad tą moteriškę sušelpus; pirmasai sugriebė markį kaž koksai man nepažįstamas ir įteikė jį moteriškei. Vokiečiai žiūrėjo į tą reginį, nosis nuleidę. Taip gi šiandien apsilankė ūkininkas Jurkus iš Kaukolikų ir papasakojo, kokias dideles bausmes uždėjęs kaikuriems jo kaimynams Sedos apskrities viršininkas Schulte-Heutehaus už ne visų javų atpildymą; Jonui Petkui — 1000 m., Jonui Andrėkui — 1086 markiai, Pr. Oviniui 560 markių ir tt.

6 Vasario. Sedos apskr. viršininko Schulte-Heutehaus prasišalinimas.

Šiandien pasiekė Skuodą žinia, jog dabartinis Sedos apskr. viršininkas Schulte-Heutehaus atsistatydinęs. Kuomi

vadovaudamasi jis tai padarė, arba buvo priverstas padaryti, lieka paslaptimi. Bet, regis, nėra žmogaus visam apskrityje, kurs jam būtų pritaręs, ir kurs nesidžiaugtų iš tokios žinios. Ponas Schulte-Heutehaus perdaug įgriso visiems.

Nebus didelios klaidos pasakius, jog Vokietijoj kritinga padėtis ir darbininkų judėjimai padarė, jog p. Heutehaus savo tikrai prusiškųjų junkerių dvasios žiedus sustabdyti turėjo. Buvo taipgi šnekama, jog jo prasišalinimas esas pono Narutavičiaus, L. T. Tarybos nario, nuopelnas. Bet tiek to, mes džiaugėmės juomi nusikratę ir tiek.

Delei ginklų.

Vokiečiai gerai žinojo, jog žmonėse yra dar daug ginklų. Kadangi jų padėtis vis krypo blogyn, tai jie atrado reikalinga išleisti dar aštresni įsakymą:

Skaitlinė Abt. III No. 1969.

Įsakymas paliečia visą Ob. Ost'o valdomąją sritį, išskyrus Rygos, Liepojos ir Ozilijos gubernijų, Lyvžemės karo ruošto, Austrų užimtojo krašto ir Austrų interesams pavestos srities.

Įsakymas

sulig šaujamų ginklų, municijos bei sproginamos medžiagos laikymo (įsakymas sulig ginklų).

§ 1. Kas tyčia turės šaujamų ginklų (įskaitant ir medžiojamus šautuvus) bei municijos ir sproginamosios medžiagos, tą baus mirtimi arba sunkiu kalėjimu; ne taip sunkiose atvėjuose kalėjimu ne mažiau trijų metų.

Jeigu nusidėta ne tyčiomis, o tik per apsileidimą, tai baus kalėjimu ligi dviejų metų bei pinigų bausme lig dešimts tūkstančių markių, arba viena kuria tų dviejų bausmių.

Vokietijos arba jos bendrės valdijos pavaldinių neleista bausti mirtim.

Kas sužinojęs, kad pas jį yra viršuje minėtų daiktų, juos tuojau atiduos vokiečių ar sąjungininkų vyresnybei, arba kareivijos daliai, bus laisvas nuo bausmės. Laisvi nuo bausmės ypatingai kunigai, kada jie, pildydami savo pašaukimą, priminėja tokių daiktų.

Be to gali ir atleisti bausmę, jeigu kas

a) šiaipjau laisvu savo noru atiduodą ginklus vokiečių ar sąjungininkų kareivijos daliai ar vyresnybei:

b) arba ginklus ar kitus draudžiamus daiktus taip pameta ar sunaikina, kad kitiems nebus galima tuos daiktus sau pasiimti.

§ 2. Armijų vadai, etapų inspektoriai ir guvernėrai gali gyventojams duoti leidimų turėti ginklams ir municijai. Tokiame sykyje reikia išduoti tam tikras raštas (ginklų liudymas, Waffenschein). Tokis leidimas teveikia tiktai jį išdavusios vyresnybes srityje. Leidimą gali visuomet atšaukti. Užginta ginklų leidimus perduoti kitiems.

§ 3. Kas tyčia ar netyčiomis per apsileidimą šaujamų ginklų, municijos arba sproginamos medžiagos duos patekti neteisėtiems žmonėms, tą baus taip pat, lyg būtų nusidėjęs § 1 persk. 1 ir 2 paduotam įsakymui.

Per apsileidimą ginklai bus patekę netikrosna rankosna ir tuomet, kada jie juos turinčiam buvo atimti, o jis tam atėmimui nesipriešino kiek tik galėdamas.

§ 4. Kalėjimu lig vienų metų ir pinigine bausme ligi penkių šimtų markių arba viena kuria tųjų bausmių bus baudžiamas:

a) kas šaujamus savo ginklus arba municiją nepasidės taip, kad niekas jų nė laikiniai, ne visai negalės paimti,

b) kas tyčia arba per apsileidimą ginklų liudymui duos pereiti į netikras rankas,

c) kas nepraneš tuojau apie ginklų ženklo, arba jam leistų turėti ginklų ar municijos dingimą vokiečių ar sąjungininkų kareivijos daliai arba vyresnybei; arba kas, išbėgus ginklų ženklui, ar atšaukus leidimą ne tuojau sugražins ginklų ženklo,

d) kas nešiosis šaujamais ginklais arba municija o neturės pas save ginklų ženklą.

§ 5. Kas tikimai sužinos apie paslėptus šaujamus ginklus, municiją ar sproginamą medžiagą arba patirs, kad tokių daiktų neteisėtai laiko kitas kokis žmogus, privalo tatai tuojau pranešti vokiečių ar sąjungininkų kareivijos daliai arba vyresnybei; kas to nepadarys, tą baus kalėjimu ir pinigine bausme ligi

dešimt tūkstančių markių arba viena kuria tų bausmių. Sunkiuose atvėjuose gali uždėti sunkaus kalėjimo.

Nuo tos pridavimo priedermės laisvi ginklus turinčiojo giminės. Betgi šeimos galva turi šitą pridavimo priedermę sulig visų savo šeimos asmenų, nors jie ir būtų jo giminės.

Kas priduos, kaip viršuje įsakyta, bet ne tikru laiku, o per vėlai, tam gali teismas dovanoti bausmę.

§ 6. Ginklus turinčiu arba laikančiu skaitoma ir tas, pas kurį jie tik padėti.

§ 7. Baudžiamosios bylos vykinamos sulig įsakymo nuo 6. 3. 17. (Befehls- u. Verordnungsblatt Ziff. 493).

§ 8. Šitas įsakymas veikia nuo kovo 5 d. 1918. Tuo sykiu sustoja veikęs senasis įsakymas apie ginklus nuo 7. 11. 17 (Bef.- u. Verordnungsblatt Z. 493).

Hauptquartier Ost, den 24. Februar 1918.

Der Oberbefehlshaber Ost.

Leopold, Prinz von Bayern,

Generalfeldmarschall.

Kovo mėn. 1918 m.

Skuodo varpų išgelbėjimas.

Vokiečiams užėmus mūsų kraštą, ėjo didžiausia kovo del maisto: vokiečiai stengėsi kuodaugiausiai iš mūsų išspausti valgomųjų daiktų, mūsiškiai gi rūpinosi, kad bent badu nenumirti. Kiti reikalai liko antraeiliais. Bet sykį būdamas Sedoje pas viršininką Pauly, išgirdau jo paklausimą, kokie esą varpai Skuode. Aš paaiškinau, jog labai gražūs ir dideli, patsai didysis sveria 103 pudus, antrasis — 63 pūdus ir trečiasis — 53 pūdus. Ponas Pauly patarė man, kad paduočiau prašymą į Ober-Ostą, pažymėdamas Skuodo varpų brangumą, jų gražumą ir jei yra ir kokį istorišką įvykį, paliečiantį tuos varpus. Sugryžęs iš Sedos tuojau pradėjau minėtą prašymą ruošti, nurodydamas Skuodo varpų brangumą ir kokią didžią svarbą jie turi parapijos gyvenime ir kaip didžiai juos žmones myli. Pridūriau dar, jog 1904 m. atgavus lietuviams savo spaudą liko pastatytas naujasai bokštas, liko tenai sukelti varpai ir tam

svarbiam atsitikimui paminėti pirmą sykį skambinta visais varpais.

Nuo tokio prašymo padavimo buvo praslinkę mažiausia kokie metai ir aš visai buvau apie tai užmiršęs. Ūmai 12 kovo dieną iš viršaičio raštinės man pranešė, jog šiandien iš Vilniaus atvažiuosiąs kaž koksai aukštesnysis valdininkas ir sužinojau, jog varpų ėmimo reikalu. Visą dieną vaikščiojau kaip pasvaigęs, bet pasiryžau nei už ką neįduoti varpų, nors tai kainuotų tūkstančiai.

Pusėje septynių vakare ištikrųjų atvyko kaž koksai vokietys karininko rūbuose ir persitatė man: Dr. Paul Weber, Professor in Jena, pasiųstas iš Vilniaus apžiūrėti, ar tiesa, kas mano buvo parašyta apie Skuodo varpus. Jis tuojau išėmė iš terbelės knygą: Wilna, eine vergessene Kunststätte *) ir man padovanojo, kaip savo veikalą su daugybe vaizdų iš Vilniaus.

Prasidėjo man begalo sunkios dienos. Buvau girdėjęs, kad visiems varpų ėmėjams reikią tik duoti kyšius ir varpai esą paliekami, bet kaip gi žmogus duosi kyšių „profesoriui". Pradėjau nuo to, kad profesorių labai gerai priėmiau, vaišinau tris dienas, vežiau į Puodkulių sodžių senovės lietuvių pilės apžiūrėti. Supratau, jog tai dar ne viskas, kad čia reikalinga kas nors svarbesnio, bet ką jam duoti? Pasišaukiau pažįstamus žydus, ir jie nieko nesugalvojo; netikėtai jis išsitarė, jog Vokietijoj esanti didelė skalbinių stoka. Čia man pašoko gera mintis, tuojau pasiunčiau prie kai kurių ūkininkių, kad gyvai paaukuotų bent 15 metrų drobės, ką jos ir padarė, ypač daug davė Arlauskaitė ir Racienė. Profesorius buvo begalo užganėdintas iš tokios dovanos ir netrukus iš Vilniaus atėjo pas Skuodo viršaitį įsakymas, jog Skuodo varpai neimami.

Gerokai susiartinęs su prof. Veberiu išpasakojau jam visas vokiečių šunybes, ypač tai, jog rūsų valdininkų kyšių ėmimas, tai vaikų žaislas, prieš tai, kaip vokiečiai ima. Paskiau gailėjaus taip išsitaręs, bet žodis kaip žvirblis paleistas, jo nebsugausi.

Vieną bėdą praleidus, netrukus atėjo antra. Skuodan atsibaldė varpų ėmimo komanda kaž kokio girtuoklio feldwebelio vedama. Jis man pareiškė, jog ištikrųjų esąs įsakymas neimti

*) Vilnius, užmirštasai dailės miestas.

Skuodo varpų, bet kodėl? Aš, sako, tuojau duodu telegramą Vilniun ir už kelių dienų gaunu leidimą varpus imti. Čia jau aiškiai supratau, ko reikia. Pasišaukiau savo pažįstamą žydą Judelmann'ą ir prašiau, kad jis derėtusi su tuo vokiečiu. Vokietys iš pradžių norėjo gauti tūkstantį markių, bet sutiko už penkis šimtus. Ir taip Skuodo varpai ir šiandien tebeskamba.

Įdomus paskelbimas.

Ginklams dirbti kas-kart labiau stigo medžiagos, ypač vario. Vokiečiai nebeišmanė iš kur jo begauti, sumanė tad kad ir rūsų varinius pinigus supirkinėti. Štai skelbimas:

Skelbimas

Trūkstant apyvartoje smulkiųjų pinigų, leidžiama, ligi nebus atšaukta, visoms valdžios kasoms, taip pat ir šiaip žmonėms, be Ober Osto geležinių pinigų, priiminėti ir rusų varinius pinigus: 1, 2 ir 3 kapeikinius kursu—1 rub.=2 mar.

Vilnius, 1918 m. kovo 17 d.

Der Chef der Militärverwaltung Litauen
von Heppe,
Rittmeister.

22 Kovo. Karo vaizdelis.

Šiandien netikėtai atėjo pas mane du broliu Raciu, vienas iš Puodkalių sodžiaus, antras iš Skuodo miestelio savo broliene iš Kaukolikų sodžiaus vedinu. Iš jų akių matėsi, jog jie ateina kokios nors nelaimės ištikti. Pasirodė, jog trečiajam jų broliui taip pat pasiturinčiai gyvenančiam Kaukolikų sodžiuje, vokiečių žandarai atėmę trejetą arklių ir vieną karvę. Visi trys meldė mane, kad eičiau pas viršaitį „Bürgermeister'į" ir sužinočiau kame dalykas. Sunkus buvo ėjimas, nes žinojau iš anksto, jog ponas Rückwarth savo naudai arba geriau savo kišeniui vargina žmones, bet reikėjo eiti. Nuėjus į raštinę p. Rückwarth paaiškino, jog Raciaus arkliai esą konfiskuoti, del to, kad jis nevedęs jų parodyti 4 Vasario, karvė gi esant atimta už bausmę, bet turint omeny, kad Racius yra ne pilno proto, tai jo žmonai yra suteikiama malonė atpirkti arklius už pusantro

tūkstančio markių ir jei jinai įneštų ir 609 markius bausmės, tai ir karvė bus jai atiduota, be to viršaitis parašė parėdymą, jog Racius, kaip nepilnaprotis, yra prašalinamas nuo ūkio. Išgirdus tokią „rezoliuciją" prisiėjo tik griebti į delmoną ir mokėti pinigus, nežinia kieno naudai. Gryžau namon neperpilname upe.

30 Kovo. Juozapas Žvinklys.

Atėjo iš Paluknės sod. ukininkė Monika Žvinklienė užrašyti jos vakarykščiai mirusiojo vyro, J. Žvinklio mirimo metriką. Jinai verkdama apsakė, kaip jos vyrui, jau mirtinai sergant, Linkimų žandarai daužę su lazda per rankas už tai, kad jis ne iš karto supratęs, jog jie reikalauja grūdų. Velionis lig pat mirties vis kilnojęs vieną ranką ir skundęsis, jog jinai jam labai sopėjusi.

Balandis 1918 m.

Visas balandžio mėnuo praslinko, taip sakyti, bausmių, ir tai nebikokių, srityje. Nebuvo dienos, kad neišgirstumei, žmogus: tas ūkininkas esąs tiek nuskaustas, kitas vėl tiek ir tiek. Tankiausiai bausmės siekė tūkstančių, šimtais bausti buvo permaža.

Ūkininkė Piekienė iš Laumaičių sodžiaus liko nubausta ar ne keturiais tūkstančiais markių. Užteko neužpilti vieno pūdo grūdų, kad užsitraukti dideliausią bausmę. Čia ir vėl taip išėjo, jog beturčiai daugiausia nukentėjo, nes kai kurie ir turėti neturėjo tiek grūdų, kiti gi nemokėjo ar nesumojo vokiečiams pasigerinti. Nusibodo ir klausytis žmonių verksmo. — Už taip skriaudžiamus žmones užsistoti buvo sunku delei to, jog vokiečiai tas bausmes plėšė ne savo valstybės naudai, bet savojo kišenio. Plėšiką gi savo asmens naudai skriaudžiantį žmones sunku yra įtikinti.

Kelionė Kaunan.

Ir šiais metais, galima sakyti lengviau negu dvejais praeitais, pasisekė gauti leidimas važiuoti Kaunan, kad dvasiškajai valdžiai padarius pranešimą, apie dekanato stovį.

Šį sykį kelionė pasisekė daug lengviau ir teko pamatyti visai kiti vaizdai, negu 1916 ir 1917 metais: Kur kas žy-

mesnis keleivių skaičius, geležinkelio stotyse matėsi judėjimas, vienas kitas vežimas. Daug grįžtančių iš Rusijos pabėgėlių; jų veidai išblyškę, nuvargę. Radvyliškyje — dar daugiau žmonių stotyje; žmonės grįžta su vaikais ir šeimynomis, bet daugiausiai šneka rūsiškai ir lenkiškai. Ypač vaikų suvargimas durte dūrė į akis, jų veideliai jau kaip ir pasenę. Teko matyti, kaip viena motina delei menko nepaskubėjimo movė kumštimi mergaitei į kuprą. Kūdikis priėmė tai šaltai, kaip labai paprastą daiktą, tik galvelė linktelėjo stipriaus, mergytė gi žingsniavo sau toliau nuvargusiomis kojytėmis.

Tai matant sunku buvo suturėti ašaras; savaime žmogaus siela kreipėsi į Aukščiausįjį: Dieve, kuomet bus galas tiems vargams!

Bet ir atgimstančios Lietuvos pragėdruliai jau buvo pastebėti. Lietuviai išveizdėjo kaž kaip bi drąsesni, tikresni, pasiruošę būti savo krašto šeimininkais.

Ties Kaišedoriais vagone mane užkalbino vienas žydelis labai dailiai angliškai apsidaręs. Jis pareiškė, jog visos jo simpatijos esančios Lietuvių pusėj. Pasirodė, tas žydelis esąs iš Užvenčio, kunigaikščio Druckio-Lubeckio miškų pirkėjas.

Įstaiga maitoms sunaudoti.

Vokiečiams rūpėjo jų faterlando vargai; jie nesiliovė galvas sau laužę, kokiu būdu jie palengvinti galėtų karos naštą savo tautiečiams. Jau buvo čia paminėta, kaip jie įsakė rinkti dilgėlės, vaisių kauliukus, pelkių balgalvių gaurus ir tt.

Sedoje jie sumanė įsteigti įstaigą, kurioje puolusiųjų gyvulių maitos būtų perdirbiamos į tam tikras kruopas kiaulėms penėti. Kad žmones uoliau jiems statytų maitas, jie žadėjo tas kruopas pigia kaina pardavinėti vietiniams žmonėms, bet regis tik vienam gydytojui Kaunackiui pasisekė jų gauti, šiaip kitas niekas negavo. Tam tikslui štai koksai apgarsinimas liko paskelbtas.

Seda, 13. Balandžio 1918.

(Vertimas.) **Apgarsinimas.**

Šiuomi parėdoma, jog visos maitos draug su kaulais ir visomis kuno dalimis (mėsa, kraujas, grobai, (žarnos) puolusiųjų, užmuštųjų, susirgusiųjų ir įtariamųjų gyvulių) arklių,

karvių, kiaulių, ožkų (šunų ir kačių maitos atiduodamas tik Sedos mieste) yra atiduodamos įstaigai maitoms sunaudoti Sedoje, Wollkämmer Strasse (liet. nežinau). Taipgi į tą pačią vietą yra atiduodamos visos mėsinės prekės, kurios ištirtos pasirodytų žmonių valgiui nebetinkamos. Maitų ir gyvulių kūnų dalių vežimas į įstaigą privalo būti atliktas tinkamu būdu įdėjus į šiaudus.

Už maitas ir atvežimą bus užmokama pagal maitos rūšies ir didumo.

Maitas pristato patsai jų savininkas. Maitas, kurių savininkai yra nežinomi, privalo pristatyti tų vietų seniūnai. Kas rastų maitą, tuojau privalo apie tai pranešti seniūnui, kurio srityje maita guli.

Kas pasielgtų priešingai tiems parėdymams, bus baudžiamas lig trijų tūkstančių markių. Vietoje piningines pabaudos, jei jinai neišieškoma, numatoma kalėjimas lyg šešių mėnesių, skaitant po 3 lig 10 markių dieną.

Apskrities viršininkas
pasirašė v. Mossner,
Rittmeister.

Baigiant užrašus iš Balandžio mėnesio, belieka tik paminėti šiedu paskelbimu:

Der Kreishauptmann
des Kreises Siady.

Sedoje, balandžio 10. d. 1918 m.

Paskelbimas.

Balandžio mėn. pabaigoje arba gegužės mėn. pradžioje šitame apskrityje naujai išduos pasus tokiems civiliams asmenims, kurie sulyg dabartinių įsakymų privalo turėti Ob.-Ost pasą (šviesiai-mėlyną sąsiuvinį su fotografija ir piršto nuospauda), o tokio paso del bent kokių priežasčių neturi.

Ypač paliepimas taiko į tokius asmenis:

1. kurie po paskutinio paso išdavimo, lik spaliu 1918 mėnesyse, yra pabaigę dešimtus amžiaus metus,
2. kurie tąsyk, išduodant pasus, del ligos ar nebudami vietoje, negalėjo išsiimti paso;
3. kurie yra atsikraustę į šitą apskritį, o senoje vietoje negavę Ob. Osto paso;
4. kurių pasas yra pavogtas ar šiaip kokiu budu dingęs;

5. kurių pasas taip nunešiotas, kad jau nebeatitinka savo tikslui;
6. kur išduos naujuosius pasus, ir kada atskirų kaimų gyventojai privalys tam tikslui ateiti, bus dar paskelbiama.

Der Kreishauptmann
von Mossner
Rittmeister.

Skelbimas.

Visi iš Rusijos pagrįžusieji žmonės privalo tuojau prisirašyti pas amtsvorsteherį, kad neužsitraukus bausmės. Uždrausta priimti į namus ir tokie žmonės, kurie neturi liudymo, kad yra prisirašę pas amtsvorsteherį.

Siady, den 10. 4. 1918.

Der Kreishauptmann
Mossner

Gegužės mėnuo 1918.

Skuodo vartotojų bendrovės įsteigimas.

Vokiečiai neužmiršo ir vartotojų bendrovėmis pasirūpinti. Kai kame vėliau, kai kame ankščiau jie suskato raginti žmones prie tų bendrovių prisidėti. Skuode net seniūnai suvarydavo žmones pas viršaitį ir jis beveik priverstinai juos įrašydavo nariais.

Vokiečiai aiškiai matė, jog lietuviai jais nepasitiki, neduoda jiems savo skatikų nei pauostyti, nededa į jų taupomąsias kasas, neperka paskolų ir tt. Jie sumanė tat vartotojų bendrovę įsteigti, kurių visą apyvarta turės būti jų rankose, nes be jų nebus galima gauti prekių.

Pačioje pradžioje Gegužės mėnesio liko sušauktas pirmasai susirinkimas. Atvyko apskr. viršininkas p. Mossneris, jis pats skaitė vokiškai įstatus, bikam verčiant lietuviškai.

Pajai liko nustatyti gana dideli, net po 300 markių, nes vokiečiai buvo įsitikinę, jog lietuviai turi piningų glėbiais.

Žmonės sudėjo tą dieną 25 tūkstančius markių, kurie ir liko patalpinti Liepojuje „Deutsche Bank" skyriuje. Už labai

nedidelę sumą liko nupirkta: kibirų, retežių, lopetų, vinių, degtukų; šiaip kitokių prekių nelabai matėsi.

Už visus įrašomuosius pinigus nupirkta aštuntoji vokiečių paskola, nes tuomi, pasak viršininko nuomonės, esą reikalinga pasigerinti aukštesnei vyriausybei, kad jinai būtų bendrovei maloni.

Į bendrovės vedėjus išrinkta 1. Skuodo viršaitis Rückwarth, 2. Hugo Ehlert, malūnininkas ir 3. Jonas Mackevičius.

Krautuvės vedėju pasamdyta: Kazimieras Jazbutis ir krautuvė pradėjo veikti ir lig šiai dienai tebeveikia. Kretingoje vokiečiai irgi mėgino tokią bendrovę įsteigti. Kretingos apskrities viršininkas sukvietė kai kuriuos kunigus pasitarti, pavaišino juos, bet kanauninkas Pr. Urbonavičius atvirai pasakė, jog mes vokiečiams neužsitikime, todel ir prie to darbo neprisidėsime.

Birželis 1918.

Badas.

Visų sunkieji mėnesiai pragyventi buvo du: Gegužis ir Birželis delto, kad senoji duona tuo laiku jau baigėsi, naujosios gi dar nebuvo. Skuodo bėdnuomenė tuo metu daug kentėjo; jai prisiėjo gyventi tik vokiečių duodamaisiais miltais; kokie gi tie miltai buvo, visi gerai atmena: per pusę su pelių ir žiurkių mėšlais. Šiaip duonos pasipirkti buvo beveik negalima: rugių pūras jau kainavo lig 120 rublių, miežių — 30 rub., bulvių ir gi 30 rub., svaras duonos 70 kap.

Begalo daug eidavo elgetų, bent 20 į dieną ir kokiai vienuolikai prisieidavo duoti pietūs.

Skuode sudarėme pašalpos komitetą, į kurį įėjo po du atstovu iš kiekvieno sodžiaus, kurių pareiga buvo daboti, ar kas nekenčia bado. 13 Birželio dieną mano darbininkas Pranas Macevičė nuvažiavęs į Ružupių malūną, matė, kaip viena moteriškė atsinešė malti bent sietuvę rugių visai žalių. Tai matydami visi piktinosi, net ir patys vokiečiai. Laukuose vos tik užmezgusios bulvės buvo tuojau kasamos.

Dokumentai.

Birželio mėn. belieka tik paskelbti šituodu du dokumentu:

I.

Paskelbimas.

1. Statyti geležinkeliui iš Kugelaičių į Mažeikius (Muravjevą) per Pajurio, Vėžaičių, Telšių ir Sėdos apskričius tuojau reikia didžio skaitliaus paprastų darbininkų.

2. Priima sveikus darbininkus, vyriškius ir moteriškas, — be tikybos skirtumo — kurie gali stipriai dirbti.

3. Darbininkams reikalaujant, duoda pastogės ir maisto, už ką reikia mokėti 2 mrk. dienai.

Alga išneša valandai

vyriškiams . 40 fen. — t. y. 4,— mrk. dienai
moteriškiems 27 „ — t. y. 2,70 „ „
nesuaugusiems darbininkams žemiau
16 metų 20 fen. — t. y. 2,— mrk. dienai.

Dirba 10 valandų per dieną.

4. Rupinsis, kad darbininkai galėtų siųsti pašalpos savo šeimynoms. Taipojau bus leista rašinėti giminėms laiškai.

5. Važiuojant į darbo vietą kelionė atsieis dovanai. Taipojau galima dykai važiuoti ir namo, kas bus dirbęs bent 4 mėnesius. Atsiradus svarbių priežasčių duos atvangos (vakacijų) ir dyką važiavimą namo ir pagrįžimą į darbo vietą tokiems, kurie bus dirbę bent 4 mėnesius.

Prisiduoti galima tuojau miesto valdyboje (Bürgermeister) arba pas Amtsvorsteher'ius.

Der Kreishauptmann
gez. v. Mossner
Rittmeister.

II.

Lietuvių Draugijos Komitetas
nukentėjusiems del karo šelpti
Nr. 2839
Vilniuje, Didžioji gatvė 30.

1918, Birželio m. 20 d.

Jo Sveikatai Gerb. Skuodą klebonui
kun. Pr. Žadeikiui

Lietuvių Komitetas yra sumanęs sudaryti po Lietuvos bažnyčias rinkliavą, kad sušelpus grįžtančius iš Rusijos mūsų

suvargusius brolius, ypač likusius be tėvų našlaičius. Tam sumanymui maloniai pritarė Žemaičių ir Seinų Vyskupai ir Vilniaus Vyskupijos Administratorius.

Šiuomi kreipiamės į Gerbiamąjį kun. Kleboną, maloniai prašydami Tamstos sudaryti savo bažnyčioje rinkliavą (pinigais ir drabužiais) par dvi artimiausias ir patogiausias šventes, pirm pranešus apie tai parapijonams.

Pridedame čia Komiteto kreipimąsi į visuomenę, kurį malonėkite paskaityti bažnyčioje iš sakyklos.

Surinktas aukas teikitės atsiųsti Lietuvių Komitetui šiuo adresu — An den Litauischen Verein für Kriegshilfe, Wilna, Litauen, Grossestr. 30.

Tariame pagarbos žodį

Lietuvių Komiteto Pirmininkas M. Yčas
Antspauda Sekretorius P. Dogelis

P. S. Visos aukos bus paskelbtos laikraščiuose ir tam tikroje Komiteto išleistoje apyskaitoje.

Liepos mėnuo 1918 m.

J. E. Žemaičių Vyskupo Karevičiaus parapijų lankymas.

Dar šių metų pradžioje jau buvo plačiai žinoma, jog Skuodo dekanatas susilauks apsilankant J. E. Vyskupą. Buvo įdomu, kaip tasai apsilankymas bus vykdinamas taip nepaprastose apystovose, būtent: vokiečių okupacijos metu, ir įsigalėjus vokiečių nuožmybėms, kuomet žmonių ašaros dar tebeplūdo upeliais. Taip išveizdėjo, jog tasai parapijų lankymas bus kaip ir žmonių paguodimas, jų vilties į geresnius laikus padrūtinimas; na, ir vokiečiai pamatys, kaip gilus yra žemaičių tikėjimas ir kokia jėga yra Vyskupo asmenyje. Vokiečiai kaipo miklūs administratoriai negalės to nepatėmyti. Tokios ir toms panašios mintys eidavo mums galvon, bemąstant kaip čia tinkamai J. E. priėmus.

Gegužės mėnesyje jau liko išsiuntinėta maršruta, kuri šitaip buvo sustatyta:

5.	Liepos:	Kalvarija	2.	Rugp.	Palanga
7.	„	Gegrėnai	3.	„	Darbėnai
9.	„	Gadunavas	5.	„	Laukžemė
9.	„	Navarėnai	6.	„	Grušlaukis
10.	„	Pievėnai	7.	„	Lenkimai
11.	„	Nerimdaičiai	9.	„	Skuodas
12.	„	Eigirdžiai	11.	„	Truikinai
13.	„	Telšiai	14.	„	Mosėdis
15.	„	Viešvienai	17.	„	Šatės
16.	„	Lėplaukė	19.	„	Barstyčiai
17.	„	Alsėdžiai	19.	„	Vaičaičiai
18.	„	Plateliai	20.	„	Ylakiai
21.	„	Ginteliškė	23.	„	Židikai
21.	„	Notėnai	24.	„	Ukrinai
22.	„	Salantai	24.	„	Pikeliai
24.	„	Kalnelis	26.	„	Leckavas
24.	„	Šateikiai	27.	„	Žemalė
25.	„	Kartena	28.	„	Renava
26.	„	Budriai	29.	„	Seda
27.	„	Kretinga	31.	„	Tirkšliai
1.	Rugp.	Jokūbavas	3.	Rugs.	Mažeikiai

Abudu su Kun. Vyzbaru, Liepojaus klebonu, susitarėva vykti Kalvarijon ir paindomauti, kaip tokiais nepaprastais laikais liks priimtas vyskupas. Kelionė buvo sunkoka, nes tolima ir diena labai karšta, bet nuvažiavova dar laiku. Žiūriva, jog čia beveik visai nieko nedaryta ir nieko nedaroma, kad tą iškilmę papuošus. Nežinia, kieno čia buvo apsileidimas, o gal ir tyčia taip norėta, vedu su kun. Vyzbaru aiškinova, jog vokiečiai, matos, neleidžia perdaug demonstratyviai elgtis.

Vyskūpas atvažiavo vokiečių paskolintais arkliais, sutiko jį dvasiškijos būrelis su visai maža žmonių kuopa; tai ir viskas. Regis, jog vizitacija taip be iškilmių tęsėsi lig Telšių; čia kaži-kas vokiečiams paaiškino, kaip žemaičiai mėgsta savo vyskupą sutikti ir vokiečiai davė „carte blanche“, t. y. darykite, ką tinkami. Telšiuose J. E. sutikta jau už miesto, su didele iškilme; ir toliau pradėta ruošti raitelius, begales vartų, sutikti už miesto, kelias išsodinti beržais ir t. t. Pa-

prastai kiekvienas klebonas stengdavosi tai padaryti, ką jis matė pas savo kaimynus ir dar nuo savęs ką nors naujo pridėti. Lyg to priėjo, jog kai kurie klebonai sutikdavo J. E. su trimytų muzika, kas sunku buvo suderinti su laiko žiaurumais, kada vokiečiai, prisimindami dar engė mūsų žmones.

20 Liepos dieną, J. E. turėjo atvykti į Notėnus ir iš čia važiuoti Salantuosna, buvo pareiga nuvažiuoti Notėnuosna pasitikti J. E. įvažiuojant į Skuodo dekanatą.

Notėnuose išgirdau, kaip vietinis klebonas, vyskupui ką tik įvažiavus, prie altoriaus stovėdamas, nerimtai darė pranešimą apie Notėnų parapijos tikybinį ir dorinį stovį, įsileisdąmas į ilgų ilgiausiàs tiradas, kuriose netrūko savęs pagirimo ir savo kaimyno-klebono pašiepimo. Tarp kitko iš jo burnos išgirdome, jog jis katekizuojąs vaikus per du mėnesiu nuo šeštos ryto lig šeštos vakaro; jo parapijonai užlaiką septintąjį Dievo įsakymą, ne taip kaip Ginteliškėnai! Skuodan J. E. atvažiavo iš Linkimų, 9 Rugpiūčio dieną, pavakarėje. Skuodiškiai buvo pasiruošę rimtai priimti savo Ganytoją, bet didelis lietus neleido visos iškilmės parodyti.

Paprastai žemaičiai visose parapijose rodė savo Ganytojui didžiausią pagarbą; nei vienas nieko nesigailėjo, kad tik prisidėjus prie iškilmių; niekas nesigailėjo, nei laiko nei arklių, nei darbininkų, kad tik tinkamai priruošus savo bažnyčią. Prie kiekvienos bažnyčios vyskupui atvažiuojant, laukė dideliausios žmonių minios; visi norėjo kuoarčiausiai savo Ganytoją pamatyti.

J. E. Vyskupas Karevičius rodė žmonėms savo didžiausį prielankumą.

Galima pasakyti: nebuvo tokio žmonių prašymo, kurio Vyskupas būtų neišklausęs. Budriuose, visai baigiant teikti Sutvirtinimo Sakramentą, viena mergaitė paprašė paskutiniojo palaiminimo, nes be to, kaip žinoma, jinai negalinti kito privesti prie Sutvirtinimo Sakramento, vyskupas tuojau sustojo ir davė reikalaujamą palaiminimą, nors vėl iš naujo reikėjo pradėti ilgomis maldomis teikti Sutv. Sak. dviem ar trims asmenims.

Skuode du sodžiu: Kulai II ir Luknės paprašė, kad J. E. vyskupas teiktųsi pas juos nuvykti ir ką tik pastatytus kryžius pašvęsti. J. E. sutiko.

Čia reikalinga pridurti, jog visose bažnyčiose J. E. laikydavo iškilmingas pamaldas ir sakydavo ilgiausius pamokslus, atsisveikindamas ragindavo prie tautiškojo susipratimo ir tėvynės meilės.

7 Liepos. Visi javai vokiečiams.

Vokiečiai skubinosi paskelbti, jog visas 1918 metų derlius esąs jų. Lietuviškame paskelbime, kuri talpiname žemiau, nėra visai aišku, ką reiškia: „Javų rekvizicija", vokiškajame paskelbime tiesiog pasakyta, jog visi šiemečiai javai „beschlagnahmt", t. y. suareštuoti, atseit niekas negali net savo reikalams jų vartoti — be vokiečių leidimo. Štai ir patsai paskelbimas:

Skelbimas.

Javų rekvizicija!

1918 metų derlius yra paimamas Ober-Ost-Valdžiai, kuriai atstovauja karo valdžia Lietuvoje.

Kitoks javų pardavinėjimas ir pirkimas taip pat vartojimas ne kaip valdininkų leista yra uždrausta ir baudžiama.

Vilnius, 1918 m. liepos mėn. 7 d.

Der Chef der Militärverwaltung Litauen
von Heppe,
Rittmeister.

Ūkininko Viršilo iš Budvietės vargai.

Liepos mėnesio viduryje, nežinia kokiu būdu, vokiečiai sužinojo, jog ūkininkas Viršilas iš Budvietės turi daugiau gyvulių, negu yra užrašęs. Be jokio tardymo žandarai puolė jį ir padarė tikrą pogromą; išvedė dvi melžiami karvi, tris nemelžiamas, vieną arklį, vieną penamą paršą ir septynetą avių.

Įdomu buvo, jog už atimtuosius gyvulius viršaitis siūlė Viršilui pinigus; jis atėjo pas mane pasiteirauti, kas daryti, ar imti, ar ne. Patariau spiauti ant tokio užmokėjimo ir gana. Taip Viršilas ir padarė.

Rugpjutis 1918 m.

Tur būti jų giltinė nebetoli.

Taip kalbėjo į vokiečius ne vienas žemaitis, matydamas arba ant savo pečių patirdamas neregėtas vokiečių neteisybes. Pavyzdžiui Skuodo viršaitis p. Rückwarth sumanė uždėti kai kuriems žmonėms bausmę už tai, kam jie davinėję sviestą per šią vasarą po rusiškąjį svarą į savaitę, o ne po vokiškąjį (vokiškasis svaras mat 100 gramų arba $^1/_4$ didesnis). Bausmė uždedama ne pinigais bet sviestu, būtent; po 5, 10 ir net po 20 svarų. Kas lig pažymėtam laikui neatsilygins, tam būsią atimta karvė. Pasipylė verksmai ir ašaros. Nuėjau pas viršaitį, kad jam perstatyti liudną kai kurių žmonių padėjimą, bet nieko nepešiau, nes aiškiai matėsi, jog tasai žmogus plėšia žmones savo kišenio naudai.

Šiuo tarpu labiausiai nukentėjo:

1. Šakinis Jurgis iš Kulų, jam liko atimta karvė, nes neišgalėjo atlyginti bausmės 20 svarų sviesto. Man prašant bausmė liko sumažinta lig 10 svarų, bet ir tai tas beturtis neišgalėjo atiduoti.

2. Bertašienė Kotrina iš Kulų labai beturtė moteriškė, ir jai atimta karvė, nes negalėjo duoti iš karto 20 svarų sviesto. Penketas vaikų liko be pieno lašelio.

3. Eufrozina Endrėkienė iš Truikinų. Ir jai atimta karvė, šešetas vaikučių, darbininkas ir jinai pati paliko ant juodos putros.

4. Eufrozina Jungelienė iš Truikinų liko be karvės su penketa vaikų, vyras karėje.

Šarkės dvaras.

Tai generolo Korolkovo savastis, už niekus ir Skuodo žydams gelbstant nuo banko pirktas dvaras. — Prieš karui užeinant čia gyveno Korolkovo nuomininkas Kochanauskas, kurs nuo rūsų valdžios buvo įgijęs keletą geros veislės iš prūsų pagautų veršių. Gal delei to bijodamas jis, ir pabėgo vokiečiams užeinant.

Iš pradžių vokiečiai nekreipė domės į tą dvarą, tik 17 metais p. Rückwarth suprato, jog čia galima padaryti viso veikimo bazę. Ir taip jis sumano „susipirkti“ lig šešių dešimtų

melžiamų karvių, valdiškąją kaina. Niekas tuomet ir nemanė, kad tai būtų ne vokiečių valdžios naudai. Bet su laiku paaiškėjo, jog p. Rückwarth savo naudai visa tai daręs, tiek ašarų išspausdamas žmonėms.

Paskui čia buvo talpinamos ir visos karvės atimtosios nuo žmonių už sviesto neatlyginimą.

Šarkėje talpinamosios karvės pradėjo nykti, jas varydavo tai po vieną, tai po dvi, retkarčiais gi ir po keletą kažkoksai žydas Joske į Liepojų.

Ponas Rückwarth mokėdavo žmonėms už gerą karvę po 70—100 rub. Parduodamas gi Liepojun jis gaudavo po šešis ir po septynis šimtus rub. už karvę. Ne stebėtina tat, jog platinosi kalbos apie jo begalinį praturtėjimą.

Karui pasibaigus, pirmoji Lietuvos valdžios pareiga bus susekti tokių surbėlių, kai p. Rückwarth, darbus ir pareikalauti atlyginimo. —

Įsakymai.

Nors vokiečiai, jausdami savo galą, plėšė, kiek tik begalėdami, vienok jie nesiliovė ir įvairių įsakymų davinėję. Štai dar vienas:

Įsakymas

sulig neteisėto antspaudų, pečviečių ir kareiviškų àptaisų vartojimo.

Įsakymas veikia šitoms sritims: A. O. K. 8 ir 10, A. A. D., Mil. Gouv. Litauen ir Etap. Insp. Bug.

§ 1. Uždrausta gaminti ir parduoti

a) antspaudų, pečviečių ir jų nuospaudų, kurių raštas liečia vokiškas vyresnybes;

b) formuląrų kareivijos atlaidinių ženklams, kareivių traukininėms išrodoms, tarnybinėms išrodoms, pasams ir kitiems liudymams.

Kas turi viršuje nurodytų daiktų, tuojau teatiduoda juos artimiausiajai vyresnybės vietai.

Kās to įsakymo nepildys, tą baus sunkiu kalėjimu lig 10 metų; lengvesniuose sykiuose kalėjimu ir pinigais lig 10 000 markių arba viena kuria tų dviejų bausmių. Nežiurint

bausmės dar turi atimti visus užgintuosius daiktus ir jiems gaminti vartojamas priemones.

Baudžia ir už pasikėsinimą.

§ 2. Užginta padirbti ir parduoti drabužių apdarų ir ženklų, lygių arba panašių į tuos, kurie vartojami vokiečių kareivijoje arba laivyne arba vokiečių valdybose.

Kas turi viršuje pasakytų daiktų, privalo juos tuojau atiduoti artimiausioje vokiečių valdybos vietoje.

Priklausamosios valdybos gali leisti išimčių.

Kas to įsakymo nepildys tą baus kalėjimu, lengvesniuose sykiuose pinigų bausme lig 10000 markių. Be to teismas nutars atimti uždraustuosius daiktus ir tiems daiktams gaminti vartojamas priemones.

Baudžia ir už pasikesinimą.

§ 3. Šituose reikaluose bylas nagrinėti pavesta kareivijos teismams ir kareivijų vadams.

§ 4. Reikiamuosius tam įsakymui vykinti nuostatus išleis armijų vyriausieji vadai, Lietuvos kareiviškas gubernatorius ir Bug'o etapo inspekcijos etapo inspektorius.

§ 5. Šitas įsakymas veikia nuo tos dienos, kurioje jis paskelbtas. Lygiu laiku Ob. Ost' įsakymas nuo 16. 2. 1916 (įsakymų ir paliepimų laiškas skaitl. 79) nustoja vertės.

Hauptquartier Ost, 10. VIII. 1918.

Der Oberbefehlshaber Ost
Leopold Prinz von Bayern
Generalfeldmarschall.

27–29 Rugpiūčio. Kelionė Vilniun.

Atidaromosios Skuode Lietuvių gimnazijos reikalu prisiėjo važiuoti Vilniun, kurią atlikau draug su A. Šilgaliu (Damazu Treigiu). Mat, naujajai gimnazijai reikalingi buvo mokytojai, ypač jos vedėjas. Kelionė sunki, begalės žmonių, dulkės ir nežmoniškai ilgi stovėjimai stotyse. Vilnius darė įspūdžio kaip ir apmirusio miesto, jis išveizdi ir kvepia lietuviškumu. Ištikrųjų lietuviškojo gaivalo jame labai daug, lenkų neapykanta kai ir užmarinta, bet jinai yra ir laukia tik progos, kad nauja liepsna sutvaskėti. Visur kalbama tik apie politiką. Nuvažiuojant kaž koksai lenkas baisiai piktinosi ir pečius traukė

delei to, kad viena baltgudžių-lenkų šeimyna, pragyvenusi karo metu Suvalkijoj dabar su juomi visai nebenorėjo lenkiškai nei šnekėti. Ta šeimyna grįžo dabar į Lidos apskritį. Grįžtant iš Vilniaus važiavo draug du latviu, vienas bolševikų šalininkas, antras tautininkas. Jų dviejų ginčams nebuvo galo. Tautininkas labai išsigando, išgirdęs nuo mūsų, kad rūsai niekuomet nedovanosią latviams už tai, kad jie savo kariškąja jėga palaikė bolševikus, ypač Maskvoje. Tuomi tarpu Vievyj ir Žąsliuose į mūsų vagoną įsėdo keletas mergaičių lietuvaičių mokytojų, kurios lietuviams pasisekė įterpti į mokyklas tarpe sulenkėjusių lietuvių Vilniaus apylinkėse.

Jos savo dainomis džiugeno mus lig pat Radviliškio ir skelbė naują gadynę užėjus.

Mokytojų kaip ir negavome; apsilankėva pas Liudą Girą, kurs patarė mumdviem kreiptis į Vincą Krevę, bet šis nelabai tenorėjo ir statė mudviejų nuomone parsunkias sąlygas. Aplankėva Lietuvių Draugijos Komitetą nukentėjusiems nuo karo šelpti. Čia pasiūlyta mums keletas jaunų jaunesnių studentų į mokytojus ir vedėjus, jų tarpe buvo ir J. Žukas, kurs ištikrujų liko Skuodo progimnazijos vedėju. —

Rugsėjis 1918 metų.

Rugsėjo mėnuo yra paskutinis, kurio bėgyje vokiečių viešpatavimas, kad ir paviršiais išveizdėjo dar tvirtas, bet uždangą kilstelėjus, gana lengvai buvo galima pastebėti, jog „Dievo baimės karalybėj"*) nebevisiškai gerai, o kame prasideda nepasisekimai tenai ir sutikimo nebrasi. Taip, Rugsėjo pradžioje susivaidijo abu Skuodo galiūnu, būtent: viršaitis Rückwarth ir slaptosios policijos vadas Aleksis Mahlkė, buvusisis žemiečių viršininko raštininkas, kurs labai gerai žinodamas visą apylinkę savo kratomis ir smarkumu taip įbaugino žmones, jog jie kaip pelės slapstėsi į užkampius, pamatę jį raitą perkūnais lekiant su šunų gauja. Vieną dieną sužinojome, jog Mahlkė esąs suimtas, nustebę Skuodo piliečiai klausinėjo, už ką, už ką? Netrūko įvairių gandų. Vieni kalbėjo, buk Mahlkė skundęs Rückwarth'ą, kad šis savo tėvynėj

*) Vokiečiai jau nuo seno didžiavosi; jų valstybė esant Dievo baimės ir gerų papročių karalija.

nusipirkęs namus už penkis šimtus tūkstančių markių; kit šnekėjo, kad už tai, jog Rückwarth'as žmones labai plėšęs ir tt. Tikrybės vistiek niekas nesužinojo.

Gauseno (latvio) vargai.

Vokiečių paskirtasai Skuodo viršaitis Rückwarth pradėjo nei kuomi nebsivaržyti; jam nebebuvo jokių įstatų. Štai, karo pradžioje kuršininkas Gausens buvo paėmęs nuomon dvarelį Luisenhof nuo rusų pulkininko Kopelovo draug su inventoriumi, kurs tapo apkainotas. Tarp kitko devynetas arklių buvo apkainota tukstantis trys šimtai rublių. Dabar persimainius laikams, vienas arklys kainavo daugiau negu prieš karą devyni.

Kopelovas ką tik sugrįžęs iš Rusijos ir pasivadinęs „ein Balte" t. y. vokietys iš Baltijos, įsisvajojo, jog jis gali būti Gauseno nuskriaustas, kurs, suėmęs visą derlių, gali prasišalinti. Tuo tikslu jis kreipėsi į Skuodo viršaitį (bürgermeisterį), prašydamas pagalbos; jos ilgai laukti neprisiėjo, nes viršaitis savo tautietį palaikyti laikė šventa pareiga, (Kopelovo motina buvo baronaitė Nolde iš Kaletų dvaro) ir vieną gražią dieną nuvykęs į Luisenhofą, išvarė Gauseną iš dvaro beveik pliką ir visą turtą įteikė Kopelovui. Visi aplinkiniai žmonės su pasibiaurėjimu kalbėjo apie tokį Rückwarth'o pasielgimą, ypač kad Kopelovas, bemeilydamas nuo vokiečių kokios vyresnybės, be pasigailėjimo skundė aplinkinius žmones vokiečiams. Buvo plačiai kalbama, jog jis netrukus užimsiąs Skuodo viršaičio vietą. Tačiau, Gauseno skriauda susilaukė greito keršto. Žlugus vokiečiams, lapkričio mėnesyj Gausenas vėl sugrįžo į Luisenhofą, taip pataikęs, kuomet Kopelovo nebuvo namie.

Kopelovas sugrįžęs iš Rygos, jau Skuode sužinojo, jog jo dvare sėdi Gausens ir galanda kirvį jo kaktai perskelti, jei drįstų savo dvare pasirodyti. Ir Kopelovas matydamas visur besikeliant revoliuciją, nebdrįso begrįžti į Luisenhofą, bet išsinešino Rygon, bet vėl tik kol atėjo bermontininkai. Tuomet prisiėjo susitaikinti.

Ūkininko Vaitkaus apiplėšimas.

Naktį iš 19 į 20 Rugsėjo gauja plėšikų apie penkioliką žmonių apipuolė Budvietės sodžiuje vieną iš žymesniųjų ūki-

ninkų Valerijoną Vaitkų. Plėšikai mušdami langus ir laužydami duris taip pergandino visus namiškius, jog visi subėgo į vieną galinį kambarį. Piktadariai išlaužė ir čia duris, liepė pakelti rankas ir visus surišo. Senutė Vaitkienė apie 70 metų pirmoji liko sumušta; reikalauta pinigų ir tai auksu. Išplėšta apie septynetą tūkstančių rublių, daug rūbų, skalbinių, batų ir tt. Plėšikai daugiausiai kalbėjosi rusiškai, bet girdėjosi ir lietuviškai ir vokiškai juos kalbant. Vokiečių žandarai, kuriems liko apie tai pranešta, visai nieko nedarė, net nemėgino apsilankyti Budvietėj. Teisingai žmonės kalbėjo, jog esą galimas daiktas, kad vokiečiai patys dalyvavo plėšime.

Tasai atsitikimas pergandino visus aplinkinius ūkininkus, ypač tuos, kurie gyveno vienasėdžiuose. Jie pamatė, jog iš vokiečių nebėra ko belaukti pagalbos, todel patys saugojo savo buveines, jausdami daržinėse ir gurbuose, nedrįsdami nakvoti trioboje.

Tai buvo pirmieji pranašai baisios betvarkės ir revoliucijos, kuri netrukus turėjo apsupti Lietuvą. Reikia stebėtis, kad žmonės taip greit užmiršo vokiečių visus žiaurumus, bet tai įvyko delei to, kad po vokiečių užėjo kur kas žiauresni laikai.

Spalio mėnuo 1918.

Kelionė į vaišes.

Ištikrųjų prisiėjo važiuoti į vaišes ir tai dar į Plinkšės dvarą už keturias dešimts keturių kilometrų! Dalykas tame, kad begriunant vokiečių galybei, jie nebžinojo ko stvertis; nežinia kuo vadovaudamiesi, jie, matomai, buvo sumanę, sukviesti inteligentus ir juos pavaišinti, nes tokias vaišes pakelti buvo mėginta ir kitose apskrityse, tarp kitų ir Kretingoje.

Patsai pakvietimas buvo padarytas kaž kaip paslaptingai, kad patsai apskrities viršininkas kaip ir savo asmeniniu reikalu kviečiąs mane šeštoje vakare trečią Spalio dieną apsilankyti Plinkšės dvare. Skuodiškiai gi vokiečiai primetė man, kad pasiimčiau važiuodamas ir vaistininką Katterfeldą.

Iš viso ko reikėjo spėti, jog Plinkšėje bus svarbūs pasitarimai. Ilgai laužiau sau galvą, kad sugalvoti šiek tiek medžiagos visai nežinomiems debatams. Buvo aišku, jog vo-

kiečiai galutinai jau prakišo karą, tai liudijo Bulgarijos nuo Vokietijos atsisakymas.

Už Sedos mus jau kelionėje sutemo; pro mūsų vežimą pravažiavo Sedos dekanas kun. Genys, matomai ir jis traukė tenai tuo pačiu tikslu.

Pirmą sykį būdamas Plinkšėj' stebėjaus iš taip erdvių ir puikių rumų. Ponas v. Mossner'is, svečių belaukdamas, šiltai iškurenęs visus kambarius. Malonu ir jauku buvo juose švaistytis po taip ilgos kelionės rudens laiku. Čia atradome ir daugiau svečių, būtent visus aukštesniuosius apskrities valdininkus, toliau, keletą pasaulinių ponų, k. a. Svirtuną, Gadoną, dr. Kaunackį. Iš dvasiškių mačiau kun. Rimavičių, kun. Jagminą, kitų nebatsimenu. Tarp svečių maišėsi vietinio grapo Plater'o įgaliotinis Derseville, lenkas-ne-lenkas; prancūzas-ne-prancūzas, matomai esąs geruose santikiuose su vokiečiais, bet jo sąžinė išveizdėjo kaip ir negryna, negaliu pasakyti kodel, gal klystu, bet pamatęs tą žmogų, noromsnenoroms tai pamislijau.

Susėdome visi svečiai svetainėj. Maniau, kad tuojau pradėsime debatuoti, bet ponas Mossner'is, galant, pakvietė mus prie pietų. Pietūs buvo gana brangūs ir puikiai patiekti. Maniau, kad laike pietų pradėsime tartis, bet nieko panašaus! Šeimininkui, išgėrus svečių sveikatą, ponas Derseville stipriu balsu pakėlė taurę už vokiečių karininkų sveikatą. (Auf's Wohl der deutschen Offiziere!). Mano spėliojimai link jo sąžinės dar labiau sustiprėjo!

Po pietų gėrėme juodą kavą ir rūkštų vokiečių vyną. Kaž kas man pranešė, jog jokių pasitarimų nebūsią. Pasidarė ir pikta ir juokinga; važiuok, tu žmogus 44 kilometrus rudens laiku delei vienų pietų. Suprantama, kad tikslas koks nors turėjo būti, bet koksai? Spėjau, kad vokiečių naiviškumas. Kadangi taip besivaišinant atėjo vidurnaktis, grįžti namon nebebuvo galimybės, reikėjo nakvoti. Ant ryto prie kavos p. v. Mossner'is pradėjo mums aiškinti, kokius plačius sumanymas turį vokiečiai link naujų geležinkelių: esą sumanyta pravesti gelžkelys nuo Naumiesčio (Tauragės apskr.) lig Ventos per Telšius. Antras gelžkelys būsiąs pravestas iš Kretingos vėl per Telšius lig Šiaulių.

Taip bešnekant, kaž kas priminė Vakarų frontą. Teko pastebėti, kaip ponas v. Mossner'is visas sudrebėjo. Man

tai buvo aiškesnė žinia už visus laikraščius; supratau, jog stovime naujų įvykių prieangyje. Bet baigdamas savo paaiškinimus p. Mossner'is pasidrąsino, sakydamas, jog vis gi karo galutinai nepralošime! (Immerhin, wir werden den Krieg doch nicht gänzlich verlieren!)

Įvairių, daugiausia juodų minčių lydimas grįžau namon. Su p. Katterfeld'u šnekučiavova daugiausia apie Lietuvos ir Kuršo istoriją, kurią ir jis bežinąs tik, žinoma, savotiškai, t. y. vokiškai. Aš iš savo pusės nesigailėjau piešti kryžuočius kuojuodžiausiomis spalvomis. Link Kuršo išsitariau, ar begali būti didesnė neteisybė latvių tautai, kad visa jų žemė yra vokiečių rankose, juk tas ar vėliau ar paskiau turės trukti. Kalbėdamas apie Lietuvą, apsakiau jam apie Girgždutės pilies paėmimą kryžuočiais apie 1361 metus. Įsilaužus vokiečiams į pilį ir suėmus visus gyventojus nelaisvėn, kryžuočių Didisai Magistras norėjo juos apkrikštyti ir tuojau pakarti, tik čekų karaliui užtariant, tie vargšai liko išvaryti į prusus skynimų valyti ir kelmų rauti. Po poros dienų vėl man prisiėjo pasimatyti su p. p. Mossner'iu ir Katterfeld'u; čia p. Katterfeld'as išsitarė, kad tik toj kelionėj' jis patyręs mane esant dideliu vokiečių priešu.

Žmogaus nušovimas.

5. X. Jau nuo keletos dienų vokiečių žandarai gaudo jaunus vaikinus ir priverstinai juos siunčia į Vokietiją prie darbo. Tulas vaikinas, žandarų pagautas, mėgino nuo Skuodo stoties pabėgti, bet žandaras šovė į jį ir peršovė jam ranką, kuri labai sudraskyta liko, ir tasai vaikinas 7 X pasimirė. Paaiškėjo, jog tai buvęs Antanas Ernestas iš Panotėnio, Salantų parapijos. Vargšė motina išsivežė jo lavoną namon. Mūsų lietuvių pažeminimams ir pašėpimams nėra galo. Esame bejėgiai.

Suirutės pradžia.

Spalio mėnesio viduryje vokiečiai pradėjo skelbti, jog greit įvyksianti taika, bet nebebuvo nei vieno žmogaus, kurs toms paskaloms būtų tikėjęs; aiškiai matėsi vokiečių žlugimas ir susmukimas; jie užsyk sutraukė su mūsų visuomene visus ryšius, t. y. jie mumis nebsirūpino, sakyte pasakė: žinokitės.

Vienintelis jų veikimas bebuvo galimai daug išvilioti arba užgrobti maisto. Žmonės, pripratę sąžiningai duoti jiems rekvizicijas, ir dabar davė, nors gudresnieji jau matė, jog jokio reikalo nebėra jiems duoti. Kad tuometu mes būtumėme turėję bent menkutę kokią organizaciją, pavyzdžiui: šaulių arba partizanų, tai mes būtumėme išsigelbėję nuo daug nelaimių, būtumėme galėję daug turto sulaikyti, kurį vokiečiai, besinešindami iš Lietuvos, ėmė su savimi. Deja, viso to mes neturėjome, anaip tol, sodžius tebebuvo paskendęs nesusipratimo tamsybėse, tarp šviesuomenės gi kaip kokia gangrena naikino paskutines jėgas partijų kova.

Tuo metu jau ir į Skuodą buvo parsibaldę iš Rusijos keletas labai tamsių ir pavojingų asmenų, jų tarpe Damulis, arba kaip jis save vadino, Damulevič, Leonas Barkauskis, Simutis ir kiti. Ypač keistas asmuo buvo Damulis, tarnavęs prie rusų valdžios uriadninku Sedoje. Žmonės spėliojo, būk jis esąs priėmęs pravoslaviją, nes už tai gavęs žemės, regis, kad Posvaigių dvare, kurį valdžia buvo išdalinusi rusams. Beto, tas patsai Damulis pildė uriadninko pareigas Kurše prie Priekulio antstotio 1905 ir 1906 metais, ir atsižymėjęs neregėtu uolumu, per jį likę sušaudyta daugybė latvių sukilėlių.

Taigi, tokie tat arba į tokius panašūs asmenys darbavosi dabar Skuode, kad sutvėrus čia bolševikų narvelę (jačeiku). Medžiagos gi tam darbui buvo daugiau neg reikėjo. Į jų pusę krypo vokiečių badu išalkinta bėdnuomenė, kuri vokiečiams išėjus visą savo tulžę giežė ant žemdirbių, kad jie tokias dideles kainas lupą už valgomus daiktus. Be bolševikų, čia veikė dar įvairios spalvos socialistai, iš kurių vieni pavadino save socialistais-liaudininkais, kiti socialistais-liaudininkais-revoliucionėriais ir t. t. Žydai taipgi rikiavosi. Jų tarpe buvo stipri sijonistų partija, bet buvo ir bundistų (socialistų) ir rusų revoliucionėrių skyrius. Prasidėjus suirutei, visos tos organizacijos patraukė savo pusėn žymią daugumą nesusipratėlių, opoziciją sudarė tik viena dvasiškija, prieš kurią ir nusistatė begalo smarkiai visi socialistai. Su dvasiškija ėjo tik vienas kitas ūkininkas ar šiaip koksai šviesesnis pilietis, sodiečiai, nors nekentė socialistų, bet būdami nesusipratę, sudarė tik medžiagą agitacijai. Stoti į kovą prieš tokią jėgą buvo sunkus dalykas, ypač kad priešams kiekvienas ginklas

buvo geras, jų akyplėšiškumui nebuvo jokių ribų. Bet eiti į kovą reikia...

Susirinkimai.

Pradėjau nuo susirinkimų, nes matant vokiečių žutį, reikėjo pasitarti kas daryti ir kaip darbo imtis. Taigi 25 Spalio dieną sukviečiau pas save visą Skuodo gana neskaitlingą šviesuomenę ir šiaip sau piliečius, kuriems išveizdėjo, jog mūsų krašto ateitis rūpi. Dalivavo tat susirinkime be dvasiškijos: 1. A. Šilgalis, laikraščių korespondentas, pasirašąs slapyvarde Damazas Treigys, 2. Kazimieras Andrėkus, provizorius, 3. Kąz. Jazbutis, vartotojų B-vės vedėjas, 4. Venslauskis, krautuvės savininkas, 5. Bertašius, liaudies mokytojas, 6. Kaz. Karkauskas, antras liaudies mokytojas, 7. Bol. Jonynas, Skuodo gimnazijos mokytojas, 8. Vinc. Žemelis, darbininkas ir 9. Damulis, be užsiėmimo. Kaipo šeimininkas atidariau susirinkimą ir pakalbėjau ragindamas susirinkusiuosius rikiuotis, nes aiškiai matome, jog vokiečius netrukus giltinė raus. Nei vienas prieš mano kalbą nieko negalėjo pasakyti, bet prasidėjo tušti ginčiai, ypač daug kalbėta apie ūkininkų nuožmumą, kurie lupą baisias kainas už valgomuosius daiktus. Visi susirinkusieji gerai žinojo, jog brangumo priežastis buvo vokiečių rekvizicijos ir žydų šmugelis, bet kaž kodel reikėjo ūkininkus smerkti. Tai buvo kairiųjų taktika; į tą pusę krypo Damulis, Jonynas ir Bertašius. Suprantama, jog nieko nutarti negalėjome, bet visgi pamatėme tokio pasitarimo reikalą ir ir nutarėme rytą vėl susirinkti. Matant, mūsų šviesuomenės tokį nuomonių skirtumą, ypač nerangumą ir nenorą imtis visuomeniško darbo taip svarbioj valandoj tiesiog ėmė nusiminimas, vadinasi leiskis žmogus į dugną ir gana. Politiškasai gyvenimas virte virė, kiekviena diena buvo istoriška, o čia mūsų tautiečiai, persisunkę šiaurės raugu, to nesupranta, jiems rūpi pragaras tarp žmonių tverti. Įmanytumei žmogus dangų ir žemę pajudinti, sieki į visus savo širdies ir proto užkampius, kad surasti tenai tiems žmonėms prirodymų, kad jie suprastų, kas mūsų kraštui, mūsų tautai brangu ir naudinga! Atėjo laikai daug blogesni negu vokiečių vergija; dabartiniai rūpesčiai ir neramybė buvo kur kas skaudesni negu vokiečiams ateinant. Lig šiol mes savo vargus įrašinėdavome į svetimų mūsų krašto užgrobikų atskaitą, nun jau mūsų pačių votis

nuodijo mus karčiausia tulžimi. Tokios mintys buvo dabar mūsų kasdieninė duona; nebimdavo nei miegas nei poilsis. Vienintelė viltis — tai Dievas. Sunkiausiose valandose tardavau: „Domine, in manu tua sunt omnia jura regnorum!"*) Dabartis buvo kieta kaip plienas, ateitis gi už naktį tamsesnė.

26 Spalių – vėl susirinkimas. Renkasi tie patys. Šiandien kalbama apie ginkluotos jėgos reikalingumą, ypač milicijos. Ginkluotoji jėga žavėte žavėja kairiuosius, jie nori ją savotiškai surikiuoti, kad pavergus visus kitus luomus. Eina smarkiausi ginčai. Dauguma stovi už tai, kad milicija privalo būti bepartyvė, vienas tik Damulis pasilieka prie savo kažin kokios nuomonės. Bet kaip tokią milicija sutverti? Gavęs balsą tariau: „Štai, brangūs tautiečiai, paduokime sau rankas ir tarkime: štai mes visi čia susirinkusieji, tai pirmieje Skuodo piliečių gyvasties ir turto gynėjai; vienas už visus, visi už vieną!". Bet deja, taip buvome vieni kitiems svetimi, jog tie mano žodžiai išveizdėjo kai kokia pašaipa.

Liūdnai baigėsi mūsų antrasai susirinkimas; sunkios mintys gule gultė ant širdies.

Nelaukiami svečiai Skuode.

Karo pradžioje susitvėrė Vilniuje „Lietuvių nuo karo nukentėjusiems šelpti Komitetas", kurs gausiai buvo šelpiamas rūsų valdžios ir ilgai tenai veikė. Bet besiartinant vokiečiams prie Vilniaus, tasai Komitetas išsidangino į Rusiją ir apsigyveno Voronieže. Paėmus bolševikams valdžią į savo rankas, nutruko visos pašalpos, todel Komitetas, iš pradžių dalinai sugrįžo atgal į Vilnių. Į jo globą pradėjo plaukti iš Rusijos tarp kitokių suvargusių, daugybė vaikų, kuriuos Vilniuje sunku buvo išmaitinti. Komitetas, matomai, nutarė tuos vaikus gabenti į Lietuvos miestelius. Del to tad Spalio pabaigoje vieną dieną atvežė į Skuodą bent dvidešimtį vaikiukų ir mergaičių po priežiūra jų globėjos Noreikaitės. Visas burys apsigyveno Vaitkienės arbatinėj. Skuodo piliečiai labai nustebo tokių svečių susilaukę ir įdomaudami ėjo jų žiūrėti. Bet vaikai buvo išalkę ir reikėjo pasirūpinti kaip juos maitinti. Iš pradžių paėmiau aš juos savo globon, nes Komitetas ir siuntinėjo tuos vaikus tiesiog klebonų globai. Aš pats ir daugel kas iš

---

*) Dieve, Tavo rankoje yra visų valstybių teisės.

Skuodiškių manė tuos vaikus išdalinti ūkininkams į sodžius, bet kairieji*) pradėjo triukšmą kelti ir šaukti, jog tai esą negalima, reikią steigti tiems vaikams bendrabutį. Jie darė tai tuo tikslu, kad tų vaikų maitinimą paimti į savo rankas ir priverstinai nuo ūkininkų reikalauti jiems maisto. Buvo gi Skuode bažnytinis Komitetas beturčiams šelpti, neblogai surikiuotas ir neblogai veikęs. Aiškumo delei paduodu žemiau to Komiteto devintąjį protokolą, iš kurio aiškiai matosi jo veikimas ir rikiuotė. Vaikai gi liko padalinti ūkininkams.

Protokolas IX.

1918 metais, Gegužės ir Birželio mėnesių laikotarpyj badas tarp Skuodo beturčių apsireiškė ypač aštrioje išvaizdoje. Reikalaujančių buvo daug, duodančiųjų gi — visai mažai. Nei už kaž kokius pinigus nebuvo galima gauti ką valgoma pirkti. Už rugių purą mokama 80—100 rub., už bulbių purą — 20 rub. Kilo didelė neapykanta tarp miesto ir sodžių gyventojų. Esant tokioms sąlygoms, Skuodo šelpiamasis komitetas pamatė reikalą praplatinti savo veikimą, pritraukiant daugiau asmenų prie darbo. 1918 metais, Birželio mėnesio 30 dieną liko sušauktas Ugnagesių bute susirinkimas. Čia dekanas Žadeikis paaiškėjo susirinkusiems, ką komitetas lig šiol nuveikė ir koksai didelis yra reikalas toliau veikti. Susirinkimas vienbalsiai nutarė: tuojau rinkti aukas, ypač valgomaisiais daiktais, arba kad ir pinigais. Liko paskirti tam tikri aukų rinkikai po du iš kiekvieno sodžiaus ir iš Skuodo po kelis iš kiekvienos gatvės. Visas šelpiamasis komitetas dabar šitaip susitvarkė: Pirmininkas dek. Pr. Žadeikis. Nariai: 1. Sparnauskis Vinc., 2. Bagdonas Bened., 3. Sparnauskis Apolinaras, 4. Simutis Kaz., 5. Arlauskis Povilas. Liko priimti nauji nariai iš Skuodo. 1. Senasis miestas: Jablonskis Kazimieras, Dobrovolskis Leonas, Gudauskis Antanas, Ignotas Povilas. 2. Ilgoji gatvė: Arlauskis Povilas, Liktorius Boleslovas. 3. Ylakių-Puotkalių gatvės: Montikis Juozapas, Žadauskis Juozapas, Klevinskis Kaz., Bagdonas Benediktas. 4. Kunigiškių gatvė: Sparnauskis Apolinaras, Tautvidas Klemensas.

---

*) Vadinu juos delei švelnumo kaireisiais, jie patys vadino save tiesiai bolševikais; ir socialistais jie nenorėjo vadintis, nes anot jų tai esą tik šunsocialistai.

5. Iš Puotkalių sodžiaus: Gikaras, Jazbutis Leonas. 6. Iš Budvietės: Vaitkus Valerijonas, Gurauskis Jonas. 7. Iš Šarkės: Nikartas Kaz., Žemelis Jonas. 8. Iš Mažųjų Ružupių: Gadeikis, Klova. 9. Iš Didžiųjų Ružupių: Vaškys, Viršilas. 10. Iš Norvydžių: Milašius Leopoldas, Kubilius Aleksandras. 11. Iš Kulų I: Kniuipys, Gedrimas. 12. Iš Kulų II: Šilgalis Antanas, Jablonskis. 13. Iš Luknių: Kaunackis Kaz., Paulauskis Aleks. 14. Iš Paluknės: Puškorius. 15. Iš Mažosios Paluknės: Jonkus, Rupšus.

Komiteto pirm. dek. Pr. Žadeikis.
Raštininkas . . . . . .

Tokioje išvaizdoje komitetas susirikiavęs, turėjo tikslą netik rinkti aukas, bet ir sužinoti kas reikalinga šelpti, nes ir mieste ir sodžiuose buvo daug bakužių, kurių įnamiai, tankiausiai seniai, badu mirte mirė.

Bolševikai tat pradėjo daryti prieš tą komitetą kurstymus, kad jisai mažai teveikiąs ir esąs susidaręs nedemokratiškai ir susidedąs iš neatsakančių (suprask, ūkininkų), kad reikią jį perrinkti, ypač dabar, kuomet toksai burys pabėgėlių — našlaičių esąs užpludęs, kuriuos reikėjo maitinti. Vis tai buvo daroma, kad jiems patiems komitetą į savo rankas paėmus.

Nei vieno žmogaus nepalaikomas, aš turėjau sutikti, nors tai buvo didelė klaida, duoti griauti bažnytinį komitetą, ir dar taip gerai surikiuotą. Reikėjo suprasti, jog su jais joksai veikimas nėra galimas.

Tačiau tuo metu toksai buvo ūpas ir, kitoms piliečių grupėms visai neveikiant, susidarė tokia padėtis, jog su bolševikų reikalavimais reikėjo sutikti. 27 Spalio dieną iš sakyklos liko paskelbtas susirinkimas, lietuvių mokyklos bute tikslu geriau susirikiuoti Skuodo bažnytinį komitetą badaujantiems šelpti. Įdomus buvo tasai susirinkimas. Kuomet aš nuėjau tenai, tai nebatsimenu ar aš mačiau kitus asmenis ar ne, tik pastebėjau mušyn susirinkusią socialistų rindą. Kaip pirmininkas turėjau duoti atskaitą ir paaiškinti Skuodo bažnytinio komiteto badaujantiems šelpti veikimą; čia tat ir prisiėjo išgirsti įvairių priekaištų, šmeižtų visubiauriausioj išvaizdoj, bet visą tai išlaikiau šaltu krauju. Po to prasidėjo užsipuolimai ant ūkininkų už labai aukštas kainas valgomiesiems daiktams. Skuodiškiams piliečiams ir ūkininkams tasai susi-

rinkimas atkrapštė akis; jie pirmą sykį pamatė socialistus akis į akį ir tuo žvilgsniu tasai susirinkimas buvo dideliai naudingas, ypač kad iš socialistų lūpų girdėjosi begalo biaurių žodžių, kurių spaudoje jokių būdu atkartoti negalima. Susirinkimo vaisius buvo tasai, jog iš senojo komiteto pateko į naująjį tik šitie asmenys: Dekanas Pr. Žadeikis, Povilas Arlauskis, Liktorius, Klem. Tautvidas, Gudauskis ir Dobrovolskis. Sodžių atstovai palikta tie patys. Priimti nauji nariai: Mokytojas Barkauskis, Bertašius, Jonynas, Žemelis (kirpėjas), Damulis, Andrekus (provizorius), Kuprys, Bukontas, Leonas Barkauskis, Eduardas Mineikis ir Valiuška. — Pačiais kairiaisiais buvo laikomi: Damulis, Leonas Barkauskis, Bukontas, Boles. Jonynas ir Kuprys; jie visi ką tik buvo grįžę iš Rusijos, išskyrus vieną tik Kuprį.

Spalio 28 dieną visas naujai išrinktasai komitetas susirinko klebonijoj, kad pasiskirsčius pareigomis. Rinkimai atlikta slaptu balsavimu: Pirmininkas — dek. Pr. Žadeikis, raštininku — mokytojas Kaz. Barkauskis, jo pagelbininku — mokytojas Jonas Bertašius. Po to nustatyta šitokia susirinkimo dienotvarkė:

1. Prieglaudos įsteigimas
2. Bendras komiteto veikimas pašalpos darbe.

Besvarstant pirmąjį klausimą visgi liko nutarta kol kas vaikų nuo ūkininkų neimti, bet prieglaudą steigti. Tos būsimosios prieglaudos šeimininku išrinkta Damulis, jo pagelbininku Povilas Arlauskis. Tolimesniais pagelbininkais išrinkta: Bukontas, Ed. Mineikis, Leonas Barkauskis, Aleks. Kubilius ir Antanas Šilgalis.

Šeimininkavimo kontrolėn pateko: Leonas Barkauskis, Pr. Žemelis, mokytojas Bolesl. Jonynas, Valer. Vaitkus ir Valiuška.

Besvarstant aukų klausimą, atsirado reikalas išrinkti iždininką piniginėms aukoms; išrinkta provizorius Andrėkus. Prieglaudą nutarta patalpinti buvusiame kunigaikščio Sapiegos name priešais rusų cerkvės.

Delei begalo ilgų ginčių visa dienotvarkė liko neapsvarstyta, sekąs susirinkimas nutarta padaryti 4 Lapkričio dieną.

Kaip ir paskutinis su vokiečiais pasimatymas.

Taip besivaidydami tarp savęs, apie vokiečius ir miršti užmiršome, bet jie dar tebebuvo, tik niekas jau jų nebeklausė. Štai 30 Spalio dieną Skuodo viršaitis pakvietė mane pas save. Einu, manydamas, kad ką svarbu išgirsiu. Bet štai pasirodė, jog patsai apskrities viršininkas Mossner'is kvietęs mane, kad pranešti, jog leidimas atidaryti Skuode gimnaziją, jam, Mossner'iui, pritariant, esąs jau gautas. Kuomet aš jam už tai pasakiau: „Danke", jis pridurė, jog jam to nereikią, „tik esą liudna, jog mes vokiečiai jums lietuviams padarėme tvarką, pristeigėme mokyklų, leidėme įkurti gimnaziją jūs gi darote mums šitaip" tai pasakęs spyrė su koja į šalį*). Tuomi ir baigėsi visas pašnekesys.

Šiandien ištikrųjų Skuodo gimnazijoj pirmieji kvotimai. Dideliai rūpi, nes daug ko stinga: suolų, kambarių, bet pasirodė, jog kvotimai daromi liaudies mokykloj, tai ir gerai.

Lapkritis 1918 m.

Tai patsai liudniausis laikas, ypač šiemet. Dienos trumputės, naktys tamsios, mūsų padėtis dar tamsesnė, kybome tik ant plauko, kad nepakliuvus į chuliganų rankas. Sutinku „Damasą Treigį"**), jis nusiminęs sako man: „ar skaitei „Lietuvos Aido" 118 Nr., jog socialistai Vilniuje verčia Tarybą šalin; skaityk Noreikos ir Liudo Giros straipsnius, kaip jiedu šaukia ir aimanuoja."

Pasidarė begalo liudna.

2 Lapkričio dieną iš Vilniaus atvežė antrą vaikų transportą, kuriuos vėl reikėjo priimti ir maitinti.

Šelpiamojo Komiteto antrasai posėdis.

Anot nutarimo 28 Spalio dienoj 4 Lapkričio komitetas vėl susirinko ir tarėsi, kaip pradėti veikti. Kairiųjų nusistatymas dabar buvo jau kur kas ryškesnis; jie griežtai reika-

---

*) Wir Deutschen haben euch Litauern Ordnung geschaffen, Schulen eingerichtet, Gymnasien zu eröffnen gestattet und ihr macht uns so . . .

**) Antaną Šilgalį.

lavo prieglaudos, nepaisydami kaip ją ir kuomet surikiuoti. Taip besitariant umai į tą kambarį įeina daug ūkininkių moteriškų, kurios griežtai pareiškė, jog jos vaikus ima pas save ir paimtųjų jos niekuomet nebatiduosiančios, bet prieglaudai jos nieko neaukosiančios, nes joms esą iš kalno žinoma, kad jų aukos būsią apverčiamos ne našlaičių naudai. Toksai moterų pareiškimas man patiko, nes ištikrųjų nereikėjo būti dideliu išminčiu, kad nesuprasti, jog su bolševikais darbas yra negalimas. Susirinkimas vienok nutarė prieglaudą steigti.

Susirinkimui pasibaigus, jau vėlokai vakare apsilankė komiteto narys Boleslovas Jonynas ir pranešė, jog jų esą nutarta vaikų ūkininkams neduoti, bet kreiptis į latvius ir žydus, prašant aukų.

Ištikrųjų ta antroji vaikų kuopa ir liko nugabenta į „prieglaudą", t. y. į šiaudų priskleistą kambarį mūro namuose ties cerkve. Išpradžių kolei buvo pinigų ir maisto vaikams dar nebuvo bado, bet netrukus visa tai pasibaigė, aukos gi plaukė skundamai. Matydamas, kad vaikams gresia badas, aš nelabai atsižvelgdamas į kairiuosius ėmiau ir išveždinau vaikus, vienus į Linkimus, kitus į Mosėdį, prašydamas, kad klebonai patalpintų juos sodžiuose. Kairieji visai nepyko už tai, nes patys matė, jog kito išėjimo nebuvo. Tuomi tarpu revoliucijos šmėkla kybojo ore. Vokiečiai smuko vis žemyn, niekas jų nebeklausė, kilo tikra suirutė. Kai sužinojome, jog ir kaizeris numestas nuo sosto, manėme, jog reiks skęsti betvarkės bangose! . . .

Skuodo Lietuvių Gimnazija.

Kad ir taip nejaukiais laikais, vis gi 7 Lapkričio dieną praspindo Skuode šviesesnis spindulys ir truputį nušvietė tamsias rukanas. Tą dieną atidarėme Skuode Lietuvių gimnaziją; iškilmė prasidėjo pamaldomis. Sunku rasti proga graudingiau melstis prie Visagalio, kai tuomet. Štai ir vokiečių galybė griūna ir virsta žemyn, kai griuvo ir susikulė rusų milžinas. Ar gi ne Dievo čia pirštas! Tiek smugių ir pažeminimų nukentėję lietuviai, steigia savo gimnaziją. Ar gi galima buvo net svajoti apie tai! Pamaldas laikiau aš ir pasakiau karštą prakalbą: Dirbkim, krutėkim!

Mokyklos kambarius pašventė Šatės klebonas Gedimin-Beržanskis ir gi pabrėždamas, jog 1892 metais jis per Skuodą buvęs žandarų vežtas į Kretingos vienuolyną už tai, kad jaunuomenės širdyse žadinęs lietuviškus jausmus, šiandien jam prisieina tame pačiame Skuode pašvęsti net lietuvių gimnaziją. Jis nepajėgiąs tos visos iškilmės išsivaizduoti, jam išrodą tai kaip sapnas o ne kaipo tikrenybė.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tai – kiekvienam tautiečiui garbi šventė, tai – sunkių ir painingų žygių vaisius; jei vokiečiams būtų pasisekę išvengti galutinio karo pralaimėjimo, tai skuodiškiai lietuviai tik sapnuoti tebūtų galėję apie lietuvišką gimnaziją, bet jos niekuomet nebūtų susilaukę. Matant, jog dalykai virstų mūsų naudai ypač pasiskelbus Lietuvai neprigulminga valstybe, reikėjo tą ideją kokiu nors realiu darbu paremti. Skuodiškiai nebišrado nieko kito svarbesnio, kai įkurti Skuode pilną gimnaziją, ypač kad buvo neblogi rumai, dar kunigaikščių Sapiegų pastatyti, kurie nors ir buvo užimti žydų ir lietuvių liaudies mokyklų (penketą kambarių turėjo dar popienė užėmus), bet tikėtasi, jog visa tai pasiseks išgauti gimnazijos naudai.

Pirmasai pasitarimas tikslu įsteigti Skuode gimnaziją įvyko 1918 metais, 25 Gegužio diena, dalyvaujant dekanui Pr. Žadeikiui, Mosėdžio kleb. kun. P. Venckovičiui, Šatės klebonui kun. A. Gedimin-Beržanskiui, kun. K. Jadviršiui ir šešetai ūkininkų: Povilui Arlauskui, Jonui Žemeliui, Jonui Valiuškai, Valerijonui Vaitkui ir Antanui Šilgaliui.

Pranešėju buvau aš ir pastačiau klausimą, ar ištikrųjų yra reikalinga Skuode aukštesnė mokykla? Į tą klausimą visi susirinkusieji vienbalsiai išsitarė, jog Skuode esą reikalinga pilna gimnazija ir jei galima, tai su ūkio skyriu.

Toliau svarstyta, kaip gauti iš vokiečių leidimas. Nutarta kreiptis į „Saulės" draugiją, kuri tuomet kad ir nominaliai tik veikė, vis gi vokiečių akyse buvo laikoma kaipo rimta draugija. Nutarta kreipties į „Saulės" pirmininką Pr. Dovidaitį prašant, kad jis išgautų nuo vokiečių leidimą ir paskirtų mokytojus. Pradėti mokslas manyta jau šį ateinantį rudenį bent pirmoj ir antroj klasėj.

Gimnazijai palaikyti reikalingos lėšos nutarta surasti aukų keliu ir tuo tikslu sutverta komitetas iš tų pačių asmenų, dalyvavusių tame pasitarime.

Štai „Saulės“ pirmininkui laiško lietuviškasai vertimas, nes reikėjo rašyti vokiškai.

Jo Malonybei
Garbingam „Saulės“ Pirmininkui
Pranciškui Dovidaičiui
Kaune.

Pripažindami reikalingumą aukštesnės mokyklos Skuode, mes žemiau pasirašiusieji sudarėme komitetą, kad atgaivinus jau pirm karo čia gyvavusią aukštesnę mokyklą, norėtumėme tik pridėti ūkio skyrių. Tuo tikslu kreipiamėsi į Jūsų Malonybę, kad teiktumėtės išgauti iš vokiečių valdžios tam tikrą leidimą pagal „Saulės“ aukštesnių mokyklų programo ir paskirti mokytojus. Iš pradžių manome atidaryti tik pirmą ir antrą klasę ir tai jau nuo pradžios ateinančio Rugpiūčio mėnesio. „Saulės“ statomąsias sąlygas iš kalno sutinkame priimti.

Parašai.

Skuodas, 25 gegužio 1918 m.

Į tą laišką štai koksai gautas atsakymas:

(Vertimas.)

J. M. Dekanui P. Žadeikiui
Skuode. Sedos apskritis, paštas: Telšiai.

Kaunas, 19./VII. 18.

Gerbiamasis Dekane!

Atsakydamas į Jūsų raštą nuo 25/V, gautą 14/VI, pranešu Jums, jog pirm negu turėti galimybės įteikti pareiškimą delei aukštesnės mokyklos atidarimo Skuode, esmi reikalingas sekančių žinių. 1) Mokytojų vardai ir pavardės, amžius, tikyba, jų mokslo paliudymai, pridedant jų gyvenimo aprašymą vokiečių kalboje ir jų gyvenamoji vieta.

Mokytojus malonėkite patys surasti, nes tuomi tarpu mes jų čia neturime, kad Jums pasiųsti.

2) Mokinių skaitlius kiekvienoje klasėje. 3) Ūkio sąmata, t. y. numatomųjų įplaukų ir išlaidų sąstata.

Kai aš visa tai turėsiu, tuomet įteiksiu pareiškimą del progimnazijos atidarimo, pridėdamas pamokų ir mokomųjų dalykų paskirstymo planą.

Su pagarba
Pranas Dovidaitis.

P. S. Gimnazija arba progimnazija su žemės ūkio skyriumi nėra galima, nebent Jūsų mokykla turėtų būti visai naujo typo. P. D.*)

Nors ir liko įteiktas gerb. „Saulės" pirmininkui prašymas, tačiau iš to daug ko viltis nebuvo galima, ypač kad „Saulė" tuomet vos vos veikė. Vokiečių gi valdininkai ir patsai Skuodo viršininkas patarė kreiptis tiesiai į Vokiečių valdžią, prašant leidimo; jis dar pridurė, kad leidimas ateisiąs daug greičiau, negu „Saulei" tarpininkaujant. Patarimas išveizdėjo sveikas ir aš 20 Birželio dieną įteikiau Sedos apskrities viršininkui prašymą. Kai apturėjome nuo „Saulės" pirmininko tokio turinio atsakymą, tai labai apsidžiaugėme tai padarę, nes tiesą pasakius, „Saulė", statydama tokias sąlygas visai atsisakė mus tame darbe remti, ypač kad patiems reikėjo ir mokytojus sužvejoti, tai buvo sunkiausias darbas.

Štai mano prašymo žodžiai:

(Vertimas).

Skuodo, 20. Birželio 1918.

Sedos apskrities viršininkui, Skuodo dekano prašymas delei atidarymo Skuode vidurinės mokyklos.

Buvusios prieš karą Skuode vidurinės mokyklos atidarymas dabartiniame laike yra dvasiškijos ir aplinkinių gyventojų bendras troškimas. Tam troškimui įkūnyti man ragi-

---

*) Kaunas, den 19/VII. 18.

Sehr geehrter Dekan!

Antwortlich auf Ihr Schreiben von 25/V, das ich am 14/VI erhalten, teile ich Ihnen mit, dass bevor ich die Einrichtung der höheren Schule in Schkudy beantragen kann, ich folgende Nachrichten brauche: 1) Namen und Vornamen der Lehrer, das Alter, Konfession, Zeugnisse ihrer Vorbildung unter Beifügung ihres Lebenslaufes in deutscher Sprache mit Angabe ihres Wohnortes. Die Lehrkräfte wollen Sie nachsuchen, da wir z. Z. keine solchen hier haben um an Sie zu senden. 2) Zahl der Kandidaten für jede Klasse. 3) Haushaltsplan d. h. Übersicht über die voraussichtlichen Einnahmen und Ausgaben. Nachdem ich alles dieses haben werde, werde ich unter Beifügung der Stunden- und Stoffverteilungspläne das Progymnasium beantragen.

Hochachtungsvoll

Franz Dovydaitis.

P. S. Ein Gymnasium oder Progymnasium mit einer Wirtschaftsabteilung ist unmöglich oder Ihre Schule soll ein neuer Typ sein. F. D.

nant, susitvėrė komitetas iš penkių klebonų ir penkių ūkininkų.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tasai komitetas 25 Gegužės dieną šių metų pasiuntė prašymą į Lietuvių švietimo draugiją „Saulė", melsdamas, kad jinai išgautų iš vokiečių valdžios leidimą atidaryti Skuode vidurinę mokyklą, kad patiestų valdžiai jau pirma užtvirtinimą savo programą ir kad paskirtų mokytojus ir mokytojas.

Šiuomi nuolankiai meldžiu ir Sedos apskrities viršininką, kad mūsų prašymą delei vidurinės mokyklos atidarymo Skuode maloniai palaikyti teiktųsi*).

Skuodo dekanas Pr. Žadeikis.

Sedos apskričiui.

Gavus tokį atsakymą nuo „Saulės" pirmininko, nebebuvo kas daugiau bedaryti, kai patiems ieškoti mokytojų. Tasai darbas, kad ir išveizdėjo sunkus, visgi pasisekė. Pirmoji sutiko mokytojauti panelė Stanislava Tallat-Kelpšaitė iš Ylakių; tolesniai iš Anykščių į Žemaitiją atvykusi panelė Bronislava Buivydaitė, „Tyrų duktė". Priimta į mokytoją skaičių ir į raštinės vedėją Kalupėnų liaudies mokytojas Boleslavas Jonynas. Vargas tik buvo su gimnazijos vedėju, kurio ne iš kur nebuvo galima gauti. Kreiptasi į panelę Mariją Pečkauskaitę, „Šatrijos Ragana", bet jinai delei daugybės rašliaviškųjų darbų ir delei sveikatos atsisakė. Liko nutarta važiuoti

---

*) Schkudy, den 20. Juni 1918.

Gesuch des Dekans zu Schkudy, Franz Žadeikis, um die Eröffnung einer mittleren Schule in Schkudy.

Die Wiedereröffnung der vor dem Kriege in Schkudy gewesenen mittleren Lehranstalt war in nächster Zeit ein allgemeiner Wunsch der Geistlichkeit und der Bevölkerung der Umgegend. Um diesem Wunsche entgegenzukommen, hat sich auf mein Anregen ein Ausschuss gebildet, bestehend aus zehn Personen, fünf Pfarrern und fünf Besitzern.

— —

Dieser Ausschuss hat am 25. Mai ds. Js. ein Gesuch an den litauischen Bildungs-Verein „Saulė" gerichtet mit dem Ersuchen, die zur Eröffnung einer mittleren Lehranstalt nötige Genehmigung der Deutschen Verwaltung zu erlangen sein genehmigtes Programm der Verwaltung vorzubreiten und die Lehrer und Lehrerinnen anzustellen.

Hierdurch ersuche ich auch ergebenst das Kreisamt Siady unser Gesuch zwecks Eröffnung einer mittleren Schule in Schkudy gütigst befürworten zu wollen. Dekan Fr. Žadeikis.

An das Kreisamt S i a d y.

Vilniun, nes ėjo gandai, būk tenai esą daug šviesuomenės, grįžusios iš Rusijos. Tokia kelionė iš tikrųjų ir buvo atlikta 27 ir 28 Rugpiūčio, kun. dek. Žadeikio draug su A. Šilgaliu. Gimnazijai vedėjo negauta, bet visas Vilnius sužinojo, jog Skuode yra tokia vieta. Ilgainiui atsirado studentas Juozapas Žukas, su kuriuo pradėta susirašinėti ir jis apsiėmė vesti Skuodo naujai gimstančią gimnaziją.

Bet vokiečiai vis dar nedavė tikrojo leidimo; buvo begalo sunku su mokytojais susirašinėti, nuo jų raštus gauti, surikiuoti mokinius ir tt.

Liepos mėnesyj atėjo, kad ir ne tikrasai leidimas, bet nors viltis, kad jį vokiečių valdžia mums kuomet nors duos. Štai į mano prašymą, atsakė patsai Vokiečių valdžios šefas, kunigaikštis Izenburgas-Birštein, maždaug šiais žodžiais:

„Į vidurinės mokyklos atidengimą Skuode aš žiūriu prielankiai, tik administracijai privalo būti nurodyta: mokytojai draug su užlaikymo planu. Ta mokykla neprivalo tikėtis jokios pašalpos, jinai privalo užsilaikyti savomis lėšomis*).

Parašas.

Paties dokumento man neduota, tik man girdint perskaityta. Tuomi tarpu gimnazijos atidarymo tikslu nuolatos reikėjo kalbinti vietinius, geriau sakant, Sedos apskrities vokiečių valdininkus. Užkalbinti jie visa prižadėdavo padaryti net ir suolus.

Ypač rūpėjo gimnazijai kambariai; kambarių buvo užtektinai, tik jie buvo užimti, žydų ir lietuvių liaudies mokyklų bet p. Mossner'is prašė tuomi nesirūpinti, jis parūpinsiąs gimnazijai kambarius. Štai Liepos mėnesio pabaigoje jis atvyko Skuodan, apsilankė pas mane ir užragino eiti apžiūrėti gimnazijai skiriamus kambarius. Reikia eiti. Ėjo drauge ar trys, ar keturi kiti vokiečiai kariškiai. Nuėjus į buvusiuosius kunigaikščių Sapiegų rūmus, įėjome į liaudies mokyklos butą, bet čia žiūrėjome tik paviršiais; p. Mossner'is su savo palydovais kaip nertė panėrė į popo kambarius. Atbėganti popienė: „Vokiečiai žiūri mano kambarius, taip išveizdi, kad

---

*) Der Eröffnung einer Mittelschule in Schkudy sehe ich wohlwollend entgegen, nur müssen die Lehrer, samt Haushaltungsplan der Verwaltung vorgestellt werden. Diese Schule darf auf keine Unterstützung rechnen; sie muss aus eigenen Mitteln sich unterhalten.

Die Unterschrift.

jie nori juos nuo manęs atimti." „Nežinau," atsakiau, „kam jie žiūri." Grįžtant namon p. Mossner'is pasakė man visą tiesą: „Popo kambariai bus jūsų gimnazijai butas." Aš jam atsakiau, jog mes niekuomet negalime savintis tai, ką kiti žmonės taip kietai laiko savo savastimi (beanspruchen). Jis man atsakė: „Dekane, jei jūs norite saviesiems ką gera padaryti, tai į tokius dalykus ir žvelgti neatsižvelgkite*).

Tokiu tat būdu liko išrištas Skuodo gimnazijos klausimas. Spalio mėnesio pradžioje Skuodo miesto viršininkas per dvyliką valandų liepė popienei išsidanginti į šalip stovinčius medinius namus. Popas tuomet dar tebebuvo Vokiečių nelaisvėje, netrukus sugrįžęs, skaitė mane visų savo nelaimių priešastimi ir prie kiekvienos progos kalbėjo, kad jis atsiskaitysiąs su dekanu (sviedu ščioty); ypač buvo pradžiugęs, kai Lieveno armija išlipo iš jūros Liepojuje.

Tuomi tarpu gimnazijos rikiuotės darbas vis stūmėsi pirmyn; štai 19 Rugpiūčio dieną komitetas dalyvaujant mokytojams svarstė mokytojų algų didumą ir nutarė: Panelėm Tallat-Kelpšaitei ir Buividaitei ir mokytojui Jonynui mokėti po 170 rubl. į mėnesį; p. Jonynui pridėti 10 rubl. už raštinės vedimą. Taipgi pritarta nuo mokinių imti po 100 rubl. į metus ir šiemet dar atidaryti ir trečią klasę.

Prasidėjus mokslui, Skuodo gimnazija buvo, tarsi, kokia sala tarp įtužusių jūrų. Už jos sienų siaubė judėjimai ir suirutė. Viešpatavę Skuode vietiniai bolševikai nuo 13 Lapkričio mėn. 1918 metų ligi 3 Sausio 1919 metų gimnazijos nepalietė. Malonus jaunimo burelis ramiai sau mokinosi ir daug prisidėjo prie pakėlimo tautiškosios dvasios.

Vokiečiai įteikė leidimą, jau prasidėjus mokslui ir kai jie pamatė savo galutiną susmukimą 9 Lapkričio. Paduodu čia to įdomaus dokumento vertimą ir originalą vokiečių kalboje.

Skuodo miesto viršininkas.
Nr. 5735.

Skuodas, 12. XI. 1918.

Dekanui Žadeikiui, Skuode.

Manomoji Skuode atidaryti privatinė mokykla mokinimo plano žvilgsniu nėra pavadintina vidurine mokykla, bet gim-

---

*) Herr Dekan, wenn Sie was für die Ihrigen tun wollen, sollten Sie auf derartige Dinge keine Rücksicht nehmen.

nazijos „Įžengiamosiomis klasėmis“. Dviejų žemiausiųjų klasių atidarymas yra leidžiamas. Meldžiama padaboti, kad 18 lig 20-mečiai jauni žmonės nebūtų į mokinių skaičių priimami, nes tiek senų gaivalų bendras mokinimasi su 8 lig 9-mečiais vaikais yra netinkamas ir turėtų privesti prie nepakenčiamybių.

Mokyklos ūkio sąmata yra pranešama, nes mokyklos vedėjui alga yra nepaskirta. Žukui yra paakinama, kad jisai, leidus užsieniniams santykiams, įteiktų savo išlaikytųjų kvotimų paliudymus, tariamai paliktus Maskvoje.

Pamokų paskirstymo planas yra pakeistinas taip, kad vokiečių kalbos ir II klasėj būtų penketas pamokų, rusų gi kalba būtų kaipo liuosas dalykas.

Tėvynžinyba II klasėj kaipo atskiras dalykas galėtų būti apleistas, jos gi vieton įdėta geografijos trejetas pamokų, vietoje dviejų.

Turi būti įteikta: pamokų sąstata, išdirbtasai mokinimo planas ir mokomųjų dalykų paskirstymo sumanymas, kuriuos apskrities mokyklų inspektorius jau yra paaiškinęs.

Reikalaujamus dokumentus meldžiu man įteikti lig 14. d. šio mėnesio.*)

Vokiečių Skuodo miesto viršininkas
Rückwarth, Feldw.-Leutnant.

---

*) Bürgermeisteramt Schkudy. Schkudy, den 12. XI. 1918.
Nr. 5735.

Herrn Dekan Žadeikis, Schkudy.

Die in Schkudy geplante Privatschule ist nach dem Lehrplan nicht als Mittelschule, sondern als „Vorbereitungsklassen“ eines Gymnasiums zu bezeichnen.

Die Einrichtung der beiden untersten Klassen wird genehmigt. Es wird ersucht darauf hinzuwirken, dass 18—20 jährige junge Leute nicht als Schüler aufgenommen werden, da ein gemeinsamer Unterricht so alter Elemente mit Kindern von 8—9 Jahren untunlich ist und zu Unträglichkeiten führen müsste.

Der Schulhaushaltsplan ist zu berichtigen, da ein Gehalt für den Schulleiter nicht vorgesehen ist. Dem Schukas ist zu eröffnen, dass er seine angeblich in Moskau befindlichen Zeugnisse über abgelegte Prüfungen beizubringen hat, sobald die äusseren Verhältnisse es gestatten.

Der Stundenverteilungsplan ist dahin abzuändern, dass Deutsch auch in der II Klasse mit 5 Stunden, Russisch als wahlfreies Fach angesehen wird.

Skuodo gimnazijoje mokslas ėjo gana tvarkingai lig pat Kalėdų atostogų ir po atostogų viskas išveizdėjo gerai. Tik mokytojai pradėjo gana ultimatyviais raštais reikalauti, kad jų algos būtų padidintos.

Komitetas padidino iki 250 rublių į mėnesį. Netrukus vėl pareikalauta, kad algos būtų pakeltos mokytojams iki 300 rubl., vėdėjui gi iki 400 rubl., beto, kad Velykų šventėms komitetas duotų kievienam mokytojui „pyrago" po 100 rubl. Ir čia reikėjo sutikti.

Bet greitu laiku paaiškėjo, jog tų lėšų, kokias turėjo laikomasai komitetas toli gražu neužteks, ypač kad po Kalėdų atidaryta ir ketvirtoji klasė tik su dešimčia mokinių ir gauta dar vienas mokytojas Vladas Kaveckis. Nebebuvo kito išėjimo, kai kreiptis į nesenai susitvėrusią Lietuvos Švietimo Ministeriją, kurios viršininku buvo M. Yčas. Kaunan liko pasiųstas Komiteto narys A. Šilgalis, kurs ir gavo 6000 auksinų tuojau, o antratiek pažadėta išmokėti paskiau. Bet Ministerija pareikalavo smulkaus pranešimo apie Skuodo gimnaziją, kurs ir liko jai įteiktas. Štai jo nuorašas:

(Nuorašas). Apšvietos Ministerijai.
(Pranešimas apie Skuodo Gimnaziją).

Pirm karo gyvavo Skuode rusų keturklasė, oficialiai vadinama: „Aukštesnė pradedamoji mokykla", (Высшее начальное училище), kuri, karui užėjus, žuvo. Pasiskelbus Lietuvai savystove valstybe, tarp Skuodo piliečių tuojau kilo sumanymas steigti Skuode, vietoje rusų aukštesnės mokyklos, lietuvių gimnaziją. Tuo tikslu susitvėrė komitetas iš šešių asmenų, būtent: Skuodo dekano Pranciško Žaideikio ir penkių ūkininkų: Antano Šilgalio iš Kulalių sodos, Povilo Arlausko iš Skuodo, Valerijono Vaitkaus iš Būdvietės, Jono Žemelio ir Juozapo Valiuškos iš Užluobės. Tasai komitetas iš pradžių kreipėsi į „Saulės" Vicepirmininką p. Pr. Dovydaitį, pra-

---

Heimatkunde könnte in der II. Klasse als besonderes Fach fortfallen, dafür könnten 3 Stunden Erdkunde statt 2 eingesetzt werden.

Der Stundenplan, ein ausgeführter Lehrplan und ein Stoffverteilungsplan, worüber der Bezirksschulinspektor bereits Aufklärung gegeben hat, sind einzureichen.

Die geforderten Unterlagen bitte ich mir bis zum 14. d. Monats einzureichen. Der Deutsche Bürgermeister
Rückwarth, Feldw.-Leutnant.

šydamas, kad jisai „Saulės“ vardu išgautų iš vokiečių okupacinės valdžios leidimą ir parūpintų mokytojus. P. Dovydaitis griežtai atsisakė parūpinti mokytojus ir pareiškė, jog patsai komitetas turįs mokytojus surasti ir, jog be nurodymo mokytojų jisai jokių žingsnių nedarysiąs leidimo išgavimui. Tai buvo birželio mėn. 1918 metais. Tuomet komitetas jau savo vardu kreipėsi per Sedos apskričio viršininką į Ober-Ostą, prašydamas leidimo ir nurodydamas bent dvejetą mokytojų. Ober-Osto šefas atsakė: jis prielankiai žiūrįs į Lietuvių gimnazijos įsteigimą Skuode, tik komitetas privaląs pasirūpinti, kad mokytojai pristatytų, apart kitų dokumentų, dar savo ranka parašytą biografiją, kad gimnazijos vedėjas gerai mokėtų vokiškąją kalbą, ir kad būtų pridėta pajamų ir išlaidų sąmata (Haushaltsplan). Visa tai padarius, leidimas liko gautas spalio mėn. pabaigoje. Bet komitetui nebuvo įteiktas joksai dokumentas, tik Sedos apskričio mokytojas (Kreislehrer) žodžiais pranešė komitetui, jog Skuodo gimnazijoje mokslas jau gali prasidėti. Taigi mokslas ir prasidėjo 3 lapkričio mėn. dieną 1918 metais. Skuodo gimnaziją užlaiko viršminėtasai komitetas.

Įeigos ir išlaidos

1918 metais.

Įeigos.		Išlaidos.	
1. Aukos	400,00 rbl.	1. Mokytojams algos .	2600,00 rbl.
2. Mokinių įmokėjimai	3800,00 „	2. Kitos išlaidos: būtent kelionės, suolų padirbimas, raštinė, kūras, šlavėja, žurnalai, apgarsinimai	1396,48 „
3. Saldo	203,52 „	3. Saldo	203,52 „
	4403,52 rbl.		4200,00 rbl.

1919 metais.

Įeigos.		Išlaidos.	
1. Saldo iš 1918 metų .	203,52 rbl.	1. Mokytojams algos už keturis mėnesius . .	6650,00 rbl.
2. Mokinių įmokėjimai	4610,00 „	2. Kūras, malkų suskaldymas, suolai ketvirtai klasei, kambarys ketvirtai klasei, šlavėja, kelionė, gydytojas, spaudiniai ir kitos smulkios išlaidos . .	784,65 „
3. Vakarėlių pelnas .	518,00 „		
4. Aukų	3,50 „		
5. Apšvietos Ministerijos pašalpa . . .	3000,00 „		
6. Saldo	900,37 „	3. Saldo	900,37 „
	8335,02 rbl.		8335,02 rbl.

Kaip tat matoma iš virš nurodytosios apyskaitos, apmokėjus mokytojams už keturius pirmuosius šių metų mėnesius, komiteto kasoje lieka 900 rbl. 37 kap. Kasos knyga yra revizijinės komisijos prižiūrima. Visos išlaidos yra kvitais patvirtintos.

Lig Naujų Metų 1919 buvo tik trys klasės, po Naujų Metų 1919 atidaryta ir ketvirtoji klasė.

Mokinių iš viso yra 103. Atskirose klasėse yra:

I. klasė — 34 mokiniai
II. „ — 46 „
III. „ — 13 „
IV. „ — 10 „

Mokytojai yra penki ir kapelionas.

1. Direktorius: Juozapas Žukas
2. Mokytojas V. Kaveckas
3. „ B. Jonynas
4. Mokytoja Stanislava Tallat-Kelpšaitė
5. „ B. Buivydaitė
6. Kapelionas kun. Juozapas Ruitys-Rudavičius.

Pamokos šitaip esti paskirstytos:

1. Direktorius Juozapas Žukas:
   a) Vokiečių kalba,
   b) Gamtamokslis
   c) Matematika IV kl.
2. Mokytojas V. Kaveckis:
   a) Rusų kalba
   b) Lotynų kalba
   c) Algebra IV. kl.
3. Mokytojas B. Jonynas:
   a) Aritmetika I, II ir III kl.
   b) Geometrija III kl.
   c) Piešimas
   d) Dailiaraštis.
4. Mokytoja St. Tallat-Kelpšaitė:
   a) Istorija
   b) Geometrija
   c) Tėvynžinyba
   d) Fransų kalba.

5. Mokytoja Br. Buivydaitė:

a) Lietuvių kalba visose klasėse.

6. Kapelionas J. Ruibys-Rudavičius:

a) Tikyba.

Apie butą.

Vokiečių okupacinė valdžia prielankiai žiūrėdama į lietuvių gimnazijos steigimą Skuode, žadėjo jai parūpinti ir būtą. Kuomet komitetas išpildė visas vokiečių statomąsias sąlygas, ir leidimas liko gautas, tuomet jie (vokiečiai) priverstinai išvarė rusų popą iš jo buto, ir liepė tenai gimnazijai įsikurti.

Skuodo gimnazijos komitetas sutiko tą butą priimti savo globon, nes ligi 1831 metų buvo tai kunigaikščių Sapiegų savastis. Minėtais 1831 metais rusų valdžia konfiskavo visą dvarą ir dvidešimt metų atgal, butą ir aplinkinius plecius atidavė popui. Čia paminėtina, jog vokiečių valdžia dar 1916 metais tame pačiame bute patalpino lietuvių dviklasę ir vokiškai-žydiškąją mokyklą, susidedančią iš trijų paralelių klasių.

Butas gimnazijai labai atsakąs, kambariai šviesūs ir aukšti. Su laiku perkėlus liaudies mokyklą ir žydiškąją kur kitur čia galės patilpti visos aštuonios klasės.

Be to, nors karo metu daug sugadinta, visgi išsilaikė daug brangių fizikos įrankių, mineralų (gamtos), botanikos pavyzdžių, daugybė žemlapių ir zoologijos paveikslų.

Skuodo gimnazijos komitetas prašo Apšvietos Ministeriją atkreipti savo domę į Skuodą, kaipo į labai atsakančią gimnazijai vietą; Skuodo miestas davė gimnazijai ūkio bandymams daryti tris dešimtines puikiausios žemės.

Komiteto pirmininkas:
Skuodo dekanas (parašas) Pr. Žadeikis
Sekretorius
(parašas) Ant. Šilgalis.

Taip tat gavus taip žymią pašalpą, pasisekė galas su galu sumegzti ir mokslo metus laimingai užbaigti. Visa

tų 1918/19 mokslo metų apyskaita, trumpai paimtą, šitaip išveizdėjo:

Įplaukos.

Aukos	[800 a. 00 sk.
Apšv. Minist. pašalpa	12.000 a. 00 sk.
Mokinių įmokėjimas	20.990 a. 00 sk.
Pelnas nuo vakarų	1.350 a. 00 sk.
	35.140 a. 00 sk.

Išlaidos.

Mokytojų algos	29.586 a. 00 sk.
Gimnazijos užlaikymas, suolai, šlavėja, kuras ir tt.	5.239 a. 66 sk.
Saldo	314 a. 34 sk.
	35.140 a. 00 sk.

1919/20 mokslo metai prasidėjo kaž kaip keistai,. be vikrumo. Atsisakius mokytojauti Vl. Kaveckiui ir Jonynui, pasisekė gauti rimtą mokytoją St. Žukauską ir panelę Mariją Ušerauskaitę iš Brunavos. Be to, prieš Švietimo Ministerijos valią ir be jos pašalpos atidaryta dar ir penktoji klasė. Visa buvo gerai surikiuota, tik J. Žukas pasirodė labai menku mokytoju ir dar menkesniu vedėju. Štai 12 Sausio 1920 metais kilo gimnazijoje judėjimai prieš J. Žuką ir p-lę B. Buividaitę. Judėjimo priežastys: 1. galimai menkiausis mokinimas (mokytojų nesirengimas prie pamokų), 2. J. Žukas nebeturėjo jokio autoriteto; jį prarado bešokdamas; 3. Partyvumai; 4. Kiti netaktingumai, k. a. laipsnius statant.

12 Sausio mokiniai įteikė vedėjui Žukui raštą, statydami savo reikalavimus, ypač reikalaudami savo atstovų paidagogų taryboje. Kad Žukas būtų žmoniškai dalyką paaiškinęs, viskas būtų ramiai pasibaigę, bet jis griežtai pareiškė, neduosiąs į tokius reikalavimus jokio atsakymo. Tuomet beveik visi (išėmus I klasę ir pusę antrosios) mokiniai apleido gimnaziją. Ir Žukas ir judėjimo rengėjai kreipėsi į Šviet. Ministeriją. Atvyko p. Kuodaitis, kurs sušaukęs mokytojus ir burį mokinių darė tyrinėjimą. Čia įvyko labai žiaurių scenų: mokiniai mokytojams girdint, darė nepaprastus priekaištus mokytojams. To tyrinėjimo pasekmė buvo šitoksai raštas iš Švietimo Ministerijos komitetui:

Švietimo Ministerija. Kaunas,
Aukštesniojo Mokslo Departamentas 1920 m. Sausio mėn. 30 d.
Nr. 466

Skuodo Progimnazijos laikomajam komitetui.

Švietimo Ministerija randa reikalinga pakeisti dabartinį Skuodo progimnazijos direktorių Juozą Žuką labiau prityrusiu mokytoju. Komitetas teiksis tuojau išrinkti tinkamą kandidatą ir pristatyti Ministerijai patvirtinti. Iš pačios progimnazijos mokytojų tinkamiausias Ministerijos nuomone būtų Žukauskas.

Už Švietimo Ministerį
Pr. Mašiotas
Departamento Direktorius.

Bet nepigu buvo direktoriauti taip suirusioje gimnazijoje. Mokytojas Žukauskas griežtai atsisakė būti vedėju; ir tik panelė Marija Ušerauskaitė didžiai vargiai pasiėmė būti Skuodo gimnazijos vedėja.

Užbaigus direktoriaus klausimą prasidėjo kivirčiai tarp Laikomojo Komiteto ir mokytojų delei penktosios klasės. Kaip jau minėta, Šviet. Ministerija netik griežtai atsisakė šelpusi penktą klasę, bet dar laikė ją visų suiručių priežastimi. Reikėjo tat tą klasę užlaikyti privatinėmis lėšomis; komitetas buvo atsiklausęs ir mokytojų, kaip su penktąją klase daryti, ar steigti ar ne? Direktorius Žukas išsitarė, kad jis bendrai su komitetu ieškosiąs reikalingų lėšų ir beabejo pasiseksią rasti. Bet dabar jokio bendro veikimo nebebuvo, tik duok pinigų ir gana. 27 Kovo dieną komitetas buvo sušaukęs tėvus, kad pasitarti apie išėjimą iš taip sunkios padėties. Pasitarime dalyvavo tik trejetas tėvų, bet ir tie begalo aštriai buvo nusistatę prieš mokytojus. 14 Balandžio štai koksai gauta raštas:

Nr. 22.

Jo Malonybei
Skuodo Gimnazijos Laikomojo Komiteto Pirmininkui

Pasiremiant mokytojų pareiškimu V klasės atlyginimo klausimu Kovo mėn. 25 d. š. m. kur laikas pailginimo apmokėjimo buvo maksimaliai pratęstas, — turime pareikšti Laikomajam Komitetui, kad sumokėjimas galutinai turės įvykti 20 Balandžio š. m. jei komitetas panorės išvengti negeistinų ramiam darbui pasekmių.

Sumokėti pridera I pusm. — 278 auks.
4 mėnes. II pusm. à 920 — 3680 „

Bendrai 3958 auks.
(Trys tūkstančiai devyni šimtai penkios dešimtys aštuoni auks.)
(Parašai.)
Skuodas, 13 Balandžio 1920.

P. Žukas nuo savęs dar prisiuntė šitokį raštą.

Pareiškimas

Skuodo gimnazijos Komiteto pirmininkui.

Pareiškiu Skuodo Gimnazijos komiteto Pirmininkui, nesumokėjus man algos už V klasę už 5 mėnesius iki 20 Balandžio š. m. aš atsisakysiu toliau gimnaziją lankyti nuo 20 Balandžio š. m. V klasę būtent

J. Žukas, Skuodo gimnazijos mokytojas.
Skuodas, 14 Balandžio 1920.

Nebuvo kito išėjimo, kai užmokėti iš savo kišenės. Skuodo progimnazija vos vos užbaigė tuos mokslo metus, taip silpnas jos bebuvo stovis, ypač kad daug mokinių pasišalino. Geresni laikai užėjo Skuodo progimnazijai sekančiais 1920/21 mokslo metais, kada jos vedėju liko kun. Juozapas Ruibys. Tų mokslo metų bėgyje visai padėtis pagerėjo. Sekančiais 1921/22 mokslo metais vedėju liko Kateiva. Visos keturios klasės buvo kupinos mokinių; esmi įsitikinęs, jog Skuode mokslas aukščiau stovėjo, negu kitose progimnazijose.

13 Lapkričio. Raudonoji vėliava Skuode.

Bepiešdamas Skuode progimnazijos atsiradimą ir jos tolimesnį gyvavimą, gal truputį prasilenkiau su chronologijos eile. Tai pasimatė reikalinga nuoseklumo delei, dabar vėl pradedu rašyti savo „Užrašus" iš eilės. 13 Lapkričio nežinia kieno buvo šaukiamas susirinkimas, tikslu išrinkti komitetas, kurs nuo vokiečių perimtų valdžią, nors vokiečiai dar tebesilaikė, tik matomai, viską likvidavo. Nueinu į liaudies mokyklą, kurioje turėjo susirinkimas įvykti, žiūriu: pilnintėlė salė daugiausiai raudonųjų ir sukvailintos Skuodo biednuomenės.

Į prezidijumą išrinkta provizorius Andrėkus, į raštvedžius mokytojas Bol. Jonynas. Pirmasai prakalbėjo Leonas Barkauskis: „Karalių sostai virsta, karunos krinta nuo jų galvų... valio proletarai!" ...

Tuomi tarpu į susirinkimą įeina vokiečių kareivių tarybos (Soldatenrat) narys kareivis Bach'as, begalo panašus į tariamąjį žemaičių „molio Motiejų". Jis pakeltu balsu prakalbėjo vokiškai, pabrėždamas, kad užėjo nauja gadynė. Raudonieji smarkiai sušuko: ura! ir pribėgę prie Bach'o pradėjo jį linguoti ant rankų.

Keista raudonųjų etika! Vokiečius reikėjo kaip šunis vyti iš Lietuvos: kas plėšė mus par pusketvirtų metų, kas niekino mūsų moteris, jei ne vokiečiai! Štai raudonieji kelia os ant rankų! Liūdna pasidarė.

Išrinkta komitetas iš 24 narių; tasai komitetas iš savo tarpo išrinko Tarybą arba kaip tuomet buvo kalbama: prezidijumą, į kurį įėjo šie asmenys: Damulis, Jonynas, Dek. Pr. Žadeikis, daktaras Kaunackis ir Jonas Mockevičė iš Puotkalių.

Žymiu raudonųjų šulu buvo latvys Kiaurė, puikiausių visame Skuode namų savininkas; jis tame susirinkime su pasididžiavimu pabrėžė, jog „mes bolševikai esame".

Baigiantis susirinkimui Damulis pašokęs iš savo vietos, sušuko: šalyn visi Urachai, visi Alfonsai,*) tegyvuoja proletarijatas!

Tuomi tarpu išėjome visi ant kiemo ir čia pradėta rikiuotis į procesiją, tuojau atsirado ir raudonoja vėliava su parašu: „kovote teiškovosi savo teises" ir visas burys leidosi gatve ir per turgavietę prie valsčiaus namų, kuriuose tilpo visas vokiečių lizdas. Kelyje mėginta uždainuoti, išpradžių lietuviškai, bet kad tai nesisekė, uždainuota rusiškai: vstavai rabočij narod!

Aš lig šiai dienai tebesistebu, kad vokiečiai į mus nešovė; kad tuomet mums besiartinant prie valsčiaus namų būtų iššauta bent vienas šuvis, esmi tikras, kad visas mūsų burys būtų išlakstęs į keturis vėjus. Bet pralaimėtas karas ir tokia pat revoliucija vokiečių vaterlande, surišo jiems rankas.

Susigrudome tat į raštinę, vokiečiai žiūrėjo į mus šypsodami, bet nudavė, kad jie ramiai sau darbojasi, mes vėl

---

*) Kunigaikštis Urach'as manomasis kandidatas į Lietuvos kunigaikščius. Vokiečiams sugriuvus, turbūt iškilo kaž kokio Alfonso kandidatura.

pasisukinėjome ir nežinojome, kas daryti. Kaž kas patarė eiti į kino salę. Taigi tenai ir nuėjome tartis.

Pirmoje vietoje pakelta klausimas, kad saugoti turtą nuo vokiečių, kad jie nieko nebeišvežtų, ypač Šarkės dvare daug esą grūdų. Pasirodo, jog Damulis jau pasiuntęs tenai penketą savo šalininkų.

Tolesniai rinkta šios komisijos: 1) Milicijos, jos vadas — Damulis. 2) Maisto, jos vedėjas — Leonas Barkauskis. 3) Teisių arba teismo. 4) Pašto. 5) Iždo.

Bet deja visas tasai darbas kvepėjo kaž kokių keistumu ir iš jo laukti naudos Lietuvai nebuvo nei mažiausios vilties.

14 Lapkričio diena.

Nuėjęs į raštinę radau jau Tarybą*) prie „darbo", būtent: beiną ginčai delei kaž kokios Jurkienės areštavimo. Damulis pareikalavo ją suimti, nes, girdi, pavogusi avižų centnerį, veidrodį, ir firankas. Bet paaiškėjo, jog tuos daiktus jai įteikęs kareivis Šulcas, kaipo savo „mylimajai". Aš išsitariau, kad ne Jnrkienę, bet Šulcą reikia suimti ir nesirašiau po pakišto man popiergalio. Damulis šoko nuo kėdės, šaukdamas: „Reikia tautos tribunalo!"

Tuomi tarpu pradėjo eiti skundos, kad „draugai" jau savaime, be jokio Tarybos įgaliavimo darą kratas pas Kanengiserį ir pas vietinį vokietį Liebe. Kitas žydelis skundėsi, jog jam atimta trejetas karvių.

Akymirksnyje išleidome įsakymą, jog be Tarybos įsakymo raštu, nevalia nieko daryti.

Tuomi tarpu ties namų priešakiu susirinko didoka minia, kuri įdomavo, kas čia bus; ūmai išeina Kanengiseris ir nori per minią eiti namon; minia nulydėjo jį baubdama. Tas dalykas pergandino visus vokiečius. Ūmai miesto viršininkas (bürgermeisteris) Rückwarth pradeda mus prašyti, kad jį išleistumėme važiuoti į Sedą. Damulis — nei už ką; Dr. Kaunackis ir aš sutinkava; kila dideli ginčai. Be abejonės bürgermeisteris Rückwarth buvo užsipelnęs, kad minia jį į šmotelius sudraskytų, bet mes buvome beginkliai, vokiečai gi

---

*) Išrinktasai prezidijumas buvo niekas kitas, kai darbininkų taryba, kuri veikė draug su vokiečių soldatenratu.

ginkluoti, kaip tat čia neišleisti jo, todėl tariau Damuliui: „Tegu sau važiuoja po velniais, bile tik važiuoja!“

Kadangi ir kareivis Bach'as liepė išleisti bürgermeisterį, tai ir Damulis bisutiko. Bet p. Rückwarth bijojo vienas besėsti į vežimą, paprašė Dr. Kaunackio, kad jį truputį palydėtų, ką Kaunackis ir padarė.

Kuomet vežimas nubildėjo Ylakių link, Damulis stovėdamas turgavietėje, rėkavo: „Dekanas, šetonas išleido bürgermeisterį!“

Parėjau namon baisiai nuvargęs ir susikrimtęs.

Po pietų prisiėjo važiuoti prie ligonio į Paluknę; važiuojant pro geležinkelio stotį, pastebėjau, jog iš stoties beiną Skuodo link bent dešimts vokiečių kareivių dviem kulkosvaidžiais velkini ir šovinių dėžėmis nešini.

Ne kaip kitaip, pamislijau, čia jau ant mūsų Tarybos galvos! —

Taip ir būta. Pasirodo, jog vokiečiai iš Skuodo ir pabėgusysis bürgermeisteris iš Ylakių telefonavo į Kretingą ir į Klaipėdą, jog Skuode lietuviai piauną vokiečius, „gelbėkite!“ Į tą pagalbą žygiauti pasišavęs, net vokiečių kunigas. Kuomet jie atėję į valsčiaus namus, tai prasidėję ginčai ir kuomet aš sugrįžau, dar tebradau besiginčijant.

Bet visgi tasai kareivių su kulkosvaidžiais apsilankymas užpylė raudoniesiems truputį šalto vandens ant galvos.

Šiandie Linkimuose minia puolė ant žandarų, norėdama juos nuginkluoti; žandaras šovė ir sužeidė pilietį Prelgauskį. Žandarai liko lig kraujo sumušti.

Tuo pačiu laiku Salantuose minia nenorėjo leisti, kad vokiečiai išeidami išsivestų gyvulius. Vokiečiai metė bombą į minią; liko keletas žmonių sužeista.

15 Lapkričio.

Šiandien abi Tarybi, darbininkų ir kareivių, padarė bendrą posėdį. Paaiškėjo, jog į kareivių Tarybą įeiną šitie vokiečių kareiviai: Bach'as, Roze ir buvusysis Skuodo miesto viršininko iždininkas Bick'as. Lengva suprasti, jog tikrybėje jokios kareivių Tarybos nebuvo, vokiečiai tik taip elgėsi, kad nuodugniau ištirti, kas čia pas mus per dalykai dedasi.

Jie tų judėjimų toli gražu nesuprato; ypač sunku jiems buvo atspėti, prieš ką visa tai daroma. Tačiau, bendrasai

posėdis išveizdėjo rimtai ir ištikrųjų rimtai jame svarstyta šitie dalykai: 1. Daktaras Kaunackis išrinkta pirmininku abiejų Tarybų, Bick'as — raštininku.

2. Skuode kol kas veikiančiųjų kareivių maitinimas pavesta Maitinimo Komisijai, į kurią nuo kareivių Tarybos įeina Bick'as. Ta komisija paima ant savęs visą atsakomybę už kareivių maitinimą, nes buvo spėjama, kad nuo fronto susilauksime labai daug vokiečių kareivių begrįžtančių į vaterlandą.

3. Visi javai, šienas, šiaudai ir kitokia medžiaga vokiečių suimtoji pereina į Maitinimo komisijos žinybą ir apsaugą.

4. Suimtasai*) nuo pirklių cukrus nutarta paimti miesto maitinimui (geriau sakant: „draugams" pragerti), pirkliams gi grąžinti jų įmokėtus pinigus.

5. Pilietis Abdulskis įteikė prašymą, kad grąžinti jam karvę, kuri tebesanti Šarkės dvare ir už kurią vokiečiai nieko jam nemokėję. Besvarstant tą dalyką, paaiškėjo, jog tokių nuskriaustų kaip Abdulskis ir daugiau esą, todel jo prašymas atidėta apsvarstyti kitam sykiui.

6. Svarstyta, kaip sulaikyti malkų begalinį vogimą nuo Skuodo gelžkelio stoties, bet nieko nenutarta.

7. Nutarta paskelbti žmonėms iš sakyklos, kad turgai Skuode atsilaikys du sykiu į savaitę, būtent pirmadieniais ir ketvirtadieniais ir kad žmonės vežtų parduoti valgomuosius daiktus.

8. Nutarta rytą apie antrą valandą sušaukti pilno komiteto posėdį.

Pasibaigus šitam posėdžiui, vokiečiai įteikė raktus daktarui Kaunackiui nuo sviestinės, nuo svirnų ir nuo daržinių.

Visa tai išveizdėjo labai rimtai, tik kad mūsiškiai būtų buvę žmonės . . .

16 Lapkričio.

Pilname komiteto posėdyje smulkiai pranešta, kas vakar buvo nutarta bendrame abiejų Tarybų posėdyje.

Po to raudonieji kreipėsi į kareivių Tarybos narį Rozę, mokantį lietuviškai, kad rytą jie padarysią demonstraciją.

---

*) Vakar kaikurie „draugai" visai be Tarybos žinios padarė pas kai kurius žydelius kratas ir atėmė nemaža cukraus, kurį vokiečiai buvo įteikę pardavinėti.

Roze sutiko. Tuomet aš iškėliau tautiškosios vėliavos klausimą, būtent, kad darant demonstracijas reikėtų mums pasirodyti nevien demokratais, bet ir lietuviais. Pasirodė, jog tai buvęs dideliai svarbus klausimas. Mano pakeltajį klausimą puikiai palaikė abu mokytoju Barkauskis ir Bertašius. Bet raudonieji sukėlė tokį triukšmą, jog apie tai nebebuvo galima atsiliepti.

17 Lapkričio.

Lig anksti beateinąs mokytojas Bertašius: „duok," sako, „iš vakarėlio pinigų 30 rublių, aš taisysiu tautišką vėliavą šios dienos demonstracijoms!"

Mėginau jį įtikinti, jog neverta ir net būtų šventvagybė žeminti Lietuvos vėliavą, nešant, ją draug su raudonąja! Tačiau, jis užsispyrė ir aš išdaviau jam 30 rub.

Po pamaldų pamatėme, jog pačiame priešakyje neša didžiausią raudoną vėliavą, jos gi užpakalyje ant ilgos kartės plevesuoja mažutė tautiškoji vėliava! Darėsi ir pikta, ir juokinga.

Demonstracija buvo daroma trukšminga ir su muzika; jos tikslas: kuodaugiausiai pritraukti neišmanėlių.

18 Lapkričio.

Šiandien buvo atvykęs iš Sedos kareivių Tarybos narys, kurs griežtai reikalavo, kad visi raktai būtinai turį būti kareivių Tarybos rankose. Mat, vokiečiams pagaila, kad peranksti visa mums atidavė. Kilo dideli ginčai ir galų gale susitarta, turėti du raktu, vadinasi vieni be kitų negali į sandėlius įeiti.

Tuomi tarpu į tą kambarį įeina Leonas Barkauskis ir skaudžiu balsu sušuko: ko čia Taryba trunka, juk kino salėje visas komitetas laukia!

Einame, bet vietoje komiteto pamatėme tik vienus raudonuosius. Jie tuojau pradėjo kabintis prie daktaro Kaunackio, kam jis išlydėjęs bürgermeisterį. Kitas „draugas" dar pridurė, jog ir sviestinės raktus buvęs įdavęs vokiečiams. Žodis po žodžio „draugas" Vitkus išsitarė, kad jo nebreikią Taryboj. Daktaras Kaunackis atsakė: „kad nereikia, tai aš galiu ir išeiti." Pakilo baisiausis kojomis trypimas ir švilpimas. Dr. Kaunackis ausis užsiėmęs išėjo iš salės

Tasai atsitikimas buvo man: „Memento mori"*), nes ir aš tiek jiems tebuvau reikalingas kiek Dr. Kauneckis, bet kišaus į tuos dalykus delto, kad sodiečiai miegojo sau saldžiu miegeliu ir nematė kokie pančiai jiems yra vejami.

Bet ši diena yra pašymėtina dar ir tuomi, jog Skuode uždėjome taip sakyti pamatą krikščionių Demokratų partijai, nes iš visų tų nusidavimų, kurie įvyko Skuode, aišku aiškiausiai matėsi, jog einame į suirutę. Sušaukėme tat platų susirinkimą iš labiau susipratusiųjų gaivalų; direktorius Žukas perskaitė K. D. programą ir išrinkome tos partijos branduolį Skuode. 1) Juozapas Žukas, direktorius. 2) Povilas Arlauskis, ūkininkas. 3) Kazimieras Andrėkus, provizorius. 4) Eduardas Mineikis, darbininkas. 5) Ant. Šilgalis, ūkininkas. 6) Kun. Juozapas Ruibys.

Beto, liko nutarta visuose sodžiuose sutverti K. D. skyrius. Pasidalinome sodžiais ir visi, kas gyvas, kibome į darbą. Bolševizmo baimė pridavė visiems sparnus.

21 Lapkričio.

Šiandien mūsų Taryba turėjo vėl stiprių susirėmimų su vokiečių Taryba. Atvyko iš Sedos vokiečių karininkas Reedans ir su sau ypatingu griežtumu užniko reikalauti, kad jam atiduotumėme visus raktus, nes tie grūdai ir kita medžiaga esą pirkta jų pinigais. Nebepakęsdamas tokio tono atsakiau jam irgi griežtai: „Jei vokiečiai tuos gūrdus ir visa kas yra Skuodo sandėliuose būtų pirkę ant turgaus, tai tuomet mes visi sakytumėme, jog tie daiktai yra jūsų; bet nujau visa tai pirkta priverstinai ir tų pačių žmonių sumokėtais pinigais, valdiškomis kainomis, arba kaip štai neseniai nuo Felikso Mažrimo bürgermeisteris „pirko" 20 žąsų. Jis išėjo pasivaikštinėti, pamatė didoką žąsų burį ir sušuko: „dvidešimt žąsų (zwanzig Stück) tuojau man pristatyti!" Tokiu būdu įgytas turtas, man rodos, nedaug tedaro garbės pirkėjui." Tai girdėdamas, ponas Reedans paraudonavo, bet nieko daugiau veikti nebegalėjo. Paliko viskas po seno, t. y. turėjome abeji po vieną raktą.

Šiandien komitetui beposėdžiaujant, raudonieji pirmą sykį susikirto su ūkininkais ir tai del algų milicijantams.

---

*) Atminki mirtį.

Raudonieji pareikalavo mažiausiai po pustrečio šimto rublių algos vienam milicijantui. Ūkininkai grobė sau už plaukų, tai girdėdami. Kubilius tiesiai pasakė: „Taip brangios milicijos mums nereikia!"

23 Lapkričio.

Kovoje su raudonaisiais mes Skuodiškiai buvome patys vieni, žinojome ir girdėjome, jog kitur taip smarkios kovos nebuvo. Išveizdėjo labai svarbu, gauti iš kur nors patarimų taip sunkioje valandoje. Liko nutarta A. Šilgalį (Damazą Treigį) siųsti į Vilnių. Šiandien tat visą pusdienį praverčiau besiginčindamas su vokiečiais delei leidimo.

Prie tos progos sužinojau labai svarbių dalykų. Štai vokiečiai sumanę sekančiu būdu perduoti vietiniams žmonėms valdžią: kiekviena parapija renka septynis atstovus (Sedos apskrityje be parapijų rinko dar po septynis atstovus Sedos ir Skuodo miesteliu). Į tų septynetos atstovų rankas pareina visa vietinė valdžia. Be to, parapijų ir dviejų miestelių atstovai 2 Gruodžio dieną susirenka Sedoje ir iš savo tarpo išrenka vėl septynis atstovus, į kurių rankas pereina apskrities valdžia ir kurie susineša su centraline valdžia.

Štai kokie nurodymai liko vokiečių paskelbti:

Rinkimų vykdymas.

I.

Miestų ir apskrities valdybų rinkimas.

Kad sudarius miestų ir apskrities valdybas visose parapijose, taipgi Sedos ir Skuodo miesteliuose yra renkami komitetai. Tos valdybos po mūsų išėjimo ima laikinai apskrities valdymą į savo rankas. Gali rinkti visi vyrai ir moters, turį 20 metų amžiaus.

Kiekviename miestelyje ir kiekvienoje parapijoje yra renkamas komitetas iš septynių narių. Rinkimai privalo įvykti lig 1. XII. 18; 2. XII. 18 visi komitetai susirenka Sedoje ir iš savo tarpo vėl renka apskrities komitetą iš 7 narių.

Apskrities komitetas sudaro tą laikinąją atstovybę, su kuria toliau tariasi apskrities viršininkas ir kareivių taryba ir kuriai jis po mūsų atsitraukimo perduoda apskrities valdymą. Tokiu pat būdu įvyksta valsčių atidavimas tam tikriems ko-

mitetams. Galutinas lietuvių valdžios nustatymas paliekamas patiems Lietuvos gyventojams.

II.

Milicijos sudarymas.

Miestelių ir parapijų komitetai rikiuoja savo vietose miliciją iš vietinių gyventojų, kuri jei mes atsitrauksime, privalo rūpintis, kad būtų ramybė ir tikrybė.

Komitetai iš savo tarpo renka milicijos vadą, apskrities komitetas renka apskrities milicijos viršininką.

Už kareivių tarybą — Ritmeisteris
pasirašė Kluge — pas. Mossner.*)

Tame dokumente tankiai minima parapijos; tai daroma delei to, kad vokiečiai visai buvo panaikinę rusų valsčius, jų gi vietoje buvo susirikiavę savo amtsbecirkus. Sugriuvus dabar ir amtsbecirkams beliko tik vienintėlė bažnytinė organizacija.

---

*) Štai vokiškasai to dokumento tekstas:

Wahl-Anleitung.

I. Wahl einer Stadt-und Kreisverwaltung.

Zwecks Bildung einer Stadt und Kreisverwaltung, die nach unserem Abzuge die vorläufige Verwaltung des Kreises in die Hand nimmt, sind in allen Kirchspielen, sowie in den Städtchen Schkudy und Siady Komitees zu wählen. Wahlberechtigt sind alle männliche und weibliche Personen, die über 20 Jahr alt sind.

In jeder Stadt und jedem Kirchspiel ist ein Komitee, bestehend aus 7 Mitgliedern zu wählen. Die Wahlen haben bis zum 1. XII. 18 stattzufinden; am 2. XII. 18 treten sämtliche Komitees in Siady zusammen und wählen aus ihrer Mitte wieder ein Kreiskommitee, bestehend aus 7 Mitgliedern.

Das Kreiskomitee bildet diejenige vorläufige Vertretung, mit welcher der Kreishauptmann und der Soldatenrat die weiteren Verhandlungen führt, und der er bei unserem Abzuge die Kreisverwaltung übergibt. Ebenso findet die Uebergabe der Amtsbezirke an die zuständigen Einzelkomitees statt. Die endgültige Regelung der litauischen Verwaltung bleibt den Einwohnern von Litauen überlassen.

II. Bildung einer Miliz.

Die Komitees der Städte und Kirchspiele haben in den einzelnen Orten eine Miliz aus Einheimischen zu bilden, die im Falle unseres Abmarsches für Ruhe und Sicherheit zu sorgen hat. Die Komitees wählen aus ihrer Mitte einen Leiter der Miliz, das Kreiskomitee den Kreisobermilizianten.

Für den Soldatenrat — Rittmeister
gez. Kluge. — gez. Mossner.

Parėjau namon sunkių minčių prislėgtas: vadinasi, bus rinkimai, reiks stoti į mirtiną kovą su raudonaisiais, kurie yra jau gerokai susirikiavę, ir kuriems visos priemonės, kaip biaurios jos nebūtų, tinka. Mūsų gi žmonės tebemiega saldžiu miegeliu ir nemato tos vergijos, kuri jiems yra taisoma. Nėra tat ko snausti, į darbą. Tą pačią dieną važiavau į Norvydžių kaimą aiškinti žmonėms, kokia dabar susidarė padėtis. Kiti draugai išvažiavo į kitus kaimus.

24 Lapkričio.

Buvo sekmadienis; grįždamas iš Kauno užvažiavo kažkoksai Beržinskis, kurs susirinkusiems žmonėms aiškino K. Demokratų programą. Aiškinimas buvo nevykęs, ir daugel kam nepatiko; bet buvo gerai, kad bent prieš bolševikus.

25 Lapkričio diena.

Labai darbšti ir įvairi diena. Raudonieji negalėjo nežinoti apie mūsų žygius K. Demokratų naudai, mat, visi pasiskirstydami sodžiais, važiavome ir kalbėjome žmonėms. Kun. J. Ruibys lankydamas parapiją, daug turėjo progos paakinti žmones. Tie dalykai turėjo įkaitinti raudonųjų tulžį, ir jie šiandien šaukė būk tat komiteto susirinkimą, ištikrųjų gi tik savo mitingą. Kaip komiteto narys einu ir aš. Žiūriu: narių bėsą labai maža, bet už tai įvairiausios publikos labai daug. Pačioje pradžioje Damulis pareiškia, jog pasitarimas negalįs tvarkingai eiti, nes toje salėje esąs šnipas! Ištikrųjų, mano užpakalyje raudonieji pradėjo kumščioti paprastą, rodėsi, sodietį žmogų, sakydami: „Eik, Tamsta, laukan!" Tasai žmogelis pradėjo eiti durių link, visų akimis lydimas. Bet ties durimis už jį užsistojo kitas, jau truputį kitoniškesnės išvaizdos, žmogus, sakydamas: „Mudu abu turiva vokiečių kareivių tarybos įgaliavimus ir galiva čia būti." Tai buvo raudoniesiems kaip koksai šaltas vanduo ant įkaitusių galvų. Susirinkimo pirmininkas latvys Kiaurė ir jo raštininkas, mokytojas Jonynas, atsidurė labai keblioj' padėtyj'. Kas daryti su tokiais žmonėmis? Išvaryti juosdu — baugu vokiečių, palikti vėl blogai, e bebus galima parodyti viso raudonumo. Visgi susirinkimas nutarė juodu palikti.

Užbaigus tą incidentą, raudonieji tuojau suskato kibti į mane. Leonas Barkauskis pradeda išvadžioti: „Kas daryti su tais komiteto nariais, kurie visai liovėsi lankę susirinkimus? Bet kaip jie lankysis, kad yra dekano trukdomi. Štai užvakar nueiname jo kviesti, jis išvažiavęs į sodžių agitacijos tikslais, vakar klebonijoje padaryta slaptas susirinkimas, vis tai daroma, kad sutrukdžius mūsų darbą!"

Pasipylė baisus delnų plojimas ir šauksmai: Sabotažas!

Paprašiau balso ir tariau: „Nors nesmi agitatorius, bet meldžiu pasakyti, ar aš turiu teisę agitoti ar ne?" Daugel kas atsakė: „Ne bažnyčioje galite agitoti!" — „Tai, ko gi tamstytės ant manęs taip šaukate, jog ir aš, turėdamas lygias teises, galiu savo nuomones plėsti!"

Bet jų įnirtimas buvo taip didelis, jog vos vos ir su manimi taip neįvyko, kai su daktaru Kaunackiu pirm kokios savaitės. Matomai, Kiaurė nenorėjo, kad tai įvyktų.

Tuomi tarpu Damulis pradeda šaukti baisiu balsu: „Kaip gali kunigas, duodamas žmonėms bučiuoti pateną, daryti provokaciją?!"

Išpradžių sunku buvo suprasti, ką čia norima pasakyti, bet netrukus paaiškėjo, jog čia kalbama prieš kunigą Ruibį, kurs lankydamas parapiją veikia K. Demokratų naudai. Ir taip ginčytasi lyg sotės ir nieko nenutarta.

Tuomi tarpu atėjo kaž kas kviesti, būk kareivių taryba laukianti komiteto. Susirinkimas užbaigta.

26 Lapkričio diena.

Diena pilnintėlė įvairių įspūdžių. Apie vienuoliktą valandą likau pakviestas į posėdį, nes iš Liepojaus atvykę kareivių ir darbininkų tarybos atstovai ir norį su mumis tartis. Įdomus dalykas. Ištikrųjų paaiškėjo, jog atvykę vienas vokiečių kareivis ir vienas jūrininkas ir du darbininku iš miesto valdybos; jų kelionės tikslas esąs, kad atsiimti nuo Skuodo geležinkelio stoties iš Kuršo atgabentas malkas (tų malkų buvo daug, spėjamai už kokį milijoną auksinų), nes tai esąs Latvijos turtas ir būsiąs veltui skiriamas Liepojaus darbininkams, bet jie nenorią be Skuodo k. ir d. tarybos žinios tai daryti, spėją tik, kad mes jiems jokių kliūčių nedarysime, ypač kad šiuo laiku Liepojuje esanti didelė kuro stoka ir

darbininkai delei to daug kenčią. Mes jiems atsakėme, jog ir Skuode yra daug beturčių darbininkų ir kuras čia nei kiek nepigesnis, kai Liepojuje, ir kad iš Lietuvos į Kuršą taip pat vokiečiai daug išgabeno malkų.

Kilo ilgi ilgiausi ginčai ir šnekesiai visomis kalbomis, vokiečių, lietuvių, latvių ir rusų.

Neapsėjo be incidento: Damulis, kalbėdamas su vokiečiu kareiviu, (per vertėją) pareiškė, jog jis nesikalbąs su ginkluotu! Visi nustebome, kas iš to gali išeiti, bet vokietys nusileido. Mat, tokšai laiko upas! Galų gale liko nutarta: Mes, lietuviai, sutinkame duoti Liepojaus darbininkams kuro, jei jų miesto valdyba laidos išvežtą daugybę mums grąžinti iš Latvijos miškų. Padaryti sutarčiai privalo atvykti Skuodan įgaliotiniai su tikrais raštais.

Taip išveizdėjo dalykas iš viršaus žiūrint, tikrybė gi buvo visai kitokia. Malkų savininkas buvo Liepojaus kaž koksai pirklys žydas, pirkęs jas iš vokiečių. Kilus revoliucijai, jis matė, jog malkos žūna, todel ir mėgino jas atgauti par Liepojaus k. ir d. tarybą, jodinėdamas ant šių dieno „baltojo arklio", t. y. nesigailėdamas kur reikia, ar nereikia šaukti, jog tai daroma darbininkų naudai.

Bet vargšas išrinko ne tą kelią, kad jis būtų kreipęsis į kaikuriuos mūsų tarybos narius, žinoma, netuščiomis rankomis, esmi įsitikinęs, kad jis būtų laimėjęs.

Sugrižęs namon, randu pas save didoką susirinkimą, čia besitarą k. demokratai apie netolimus rinkimus ir bestatą savo kandidatus. Skuodo miesto kandidatai:

1. Mineikis Eduardas, darbininkas.
2. Andrėkus Kazys, provizorius.
3. Jaras Juozapas, ūkininkas.
4. Drozda Klemensas, amatninkas.
5. Žukas Juozas, gimnaz. direktorius.
6. Burba Jonas, pirklys.
7. Čajauskis Antanas.

Taip pat liko nutarta atspausdinti tamtikrą atsišaukimą ir rinkimų dieną išlipdinti miesto gatvėse.

Šiandien vokiečiai pradėjo skleisti žmonėse savo atsišaukimus, matomai, neseniai atspausdintus. Čia visa kaltė už jų pačių nuožmybes verčiama ant senosios valdžios, jų gi tarybos būsiančios visai kas kita. Bet gyvenimo sukuryje niekas nekreipė domės į tą veidmainybę ir viliojimą. Štai tų atsišaukimų lietuviškoji dalis, nes lapeliai buvo atspausti ir vokiečių ir lenkų ir žydų kalbose.

Lietuvos piliečiai!

Išaušo nauja gadynė. Vokiečių tauta ir mes kareiviai, jos sunūs, paėmėme savo likimą iš pavienių sluogsnių rankų dručiai į savo rankas. Vienybėje susitelkusi vokiečių tauta stovi už savo naujosios liaudies valdžios ir kareivių tarybos, kurios yra susidariusios visur vokiečių žemėje taipogi ir čionai Kaune, kaipo centras rytų fronto. Ką ligšioliniai valdžios vadovai ir militarizmo galybė negalėjo įvykinti, tą atsieks netrukus kareivių tarybos: taika garantuojama pačios tautos valios!

Mes kreipiamės į jus, Lietuvos piliečiai, reikalaudami iš jusų visutino pasitikėjimo ir paramos. Nunai valdys teisingumas, prieš kurį ligšiol dažnai prasižengta. Mes nenorime bolševizmo, vadinas, kame skriaudžia visuomene. Įšėlusias gaujas mes neleisime plėšti. Vokiečių karuomenė visomis jėgomis stengsis palaikyti tvarką ir aštriai nubaus visus, kurie prasižengs prieš ją. Pas mus viešpatauja tvarka. Ji pasiliks nepajudinama. Mums atėjus jus buvote musų prieteliais. Bet nuo visų prasižengimų prieš teisingumą ir nuo daugel sunkių karinio ukio reikmenų, jusų upas dabar iš dalies yra pakilęs prieš mus. Vykinamieji organai buvo buvusių vadų galioje, taigi jų negalima kaltinti. Todel mums nebeprikiškite kas buvo. Vyriausiu principu mums visiems privalo buti teisingumas.

Mes prielankiai paklausysime jusų prašymus ir stengsimės juos išpildyti. Bet jūs supraskite, jog mums privalo rupėti Vokietijos ir vokiečių kareivių reikalai. Todel jūs turite mums laisvu noru pristatyti tai, kas jums atliekama, mes jums užtatai norime pavesti visa, kas mums yra atliekama industrijos gaminių ir kitų reikmenų, kurių jums truksta. Mes susinešėme su visais atsakančiais partijų vadovais, ir, mes norime pripažinti lygias teises visoms šitame krašte gyvenančioms tautoms, ir jas sutikti su pilnu pasitikėjimu. Mes su džiaugsmu

priėmėmė jusų prielankumo išraišką, jūs galite buti tikri, jog visi teisėti jusų prašymai bus greitai įvykinti.

Neklausykite drumsčių paskalų, kuriomis tenori tiktai jus suerzinti, ir sukelti neramumų jusų tarpe. Tarp musų viešpatauja vienybė ir disciplina, o ir visa Vokietija tvirtai stovi vienybėje ant naujojo vyriausybės pamato.

Vokiečių karuomenės galybė, valdoma kareivių tarybos, saugoja jus ir jusų nuosavybę. Vienok jai privalo padėti visi tvarką mylintieji krašto gyventojai. Mes norime padėti jums dabar greitai sudaryti jusų miliciją. Mes esame priešai bolševizmo idėjų. Lietuvą, perkentėjusią ketverius karo metus, mes norime apsaugoti nuo bolševikų naikinančiojo veikimo. Valdančiosios įstaigos veiks toliau, kaip ligišiol, tiktai po kareivių tarybos priežiura. Delto visais jusų linkėjimais kreipkitės į vietines valdybas. Pas mus ateikite tik tada, jei jos jusų neišklausytų.

Pasaulio taika artinasi! Nė vienos dienos ilgiau, negu tai reikalinga, vokiečių kareiviai neliks užimtame krašte. Mes visi esame išsiilgę namų. Laikykite ramybę ir tvarką žemėje, ir kiekvienas ramiai dirbkite toliau savo darbą. Jūs turite mus remti savo pasitikėjimu ir savo patarimais, idant iš šito išgastingo karo išaugtų jums laiminga ateitis, pastatyta ant susivienyjimo visų tautų, ant susitarimo ir susirišimo tarp savęs.

Didžioji Kareivių Taryba,
Rytų Fronto Centralinė Taryba.

27 ir 28 Lapkričio. Kretingoje.

27 Lapkričio dieną prisiėjo važiuoti Kretingon į tėvo Antano Žyvatkauskio pakasynas. Buvo gera proga pasišalinti iš to pragaro, kurs susikurė Skuode. Nuvažiavęs į geležinkelio stotį, maniau pamatyti tuos pačius pilnus keršto bolševikus, bet čia buvo visai kas kita. Žmonės ėjo savo pareigas visai ramiai. Kelyje irgi kalbėta apie besitveriantį Lietuvos ministerių kabinetą, Kretingoje visai nėsą bolševikų, tik vienas kitas Trumpis bei Paulauskis mėginę išsišokti panašiai, kaip Skuode, bet tautiečiai prie to neprileidę. Mano ūpas visai prašvito, nusiminiau tik, išgirdęs, kad Lietuvos Valstybės

Tarybą, kuri taip sumaningai kurė mūsų Valstybę, socialistai privertę savo darbą sustabdyti ir visa į jų rankas perleisti. Ėmė apmaudas ant tų žmonių, kurie moka tik griauti, o čia imasi mūsų valstybę tverti. Nelaiminga Lietuva, kurią ima valdyti žmonės persisunkę šiaurės raugu!

28 Lapkričio, pietų laike susipažinau su grafu A. Tiškevičiu ir nežinau kodel jis tuojau užvedė kalbą apie naują Lietuvos kabinetą. Jis esąs tos nuomonės, kad pirma pirmiausiai reikią pasirūpinti valstybės pamatu, t. y. auksu. Iš kur jį imti? Tai finansų ministerio galvasukis. Jis gal ir žinote nežino, jog mes turime čia dideliausį turtą, tai Telšių linai (len telszewski). Dabartinis fin. min. Martynas Yčas, kad ir geriausis žmogus, bet į finansų ministerius visai netinkąs, joksai iš jo finansistas. Jis geriau tinkąs į ministerių pirmininkus. Jo (Tiškevičiaus) nuomone geriausis finansų ministeris tai rusas Pokrovskis, gyvenąs netoli Kėdainių.

Tokie tat buvo pašnekesiai laike pietų. Netrukus reikėjo ruoštis vėl grįžti į Skuodą. Net širdis purtinosi.

Sugrįžus, paaiškėjo, jog vos vos visi rinkimai neiširę; krikš. dem. partija kuotik beišlikusi nuo žuties. Vienuoliktoje valandoje prisiėjo keltis, nes Damulis įpuolęs į spaustuvę, išvaikęs darbininkus ir neleidęs mūsų atsišaukimo spausdinti. Vieni vargai. Vokiečių gi kareivių tarybos narys Roze, girtas, tik džiaugiasi, kad tokios riaušės eina tarpe mūsų.

Į rinkimų komisiją krikšč. demokratams irgi nevalia eiti. Bolš. Vitkus sako: „kas tie par vieni krikš. demokratai, tai chuliganai, jų nereikia." Bet žydų atstovai už tą žodį išvarė jį laukan.

29 ir 30 Lapkričio. Rinkimai.

Rinkimai atsilaikė miesto gaisrinėje, nors visų kuopų atstovai laikas nuo laiko dabojo rinkimus, vis tiek jie buvo socialistų rankose: prie dėžių stovėjo miliciantas, du — prie durų; čia taip-pat saugojo bent dvi moteri, kuriedvi kiekvieną atėjusią rinkikę imdavo į savo globą ir vesdavo prie dėžių. Vyrams parodydavo miliciantai kokią kortelę mesti. Ėjo pašėlusi agitacija. Prie sienų buvo išlipdyti socialistų raudoni atsišaukimai, stambiomis raidėmis šaukią pasiliuosuoti nuo baudžiavos ir nuo kunigų letinos. Krikš. Demokratų atsišaukimas buvo šitoksai:

Broliai Lietuviai!

Darbininkai, mažažiamiai ir ukininkai!

Atejo begalo svarbi musų gyvenime valanda; nuo jos priguli musų Tevynės laimė ar nelaimė. Vokiečiai turi išeiti; valdžią nori užgrobti vieni socijalistai bolševikai, uždėti ant musų savo jungą ir padaryti musų krašte tokiàs-pat skerdynes kaip Rusijoj.

Nepasiduokime ir neklausykime jų apgaulingų viliojimų. Rinkime savus žmones, kiekvieno iš musų yra švenčiausia priedermė eiti ketvirtadienyj', 28 Lapkričio į rinkimus ir pačiam, ne par kitą, paduoti kartelę No. 1 su sekančiais kandidatais:

1. Mineikis Eduardas, darbininkas
2. Andrėkus Kazimieras, provizorius.
3. Jaras Juozapas, ukininkas.
4. Drozda Juozapas, darbininkas
5. Žukas Juozapas, direktorius.
6. Burba Jonas, ukininkas.
7. Čajauskis Ant., darbininkas.

Kam brangi Tėvynė, tikėjimas, laisvė, darbininkų gerovė, kas bijosi plėšimų ir skerdynių, tas tebalsuoja tik už No. 1.

Krikščionių demokratų, pažangos ir bepartyvių sąjunga.

29 diena tai antroji rinkimų diena. Tie patys vaizdai. Tik šiandien nukentėjo mokytojas Kazys Barkauskis. Ūmai turgavietės viduryj jis liko suimtas ir nugabentas į „štabą", nes taip buvo Damulis pavadinęs savo bustą. Čia pradėta jis smaugti ir mirtimi grumoti ir tik stebuklais išlikęs gyvas. Kaltė būk buvusi ta, jog paleidęs rinkimų laike vaikus ir sakęs, kad jų tėvai balsuotų už žaliąsias korteles.

Rinkimų pasekmės buvo: išrinkta keturi socialistai, du žydu ir vienas kr. demokratas. Už kr. dem. sąrašą balsavo 194 balsai.

Skuodo parapijos sodžiuose rinkimai atsilaikė tvarkoj. Išrinkta: Jonas Mockevičė (liaud.), A. Šilgalis (kr. d.) abu ūkininku ir keletas mažažemių.

Ylakiuose ir Mosėdyj vietoje rinkimų buvo tik pasityčiojimąs iš rinkimų. Mosėdyj', sušaukus ant turgavietės rinkikus, socijalistai Bružas, Romanauskis, Niuniava užklausė rinkikų: „Juk jūs, vyrai, sutinkate, kad mes važiuotumėme į Sedą

naujos valdžios rinkti?" „Sutinkame, sutinkame!" pasigirdo balsai. Taippat buvo įvykinti rinkimai ir Ylakiuose, bet čia ūkininkai parašė protestą. Taip tat vykino rinkimus „laisvės" šalininkai socialistai.

Tuomi tarpu socijalistų pradėta rūpintis, kad apskrityse išrinkus tik jų šalininkus. Štai koksai atsišaukimas pradėta platinti Skuode:

Kovote teiškovosi tu savąją teisę!

Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija.

Draugai

sodžiaus darbininkai, bežemiai ir mažažemiai ūkininkai!

Pirmasai jūsų atstovų Susivažiavimas šaukiamas. Jisai bus sausio mėn. 11 dieną. Tasai sodžiaus darbininkų, bežemių ir mažažemių ūkininkų atstovų Susivažiavimas turės sakyti savo žodį del svarbių reikalų — del valdžios ir žemės.

Kam turi prigulėti valdžia? Kokia ji turi būti? Keno rankose turi būti visa žemė? Kaip ją reikia tvarkyti? Štai klausimai, į kuriuos atstovai turės atsakyti.

Tada kas rinkti, kad būtų taip, kaip tu sodžiaus darbininke, bežemi ir mažažemi ūkininke nori ir kaip būtų geriausia?

Rinkite tuos, kurie savo galva stovi už tai, kad Lietuvos darbo žmonės patys, niekeno nevaržomi spręstų Lietuvos krašto likimą. Rinkite tuos, kurie gina ir gins, kad visa valdžia, visa žemė prigulėtų Lietuvos darbininkams, bežemiams ir mažažemiams ūkininkams.

Nerinkite savo priešų.

Nerinkite krikščionių-demokratų ir dešiniųjų socialistų. Juk jie buvo kaizerinėje Taryboje. Ir krikščionys demokratai, ir santarininkai, ir liaudininkai-demokratai, ir social-demokratai kartu su Lietuvos ir Vokietijos dvarininkais ir turtininkais tiko, kad vokiečių atėjūnai-engėjai jus plėštų ir šaudytų. Juk važinėjo jie į Berlynus prašyti Vilhelmo duoti „nepriklausomybę" jiems ir jų sėbrams — dvarininkams, kunigams turčiams. Juk jie išviena su tais dvarininkais, turtininkais, kunigais susitarė su vokiečių imperialistais ir pririšo prie jų saito darbo Lietuvą „amžinais" ryšiais. Juk jie visi šitą pardavikų darbą dirbo „Lietuvos Taryboje". Ir štai dabar toji „Taryba", Vilhelmo sostui griuvus, kviečiasi jau

anglų - fransų - amerikiečių durtuvus. — Tokie jų — visų dešiniųjų partijų darbai.

Nerinkite ir „bolševikų" — didžiumiečių. Patį sunkiausią jūsų vargo laiką, kada čia siautė vokiečių gaujos, didžiumiečiai Brastoje susitaikė su Vilhelmu. Jie tada sutiko del savo neva laisvės, kad vokiečių atėjunai - siurbėlės kartu su „Lietuvos Taryba" ir toliau mindžiotų jūsų teises. O tuos, kurie gynė jūs brolius Rusijoj ir Gudijoj nuo vokiečių, — tuos, kurie norėjo išgelbėti ir Lietuvą nuo atėjūnų, — tuos „bolševikų" kareiviai šaudė. Taip jie darė su kairiųjų socialistų - revoliucionierių kovos būriais Simo ir kitose pasienio vietose.

„Bolševikai" netikri darbo žmonių draugai. Visoj Rusijoj jie durtuvais išvaikė Darbo Ūkininkų Tarybas, kuriose buvo kairiųjų socialistų - revoliucionierių dauguma. Už Revoliucijos budelio — Mirbach'o užmušimą jie pasodino į kalėjimą griežtą darbo ūkininkų vadą ir gynėją — Mariją Spirodonovą. Didžiumiečių komisarai, pasiūsti į kaimus, savo netikusiu žiauriu elgimosi sukėlė prieš save darbo ūkininkus. Ir dabar vadina jie tuos darbo ūkininkus kontr - revoliucionieriais ir siunčia prieš juos kareivių pulkus, kurie be pasigailėjimo žudo. Gi Lietuvos reikalų („bolševikų") Komisariatas, nekalbant apie kitus jo „darbus", juk leido pirmiausia sugrįžti į Lietuvą tiems, kontr - revoliucionieriams, kurie šianden atsilošę sėdi „Valstybės Taryboje", kuomet vargšų pabėgėlių daugelis da ir dabar badauja ir miršta rusuose.

Rinkite, draugai, tik tikrus darbininkų, bežemių ir mažažemių ūkininkų reikalų gynėjus.

Iš visų partijų tik vieni Kairieji Socialistai Revoliucionieriai ir Lietuvos Revoliuciniai Socialistai - Liaudininkai sąžiningai gynė, gina ir gins jūsų reikalus.

Tik Lietuvos Revoliucinių Socialistų - Liaudininkų Partija stovi už tai, kad visos žemės pereitų be jokio mokesnio į darbininkų ir darbo ūkininkų rankas.

Tik Lietuvos Revoliucinių Socialistų - Liaudininkų Partija stovi už tai, kad žemės gautų kiekvienas, kuris nori ją patsai dirbti.

Tiktai Lietuvos Revoliucinių Socialistų - Liaudininkų Partija stovi už darbininkų ir darbo ūkininkų vienybę.

Tik Lietuvos Revoliucinių Socialistų - Liaudininkų Partija stovi už visą valdžią darbininkams ir darbo ūkininkams.

Tik Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija stovi už tai, kad pašalinus ponus, nebūtų komisarų ir bernų, o būtų visi lygūs darbo žmonės, kurie tvarkysis patys vieni — Darbininkų ir darbo Ūkininkų Tarybomis.

Tik Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija stovi už tai, kad Lietuva būtų Socialistinė, Darbo Respublika.

Visi sodžiaus darbininkai (bernai, kumečiai, samdininkai), bežemiai ir mažažemiai ūkininkai rinkite revoliuci niu socialistus-liaudininkus.

Tegyvuoja Pirmasai Sodžiaus Darbininkų, Bežemių ir Mažažemių Ūkininkų Susivažiavimas!

Tegyvuoja Darbininkų ir Darbo Ūkininkų vienybė!

Tegyvuoja Darbininkų ir Darbo Ūkininkų Tarybos!

Visa žemė Darbininkams, Bežemiams ir Mažažemiams Ūkininkams!

Tegyvuoja Revoliucinis Socializmas!

Tegyvuoja Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija!

Suvalkų gubernijos Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partijos Komitetas.

Gruodis 1918 met.

Bendri patėmijimai.

Padėtis susidarė pati neaiškioji: komitetas, turėjęs nuo vokiečių perimti valdžia, savaime liovėsi veikęs, nes nei vienas žmogus negailėjo jame darbuotis. Pilnu Skuode šeimininku buvo Damulis su savo „štabu“. Kol kas buvo ramu, nes svirnas buvo pilnas grūdų, kuriuos vokiečiai buvo suėmę; taipgi geležinkelio stotyj buvo šustys sukrautų malkų, atseit, buvo galima šeimininkauti. Visus žmones ėmė baimė, kas bus, kai nebliks nei grūdų, nei malkų, o neblikti turėjo greit, nes „draugai“ mėgdavo pasilinksminti, malkas gi vogė, kas tik begalėjo. Juridiniu žvilgsniu, valdžia buvo kareivių tarybos ir koalicinio komiteto rankose, ištikrųjų gi buvo pilna betvarkė; nei turto, nei gyvasties tikrybės nebebuvo; pavojingi laikai.

1 Gruodžio. Anglai Liepojuj'.

Šiandien pavakarėj' atplaukė į Liepojų keletas Anglų laivų. Žinia apie tai pasiekė Skuoda žaibo greitumu. Sicilikams tai dideliai nepatiko, jie kalbėjo: „ką jie čia veikia ir kas juos kvietė? Tai, matomai, padarė kunigai!" Visų piliečių upas dideliai pagerėjo, nors tikėtis ko gero, buvo peranksti. Anglai greit nuplaukė Rygos ir Talino link.

2 Gruodžio. Rinkimai Sedoje.

Visa tų rinkimų eiga buvo labai įdomi: Vokiečiai norėjo jiems priduoti iškilmingumo; jie išpuošė tą kambarį, kuriame rinkimai turėjo įvykti, sustatė kėdes eilėmis, prezidijumui patiesė gražų stalą. Jie visi apsivilko gražiausiais išeiginiais rūbais, jei kurs buvo kare gavęs kokį kryžių, tai neužmiršo ir jo prisikabinti. Apskrities viršininkas, Mossner, turėjo užimti prezidijume garbės vietą, referentu panorėjo būti daktaras Kaunackis, sekretoriu — Brenneisen'as, mokąs lietuviškai. Dešimtoj valandoje privalo jau pradėti rinktis atstovai; vokiečiai, kiek jų buvo Sedoj, sueina į rinkimų salę ir šnekučiuodami pradeda laukti. Ateina vienuolikta valanda, atstovų nėra; jau pusė dvyliktos, jau ir dvylikta valanda, jų kaip nėra, taip nėra. Vokiečiai pradeda nekantrauti, žemesnieji kareiviai praneša, jog jie šįryt matę Sedoj nemaža atstovų. Ponas Mossneris sumana ką nors pasiųsti, kad pasižvalgytų ir net kad pakviestų. Ir štai išeina keletas žmonių jų ieškotų. Bet koksai buvo visų nusiminimas, kuomet pasiuntiniai pranešė, jog rinkimai jau seniai einą vienoj smuklėje! Vokiečiai nuleido noses, jie manė, jog lietuviai su jais nebnori turėti nieko bendro; jie nežinojo, jog tai mūsų kairiųjų tokia taktika yra.

Pačiuose rinkimuose dauguma buvo raudonųjų arba šiaip visokio plauko kairiųjų, nes rinkimai ir kitose parapijose atlikta panašiai, kai Mosėdyj arba Ylakiuose. Prezidijumas susistatė iš vienų socialistų, todel ir žmonių protestai prieš neteisėtus rinkimus, kaip Ylakiuose, Kalvarijoj ir kitur liko atmesti. Liko nutarta, jog kiekvienas statomasis kandidatas privalo išeiti aikšten ir pasakyti savo credo. Renkamasai į pirmininkus Bružas pasisakė esąs socialistas-liaudininkas kairesnėsės rušies. Prie tų jo žodžių pridurė Romanauskis:

„Trisdešimts metų kariavo su kunigais ir skleidė šviesą Mosėdiškių tarpe!“ Pasipylė plojimai ir šauksmai: bravo! Tokiu pat plojimų ir šauksmų susilaukė kiekvienas, kurs tik pasisakė esąs socialistas. Kaž kas pastatė kandidaturą inžinieriaus Girdvainio iš Tirkšlių. Šis atvirai pasisakė esąs demokratas krikščioniškųjų pažiurų. Pasigirdo skaudųs švilpimai ir šauksmai: „šalyn“, „pašol!“ ir tt. Kuomet švilpimai atsikartojo dar vienam antram tokių pažiūrų atstovui, krikščionys demokratai apleido rinkimus. Kaž kas išstatė ir Jono Mockevičės kandidaturą; visa salė žvairiai žiūrėjo, kas čia per vienas, bet kaž kam užtikrinus, kad „geras“ žmogus, kandidatura liko priimta. Bet užtat Damulio padėtis buvo liudniausia; Skuode ant vieno jo vardo drebėjo visi piliečiai, Sedoj gi jis sėdėjo, užsikniausęs visų užpakalyj. Pasirodo, jog Sedoj jis buvęs uriadniku. Dabar Sediškiai pareiškė: „Damulio nereikia.“ Neišmaneliai, nemokėjo įvertinti prailnios sielos!

Liko išrinkti aštuoni socialistai ir keturi neaiškųs. Mat, niekas nebsiskaitė su vokiečių nurodytuoju skaičiumi.

Išrinktoji Sedos apskrities valdyba visgi kai kurį laiką veikė, net ir vokiečiai ją pripažino ir išdavė jai keletą šautuvų. Iš Skuodiškių liko išrinkti: Mokytojas B. Jonynas, žydas M. Judelmann ir Jonas Mockevičė.

Po rinkimų.

Kai kuriam laikui po rinkimų turėjome šiokią tokią ramybę, bent lig 22 Gruodžio. Mat, raudonieji laukė dabar nurodymų iš Sedos ir neįdrįso savarankiškai „darbuotis“. Antra, jų vadas Damulis sugrįžo iš Sedos baisiai įžeistas, kad o „nuopelnų“ niekas nemokėjo įvertinti ir nenorėjo užmiršti, kad jis taip neseniai buvęs uolus caro tarnas. Jis prie kiekvienos progos nesiliovę tvirtinęs, kad praeitį reikią užmiršti, tik dabartis turinti reikšmę, bet nieko tai negelbėjo; juoda plėmė dengė jo raudoną veidą. Sugrįžęs iš Sedos, nors ir tebebuvo „štabo“ viršininku, tačiau pradėjo skleisti paskalas, kad esą begalo sunku „darbuotis“ su tokiais, pavyzdžiui, draugais, kai Kuprys, kurs sėdėjęs kalėjime trejus metus, arba Leonas Barkauskis, kurs pragersiąs visus pinigus už parduotus grūdus!

Iš to viso buvo galima spėti, jog raudonųjų tarpe buvo kilę nesutikimai; kiek teko girdėti, viena jų dalis norėjo tuojau pradėti „darbą“, antroji gi, kaž kodel tęsėsi. Ateidavo daug žmonių, aimanuodami: „Dievuliau, kas bus! Kur tik susirenka raudonieji, tik ir šneka: — Ko mes snaudžiame? Kodel neiname prie darbo? Kam gaišiname laiką? — Apie kokį darbą jie kalba? Tur būt, eis plėšti.“

Antrasai dalykas, apie kurį raudonieji mėgdavo šnekėti, buvo dvasiškija, ypač dekanas; iš jų tarpo, kaip iš kokios dirbtuvės, buvo skleidžiami labai sumaningai sugalvoti šmeižtai, bet Skuodo dvasiškijos padėtis buvo tokia, kad tie šmeižtai pasilikdavo visuomet tik šmeižtais.

Kaž kokia dieną buvo pranešta, jog Damulis rengiasi eiti į kleboniją kratos daryti ir ginklų ieškoti. Tai buvo labai galimas daiktas ir mes buvome prie to prisirengę, bet neatėjo.

8 Gruodžio, po pamaldų, padaryta mitingas; dideliai sopėjo širdis, kad nesusipratę žmonės yra taip kvailinami. Be įvairių prakalbų buvo platinami šitokie bolševikų atsišaukimai, spausdinti ant šilkinio, t. y. ploniausio popierio:

Kovote teiškovosi tu savąją teisę!

Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija.

Draugai Darbininkai ir Darbo Ukininkai!

Rusijos Revoliucija išliuosavo mus iš carų jungo. Kentę amžių vargą ir priespaudą žadėjome laimingesni būti.

Bet vilniškė „Tautos Taryba“ del savo „nepriklausomybės“ klastų dar pernai metą mus judošiškai pažadėjo Vokietijos didžiaturčiams.

Paskum šitą biaurų „Tautos Tarybos“ darbą sustiprino gėdinga Brastos taika, padaryta su vokiečių sukčiais.

Ir štai mūsų žemė, mes patys tapome atiduoti pikčiausiems engėjams, „amžinai“ prijungti prie Vokietijos. Šituoju atidavimu, šituoju prijungimu mūsiškiai kunigai, dvarininkai ir kiti skriaudėjai ilgam vergavimui mus sukaustė sunkiais geležies pančiais.

Maža to. Kad įtikti vokiečių budeliams ir sau geriau pasidaryti, „Tautos Taryba“ pasiskyrė vokiečių judošių veislės karalių — hercogą fon-Urach.

Bet ožiai liepto galą prilipa!

Supiudyti įvairių tautų darbo žmonės jau pradeda paregėti. Turtininkai šitą karą sumanė savo kišeniams pripilti. Bet gyvenimas rodo, kad jie apsiriko. Šis karas, tiesa, jiems kišenius pripylė, tačiau ir sprandus nusuka. Tas įvyko Rusijoj. Tas pat darosi, nors ir kitokiu būdu, Vokietijoj, Bulgarijoj, Turkijoj, Austrijoj.

Ir kada Rusijos liaudis sukilo ir nuvertė carą — lietuviškieji tų carų bernai drįso mus laisvus pririšti prie vokiečių kaizerio saito.

Dabar Vokietijos darbo žmonės pradeda versti kraugerio Vilhelmo sostą. Ką mes darysime?

Argi vėl leisime tiems melagiams ir veidmainiams buržuiniu apinasriu mus žeboti, kad vokiškai arba tautiškai-lietuviškai ant mūsų sprandų jodyti!?

Draugai! Gana gėdos! Numeskime nuo savo krūtinės tą „nepriklausomybės" akmenį, kurį su vokiečių durtuvų pagelba mūsų kunigai, dvarininkai, buržuijai ir šunsocialisčiai mums užrito.

Vokietijos turtininkų sprandai traška, kaip kadaise Rusijoj traškėjo. Valdžios vadžios perėjo buržuijai ir socialdemokratams. Jų tikslas palaikyti buržuinės visuomenės tvarką. Ir šita valdžia skubins „duoti" buržuinių teisių „mažosioms tautoms", vadinasi ir Lietuvai.

Nejaugi mes, matydami Rusijos darbo žmonių laimėjimų ir visuotinio sukilimo brendimą, lauksime tų „maloningųjų dovanų"!? Juk žinome, ką davė tos „gerosios" valdžios darbo žmonėms pradėdamos karą. Žinome, ką jos daro Ukrainoje, Suomijoj, Sibire. Žinome, ką padarė ir daro Lietuvoje.

Draugai Darbininkai ir Darbo Ūkininkai! Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partija nešanti Rusijos Revoliucijoje griežtos kovos gairę atėjo su ja ir pas jus. Ji pasmerkė judošių „Tautos Tarybą" ir paskelbė jai kovą. Ji — vienintelė revoliucinė partija, kuri atmetė Brastos taiką, atidavusią be jokio reikalo mus vokiečių ir lietuvių dielių sauvalei.

STOKIME šiandien su šios Partijos — darbininkų ir darbo ūkininkų vienybės Partijos — gaire Į GRIEŽTĄ KOVĄ su savais ir svetimais budeliais-engėjais del visiško savo brolių — darbo žmonių išsiliuosavimo.

Draugai! Didūs perversmai visuose kraštuose darosi. Ir Lietuvos darbo žmonių priedermė šį kartą savo likimą atimti iš įvairių prigavikų rankų ir pasiimti į savo rankas.

VISUOTINIS SUKILIMAS, keldamas darbo žmones, eina. Neatsilikime!

Numeskime tuos, kurie mūsų krauju ir prakaitu tunka!

Vykime iš Lietuvos vokiečių tarnus — kariuomenę ir žandarus - šucmanus!

Parodykime duris „Tautos Tarybai" — tam „tautiškų" skriaudėjų lizdui!

ATIMKIME ŽEMES, FABRIKUS, VALDŽIĄ iš dvarininkų, fabrikantų ir kunigų!

VISI kaip vienas į KOVĄ už darbo žmonių kruvinus reikalus!

Visi — vienybėje į Lietuvos Revoliucinių Socialistų-Liaudininkų Partijos kovojamasias eiles!

Nusikratykime galų gale tos dvejopos verguvės — vokiškos ir lietuviškos!

Laisvė beldžiasi į duris — drąsūs įsileiskime jąją!

Šalin vokiečių turtininkų — engėjų valdžia!
Šalin kaizerio bernai — Tautos Taryba!
Šalin Brastos taika — darbo žmonių nelaisvė!
Tegyvuoja Lietuvos Darbo žmonių Tarybos!
Tegyvuoja jų valdžia, jų žemė!
Tegyvuoja visuotinis darbo žmonių sukilimas!
Tegyvuoja Trečiasis Internacionalas!
Tegyvuoja revoliucinis socializmas!

Lietuvos Revoliucinių
Socialistų-Liaudininkų Partijos
CENTRO KOMITETAS.

Susisiekta su Vilniumi.

Padėtis buvo taip sunki ir taip blogai veikę į sielą, jog įgimtasai gyvasties jausmas žmogų verste vertė ieškoti pagalbos, arba bent apsidairyti, ar pagalba bėra galima. Todelei 6 Gruodžio dieną pasisekė išsiųsti Vilniun du delegatu: mokytoją K. Barkauskį, ir ūk. A. Šilgalį. 13 Gruodžio dieną abu delegatu, sugrįžę iš Vilniaus padarė pranešimą, ką tenai girdėję, būtent:

1. Visi trisdešimts tris Lietuvos Apskritys pripažįstą Lietuvos Valstybės Tarybą, išskyrus tik Sedos apskritį, kur socijalistai gavę viršų ir Akmenės apskritį, kur užviešpatavę dvarininkai.

2. Vidaus Reikalų ministeris Stašinskis išreiškęs nusistebėjimą, kodel mes taip ilgai nieko nepranešę apie Skuodo nusidavimus. Likusi pažadėta pagalba.

3. Anglų eskadros admirolas Sinklair, priimdamas Liepojuj latvių atstovus, teiravęsis ir apie Lietuvą. Todel greit skubėjęs Liepojun p. Stulginskis, bet Anglų čia jau nebradęs. Tuomet iš Vilniaus likusi pasiųsta Rygon arba Talinan kita delegacija. —

Nors iš tolimesnio delegatų paaiškinimo mes supratome, jog Lietuvos padėtis sunki, bet visgi tos žinios mus gerokai padrąsino ir mes nutarėme 22 Gruodžio dieną padaryti didelį mitingą ir žmonėms išaiškinti visą padėtį. Liko nutarta iš Kretingos pasikviesti kalbėtoją p. Riauką; pasidalyta darbais ir pradėta ruoštis ne juokais.

22 Gruodžio.

Šiandien mūsų sielvartams ir širdies skausmams nebuvo galo, neatvažiavo Riauka ir mes vietinėmis jėgomis pabijojome daryti mitingą; nesant nei vieno pasauliečio, būtų reikėję kalbėti vieniems tik kunigams. Nebeišmanėme kaip rugoti ir pykti, kad jis savo žodžio neišlaikė; kilo tikra suirutę mūsų tarpe. Taip lengvai išveizdėjo mitingas padaromas, mes gi turėjome tylėti... Bet nėra to blogo, kas neišeitų ant gero; paaiškėjo, jog raudonieji, sužinoję apie mūsų rengiamą mitingą, jie irgi rengėsi remtis su mumis, labai greit tat būtų galėję kilti riaušės. Gaila tik buvo progos žmonėms paaiškinti dabartinę padėtį, o kad mūsų mitingas neįvyko, tai ir gerai.

Šįryt išvažiavo iš Skuodo paskutinieji vokiečiai; vakar buvau pas juos užėjęs delei to nelemtojo mitingo pasikalbėti; jie pareiškė: „Rytą išvažiuojame visai, darykite sau ką tinkami!" Palikome tat patys sau. Raudonieji, tuo pasinaudodami, vakarop padarė savo mitingą ir po prakalbų gaisrinėje, dainuodami nuėjo į valsčiaus butą. Pasirodo, jog tai buvusi „revoliucija", mat lig šiol nebuvo dar Skuode grynai bolševikų

tarybos, dabar gi jie tokią ir padarė su visokiariopais komisarais.

23 Gruodžio.

Šiandien paaiškėjo, jog vakar raudonųjų mitinge daugel kas iš jų kalbėjęs prieš žydus, kai kurie net ir pogromą pasiūlę. Šiandien tat pasidarė tarp žydų bruzdėjimai, jie nutarė neatidėliojant tverti savo apsaugos miliciją; tuomi pasinaudodami ir mes subruzdome tverti sodžiuose sargybos tarnystę. Raudoniesiems tai nepatiko, bet mes pareiškėme: jei žydai gali, kodel tat mes negalime, juk sodžiai ištikrųjų, nėra saugojami nuo plėšikų. Žydai nejuokais pradėjo raudonųjų bijoti, nors buvo kalbama, būk Rusijoje vieni tik žydai ir palaiką bolševizmą, bet Skuodo bolševikai buvo tokios rūšies, jog jų visiems reikėjo bijoti. Žydai nutarė kreiptis prie Anglų Liepojuje ir tam tikslui išrinko du delegatu: Chonę Judelmaną ir Šaafą. Tuodu žydu atėjo pas mane ir prašė, kad aš vokiškai aprašyčiau Skuodo padėtį, juodu gi žadėjo Liepojuje surasti, kas išverstų tai į Anglų kalbą. Aš ant greitųjų sustačiau šitokį pranešimą:

Nusidavimai Skuode ir Sedos apskrityje.

Įvykus Lapkričio mėnesio pradžioje, šių metų ginklų sustabdymui, visi Lietuvos, taip pat Sedos apskrities ir Skuodo gyventojai subruzdo, kad negirdėtiems vokiečių plėšimams ir rekvizicijoms padarius galą. Ta proga pasinaudojo ką tik iš Rusijos pagrįžę, bolševikų raugu užsikrėtę žmonės, kad pagriebus valdžią į savo rankas. Pašiepdami paprasčiausias demokratizmo žymes, jie padarė rinkimus ir gyventojus, jų valsčiuose verste privertė rinkti bolševikų tarybas. Taip buvo atlikti rinkimai: Mosėdyje, Šatėse, Ylakiuose, Kalvarijoje ir kitur; išrinktieji atstovai iš savo tarpo išrinko bolševikų apskrities valdybą Sedoje. Skuode žydų bendruomenei ir krikščionims-demokratams pasisekė keletą atstovų įterpti į miesto valdybą, bet neilgam; 22 Gruodžio įvykdinta pervarta ir bolševikai vieni pagriebė miesto valdybą. Tuojau jie pradėjo veikti tverti raudonąją armiją, kelti raudoną vėliavą ir turtingesniesiems piliečiams mokesčius uždėlioti. Matomai, jie mano išnaudoti patogią Skuodo geografiką padėtį, kad savo pražutingą darbą pavaryti: Liepojuje, Kurše ir Rytprusiuose. Skuodo

gyventojai maldauja J. Ex. Anglų eskadros vadą, pagalbos netik sau bet ir pavojuje esantiems apylinkės valsčiams.

Parašai:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kalėdų šventės 1918 m.

Taip bekovodami su raudonaisiais, susilaukėme švenčių. Jos negalėjo būti linksmios, turint tokius „ananasus" šalip savęs, bet visgi darėme kas buvo galima. Pirmą dieną nuvažiavova abu su kun. Ruibiu į Norvydžių kaimo jaunimo ratelį. Buvo darbštus ir gyvas susirinkimas, prisilaikant šitokios tvarkos: 1) Ratelio reikalai. 2) Dabartinis politikos momentas. 3) Eglelė. 4) Giesmės ir eilės. 5) Žaislai. Taip besilinksminant, sužinojome, jog Paluknės geležinkelio stotyje vokiečiai nušovę ūkininką Skarą. Visas susirinkimas išreiškė savo didžiausį pasibiaurėjimą vokiečiais ir nutarė susinešus su Paluknės jaunimo rateliu ieškoti pagalbos ar Vilniuje L. V. Taryboje ar Liepojuje pas Anglus. Grįžova namon puikiausių minčių kupinu. Antrą dieną abu mokytoju: K. Barkauskis ir J. Bertašius surengė puikiausį vaikų vakarėlį. Prie mokyklos durų plevesavo puikiausia Lietuvos vėliava, vaikučiai pasipuošę tautiškomis spalvomis, pasakė daugybę tėvynės meile žavinančių eilių ir prakalbų. Vakarėlyje buvo daug raudonųjų. Gimnazijos mokytojas B. Jonynas paklausė manęs, ar mes tversime baltąją gvardiją? Atsakiau: „Kam dabar betverti, jei turime raudonąją." Suprato mano pašiepimą ir pradėjo man įkalbinėti, jog Vilnius esąs jau bolševikų rankose, net Sedoje užviešpatavę komunistai. P. Jonynas norėjo tuomi man pasakyti: „Duokite mums pilną laisvę, mes nuo visų bėdų jus išgelbėsime."

Metų pabaiga.

1918 metų pabaiga buvo visų sunkiausia. Nebuvo jokios tikrybės, o tų gandų didžiausia daugybė. Begalo nemalonu buvo girdėti, jog Lietuvos Valstybės Taryba apleidusi Vilnių ir atvykusi Kaunan. Ta žinia begalo patiko raudoniesiems, kurie leido baisiausius šmeižtus prieš Tarybą. Nebeapsiklausydamas tais gandais 28. XII nuvykau į Kivylius pas daktarą Kaunackį. Pasirodo, jog jam dar labiau parūpę raudonųjų

darbeliai ir jis važiavęs Vilniun, tikrybės ieškodamas. Vilniuje privertę jį eiti Sedos apskrities viršininko pareigas. Toliau Dr. K. pranešė, jog Sedos apskr. milicijos vadu esąs paskirtas Plechovič, jei jam pasiseksią gauti truputį ginklų, tai jis išnovysiąs čia visus bolševikus. Sunku buvo tiems žodžiams tikėti. Raudonieji gi tuomi tarpu jau susiorganizavo ir pradėjo veikti. Damulis ir Vitkus revolveriais persijuosę, švaistėsi gatvėmis ir turguje. Liko suimtas žmogus, kurs buvo atvežęs keletą nušautų kiškių parduoti. Paskelbė, jog nevalia malti grūdus be jų leidimo, prie malūno liko pastatytas milicijantas. Visiems piliečiams liko išsiuntinėti paliepimai vežti nuo Skuodo stoties malkas. Štai ir aš kokį apturėjau paliepimą:

KMISARIATA
SKUODA MILICIJOS — 30 gruod. 1918 m.
No. 13

Išpildimui

Isakuome jums 30 gruodžio 1918 m. atvažiuoti vežti medžiu nu Skuodo Stoties į m. Skuodo. mokama už suvežima ašeis medžiu 15 rub.

Komisaras Vitka

Visus Skuodo piliečius apėmė nusiminimas, supratome, jog pakliuvome į vergiją, iš kurios kas žin kuomet išsiliuosuosime. Užbaigėme tuos metus juodžiausių minčių slėgiami.

Tuomi tarpu Vilniuje ir Kaune susitvėrė pirmasai ministerių kabinetas, kurs nuo savęs leido įvairius atsišaukimus. Bet ir kitos partijos neskundė mus vaišinusios savo lapeliais. Kaipo istorijos dokumentus talpinu jų čia bent keletą:

I.

Laikinosios Vyriausybės Deklaracija.

Laikinoji Vyriausybė stoja į darbą sunkiomis aplinkybėmis. Savo uždaviniai jai tenka vykinti ne bujojančio gyvenimo sąlygomis, o karo nunioktoj, okupacijos valdžios išnaikintoj šalyj. Savo darbe ji remsis darbo žmonių pritarimu ir ji tikisi, kad šalis parems jos pastangas atstatyti nepriklausomą demokratingą Lietuvą, kurioj visų tautų, visų luomų žmonės galės tvarkyti ir plėsti savo gyvenimą kuo geriausiomis aplinkybėmis.

Laikinoji Vyriausybė pripažįsta visų tautų lygybę. Demokratingoj Lietuvoj negali būti tautų teisių skirtumų.

Į Laikinąją Vyriausybę įeina visų Lietuvos visuomenės srovių atstovai pradedant socialdemokratais ir baigiant krikščionimis-demokratais. Laikinoji Vyriausybė turi savo tarpe gudų ir žydų atstovų, nėra joje tik lenkų atstovo. Bet mes tikimės, kad Lietuvos lenkų demokratija padarys tą, ko šalis reikalauja iš kiekvieno savo piliečio iš kiekvienos joje gyvančios tautos. Mes tikimės, kad lenkų visuomenės veikėjai stos į eilės mūsų bendros Tėvynės Rumų statytojų ir padės mums uždėti tvirtus pagrindus laisvai, nėpriklausomai ir demokratingai Lietuvai. Visa Lietuva nuklota laikinais savivaldybės organais: parapijų, valščių, becirkų, apskričių Komitetais ir miestų Valdybomis. Tai yra Laikinosios Vyriausybės atrama, kuri padės jai vykinti stovinčius prieš ją uždavinius. Svarbiausias Laikinosios Vyriausybės uždavinys privesti šalį prie Steigiamojo Seimo, kuriam teks nustatyti Lietuvos valdymo formą ir įvykinti visą eilę socialių reformų.

Pirmoj eilėj prieš mus stovi žemės reforma ir darbininkų būvio apsaugojimas. Laikinoji Vyriausybė pasirūpins, kad bežemiai ir mažažemiai turėtų žemės. Laikinoji Vyriausybė vedama tos minties, kad žemė turi priklausyti tiems, kurių rankomis ji dirbama, rūpinsis, kad greičiausiu laiku bežemiams ir mažažemiams įstatymų keliu būtų pavestos valstybės žemės ir tos žemės, kurių didžiažemiai dvarininkai patys neįstengia išdirbti.

Darbo ir darbininkų reikalai nebus antraeiliai valstybės rūpesniai. Mes jos statėme eilėj tų klausimų, kurių išrišimo reikia imties tuojau, nieko nelaukiant, nes mūsų šalyj darbo, ypač žemės ūkio darbo, apsauga yra toli atsilikusi. Laikinoji Vyriausybė kuogreičiausiu laiku pasistengs pravesti apdraudimo nuo ligos, sužeidimo ir senatvės įstatymus, o lygiai tinkamai pastatyti darbo apsaugą su tinkama darbo apsaugos priežiūros organizacija dalyvaujant joje pačių darbininkų organizacijų atstovams. Laikinoji Vyriausybė laiko savo pareiga griebties visų jai prieinamų priemonių aprūpinimui darbu bedarbių. Laikinoji Vyriausybė pasistengs kuogreičiausiu laiku pravesti įstatymą apie darbo dienos sutrumpinimą ligi 8 valandų. Laikinoji Vyriausybė tikisi, kad visos tos reformos

ras paramos ir klasinėse bei profesinėse darbininkų organizacijose, taigi ir darbininkų Tarybose.

Laikinoji Vyriausybė padarys visa, kad karo padarytieji nuostuoliai būtų atlyginti. Ji išdėstys Taikos Kongresui visas tas skriaudas, kurias mums padarė karas.

Laikinoji Vyriausybė rūpinsis, kad Lietuvos Valstybės turtas nebūtų išgrobstytas, kad geležinkelių įtaisymai, mašinos ir kiti turtai nebūtų išvežti svetur, kad jie paliktų Lietuvos valstybėje. Laikinoji Vyriausybė tikisi, kad ir patys Lietuvos piliečiai saugos tai, kas priklaus valstybei, kad jie nepirks valstybės turto, neduos jo kitiems pirkti, grobstyti ir gadinti.

Mes imames darbo neramiu laiku, mes turime palaikyti mūsų krašte tvarką ir organizuoti atramą prieš gręsiantį Lietuvai pavojų iš šalies. Iš rytų į mūsų krašta skverbiasi nauji okupantai rusai, veždami su savim savus valdininkus ir rengdami traukinius mūsų duonai išvežti. Jie neša mums naujus pančius ir badą.

Po visą Lietuvą švaistosi svetimais mūsų valstybei ženklais kareiviai ir laukia tik valandos, kada jie galės pasipriešinti Lietuvos nepriklausomybei ir Lietuvos demokratybei. Nuo anarchijos apsiginsime statydami valstybę ant demokratingų pagrindų, o Lietuvos sienoms apginti organizuojame kariuomenę.

Visus tuos darbus mes galime atlikti tik sumobilizavę visas krašto pajėgas. Joks pavojus iš šalies ne bus mums baisus, jeigu kraštas bus suorganizuotas. Tam tikslui mes šaukiame Vilniuje sausio mėn. 16 d. 1919 m. viso krašto konferenciją, kuri turėtų tarti žodį svarbiausiais klausimais. Nuo parapijų komitetų, o ten, kur jų vietoje susidarė valščių ar becirkų komitetai, tai nuo valščių ir becirkų komitetų mes reikalaujame, kad rinkimai į konferencija būtų atlikti demokratingu būdu.

Mes tikimės, kad šalis duos mums ne tik darbininkų šalies tvarkymui, bet ir lėšų. Mūsų finansų politika gali remtis tik šalies turtu; užsienio paskolomis neprivalome perdaug pasitikėti. Mokesčiai turi būti imami nuo turto; didesnis mokesčius reikia užkrauti ant tų, kurie karo metu pralobo. Juo didesnį kas turi turtą, juo didesnius turės mokėti mokesčius.

Mes griebsimės visų priemonių Lietuvos ūkio atstatymui ir kuoplačiausiai sunaudosime tą jėgą, kurią apreiškia visose ūkio srityse kooperacija.

Laikinoji Vyriausybė dės visas pastangas paremti mūsų reikalavimus Taikos Kongrese ir reikalaus suvienijimo visų Lietuvos dalių su sostine Vilniuje ir su išėjimu į jūrą.

Laukdama paramos ir pritarimo, Laikinoji Vyriausybė šaukia Lietuvos piliečius vienybėn ir kviečia nepriklausomos demokratingos Lietuvos atstatymo darban.

Ministeris Pirmininkas M. SLEŽEVIČIUS.
Užsienio reikalų ministerijos valdytojas A. Janulaitis.
Vidaus reikalų ministeris Jonas Vileišis.
Švietimo Ministeris Mykolas Biržiška.
Vidaus reikalų vice-ministeris Zigmas Starkus
Žemės, ūkio ir valstybės turtų ministeris Juozas Tūbelis.
Susisiekimo ministerijos vice-ministeris
ir tos ministerijos laikinas valdytojas Jonas Šimoliūnas.
Maitinimo ir viešųjų darbų minist. laikinas valdytojas
Juozas Paknys.
Prekybos ir pramonės ministeris Jonas Šimkus.
Prekybos ir pramonės vice-ministeris
Nachmanas Rachmelevič'ius.
Finansų ministerijos valdytojas Valdemaras Čarneckis.
Krašto apsaugos ministeris Mykolas Velykis.
Ministeris be portfelio gudų reikalais Juozas Voronko.
Ministeris be portfelio žydų reikalais Jokūbas Vigodski's.
Ministeris be portfelio Aleksandras Stulginskis.

Vilnius, 1918 m. gruodžio 26 d.

II.

Vilniaus piliečiai!

Su visa Lietuva, su jos liaudimi jungia mus nesutraukomi ryšiai. Ta pati žemelė mus maitina, drauge per šimtus metų tempėme vergijos jungą drauge kovojame del laisvės.

Piliečiai! Šiandien sušvito mums Laisvės spindulys! Mūsų tėvynė Lietuva tampa nepriklausoma demokratinga valstybe, kurioje visi piliečiai be tautų skirtumo turės laisvę ir lygybę. Lietuvos nepriklausomybė neša mums visiems, ligi šiol pavergtiems, laisvę ir laimingesnę būtį. Vienybėje, kaip

broliai padavę kits kitam rānkas, eikime drąsiai į kovą, visi kaip vienas stokime už tėvynę.

Lietuva pavojuje! Į rytinę mūsų krašto sritį jau įsibrovė svetimoji Rusijos kariuomenė. Maskoliai ateina išsiurbti iš Lietuvos paskutinių syvų, o mums su gaisrų pašvaiste neša badą, kankynes ir griuvėsius.

Stokime visi Lietuvos ginti! Parodykim, kad esame verti amžiais kovotos laisvės. Šiandien Lietuvos likimas yra mūsų pačių rankose.

Piliečiai, Lietuvos vyrai! Nelaukime toliau nė valandos. Kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto apsaugą.

Drąsiai stokime pirmieji į kovą, užstokime kelią priešininkui, kurs veržiasi varu į mūsų kraštą, smelkiasi į mūsų sostinę Vilnių. Savo ginklų nesutepsime mūsų brolių Lietuvos darbininkų krauju, ginsime tik mūsų Motiną Tėvynę, mūsų Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Visi, kaip vienas stosime krašto apsaugos eilėse ir atremsime besiskverbiantį priešininką.

Vilniečiai! Vilniaus Komendantūra šaukia į apsaugos savanorių pulkus visus piliečius be tautos skirtumo. Bus sudaryti atskiri būriai kamanduojami lenkų, baltarusių, lietuvių ir kit. kalbomis. Įstojimo sąlygos yra tam tikam atsišaukime nurodytos. Užsirašyti galima kasdien nuo 9 ryto ligi 1 p. p. Vilniaus Komendantūroje, Šv. Jurgio g. Nr. 36, buvus, Vervaltungo namai prieš Lukiškių aikštę.

Mūsų kraštui ir mūsų laisvei gręsia pavojus — prie ginklo!

Vilniaus Karininkų Komendantūra.

III.

Į Lietuvos piliečius.

Vyrai! Nekartą Lietuvos priešai norėjo uždėti ant mūsų amžiną nepakeliamą jungą, bet mūsų Tėvynė nenugalėta. Ji gyva.

Šiandien visi išvydome Laisvės rytojų švintant; Lietuvos nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę: tat ginkime Nepriklausomą Lietuvos Valstybę! Vienybėje, kaip broliai, pasidavę kits kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi, kaip vienas, stokime už tėvynę!

Lietuva pavojuje!

Vokiečių kariuomenei atsitraukiant, jau įsibrovė Lietuvon svetimoji Rusijos kariuomenė. Ji eina, atimdama iš mus gyventojų duoną, gyvulius ir mantą. Jos palydovai — badas, gaisrų pašvaistės, kraujo ir ašarų upeliai.

Tat ginkim Lietuvą! Parodykim, jog esame verti amžiais kovotos laisvės; šiandieną Lietuvos likimas mūsų pačių rankose.

Nelaukdami toliau nei valandos, kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto Apsaugą. Būrių būriais eikime iš kaimų, viensėdijų, miestų ir miestelių, eikime iš visų Lietuvos kraštų laisvės ir Tėvynės ginti. Stokime drąsiai pirmi į kovą!

Drąsiai be baimės, kaip mus tėvai ir sentėviai užstokim priešams kelią, pakelkim žygį už mūsų Motyną Tėvynę, už Lietuvos Valstybę!

Ministeris Pirmininkas M. Sleževičius.
Karo Apsaugos Ministeris Karininkas Velykis.

Laikinoji Lietuvos Vyriausybė kviečia

visus Lietuvos piliečius, kurie gali ginklą valdyti, ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę ir tuojau stoti į Krašto Apsaugos pulkus.

Stojimo instrukcijos ir sąlygos žemiau nurodytos.

Ministeris Pirmininkas M. Sleževičius.
Krašto Apsaugos Ministeris Karininkas Velykis.

Sąlygos įstojimo į Lietuvos krašto apsaugą.

1. Visa Lietuvos Valstybės krašto apsauga yra Lietuvos Vyriausybės žinioje ir klauso krašto Apsaugos Ministerio.

2. Visa krašto apsauga organizuojama karo disciplinos pagrindais.

3. Visi savanoriai priimami į krašto apsaugą nemažiau kaip 1 metams. Tarnavimo laikas gali būti pailgintas ir ilgesniam laikui tik laisva sutartimi su savanoriais.

4. Mažinant krašto apsaugą ar darant visišką demobilizaciją savanoriai gali būti paleisti ir ankščiau metų.

5. Savanoriai, del kurių nors priežasčių nebegalį ištarnauti metus, gali būti jų pačių prašymu paleisti tik Apsaugos Ministerio štabo viršininkui sutinkant.

6. Kiekvienas savanoris stodamas krašto Apsaugon raštu pasižada, kad jis gins Lietuvos Valstybę, pildys Lietuvos Valstybės įstatymus ir klausys savo Vyriausybės įsakymų.

7. Lietuvos Vyriausybė duoda kiekvienam kareiviui savanoriui užlaikymą ir 100 markių algos mėnesiui. Be to kiekvienai savanorio šeimynai, savanorio užlaikomai, mokama kas mėnesis 50 markių.

8. Sužeistiems kareiviams nebegalintiems uždarbiauti, jųjų šeimynoms užmuštų kareivių Valstybė patikrina buvį. Buvio patikrinimo taisykles bus paskelbtos skyrium.

Ministeris Pirmininkas M. Sleževičius.
Krašto Apsaugos Ministeris Karininkas Velykis.

IV.

Į Lietuvos visuomenę.

Pro tirštus mūsų gyvenimo padangės rukus, pro gaisrų pašvaistes ir karo aukų kryžių miškus, pro Lietuvos sodžių ir miestų griuvėsius prasimušusių tikros laisvės spindulių žiupsnys pasiekė suvarginto lietuvio širdį, pagimdė joje viltį ir tikėjimą į laimingą Lietuvos ateitį, norą dirbti ir dirbti. Kilnus Lietuvos sūnūs ligi šioliai dirbę rusyse ir palėpėse, šiais kruvinais laikais suvaržyti nepakenčiamų sąlygų sukruto, nors dar pančiai riša kojas ir rankas, ir eina į darbą. Eina į darbą jau ne pavieniai žmonės bet susiburę į kuopas: vienybėje galybė, vienybėje įstengsime atitaisyti padarytas mums nuoskaudas, išgydyti tas žaizdas, kokias įvairus atėjūnai ištisais šimtmečiais mūsų tautos kūne yra darę ir dar tebedaro. — Mūsų kuopa, susidariusi tais laikais, kada Lietuva miegojo sunkiu ištautėjimo miegu — jai iš to miego kelti, gynusi Lietuvos ir jos darbo žmonių reikalus Vilniaus Seime, kovojusi už tėvynės ir jos vaikų teises su žiauriais rusais, dirbusi uoliai rusuose ištrėmimo metu Lietuvos nepriklausomybei išgauti ir atkakliai vedusi kovą su jos priešais lietuviais ištigimėliais socialistai - bolševikais, vadinasi jau visiems žinomu Lietuvių Krikščionių - Demokratų Partijos vardu. Ji dirbo ir tuomet, kada Lietuva vaitojo papludusi kraujais, kada kardas ir ugnis naikino lietuvių amžiais sukrautus turtus, kada lietuvis nusiminimo prislėgtas nebviltingai nuleidęs rankas klausė: „Kas bus? kas mus laukia? kas mums žustantiems pagalbos

ránką išties?" Taigi tą ranką tiesė Krikščionys-Demokratai pasilikę kartu su savo vargstančiais broliais Lietuvoje, švelnino jo šiurkščias gyvenimo aplinkybes, diegė širdin skaisčios ir laimingos ateities spindulį. Del daugelio priežaščių jie tuomet viešai nesivadino tuo vardu. Tuomet Krikščionio-Demokrato vardas buvo — lietuvis katalikas; jo tikslas — lietuvių visuomenės, ypač darbo žmonių gerovė laisvoj Lietuvoj; jo priemonės — visos doros priemonės. Bet išmušė svarbi Lietuvos valstybės statymo valanda; bent kiek paliuosėjo mūsų rankos ir stojam į darba vėl pasivadinę jau turinčiu gražią praeitį Lietuvių Krikščionių-Demokratų Partijos vardu ir einam į sunkų, bet malonų statymo darbą. Aukštai iškėlę laisvės ir gerovės vėliavą šaukiam senovės krivių balsų: „Lietuvos Vaikai! Pasidavę viens kitam prieteliškai ranką spieskimės prie tos vėliavos. Ji mus nuves į politikos ir ekonomijos laisvę; ji mums duos gerove; ji įvykdins lygybę, meilę, brolybę ir teisybę, be kurių laisvės ir gerovės negali būti. Lietuvos Vaikai: Gana klaidžioti tamsybėse pakrikusiems, eikime vienybėje ta vėliava nešini į šviesią ir laimingą ateitį. Sutartinam darbe — mūsų laimė, vienybėje — mūsų gerovė ir laisvė, Kristaus moksle — mūsų ateitis."

Krikščionių-Demokratų Partija labiausia rūpinasi darbo žmonėmis jos obalsis: krikščionybė ir demokratybė; darbo žmonių gerovė, o visiems teisybė.

To obalsio vedama Kr.-Demokratų partijà stengis Lietuvos valstybę taip sutvarkyti, kad geriausia būtų aprūpinti darbo žmonių reikalai, neskriaudžiant kitų Lietuvos piliečių luomų. To galima atsiekti tik demokratinėje valstybėje, todel mes kr.-demokratai jos ir sieksime. Mes žiūrėsime, kad valstybės valdyme svarbus būtų darbo žmonių, t. y. ūkininkų ir darbininkų balsas, kaipo šalies didžiumos. Šalies šeimininkas visi šalies žmonės. Vieno kokio nors luomo diktaturą (valdžią) mes atmetame; nes ji priešinga demokratybei. Tai pasakę, mes pasisakom, jog Lietuva turi būti lietuviams. Ji neprivalo toliau priklausyti nei rusams, nei vokiečiams, nei lenkams. Ji susidės su ta valstybe, kuri bus reikalinga jos reikalams; tik ne kaipo vergė, bet kaipo lygi šalis su lygia, nepriklausoma su nepriklausoma. Gana vergauti — mes laisvės norim.

Krikščionys - Demokratai nori netik politikos laisvės, bet ir ekonomijos — medeginės. Be ekonomijos laisvės ir politikos laisvė nustoja būti laisvė ir tampa laisvės drabužyje vergija. Mes nesitikim iš kapitalizmo ir kapitalistinės (t. y. pinigininkų) tvarkos gerovės. Mes žinom, kad ji yra mūsų laiku skurdo priežastimi; su ja mes kovosim. Kapitalizmo žlugimas — darbo žmonių laimėjimas. Kapitalistinės tvarkos vieton kr. - dem. stato kooperacinę tvarką. Ji užkirs kelią kapitalizmui plėtotis, ji neleis kapitalams spiestis atskirų žmonių rankosna, bet jie eis į visų žmonių rankas.

Lietuvoj netikusiai sutvarkytas ir žemės klausimas. Didesnė žemės dalis yra valstybės ar dvarininkų rankose. Daug mūsų žmonių ar visai neturi jos, ar turi tiek, kiek neužtenka tinkamai pramisti. Tai taip pat yra skurdo, išeivystės ir kitų nelaimių šaltinis. Krikščionys-Demokratai nesutiks, kad tokia pat tvarka ir toliaus būtų. Ji sako: Žemės paskirstymas turi būti geriau sutvarkytas. Valstybės žemės ir neteisingai įgyti dvarai turi būti paimti valstybės ir išdalinti bežemiams ir mažažemiams. Jei tų žemių pritruktų jiems aprūpinti, turi būti išpirkti ir kiti dvarai. Negalima neleisti, kad šale kelių dešimčių didžturčių žemininkų, būtų tūkstančiai vargšų bežemių. Juo mažiau skurdo — juo daugiau valstybėje ramybės ir gerovės. Krikščionys-Demokratai stengsis taip susitvarkyti, kad proletarizmas — skurdas Lietuvoje visai išnyktų.

Krikščionys Demokratai nuosavybės nenaikina; jį gerovę gamina; ji kultūros nešėja. Be to, einant prie medeginės gerovės būtina yra apšvieta. Mes tad Krikščionys-Demokratai naikinsim nesupratimą, tamsumą, ir stengsimės atverti mokyklų duris visiems, kas tik mokslo norės. Pradžios mokslas turės būt visiems priverstinas, o vidurinis ir aukštas visiems lengvai prieinamas.

Ypatingai Kr. - Demokratai rūpinsis ir tebesirūpina darbininkais; jie daugiausia vargsta ir daugiausia reikalingi globos ir pagalbos. Tą globą ir pagalbą teiksime mes organizuodami juos į profesines sąjungas, kad galėtų sekmingiau atsispirti kapitalizmo jėgai; bet jos reikalausime ir iš valstybės, nes tik ji turės užtektinai jėgos nugalėti besaikį kapitalo išnaudojimo apetitą. Darbo dienos ilgumas, užmokesnio didumas senatvės ir nelaimingų atsitikimų aprūpinimas, poilsio klausimas vaikų, mergaičių ir moterų darbas turės būti taip išrišti, kad

nebūtų įžeista teisybė ir parengtų darbininkui išėjimą iš skurdo šviesesnę ateitį.

Lietuva yra žemdirbių kraštas. Jos gerovė prigulės nuo gero ūkių sutvarkymo ir tikslaus žemės išnaudojimo. Krikščionys tad Demokratai rems ir ūkininkus, padės jiems kelti ūkius ligi reikalingos ištobulinimo aukštumus. Tuo tikslu: 1) taisys ilgam laikui melioracijos kreditus, kad palengvintomis sąlygomis iš valstybės gautų pasiskolinti pinigų ūkio reikalams, 2) padės skirstytis vienasėdžiais, 3) kels ūkio mokslą, kultūrą ir t. t. Žodžiu darys visa tai, kad pakiltų Lietuvos ūkis. Ūkio gerovė — pakels Lietuvos gerovę.

Mes Krikščionių-Demokratų partija ne tik demokratais esam, bet ir krikščionimis. Mes žinom, kad krikščionybė yra pamatas tikros laisvės ir medeginės gerovės ir netikim, kad be jos toji gerovė įvyktų. Del to mes visus savo darbus pamatuojame krikščionystės mokslu, ir tversime tokias sąlygas, kad Bažnyčia laisvai galėtų siekti savo švento ir valstybei ir žmonijai naudingo tikslo. Mes neleisime, kad kas nors ją varžytų, kaip lygiai nemanom varžyti kitatikių.

Sąžinės laisvė, kaip ir kitos pamatinės piliečio teisės mūsų yra užtikrinamos.

Kaip šviesa ir lytus yra reikalingi augalui, taip ramybė valstybės gerovei. Mes atkakliai kovosim su tais, kurie nori žemę paversti valstybės nuosavybė, o visus ūkininkus nuomotojais-randauninkais; kovosim su Lietuvos nepriklausomybės priešininkais, kovosim su kapitalistais darbininkų išnaudotojais, kovosim su doros ir tikybos griovikais, žodžiu — kovosim su visais, kas prisidengęs avies kailiu rodys vilko iltis ir grąsins Lietuvos ir darbo žmonių gerovei.

Aišku tad, kad Krikščionių-Demokratų Partijoje vieta krikščionims, nes ji vykdo gyveniman Kristaus mokslą; joje vieta ūkininkams ir darbininkams, nes ji jų likimu ypatingai rūpinasi ir jų gerovę kelia; vieta inteligentijai, nes čia jie ras progos padėti suvargintiems savo broliams ir naujai atgimstančiai tėvynei, nes čia nebus užgaunamos jo pilietinės teisės, nes čia demokratybė vykinama; čia vieta moterims, nes čia jos teises sulygintos su vyro teisėmis; čia vieta kunigų, nes mūsų partija vienatinė katalikiškoji partija, žodžiu — Krikščionių Demokratų Partijoj vieta visiems lietuviams be luomų

skirtumo. Tad į kruvą po Krikščionių-Demokratų vėliava. Stokim kaip viens ir imkimės švento Lietuvos statymo darbo. Krikščionių-Demokrotų Partijos idejos-obalsiai tepasiekia visą Lietuvą visus jos kampelius; visi teeina jos nurodomu keliu ir atgims jauna tėvynė.

Petys tad į petį! Ei bendrais
Apjuoskim žemę grandiniais!
Mintis vienan sušaukim židinin
Ir židinin vienan dvasias!
Nun uola judinkis tolyn!

Lietuvių Krikščionių Demokratų Partijos
Centro Komitetas.

V.

Draugai Darbininkai!

Kruvinas prakeiktas karas baigias. Baigias tas siaubunas rijantis tiek aukų, atnešęs tiek vargo, ašarų, nelaimių. — Sunkiu karo metu kai kurios draugijos stengėsi kiek leido sunkios aplinkybės lengvinti mūsų vargus. Tik štai mūsų tėvynė pamatė pirmuosius skaisčius laisvės spindulius. Toms laisvės valandoms ateinant, atsirado „geradarių", kurie vadina save bolševikais ar socialistais liaudininkais. Jie sakosi norį mums „padėti". Draugai, kur jie yra buvę tada, kada mums ypač sunku buvo gyventi? Ar mes juos tada matėm? Apsiėjom mes be jų sunkesniais laikais, apsieisim ir dabar, kada jau brėkšta laisvės rytas. Bolševikai ir jiems panašųs, prisiplėšę Rusijoj iš pabėgėlių komitetų pinigų, varo dabar savo darbą. Argi jie mums prieteliai? Žinoma — tai mūsų neprieteliai. Kur deda jie tuos pabėgėlių skatikus? Ar mes, darbo žmonės, gavom iš jų norint vieną rublį? Ne. Tuos pinigus jie tik tam tevartoja, kad pagriebus mūsų krašto valdžią į savo partijos žmonių rankas; turint gi valdžios kišti į kalėjimus tuos darbininkus, kurie priešintųs ir nepataikautų jų komisarams, kišantiems į savo kišenias pinigus. Kietširdžiai! Jie žino, kad jų kalte dauguma Rusijos pabrikų uždaryta, laukai neužsėti. Daug šimtų tūkstančių žmonių likos be darbo, be duonos kąsnio. Jų alkanos žmonos ir vaikai ieško duonos trupinių pastalėmis. Darbininkai gi varoma jėga stot į raudonųjų armiją kovot ir lieti kraujo už

bolševikų komisarų kišenias. Jų komisarai kasdien apsivagia milionais. Nežiūrint to, jie taip pat padarytų ir mūsų krašte, kur dabar ir beto menkai tesekasi ir gal sustot. To gi norėti darbininkų priešas tegali. Sulig jų programos visa žemė, dirbtuvės, pabrikai bus valdžios paimti ir liks valstijos savastimi; tiems turtams šeimininkė bus tik valdžia. Pabrikų gi ir dvarų komitetai nieko negalės patįs nutarti, būdami tik lėlėmis, kuriomis bolševikai žmones pavilioja. Jie moka taip padaryti, kad tiek komitetuos, tiek vyriausiais komisarais jų partijos nariai ir sėbrai tebuna. Jei valdžia taip viską pasiima, tai darbininkai belieka bernais valdžios, kaip kad karo metu. Bolševikų valdžia tuomet su savo žandarais — raudonaja armija — varinės mus į darbus, streikai gi tada nieko nepadės. Jie įves amžiną rekvizicįją kaip karo laikais, taip kaip jie Rusijoj dabar kad daro. Viskas bus valdžios ir tik tam tikromis kortelėmis gausim sau maisto, pirktis gi laisvai nieks negalės, nes krautuvių privatinių nebus, viskas bus rekvizuota. — Savo tikslams pasiekti jie kaip Rusijoj padarys ir mums mūsų krašte kraujo maudyklę, žudys jie nemalonius žmones, darbininkus, plėš bažnyčias, pasidarys iš jų teatrus, sandėlius. Jie nori ir mus supiudinti ir padaryti netvarkos, kaip kad Rusijoj padarė. Mūsų gi kraštas susilpnėjęs del tokios netvarkos ir piliečių kovos turės ir vėl eiti bernauti pas svetimtaučius, kurie godžiai mūsų kraštą prarytų. Draugai! mes darbininkai susispietę į galingasias draugijas kaip Amerikoj ir Anglijoj ramiu būdu mokėsim atsispirti kapitalizmui ir be bolševikų. Nereikia mums naujo kraujo. Todel kas gyvas visi organizuokimės, dėkimės į draugijas, kad atsispirus tiems nakties paukščiams.

Visi kilkim prieš naują karą, skerdynes, kurių nori padaryti pas mus bolševikai-komunistai!

Stokim visi už darbo žmonių reikalus ir mūsų atgimstantį krašta!

Taigi šalin bolševikai ir jų mokslas!

VI.

Kas mums geriau: vokietys ar balševikai?

Tas pats velnias: tik vokietys padarė velnišką tvarką o balševikai padaro velnišką netvarką. Visame gi kitame jie labai panašūs.

Tironai, vokiečių generolai, spaudžia ir išnaudoja žmones, kemša į kalėjimus, neleidžia laisvai susirinkti, rašyti, kalbėti. Taip pat elgiasi ir balševikų karalius Leninas su savo komisarais Rusijoj, kur kalėjimai pilni vartojimų areštuotų darbininkų, kurie nenori lieti savo kraujo už komisarų kišenes.

Vokiečių generolai daro savo šunybes, sakydami, kad dirba „Lietuvos labui". O balševikai, padarę badą, areštuoja nebalševikus darbininkus „darbininkų labui". Kaizerio bernai pagriebę į savo rankas dvarus ir fabrikus varu varo dirbti darbininkus, su durtuvais varo juos eiti baudžiavą. O balševikai visus dvarus, visas žemes, visus fabrikus ir dirbtuves taip pat atiduoda valdžiai, vadindami tai socializacija.

Mes vėl turėsim dirbti valdžiai, balševikų komisarams ir būti jų bernais. Vokiečių imperialistai daro rekvizicijas, traukia iš mūsų karu nuvargintos šalies paskutinius syvus; jų žandarai, įtukę lyg paršai, atima iš kiekvieno paskutinį kąsnį, ir viską gabena i Vokietiją. Tą patį daro ir balševikai. Jie irgi sako kad visa, ką žmogus turi, priverstas atiduoti valdžiai: jie rengiasi atimti paskutinį duonos kąsnį, išgabenti Rusiją.

Kas buvo Rusijoj tas matė, kaip balševikų kraugeriai atima iš alkano darbininko paskutinį duonos kasnį, paskutinę bulvę, kurią jis veža savo badaujančiai žmonai ir mažiems vaikams; jie siunčia kareivius su kulkasvaidžiais ir šautuvais atima iš kaimiečių valgomuosius daiktus ir nieko neleidžia įvežti į miestus.

Vokiečių militaristai ir kapitalistai stengiasi, kiek galėdami praryti mūsų šalį. Balševikų kraujageriams komisarams irgi neužtenka darbo žmonių kraujo. Jie nori sukelti skerdynes mūsų šaly, savo storams kišeniams pripildyti.

Vokiečių storakakliai žandarai, norėdami pražūdyt Lietuvą, visur kursto prieš Lietuvos nepriklausomybę, prieš Lietuvos Tarybą. Tą patį juodą darbą daro ir balševikų papirkti agitatoriai. Vieni padeda kitiems.

Už Brastos taikos stalo, jie pardavė mūsų šalį vokiečiams. Nedovanai jie dabar prieteliai. Nedovanai vokiečių kapitalistai praleido per Vokietiją bolševikų vadą Leniną. Nedovanai vokiečiai pamaži leidžia balševikų raudonąją armiją į Lietuvą.

Draugai! Užteks mums vergijos! Šalin pančius vis tiek kas juos norės mums uždėti! Ar balševikai ar vokiečiai!

Šalin vokiečių kapitalistai ir užgrobikai!

Šalin balševizmą!

Šalin jų uodegą ir bernus revolucijinius socialistus liaudininkus.

Šalin karą, kurį nori padaryti balševikai!

Šalin mobilizacija jaunų vyrų, kurią nori padaryti balševikai.

Lietuviai neis lieti kraujo už rusų reikalus.

Vyrai, stokime už Tėvynės garbę!

VII.

Broliai ir Seserys!

Po keturių metų karo baisenybių, badavimo, priverstinųjų darbų, smarkiausių rekvizicijų kįla naujas pavojus, betvarkės ir amžinos suirutes pavojus. Atsiranda žmonių, kurie nori visiškai sudrumsti mūsų gyvenimą, sukelti žmonės vieną prieš kitą kad patiems į viršų iškilus, kad patiems kitus savo tikslams spausti ir kamuoti. Tie tvarkos ardytojai tai bolševikai.

Juos lengva pažinti. Kas ardo tvarką ir baugina žmones tai mirtimi, sušaudymu, tai kartuvėmis ir pabaudomis, tas bolševikas. Kas piktžodžiauja Dievui, kas dergia Bažnyčia, kas daug žada, o nieko neduoda — tas bolševikais. Kas siundo bežemį prieš mažažemį, mažažemi prieš ūkininką, samdininką prieš gaspadorių — tas bolševikas. Kas nenori Lietuvos nepriklausomybės, o traukia po rusų jungu — tas bolševikas. Kas kalba apie žodžio laisvę, o kitiems burną kumščiai čiaupia, kas skelbia lygybę, o kitą engia, basliu ir revolveriu grumoja — tas bolševikas. Kas sako prakalbas apie brolybę, o pačiam akys krauju iš neapykantos pasrųva — tas bolševikas. Kas žada rojų o duoda netvarkos, neapykantos ir piktžodžiavimo pragarą — tas bolševikas.

Retas mūsų jų nėra matęs ir girdėjęs. Jie kaip kad piktas šašas niežti, patys lenda visiems į akis ir visiems peršasi, darydami visokius susirinkimus, demonstracijas, procesijas. Tik pažiūrėkime, ar daug rimtų žmonių mes tose procesijose matysim. Jie nori, kad ten būtų kuodaugiausia žmonių ir traukia visus tai grumodami, tai meilindamiesi, tai pinigus mokėdami.

Būkime atsargūs! Neeikime į jų susirinkimus ir procesijas, nes tuo save žeminame ir patys sau ant kaklo kilpą neriame.

Jei eisime, tai jie sakys: — Žiūrėkite, kiek mūsų, nors tikrybėje jų tik saujelė tėra.

Nesidėkime prie jų! Nesiduokime save suvilioti ir išnaudoti! Palaikykime tvarką, pildydami Laikinosios Vyriausybės ir Lietuvos Tarybos įsakymus. Tiesa, gal Taryba yra nekartą paklydusi, bet juk tas neklysta, kurs nieko nedirba. Geriau turėti Lietuvos Tarybos valdžią, negu bolševikų kumščią. Geriau turėti bykokią tvarką, negu bolševikų netvarką. Geriau turėti nors šiek tiek ramybės, nei bolševikų pragarą!

Ruoškimės prie Steigiamojo Seimo, kursai parodys mūsų krašto valią. Bolševikai, kovodami prieš Steigiamąjį Seimą, rėkdami kad jo nereikia, kaip tik ir parodo savo norus. Jiems rūpi ne žmonių valia bet jų pačių sauvalia, ne darbo žmonių gerovė, bet savo kailis ir kišenius, ne demokratizmas, bet pikčiausiausias cicilizmas. Kas turi akis težiūri, o pamatys, kas tokie tie bolševikai. Kas turi protą, tepagalvoja, o supras, kad kas plačiai rėžia, tam mažai tekliūna. O juk taip o ne kitaip daro balševikai su plačia burna, storu kišeniu ir purvina kumščia.

Lai gyvuoja nepriklausoma, demokratinga Lietuva!
Lai gyvuoja Steigiamasis Seimas!
Palaikykite, vyrai, Lietuvių Valdžios tvarką!
Šalin bolševikai ir visi jų sėbrai!

Lietuvos darbo žmonių gerovės ir tvarkos Komitetas.

1919 metais.

Sausis.

Ir vėl Gerasai Dievas leido susilaukti Naujų Metų! Šiandien tat pradedu penktuosius mano klebonavimo metus Skuode; tuomi labai didžiuojuos; regis, kad nei vienam Skuodo klebonui neprisiėjo klebonauti taip sunkiais laikais kai man. Esmi tikras, jog savo pareigą atlikau sąžiningai, bet pasirodo, jog Dievas deda mums dar sunkesnis pareigas, negu karo metu, būtent: kovą su ištvirkėliais ir mūsų suvargusios tautos priešais, su bolševikais. Po kruvinojo karo stoki tu, žmogus, į dar sunkesnę kovą, stinga drąsos, ištvermės ir sveikatos; tiesa, kas galima, tai daroma, bet matau, jog reikia kur kas daugiau daryti. Visa Viltis — Dievuje.

Savo amžiuje nėsmi turėjęs taip liūdnų Naujų Metų, kai šiandien. Išveizdi viskas kaip ir ramu, bet ima kaž-kokia baimė. Įdomu, kas bus rytą, nes bolševikai užvarė daug ūkininkų vežti miestan malkas nuo stoties.

2 Sausio dieną paaiškėjo, jog labai mažai ūkininkų tepaklausė bolševikų, dauguma nenorėjo jų nei žinoti; laukėme tat kas per bausmės sutiks tuos neklaužadas.

3 Sausio. Bolševizmo galas Skuode.

Apie penktą valandą rytą dar lig nekėlęs išgirdau kaip ir šaudymą, netrukus kulkosvaidžio tarškėjimą! Kas tai būtų? Nereikėjo ilgai laukti, tuoj kaž kas stipriai subarškino į duris, netrukus dar kitas. Pasirodo, bent trejetas Skuodo piliečių atėjo skubinai man pranešti, jog Damulis esąs suimtas, labai primuštas, visas jo butas išlaužtas; jis mušamas tik šaukęs:

„przepraszam, przepraszam!" Visi kiti jo draugai ir milicininkai išlakstę į keturis vėjus. Tai padarę vokiečiai, kurie šį-ryt atvykę geležinkeliu. Kaip akmuo nuo širdies nukrito visiems piliečiams, visų veidai prašvito, visi linksmi vaikštinėjo ir pasakojo kitas kitam, kas nutiko, ypač kad pas Damulį vokiečiai radę 75 tūkstančius rublių. Visi dabar įsitikino, jog tai buvęs bolševikų agentas ir daręs visa už pinigus.

3 Sausio buvo rengiamas vakaras gimnazijos naudai, bet ir rengėjai ir lošėjai buvo pradėję abejoti, ar daryti vakarą, nes bolševikai gali visa suardyti pakelti kokį triukšmą, dabar visų ūpui pagerėjus, visi linksmi ruošėsi prie vakarėlio.

Vokiečiai atėję, pareiškė, kad netrukus būtų išrinkta tikroji valdžia.

4 Sausio padaryta susirinkimas, kuriame nutarta padaryti didelis mitingas 5 Sausio ir iškilmingai iškelti Lietuvos vėliavą ant gaisrinės stogo.

5 Sausio.

Pamaldoms pasibaigus, prie bažnyčios vartų pradėta rengti politišką demonstraciją. Choras užgiedojo Tautos imną, nežinia iš kur atsirado trimitų muzika ir didžiausias žmonių burys nutraukė valsčiaus namų link; čia pasakyta keletas patriotiškų prakalbų ir nutarta rytą visuose kaimuose padaryti sueigas ir išrinkti po vieną ūkininką, po vieną mažažemį ir po vieną darbininką; Skuodo miestas turėjo atskirai rinkti. Tai nutarus, liko iškelta tautiškoji vėliava ant gaisrinės stogo. Visa minia užgiedojo tautišką imną. Tuomi mitingas ir baigėsi. Čia patėmytina, jei ir toliau taip būtų kreipta domė į minius tautiškąjį žadinimą, Lietuva būtų gyvavusi. Pas visus buvo pakeltas ūpas.

6 Sausio. Rinkimai.

Tie rinkimai atsilaikė labai tvarkingai; šiandien išrinktieji valsčiaus tarybos nariai rinko valsčiaus valdybą, į kurią išrinkta:

Du ūkininku:

1. Šilgalis Antanas iš Kulų II
2. Bubliauskis iš Kaukolikų.

Du mažažemiu:

3. Endriuška iš Kulų I
4. Mineikis Eduardas iš Skuodo.

Du darbininku:

5. Gadeikis iš Skuodo
6. Drozda Klemensas iš Skuodo.

Vienas inteligentas:

7. Andrėkus Pranas.

8 Sausio ligi pusės Vasario. Bolševikų pavojus.

Tame laike rusų bolševikai paėmę Vilnių ir Mitaują, pradėjo brautis į Lietuvą; jie greitu laiku atsirado Mažeikiuose, Panevėžyje ir Radviliškyje. Skuode užviešpatavo nusiminimas. Visa viltis buvo vokiečių kareiviuose, kurių Skuode buvo bent dvidešimti, bet jie pareiškė, jei miestas neduosiąs jiems valgyti, tai jie šį vakarą išeiną. Atbėgo pas mane žydai, kad vokiečių neišleisti. Nuėjau į valsčiaus valdybą, čia man pareikšta, jog vokiečių kareiviai yra tinkamai maitinami, ko jie tad nori? Matomai, jie norėjo pasinaudoti mūsų nupuolusiu ūpu. Šiandien per Skuodą daug bėgo iš Kuršo pastorių, baronų ir užsilikusių vokiečių karininkų ir kareivių. Tie dalykai dar labiau gadino ūpą vieniems, kėlė jie kitiems, nes Skuode buvo dideliai daug tokių žmonių, kurie laukė bolševikų. Tasai bolševikų pavojus tvėrė begalo ilgai, baisiai nusibodo kyboti tokiame padėjime. Bolševikai užėmė Telšius, sunaikino Plinkšės dvarą ir buvo jau pasiekę Lubų dvarą, t. y. puskelyje tarp Sedos ir Ylakių.

Toliau vienok jie nėjo.

Mes žinojome, jog Santarvė buvo paliepusi vokiečiams neužleisti mūsų krašto bolševikams, bet vokiečiai su pagalba nesiskubino, matomai jie norėjo pasirodyti mums tikrais išgelbėtojais arba kad mes lietuviai jų pagalbos maldautumėme. Nedaug žinių tepasiekė Skuodą apie bolševikus, užėmusius Lietuvą ir apie jų elgimąsi. Paprastai buvo kalbama, jog tikrieji rusai bolševikai esą dar į žmones panašūs, bet prie jų tuojau jungėsi vietiniai bolševikai, tie tat buvę kuo baisiausi, nes žinojo visų žmonių padėtį ir skersdavę savo priešus iš praėjusių laikų. Daug buvo kalbama apie tai, jog Kuršėnuose susirikiavęs iš vietinių plėšikų ir sicilikų raitų bolševikų

burys apie šimtą žmonių, kurie ir jodinėję tarp Telšių ir Kuršėnų. Klebonai daugumoje pasitraukė iš savo vietų arba slapstėsi kur po parapiją, pasilikdavo tik vikarai, nes užėję bolševikai pirma pirmiausiai uždėdavo klebonams dešimtimis tūkstančių kontribucijos mokėti. Sausio mėnesio pabaigoje ir Vasario pradžioje surikiavo ir vokiečiai šiokį tokį žygiavimą prieš bolševikus; jie užėmė Telšius ir ties Biržuvėnų dvaru gerokai apkulė aną bolševikų raitelių būrį. Vienas pilietis iš tos apylinkės man pasakojo, jų tenai kritę apie keturiasdešimtis. Vokiečių kulkosvaidžių tarškesys buvęs vietiniams gyventojams gražiausioji muzika, nes reiškęs jų vergijos ir betvarkės galą. Sedoje išrinktasai apskrities komitetas nei kiek nuo bolševikų nenukentėjo, matomai jo nuomonės maž-ką nuo jų tesiskyrė. Tasai komitetas 16 Sausio atsiuntė raštą Skuodo valsčiaus komitetui, kad pasiaiškintų, kas per vienas jis esąs ir kad Skuodo komitetas sutraukytų visus ryšius su milicijos vadu Plechavičiu, kurs rikiojęs kontrrevoliuciją ir tveriąs baltąją gvardiją, kuri braunantis į žmonių butus ir daranti terorą.

Tuo tarpu Lietuvos valdžia, kiek sustiprėjusi, sudarė kariuomenę, kuri šauniai veikė prieš bolševikus ir išleido daugybę atsišaukimų į Lietuvos visuomenę, kad nesigailėtų stoti į kareivius ir dėti aukas tos kariuomenės palaikymui. Surinkau jų keletą, kuriuos ir paduodu čionai:

I.

Piliečiai!

S u n k i ą v a l a n d ą š a u k i a m e j ū s ų p a s p i r t i e s i r p a r a m o s.

Mūsų Tėvynė iš visų pusių apsupta priešininkų. Iš rytų į mūsų kraštą svkerbiasi rusai, siųsdami raudongvardininkų burius ir skelbdami, kad ir pas mus jie sudarysią tokią pat Tarybų respubliką, kokia yra Rusijoj. Suardę savo kraštą, privedę ligi didžiausio bado Maksvą ir Petrapilį, jie ir pas mus norėtų įvesti tokią pat tvarką. Mūsų žmonės gerai nusimano, ką reiškia tos Rusijos Tarybos: jos išgrovė fabrikus ir dirbtuves, sunaikino pramonę ir prekybą, išdraskė žemės ūkį ir paliko milionus žmonių be darbo. Netikėkime rusų prižadais! Kartu su savim jie vežasi burius savų valdininkų, badą ir naujus pančius mūsų Tėvynei.

Iš pietų gręsia mūsų kraštui lenkai. Lietuvos dvarininkų paakinti jie sudarė iš tų pačių dvarininkų Lietuval valdyti komisiją, siunčia į mūsų kraštą savo valdininkus ir rengia kariuomenę mūsų kraštui apimti. Lietuvos dvarininkai linksta prie Lenkijos, norėdami apsaugoti savo dvarų neliečiamybę. Jie žino, kad nepriklausomoj demokratingoj Lietuvoj jie negalės valdyti tokiais žemių plotais, kurių jie patis neįstengia išnaudoti, kada šale jų skursta šimtai tūkštančių bežemių ir mažažemių. Lenkijos valdžia palaiko mūsų dvarininkus, norėdami su jų pagelba užgrobti visą Lietuvą. Dar šią vakarą Lenkijos įgaliotinis Berlino raštu pranešė mūsų įgaliotiniui, kad Lenkijos vyriausybė pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę, o netrukus už mūsų pečių pradėjo tartis su Vokietijos vadu Liudendorfu, kad prijungus ją prie Lenkijos. Lenkai mano, kad su dvarininkų pagelba jie ramiai galės valdyti ir išnaudoti Lietuvą; bet jie apsirinka! Lietuva pigiai savo laisvės neparduos. Kaip prieš rusus, taip ir prieš lenkus Laikinoji Vyriausybė pakelė griešČiausius protestus ir stodama kovon reikalauja, kad jie pasitrauktų iš mūsų krašto. Po keturių okupacijos metų, išeidami iš mūsų krašto, vokiečiai veda derybas su mūsų priešininkais, norėdami atiduoti jų globon mūsų Tėvynę. Jie tariasi ir su bolševikais ir su lenkais. Tarp savo ir bolševikų kariuomenės jie nustatė tam tikrą tarpą ir ten kur jie išeina, tuojau į jų vietą skverbiasi bolševikai. Vokiečiai, sakydamiesi, kad patys negali ginti Lietuvos nuo bolševikų, veda derybas su Lenkų vyriausybės atstovais, kad atgabenus Lietuvon lenkų kariuomenės.

Per visą okupacijos metą vokiečiai visaip mums trukdė organizuoti darbą ir tvarkyti kariuomenę. Visa kas buvo padaryta organizacijos reikalui, buvo daroma okupacijos valdžiai trukdant ir prieš jos valią. Kad sutrukdžius mūsų darbą, mūsų kariuomenės tvarkymą jie stato mums vienas kitam prieštaraujančius reikalavimus. Pažadėdami duoti ginklų jie vieną kartą reikalauja parašo, kad tie ginklai nebus suvartoti prieš bolševikus, o kitą kartą duoda su ta sąlyga, kad juos vartosime tik kovai su bolševikais. Visą laiką trukdydami padaryti mums Vilniaus apsaugą, išeidami iš Vilniaus jie paliko ginklų ne mums, o lenkų legionieriams.

Laikinoji Vyriausybė persikėlė dabar iš Vilniaus į Kauną, kad greičiau susisiekus su kraštu, greičiau organizavus visas

krašto pajėgas. Šaukiamoji sausio 16 d. konferencija būtinai turi įvykti. Konferencija bus Kaune. Surinktoji Lietuvos kariuomenė trauks į Rytų pusę, stos kovon su Lietuvos priešininkais ir išvaduos mūsų sostinę Vilnių iš svetimųjų rankų. Del Vilniaus apgynimo mes padėsime visas savo pajėgas. Mes neužleisime be kovos nė vienos pėdos Lietuvos žemės. Mes šaukiame visus krašto piličius kovon ir mes laimėsime! Kovojame ne del svetimų žemių užgrobimo, o del savo laisvės ir mes tikimės, kad mus parems tos tautos, kurioms Tautų laisvės obalsis yra ne vien tuščias žodis. Mes laukiame, kad visas kraštas, kaip vienas žmogus sukils savo Tėvynės ginti. Ginklų mes gausime, turime gauti! To, ką mes turime, pradžiai užteks. Mes laukiame, kad Lietuvos piliečiai nepasigailės savo turto kariuomenės užlaikymui. Teduoda, teparduoda kiekvienas ką gali, kas javų, kas arklį, kas pinigų, kas avalinės.

Atėjo sprendžiamoji Lietuvos valanda. Lietuvos vyrai! traukite į tas vietas, kur renkas į mūsų kariuomenės buriai. Mes turime parodyti, kad mes esame verti to, ko mes reikalaujame. Nei viena tauta be kovos neatgavo sau laisvės. Visi kam brangi Tėvynė Lietuva, kuriems rūpi, kad Lietuvoj būtų šviesa ir gera gyventi, stokime Tėvynės ginti. Kovosime ne su Lietuvos darbo žmonėmis; jų reikalai yra mums itin brangus, nes darbo žmonės yra mūsų visuomenės pagrindas.

Mes žengiam drąsiai į kovą su svetimžemiais užgrobikais, kurios nuveikę mes patys teisingai susitvarkysime savo valstybę, kad vieni kitų neskriaustume ir visiems būtų gera gyventi. Jeigu gi mes šioj valandoj apleisime Tėvynę, tai mus laukia vėl ilgi vergijos ir kančių metai.

Į kovą del Tėvynės laisvės, del taikos ir teisybės, del visų lygybės!

Tegyvuoja nepriklausoma demokratinga Lietuva!

Tegyvuoja pirmieji Lietuvos kariuomenės pulkai.

Ministeris Pirmininkas M. Sleževičius.
Užsienio reikalų ministerijos valdytojas A. Janulaitis.
Teisingumo ministeris P. Leonas.
Vidaus reikalų ministeris Jonas Vileišis.
Žemės, ūkio ir valstybės turtų ministeris Juozas Tūbelis.
Susisiekimo ministerijos vice-ministeris
ir tos ministerijos laikinas valdytojas Jonas Šimoliūnas.

Maitinimo ir viešųjų darbų ministeris laikinas valdytojas Juozas Pak'nys.
Pramonės ir prekybos ministeris Jonas Šimkus.
Finansų ministerijos valdytojas Valdemaras Čarneckis.
Švietimo minist. pavaduotojas vice minist. J. Yčas.
Krašto apsaugos ministeris Mykolas Velykis.
Ministeris be portfelio gudų reikalais Juozas Voronko.
Ministeris be portfelio Aleksandras Stulginskis.

Kaunas, 1919 m. sausio m. 4 d.

II.

Karininkų mobilizacija.

Tarnavusieji armijoje visi apicieriai, podpraporščikai, unterapicieriai ir valdininkai lig 45 m., visų rušių ginklų šiuo mobilizuojami.

Jie turi atvykti Lietuvos kariuomenėn Kaunan, Alytun ar Gardinan, kur kam arčiau, ir kreiptis į vietines lietuvių Komendanturas. Vietos Vyriausybė turi pasirūpinti, kad jie atvyktų į minėtas vietas ne vėliau vasario 1 d.

Tie, kurie laiku neatvyks, bus patraukti teisman.

(pasirašė) M. Sleževičius, Ministeris-Pirmininkas
(pasirašė) Velykis, Apsaugos Ministeris.

15. 1. 1919 m.
Kaunas.

III.

Ukininkai!

Lietuva, žiaurių rusų užpulta, stoja laisvės ginti.

Geriausi Lietuvos vaikai jau kairuomenės eilėse ir veja priešą iš mūsų žemės.

Mūsų kariuomenė atsirado nepaprastai sunkiu metu, atsirado ūmai, ją įkūrė lietuviai laisvai be prievartos. Darykime visa, kad ta kariuomenė nepairtų. Kariuomenė reikalauja duonos, ir kitų maisto dalykų.

Ukininkai, jūs privalote visą atliekama duoną, bulvės, mėsą ir kitus produktus atiduoti ar parduoti kariuomenei.

Mūsų kareiviams reikalinga baltinių ir avalinės.

Ukininkai, iš kiekvienos grįčios aprūpinkite tik vieną kareivį ir nebus jau vargo.

Atminkite, kariuomenės eilėse tai mūsų broliai, mūsų vaikai. Nednokime jiems vargo vargti.

Jie lieja kraują, aukauja savo gyvybę, gina mūsų sodžius, mūsų darbo žmonių turtą, tai jie neprivalo vargo kęsti. Neduokime progos sakyti — kad mes užmiršom savo brolius. Tai ne caro kariuomenė, bet mūsų – Lietuvos darbo žmonių kariuomenė. Mes visi jos reikalaus ir privalome aprūpinti.

Ukininkai, atsiminkit, kad patys ant savo galvos užsitrauksit nelaimę, jei nepadėsit dabar mūsų kariuomenei.

Tad visi, kas ką galite, vežkite kariuomenei.

Tenepakliuva nė vienas svaras reikalingų mūsų kariuomenei produktų į vertelgų rankas!

Viskas kariuomenei!

Lietuvos gynimo Komitetas.

IV.

Į Lietuvių Tautą.

Parsidavėliai ir tėvynės išdavikai, Mickevičius-Kapsukas ir jo sėbrai, atvedė Lietuvon rusų raudonarmiečių būrius. Jie užėmė Lietuvos sostinę Vilnių ir tikėjosi su rusų pagalba apimti visą mūsų kraštą, įvesti čion bolševikų netvarką ir prijungti Lietuvą prie bolševistinės Rusijos. Bet, įėję Lietuvon, jie pamatė, kad mūsų žmonės neištiesė rankos tėvynės pardavikams. Apie juos susispietė tik parėjūnai, valkatos, lengvo pelno ieškotojai ir visoki tamsūs gaivalai, visuomenės srutos. Visi-gi, kas tiktai myli gimtąjį kraštą, Lietuvos liaudį, jos darbo žmones, — tie visi susibūrė apie Lietuvos Vyriausybę Kaune, kurioje dalyvauja visos partijos, demokratinės ir socialistinės.

Iš kitos pusės atvestieji rusai kareiviai pamatė, kad juos stumia kovon ne su turtuoliais-buržujais, bet su Lietuvos valstiečiais, kurie nori savo nepriklausomą valstybę turėti, todel daugelis rusų kareivių atsisako eiti kovon.

Bolševikų vadai, jausdami savo silpnybę ir didžiausią suirutę savo tarpe, matydami, kaip prieš juos ginkluojasi ir stoja kovon visa Lietuva, suprato, jog ginklų jie Lietuvos neužkariaus.

Todel jie griebiąsi kito būdo – tiesia judošišką pardavikų ranką Lietuvių visuomenei, už kruvinus Rusijos pinigus ieško Tautos išgamų mūsų tarpe, siunčia savo agitatorius, susilpninti mūsų dvasiai ir pasiryžimui. Pamatę, jog visi lietuviai trokšta savo tėvynės nepriklausomybės, jie dengiasi skraiste

tojo nepriklausomybės obalsio, į kurį dar nesenei spiaudė ir niekino, kurį mindžioja ligi šiol, vesdami svetimuosius mūsų krašto terioti.

Lietuviai! Mes niekados nebuvome lengvatikiai ir dabar nesiduosime savęs āpgauti. Mes visi gerai žinome, kad taip vadinamoji „Lietuvos Revoliuc. valdžia — Mickevičius-Kapsukas ir jo sebrai", — yra paskirta Rusijos bolševikų iš Maksvos, veikia jų nurodymais ir jų pinigais. Tad jie nėra „Lietuvos valdžia", tik Rusijos bolševikų agentai Lietuvoje. Jie atėjo į Lietuvą lydimi rusų pulkų ir dabar, būdami Vilniuje remiasi ne lietuviais valstiečiai, tik svetimžemiais rusais ir kitataučiais žydais.

Lietuvių Tauta niekados nepripažįs savo valdžia Rusijos apmokamų agentų ir neleis viešpatauti ant savo sprando kuopai tautos išgamų, kuriems padeda svetimos valstybės kariuomenė ir gaivalai priešingi Lietuvos valstybei.

Vyrai Lietuviai! Nesudrums tvirtos mūsų valios bolševikų siunčiami kurstytojai!

Mes stojame į griežtą, mirtiną kovą už Lietuvos nepriklausomybę, už jos žmonių gerovę!

Visi, kas palaikys priešininko pusę, varys agitaciją ar šnipinės jo naudai, bus laikomi valstybės ir tautos išdavikais ir baudžiami karo įstatymais. Mes paleisim ginklą iš rankos tada, kada Lietuvoje nebeliks nė vieno priešininko valstybės kareivio, ir mūsų sostinėje Vilniuje susirinks Steigiamasis Nepriklausomas Lietuvos Valstybės Seimas.

Tad, vyrai piliečiai! Tvirtai laikykit suburtas tikrų tautos sūnų eiles!

Stiprūs dvasia — į griežtą kovą su Nepriklausomos Lietuvos priešininkais!

Šalin Rusijos samdyti agentai ir jų siunčiami kurstytojai!

Tegyvuoja Nepriklausoma demokratinė Lietuva!

Tegyvuoja Steigiamasis Lietuvos Seimas Vilniuje!

Lietuvos Gynimo Komitetas.

V.

Lietuvos Piliečiai!

Plėšrūs rusai, norėdami atimti iš mūsų duoną, atimti laisvę, perėjo Lietuvos sienas ir naikina mūsų šalį. Jie, padarę badą Rusijoje, atėjo padaryti badą ir pas mus.

Pirmiau bolševikai sakėsi esą darbininkų reikalų gynėjai. Dabar patys pamatėte, kad bolševikams ne darbininkai rūpi, bet savo delmonas prisikrauti, svetimo gero prisilupti, svetimą prakaitą čiulpti. Bolševikai gyrėsi rojų padarysią, o padaro peklą.

Jiems atėjus laisvė tik plėšikams svetimą gerą grobti, o ramiems žmonėms — tai kulka į kaktą. Duonos gauna ne darbininkai, o prisiplakę prie bolševikų vertelgos ir spekuliantai. Vokiečių kaizerio bernai nė kiek nežiauresnes rekvizicijas darė, kaip dabar Kapsuko atvesti bolševikų būriai.

O tai tik pradžia, toliau šimtą kartų bus blogiau. Bolševikai Rusijoje tiek visiems daėdė, kad jų visi nekenčia ir jau Petrapilio darbininkai sukilo prieš juos.

Piliečiai! Ir Lietuvoje bolševikų lėbavimas neilgas. Lietuvos kariuomenės skaičius kasdien auga. Šimtai jaunų vyrų plaukia stoti į Tėvynės gynėjų eiles.

Piliečiai! Nuo Jūsų priklauso, ar bolševikams Jūsų apylinkėje ilgiau tverti ar ne. Patys matote, kad didelės karuomenės bolševikai neturi. Be to Urale juos sumušė sibiriokai, ties Petrapiliu sukūle suomiai, įgauniai ir latviai. Patį Trockį, bolševikų vadą, paėmę į nelaisvę. Iš viso ko matyti, kad bolševikams ir Rusijoje arti galas.

Nejaugi duosime mes jiems Lietuvoje viešpatauti?! Niekados! Piliečiai! Badu marinkime bolševikus! Duoną, mėsą, bulvės slėpkime, kad jie už jokius pinigus nieko negautų pirkti. Tada patys turės iš mūsų išbėgti, nes neturės savo kariuomenei maisto.

Pastokime kelią bolševikams! Užimtuose bolševikų vietose ardykime gelžkelius, tiltus, piaustykime telefonus, telegrafo stulpus, ir bolševikų armija pabirs, kaip supuvęs kelmas.

Naikinkime bolševikus! Visur, kur tik bolševikai užeina, visi vyrai imkite ginklus ir susibūriavę naikinkite bolševikus. Žus vienas bolševikas, kiti nedrįs eiti i Jūsų kaimą, liks Jums ir arkliai ir sėkla ir duona.

Siųskite savo sūnus ir brolius į Lietuvos kariuomenę. Kuo daugiau kariuomenės bus, tuo greičiau mes bolševikus išvysime, tuo mažiau prasilies kraujo, mažiau bus vargo.

Lietuvos Darbininkai ir Ūkininkai! Visi kas gyvas, vykime bolševikus!

Šalin rusų jungas.

Šalin bolševikai iš Lietuvos.

Šalin badą ir netvarką, kurią bolševikai neša.

Tegyvuoja nepriklausoma Lietuvos darbo žmonių respublika! Šalin karą, kurį sukėlė bolševikai.

Lietuvos Gynimo Komitetas.

VI.

Draugai Darbininkai!

Į Lietuvą iš rytų eina rusų bolševikų būriai. Jie sako ir rašo, kad eina ginti Lietuvos darbo žmonių, neša mums darbininkams laisvę ir laimę. Vyrai! Pasiklausykim kas pasidarė Rusijoj, kai visus ėmė valdyti sauja bolševikų su savo raudona gvardija ir apsimislykim, ar bus gerai jei tas pats bus ir pas mus. Kas buvo išvažiavęs į Rusiją, matė pats savo akimis, kas Rusijoj dedasi; kas nebuvo, tai girdėjo nuo kitų, kad Rusijoj ėmus ją valdyti bolševikams, subankrutavo ir užsidarė visos fabrikos, tukstančiai darbininkų liko be darbo ir be duonos. Jie kenčia didžiausią skurdą ir badą, o jeigu jie save gelbėdami nenori klausyti bolševikų įsakymų, tuoj raudonoji gvardija žudo, sušaudo tukstančius darbininkų žmonių. Bolševikai nedavė Rusijos darbininkams, kai buvo žadėję, nei taikos, nei žemės. Del to laukai neapsėti, duonos nėr ir visoj Rusijoj didžiausias badas. Kur tik įveda savo tvarką bolševikai, tuoj duona pabrangsta iki 10—15 rb. svaras. Užtai dauguma Rusijos darbo žmonių nekenčia bolševikų didžiausių savo kankintojų.

Rusijos darbininkai jau suprato, kad bolševikams-komunistams nerūpi darbo žmonių laimė. Jie yra tik ištroškę valdžios ir užsispyrė paversti visus po sau. Nežiūri jie, kad nuo to miršta badu tukstančiai darbininkų, milijonai kenčia skurdą. Nesiseka bolševikams Rusijoj, tai jie įsigeidė persimest į Lietuvą, plačiau išplėst kraujo ir ugnies gaisrą, gal geriau jis įsidegs. Siunčia bolševikai savo kariuomenę į Lietuvą, siunčia gerai apmokėtus kurstytojus.

Draugai, Lietuvos darbininkai! Ar galime mes klausyti pažadų tų rusų bolševikų agitatorių? Mūsų sveikas protas

atsako mums: kas nori gero sau, Lietuvos darbininkui, tas negali leisti save apkvailinti tuščiais žodžiais. Kas jie yra, tie mūsų neva bolševikai? Ar jie iš mūsų tarpo, ar dirba drauge su mumis dirbtuvėse, ar prakaituoja drauge su mumis? Ne, tai yra visoki perėjunai, jie nelieja su mumis prakaito del kąsnio duonos, nes minta gautais iš Rusijos bolševikų pinigais. Už tuos pinigus jie nori sukvailinti mūsų sveiką protą, apsilpnyti dvasią, kad mes ištiestume ranką Rusijos bolševikų kariuomenei, kuri ateina visiškai apiplėšti nualsinto mūsų krašto, suėsti, išvežti paskutinio mūs duonos kąsnio, nes patys savo krašte neturi maisto.

Broliai darbininkai! Nesiduokime savęs apgauti suvedžiotojams! Nė vienas išmintingas ir rimtas Lietuvos darbininkas prie rusu bolševikų neprisidės. Nenusigasime ir einančios rusų kariuomenės. Sutirps ji, Lietuvos laukuose, kaip sutirpo caro pulkai, ir vokiečių atėjūnų būriai. Mūsų Lietuvos kariuomenė, iš mūsų pačių surinkta, apgins kraštą nuo svetimžemių užpuolikų. Neleiskime šmeižti savo kariuomenės bolševikų samdininkams, kurie pravardžiuoja mūsų kareivius, priešrevoliucionieriais, baltgvardiečiais. Mūsų kariuomenės eilėse nėra ponijos, nes visi esame vargo žmonės, per metų metus drauge liejame prakaitą prie darbo. Nesiduokime niekam save už nosies vadžioti, patys savo krašte padarysime teisingą tvarką, o savo reikalų svetimiems tvarkyt neduosime.

Vyrai, Lietuvos darbininkai! Šalin bolševikų kurstymas! Šalin lenkų ponijos legionierius! Už ginklų visi, drauge su visa Lietuva!

Tegyvuoja nepriklausoma darbo žmonių Lietuvos respublika!

Tegyvuoja Lietuvos vargo žmonių kariuomenės pulkai!

VII.

Lietuvos Piliečiai!

Keturių metų nelaimės vargino mūsų kraštą, aikvojo mūsų šalies turtus, naikino karo audra mūsų Tėvynės geruosius sūnus. Vargino mus įvairiomis rekvizicijomis rusai, vargino vokiečiai, bet vis tik mes esame galingi ir sakome, kad būsime laisvi ir laimingi, nors ir daug teks dar vargo iškęsti, gal ir už Tėvynę galvas padėti. Atėjo valanda, kada visi Tėvynės sūnūs turi sustoti, kaip vienas ir ginti gimtąjį

kraštą nuo priešo pasikėsinimų. Bet mes nepasiduokim! Eilės mūsų geriausiųjų Tėvynės sūnų, eilės disciplinuotos kariuomenės atrems priešus savąja krūtine.

Laisvė, gerovė, laimė mūsų pačių rankose, mokėkime tik ja pasiekti. Kariuomenė tvirta ir disciplinuota tada, jei ji bus viskuo aprūpinta. Jūsų rankose, Piliečiai, duona, drabužiai ir apavas. Jūsų rankose tieji dalykai, nuo kurių pareina karžygių likimas ir mūsų laisvė.

Piliečiai! tūkstančiai vyrų eina ginti tėvynės, atsiskyrę su gimtąja vieta, tėvais, broliais, giminėmis, eina žinodami, kad juos gali sutikti švinas ir plienas, bet Jie tai pamiršta, nes kraštas pavojuje, tad reikia jį ginti!

Nuo Jūs gi, ramiai dirbančių savo bakuželėj, reikalaujame padėti tiems narsiems vyrams kuo kas gali: ar maistu, ar drabužiais, ar apavu, ar gyvuliais arba pašaru.

Piliečiai! gana laukti, dėkimės prie Tėvynės gynimo kuo kas gali. Pilkite grūdus, darykite rinkliavas per Jūsų Komitetus bei patikimus žmones ir siųskite tai visa į Krašto Apsaugos Ministerijos Intendantūros Skyrių (Kaunas, Liudendorfo gatvė No. 29).

Be to prašome Komitetų ruoštis reikale, duoti žinią, kiek lieka valgomų daiktų viename apskrityje, kad galėtume tai visa atatinkamomis kainomis nupirkti.

Perkupčiai ir mūsų priešai Jus, Piliečiai, gązdina rekvizicijomis, bet Jūs jų neklausykite. Tai darydami — vieni nori iš Jūsų pasinaudoti, o kiti — mūsų krašto laisvę palaidoti. Už viską bus mokamos geros kainos.

Taigi visi dėkitės prie krašto ir laisvės apsaugojimo darbo, kad mūsų kariuomenės eilės, Jūsų pačių sūnūs, galėtų daryti žygius, kaip kad žiloje senovėje narsūs bočiai darė.

Apsaugos Ministerijos Intendantūros dalis.

Kaunas 22, I, 19 m.

VIII.

Lietuvos Moksleiviai!

Į Jus, Lietuvos Moksleiviai, kreipiasi šioje sunkioje valandoje Tėvynė.

Jūs visados gyvai atjausdavote Lietuvos reikalus. Jūs buvote pirmieji šviesos nešėjai, pirmieji mūsų vargstančių bro-

lių ramintojai, pirmieji kentėtojai už Lietuvos darbo žmonių reikalus.

Atėjo metas, kada Jūs turite patarnauti Tėvynei. Jums tenka išnešti Lietuvos laisvę savo pečiais. Parodykite Tėvynės meilę ne žodžiais, bet darbais.

Mūsų Tėvynei gręsia pavojus iš bolševikų ir lenkų pusės. Priešai įsiveržė į mūsų kraštą ir nori pražudyti mūsų laisvė, mūsų nepriklausomybę.

Moksleiviai! Visi kas galite jau ginklą valdyti, stokite į lietuvių kariuomenės eiles. Šiandien vienas Lietuvos gelbėjimo kelias — tai sudaryti stiprią kariuomenę.

Moksleiviai! Kas negalite ginklu valdyti, eikite į žmones, į mūsų liaudį. Pašaukite lietuvius savo tėvų žemės ginti. Lietuvoje neturi būti nė vieno kaimo, nė vienos parapijos, kur nežinotų, kad Tėvynė pavojuje, kad geresnieji Jos vaikai au kraują lieja už mūsų laisvę.

Moksleiviai į darbą! Visur organizuokite norinčių į kariuomenę stoti būrius ir traukit su jais į Alytų, ar į Kauną. Tėvynė nuo Jūs reikalauja aukos. Parodykite save vertais Tėvynės vaikais! Neužvilkite Lietuvos!

Tėvynės gynimo Komitetas.

17 Sausio. Vokiečiai vėl plėšia mus.

Pačiame Skuode, ypač geležinkelio stotyje, pradėjo kas kart daugiau atsirasti vokiečių kareivių, žygiuojančių prieš bolševikus; jie visi nešiojo prie rankovės prisisiuvę briedžio ragus, taip pat ir kepurės priešakyje, tai buvo pirmieji Bermontininkai. Drausmė pas juos buvo menkutė, jie žygiavo, kol norėjo; praėjus norui, kiekvienas kareivis turėjo teisę nei kieno nekliudomas grįžti į Vaterland'ą, bet tuomet tokius kareivius nuginkluodavo. Vieną sykį man esant Skuodo geležinkelio stotyje pažįstama žydė tarė man: „— meldžiu pažiūrėti į šitą daržinę." Pažvelgus, pamačiau, kad jinai prikrauta ginklų ir amunicijos. Pasirodo, jog visa ta medžiagā esanti atimta nuo nebnorinčių kariauti kareivių. Arba vėl kitą sykį Salantuose per nesusipratimą vokiečių karininkas liepė atvesti pas save kunigą Jona Butkevičių, kurs sėdo važiuoti pas ligonį. Žmonės matydami tai, tą kareivį gerokai apstumdė. Kareivis, baisiai įpykęs ir nerasdamas pas savo karininką

užuojautos suėmė savo daiktus ir pėsčias iškeliavo i Vokietiją. Tokie tai buvo mūsų gynėjai nuo bolševikų. Bet užtai prie žmonių skriaudimų ir plėšimų jie buvo pirmieji. Stebėtinas dalykas, kad tie kareiviai, atvykę į kokį nors miestelį, tuojau susiuostydavo su vietiniais plėšikėliais ir vagišiais, ir tuomet tiems vadovaujant eidavo „ginklų ieškoti." Taip 17 Sausio vadovaujant kaž kokiam latvui liko apiplėšti Budvietės ūkininkai. Jie atėjo pas mane pagalbos ieškodami; nuvykau į geležinkelio stotį ir labai aštriai užsipuoliau už plėšimus, grumodamas tuojau važuosiąs pas anglus pagalbos ieškoti. Iš pašnekesio paaiškėjo, jog jie rytą besirengią eiti kratos daryti į Norvydžių sodžių delto, kad kaž kas šovęs į kareivį ties Kuršo tiltu. Aš išaiškinau, kad patsai kareivis šovė ir provokaciją darė, jie gi einą nekaltų žmonių plėšti. Tą sykį vargšai pabijojo ir Norvydiškiai nesusilaukė neprašytų svečių.

18 Sausio sutinku mūsų milicijos vadą Andrėkų, klausiu, kas girdis? — „Štai sustačiau ant vokiečių ketvertą protokolų, pasiutę plėšikai." Pasirodė, jog apiplėšė net mergaičių šilkines skareles: Onai Gervei, Viktorijai Uščinaitei, Sprudei ir kitoms, vis tai ginklų beieškodami.

Povilas Plechavičė.

Sausio mėnesyje Skuode prasideda P. Plechavičės veikimas, iš pradžių kaipo Sėdos apskrities milicijos viršininko, netrukus kaipo tos pačios apskrities komendanto. Regis, kad L. V. Taryba buvo jį įgaliavusi eiti Sedos apskr. milicijos vado pareigas, bet kitokių įgaliavimų vargiai jinai buvo jam davusi. Jo veikimas prasideda Skuode delei to, kad čia vokiečiai pirmiausiai išblaškė bolševikus, visur kitur Sedos apskr. jie ilgiau veikė, ypač gi, kad nuo Telšių ir Mažeikių buvo pavojus nuo rusų bolševikų. P. Plechavičė pasidarė tat Skuode tokiu asmeniu, apie kurį susispietė visas politiškas, ūkiškas ir visoks kitas gyvenimas. Čia reikalinga pabrėžti jo griežtumą kovoje su bolševikais ir su plėšikais; su tos rūšies žmonėmis jis nedarė jokių ceremonijų: sugavus bolševiką ar plėšiką jis paklausdavo tik, kaip nori būti šaunamas ar stačias, ar gulščias? Ir beregint bausmė būdavo įvykdoma, neatsižvelgiant į jokius šauksmus, ar verksmus.

Plechavičė nesėdėdavo ramiai Skuode, bet tankiai žygiaudavo į visus apskrities kampus. Yra labai pragarsėjęs jo žygis prieš bolševistišką Židikų valščiaus tarybą. Tosios tarybos posėdžio metu įeina Plechavičė ir sušukęs: „Rankas aukštyn!" pradeda iš brauningo piškinti, nežiūrėdamas ar kas kelia rankas aukštyn, ar ne. Išsigandę tarybos nariai, puolė pro langą, bet ir pro langą bepuolant, Plechavičė dar nudėjęs bent du. Buvo kalbama, jog Židikuose tą dieną likę užmušta ketvertas bolševikuojančių Tarybos narių. Tikrybė tik yra, jog tuo metu nabašninkų buvo.

Ties Ylakiais jis sutikęs garsų bolševizmo platintoją Šeputą, pareikalavo iš jo pasą, bet Šeputa vietoje rodyti pasą, mėgino pabėgti; vienu šuviu liko nukautas. Nestebėtina tat, jog tuomi jis labai pragarsėjo ir bolševikai visur pradėjo ant jo šaukti, spaudoje ir paskiau Seime. Daug žmonių buvo tos nuomonės: Plechavičė tokiais laikais buvęs reikalingas, kitaip ramybė jokiu būdu nebūtų tarpusi visame Žemaitijos Pakuršyje, kame nuo seno tiek būdavo neramaus gaivalo tarp žmonių. Kokiais pobūdžiais vadovaudamasi veikė Plechavičė, sunku spėti; ar Lietuvos labas, ar savo nauda, ar iš Rusijos paveldėtasai įprotis negerbti žmogaus gyvasties stumė Plechavičę prie tokių darbų, neapsiimu išsitarti.

Faktas yra, kad Plechavičė reikalavo beveik iš visų aplinkinių valsčių atlyginimo po tūkstantį rublių užsyk; ir jam mokėjo Skuodo, Mosėdžio, Platelių valsčiai. Plechavičė aiškinosi, jog iš L. V. Tarybos negaunąs jokios algos. Taip gi labai keista išveizdėjo su tomis „mobilizacijomis" ir naujokų ėmimais. Bet vėl yra faktas, jog visi ūkininkai už Plechavičės, kaip už kokio muro ramiai atsiduso ir jiems jokių plėšikų bijoti nebreikėjo.

Tuose užrašuose nesykį prisieis apie Plechavičių dar išgirsti, kurie tiksliau nušvies jo asmenį. Čia paduodu pripuolamai pakliuvusį į mano rankas jo įsakymą Nr. 2.

Skuodas, 8 kovo 1919 m.

Isakymas Nr. 2 Komendanto Sedos Apskričio.

Paskelbu jog Karo stovis nėra nuimtas.

1) Uždraudžiu grieštai susirinkimus be mano leidimo. Norinčius gauti leidimo ant susirinkimo turi paduoti prašimą per 3 dienos prieš susirinkima.

2) Grieštai uždraudžiu gabenti per rubeži mano apskričio: arklius, visokios rušios givolų, linų, siemenų ir abelnai visokios žaliosios medžiagos visiems, kurie neturi nuo manes naujo paliudijimo nuo 8 kovo š. mt. Visus senus paliudijimus išduotus manem ar per komitetus gautus, skaititi nebeturenčiais veikmės.

3) Vokiečių kareiviai neturi jokios teisies rekvizuoti ir išvežti iš mano apskričio, viską pamineta 2 punkte.

4) Ipatiškos rekvizicijos vokiečiams grieštai uždraudžiu, rekviziČijas gal dirbti Komitetas sulyg mano leidimų delei tos kariumenės, kuri eina ginti Lietuva.

5) Visi karininkai ir kareiviai, kurie eis prieš mano įsakymus ir dirbs betvarkė (kaip tai: ipatiškas rekvizicijas furmankų ir t. t.) bus suimti ir atiduoti teismui General-Komandos Liepojuje.

6) Kiekvienas pilietis privalo atsinešti prie kareivių su pagarba, atmindamas jog jie lieja kraują už nepriklausomybe mūsų brangios tėvinės Lietuvos.

7) Vaikščioti nuo 8 val. vakaro iki 5 val. ryto be atskiro leidima uždrausta.

8) Neturintiems leidimo ant ginklo nuo apskričio milicijos viršininko, atiduoti ginklus į komendantūrą iki 20 kovo š. mt.. Pas kuo bus atrasti ginklai po 20 kovo š. mt., bus nubausti karišku teismu.

9) Uždraudžiu mâžiausia agitaciją prieš teisietą Lietuvos valdžią. Sugauti agitatoriai bus teisiami karo teismu ir baudžiami ligi mirties bausmės.

10) Sugauti pliešikai arba vagys pliešiant arba vagiant bus sušaudomi ant vietos be teismo. Su žinia Komendanto.

11) Kas nuplėš mano įsakymus ir apgarsinimus, bus bausti mirtimi.

12) Visi kurie nepildis mano įsakymų, bus bausti karišku teismu iki mirties bausmės, arba piningine bausme iki 10,000 markių ir 3 mienesių kalėjimo.

Komendantas Sedos Apskričio

P. Plechavičius, Karininkas.

Keli žodžiai apie Skuodo gimnaziją.

Sausio mėnesio pabaigoje, tokiais vargais įsteigta ir palaikoma Skuodo gimnazija pasirodė labai nevykusių vedėjų rankose. Kas šeštadienio vakarą daromi jos kambariuose šokiai; šoka mokytojai su mokiniais; mokslo dalykai jiems nerūpi, tik šokti ir kaip iš Komiteto didesnę algą išderėti. Be to viena mokytoja įsteigė mokinių tarpe „laisvąją" kuopelę, būtent, laisvąją nuo tikybos. Tie dalykai labai pradėjo rūpėti. Tuomi tarpu nutarta kurti bent „Ateitininkų" kuopą.

Vasaris 1919.

Mūsų gyvenimas šituo laiko tarpu buvo įdomus: nuolat laukėme bolševikus ateinant, tai vėl girdėdavome, jog jokio pavojaus iš jų pusės nebėsą. Nors vokiečiai kasdien būriais eidavo per Skuodą, bet jie į mūsų vidaus dalykus nebsikišo, mūsų valsčiaus taryba ir valdyba veikė gana savarankiškai. Bet valsčiaus reikalams reikėjo lėšų. Iš kur jos imti? Taryba nutarė apdėti žemdirbius mokesčiu po rublį už dešimtinę žemės. Tasai mokestis dar buvo išdalintos į keturis dalis, būtent į metų bertainį reikėjo mokėti po 25 kapeikas. Ūkininkai ir visi mažesnieji žemės savininkai pakėlė baisų šauksmą, kam čia reikią tų mokesčių! Nežinojo vargšai, jog netrukus prisieis mokėti dvidešimts sykių daugiau! Visi stebėjomės iš tokio mūsų žmonių nesusipratimo.

Tuomi tarpu P. Plechavičė veikė. Jis iš milicijos vado virto Sedos apskrities komendantu, iš to išeina, kad milicija turėjo virsti kariuomenė. Prie to dar liko paskelbta mobilizacija ir kariuomenė padaugėjo lig kokio šimto žmonių. Į 7 dieną vasario mėn. apturiu įsakymą, kad miesto viduryje pastatyti altorių ir tenai tą kariuomenę iškilmingai priesaikinti. Visas dalykas išveizdėjo nerimtai, todel jokiu būdu to daryti nesinorėjo; nuėjau prie jo ir pasisekė įtikinti, jog priesaikai geriausia vietą, tai bažnyčia. Ant greitųjų pats sustačiau priesaikos formą, daugiausiai atsimindamas buvusiąją rusų priesaiką ir pasakęs karštą patriotišką prakalbą pradėjau priesaiką skaityti. Plechavičė ir visi kareiviai iškėlė kardus aukštyn, naujokai gi dešiniąją ranką.

Tą kariuomenę reikėjo užlaikyti taip pat ir praeinantiems vokiečiams reikėjo daug ko duoti, ypač vežimų. Suprantama tat, jog žmonėse kilo daug rugojimų, socialistai gi net dantis griežė tai matydami. Jie vis garsino, jog tai esanti kunigų valdžia ir jinai greit gausianti galą. Matomai jie gerokai buvo susirikiavę, nes kaip iš kokios dirbtuvės vis nauji šmeižtai kildavo. Ir taip: dekanas parkvietęs vokiečius, iškalno užmokėjęs jiems šešis tūkstančius rublių. Arba vėl: dekanas paskelbė, kad ūkininkai neparduotų grūdų pigiau, kai už keturis šimtus rublių puras.

Skuodo tamsuoliams tai buvo tikrybė, jokie prirodymai čia nebeturėjo vertės.

Vokiečiai bermontininkai.

Paskutinėse Vasario dienose Skuodo gyvenimas virto visai karišku. Mums dideliai tai buvo liūdna, jog karui pasibaigus, mes turėjome tiek dar vargti. Štai šiandien (26 II) Skuodas pilnas vokiečių. Einu mokyklon, žiūriu: pilnas kiemas vežimų.

Sugrįžus namon vėl žmonių būriai pradeda eiti su skundomis: vokiečiai susibūrę po šešis septynis eina į sodžius plėšti; atima mėsą, duoną, kiaušinius ir ką tik pačiunpa. Vakar apiplėšę Jazbutį Virbaluose, šiandien plėšią Budvietę ir Puotkalius. Ima tiesiog nusiminimas, kas daryti su tokiais plėšikais. 27 Vasario griežia kariškoji muzika ir vokiečių eina tuntas po tunto, per Skuodą. Netrukus prieina pilnas kiemas žmonių su skundomis. Visų priešakyje stovi rusas Nikolajev iš Budvietės ir sako: „Mano dvylikos metų dukterį vokiečiai išniekino!" Štai šito žmogaus žmoną vokiečiai taip išniekino, jog jinai guli be žado! Štai šita mergaitė tik stebuklu ištruko iš jų nago! Atsakiau tiems žmonėms, jog esame bejėgiai ir nieko mes negalime tiems plėšikams padaryti, reikia tverti partizanus ir daugiau nieko. Bet pamėginkime kol kas nuvažiuoti Liepojun ir tenai Olandijos konsului tas skundas perstatyti. Žmonėms patiko tasai sumanymas, jie griebėsi jo visomis keturiomis. Reikėjo tik iš Mosėdžio ir iš Skuodo valsčių gauti tam tikri paliūdymai. Apsiėmiau net aš pats važiuoti. Bet kelionė neįvyko delei to, kad vokiečių pludimas ėjo stipryn draug su jų piktadarybėmis. Nebžinojome už ką besiskųsti, paskendome varguose.

Kovas 1919 m.

Kovo mėnesio pradžioje gyvenimas ėjo kaip ir savąja vaga, bet kaž ko vis truko, nebuvo tokios ramybės, kokios mes po karui troškome. Praleidę taip skaitlingus vokiečių pulkus į rytų frontą, buvome tikri, jog bolševikų pavojus jau yra praslinkęs, bet kas bus su tais vokiečiais? Ėjo gandai, kad Lietuvos valdžia padariusi su jais sutartį ir žadėjusi jiems žemės duoti. Apskritai sakant, ėmė baimė delei jų brovimosi į Lietuvą iš antrojo atvejo.

Skuode turėjome milicijos vadą Kazimierą Andrėkų, provizorių, kurs žiauriai elgėsi su žmonėmis, daug sukėlė prieš save ir prieš Lietuvos valdžią rugojimų; del menko nieknieko jis žmones baudė ir net mušė. Tai buvo vanduo bolševikų girnoms sukti: jie nesiliovė prikaišioję: štai kunigų valdžia ką daro, kaip skriaudžia žmones, kaip žiauriai elgiasi ir tt. Tai girdint sopėdavo širdis, bet daryti nebuvo nieko galima. Buvau tos nuomonės, kad tik mūsų žmonėms įdavus valdžią, viskas eis kuo geriausiai, o čia kai tik išvirkščiai, viskas eina kuoblogiausia.

Tame laikotarpyje priviso labai daug vagių. Dikčiai vogė arklius, karves, vištas ir ką tik galėjo pagriebti. Žmonės, matomai, priprato kitas kitą plėšti.

10 Kovo. Kelionė į Darbėnus.

Prisiėjo važiuoti geležinkeliu į Darbėnus kunigų Dekanalėn konferencijon, tai buvo pirmą sykį, įsigalėjus Vokietijoje revoliucijai. Dievuliuk, koksai skyrius! Daug vagonų be langų. visi vagonai nei valijami, nei šluojami, nepakenčiama smarvė, visi baldai storu dulkių sluogsniu apsikrovę. Vokiečių kareivių veidai neblaivūs, jų akys pasruvusios, mieguisti ir tt. 11 Kovo vėlai vakare prisiėjo tuo pačiu traukiniu grįžti Skuodan. Buvo labai tamsu; vagonai, žinoma, buvo neapšviečiami, tik patys kareiviai turėdavo vieną kitą žvakę. Ties Nausėdų stotimi ūmai iš miško kad gi neužniks kas į mūsų traukinį šaudyti. Kilo baisi panika, visi žydai, akymirksnyje, sugulė ant vagonų grindų. Važiavusieji kareiviai ir gi suskato pro langus šaudyti į mišką. Šaudymasi greit baigėsi, bet kalbos užteko lig pat Skuodui.

16 Kovo. Vėl naujokų ėmimas.

Kovo pradžioje liko paskelbta, jog 16 Kovo būsią imami naujokai Skuode iš trijų valsčių: Skuodo, Ylakių ir Mosėdžio.

Tokia žinia mums labai tiko, nes pamatėme, jog valdžia rūpinasi Lietuvos likimu.

Taip žiauriais laikais sveikas protas rodi, jog reikalinga — jėga. Bejėgio niekas neklauso. Bet liaudis rugojo, o bolševikai tuos rugojimus vis kurstė, sakydami, kam tos kariuomenės Lietuvai reikia, nebent broliams (suprask bolševikams) varginti. Turėjo stoti gimusieji 1895 ir 1896 metais. Apskritai imant žmonės paklausė, gana skaitlingai stojo, bet daug ir nepaklausė. Be Skuodo, imta dar naujokai: Plateliuose — 18 Kovo, Židikuose — 20 Kovo ir Sedoje — 22. Buvo paskelbta, jog 22 Kovo visiems priimtiems naujokams reiksią išeiti, bet sulaukus tos dienos pasirodė, jog visa tai atidėta neapribotam laikui delei ginklų ir maisto stokos. Sopėjo širdis.

Rekvizicijos.

Juo labiau tvarkėsi Lietuva, juo didesnes jinai krauna žmonėms sunkenybes. Negana, kad ima naujokus, bet naujokams maitinti reikia maisto, tuo tikslu Kaune liko surikiuota Vyriausioji Tiekimo Valdyba; žymesniuose centruose įkurta Suėmimo komitetai. Žmonės labai rugojo ant rekvizicijų. Be to užėjus iš antrojo atvėjo vokiečiams valgomieji daiktai baisiai pabrango. Bulvių pūras kainavo 30 rub., rugių pūras — 120 rub,, sviesto svaras — 12 rublių, kiaušinių dešimtis — 4 rub. Beturčiai nieko negalėjo pirkti, jie mirė badu. Per tat susidarė baisi atmosfera.

Paduodu čia keletą valdžios atsišaukimų ir parėdymų maisto suėmimo reikalu.

I.

Nuo Vyriausiosios Tiekimo Valdybos.

Vienas opiausiųjų ir svarbiausiųjų šių dienų klausimų: — parūpinti užtenkamai duonos mūsų ir svetimtaučių kariuomenei, kuri gina mūsų krašto sienas nuo priešų užpludimo ir saugoja mūsų turtą nuo išgrobstymo ir naikinimo; reikia duonos ir krašto gyventojams, kurie, netekę jos prieinamomis

kainomis ir kantrybės pritrukę, gali patys pradėti ieškoti sau duonos; iš prityrimo kitose šalyse žinoma, kas tad laukia mūsų kraštą: gaisrams, plėšimams ir užmušimams nebus galo.

Iki šiol maitinimo dalykais buvo susirūpinę visi: ir Valstybės įstaigos ir visuomenės organizacijos, ir pavieni asmenys; kiekvienas turėjo leidimų bei liudymų ir kiekvienas stengėsi išveržti duoną iš kito. Tat buvo nepąkenčiama: daugel supirkėjų esant, duona brango ne dienomis, bet valandomis; negana to, jų pačių tarpe kilo nesusipratimų, nes vienas kito užpirktają duoną ėmė rekvizuoti. Tad visa matydamas, Ministerių Kabinetas ir nutarė pavesti maisto, pašaro, gyvulių ir kitų reikalingų daiktų suėmimą į vienas rankas, būtent Vyriausiajai Tiekimo Valdybai ir jos Suėmimo Komitetams Kauno, Marijampolės, Alytaus, Seinų, Vilkaviškio, Šakių, Raseinių, Skaudvilės, Tauragės, Vėžaičių, Kretingos, Telšių ir Gardino apskričiuose. Dabar ji viena tegali supirkinėti tuos visus daiktus; ji viena temoka suvienodintas visam kraštui kainas už supirktuosius daiktus; ji viena tegali rekvizuoti, jei kas norėtų liuosu noru paskirtomis kainomis atiduoti visa, kas jam atlieka; ji viena tegali traukti atsakomybėn visus kurie stengsis pardavinėti į šalį aukštesnėmis kainomis ar mėgįs jos įsakymus nepildyti. Negali būti kalbos, kad, kam nors laukiant didesnių kainų, liejantieji už Tėvynę kraują vaikščiotų alkani ar pusplikiai ar jo kaimynai iš bado mirtų. Negali būti kalbos, kad pardavėją nuskriaus, nes Vyriausioji Tiekimo Valdyba stengiasi mokėti už suimtuosius daiktus kiek galima teisingiau, atydžiai klausydama visuomenės balso per jos atstovus, kurie dalyvauja vietos Suėmimo Komitetuose. Vyriausioji Tiekimo Valdyba rūpinasi kartu iš užsienio pargabenti visa, ko mes neturime savo krašte ir be ko negalime apsieiti: druską, cukrų, silkes, degtukus, geležį, ūkio padargus, tepąlą, aliejų, dažus vaistus ir t.t.

Prašoma visų vietos savivaldybės organizacijų aiškinti plačiai visuomenei savo susirinkimuose apie Vyriausios Tiekimo Valdybos ir jos Suėmimo Komitetų tikslą ir raginti piliečius tuoj vežti į tų Komitetų sandėlius visa, kas reikalinga mūsų kariuomenei ir taip jau palaidiems žmonėms. Reikalas skubus, rytojaus laukti negalima, jei mes branginame savo Tėvynę, mylime savo artimą ir norime, kad krašte būtų ramu.

Mūsų pačių rankose šviesi ateitis!

Vyriausiosios Tiekimo Valdybos Viršininkas Šimkus.

Reikalų Vedėjas Kl. Skabeika.

Kaunas, 1919 m. Vasario 23 d.

II.

Vyriausioji Tiekimo Valdyba
Telšių srities
Suėmimo Komitetas.

Kovos 13 dienoje 1919 m.

Įsakymas.

Į Piliečius!

Remiantis Vyriausiosios Tiekimo Valdybos įstatais, Telšių Apskrities Suėmimo Komitetas šiuomi praneša savininkams dvarų, fabrikų, malūnų, prekybos, pramonės, ir ūkio o taipogi pirkliams ir papirkėjams pristatyti per savaitę nuo dienos paskelbimo šio įsakymo Telšių apskričio Suėmimo Komitetui per parapijinius Komitetus, arba betarpiškai žinias, kiek kas turi maisto dalykų ir kitų produktų reikalingų kariuomenės ir krašto piliečių maitinimui, kaip antai:

javų: rugių, kviečių, miežių, avižų, žirnių, vikių, bulvių,
pašaro: šieno, šiaudų, dobilų,
gyvulių: arklių, ragočių, avių, kiaulių,
gyvulių produktai: sviesto, mėsos, taukų, lašinių, kiaušinių,
žalioji medžiaga: linų, odų, kailių, šerių, ašutų,
reikalingosios prekes: druskos, cukraus, žibalo, geležies, akm. anglių, audinių, avalines ir tt.

Be to dar reikalinga duoti žinių, kiek yra parduotina: milo, drobes, manufakturos ir kitų neišvengiamai reikalingų prekių ir važiojimo priemonių, maišių, vežėčių, brikių, rogių.

Pašalinimui nesusipratimų komitetas laiko už priedermę, paaiškinti, kad piliečiai pilnai gali tikėti, jog viršminėtoji prekė nebus atimamâ veltui, bet apmokama tuojau kainomis pilnai atatinkančiomis.

Produktų supirkimas ir rekvizicija be leidimo Komiteto yra draudžiami.

Už nepildymą šiuo paliepimo kiekvienas patraukiamas teisman ir baudžiamas areštu iki 6 mėnesių ir pinigais iki 5000 markių pagal įstatų Vyriausios Tiekimo Valdybos § 10. Sulig Vyriausios Tiekimo Valdybos statuto § 10 prie srities Telšių Suėmimo Komitete yra priimtas Sėdos kreizas.

Komitetas Suėmimo yra Telšiuose Monopolio gatve (kur Telšių apskr. Komiteto Valdyba.)

Pirmininkas Suėmimo Komiteto Urbanavičius.
Vyriausios Tiekimo Valdybos Įgaliotinis Mitkevičius.

III.

Vyriausioji Tiekimo Valdyba
Telšių srities
Suėmimo Komitetas.

Kovo men. 18. d. 1919 m.

Paskelbimas.

Į Piliečius!

Telšių srities Suėmimo Komitetas šiuomi praneša, kad Telšių sandėlyje, Monopolio gatve (kur laikuose gudų buvo podvalas) Antradieniais (utarninkais), Plungė pirmadieniais (panedėliais) ir Sedoje penktadieniais (pėtnyčiomis) nuo 9 valandos ryto iki 6 valandos vakaro bus priimami produktai reikalingi karuomenės ir krašto piliečių maitinimui sulig žemiau nustatytomis Vyriausiosios Tiekimo Valdybos visam krašto kainomis, kaip antai už:

rugius . . . ,	10,—	rbl. už pudą
kviečius	12—15,—	„ „ „
miežius	8,—	„ „ „
avižas	6,—	„ „ „
žirnius baltus	12,—	„ „ „
žirnius pilkus	10,—	„ „ „
vikius	6,—	„ „ „
pieliuškas . .	6,—	„ „ „
linų sėmenis	16,—	„ „ „
dobilų sėklus	70,—	„ „ „
motėjukus .	30,—	„ „ „
bulbis . .	2—2,50	„ „ „
lubinus . , . .	8,—	„ „ „
šieną geriausį	2,—	rbl. už pudą
šieną vidutinį	1,50	„ „ „
dobilus	2,—	„ „ „
šiaudus vasarinius . . .	1,—	„ „ „
šiaudus žiemkenčius . .	0,50	„ „ „
kulius paskut. kulimo . . .	1,50	„ „ „
linus	—	„ „ „
šerius	—	„ „ „
ašučius	—	„ „ „
Odos išdirbtos	—	„ „ „

Galvijų kainos:

už raguočius, sveranč. iki 12 pudų	25	rbl. už pudą gyvo svar.
„ „ „ viršiau 12 „	30	„ „ „ „ „
„ avis	40	„ „ „ „ „
„ kiaules penėtas	80	„ „ „ „ „
„ kiaules nepenėtas	40	„ „ „ „ „

Gyvulių produktų kainos:

Mėsa.

už raguočių, suaugusių, riebių —	po	50—60	rbl. už pudą
„ „ vidutinių	„	50—55	„ „ „
„ „ jaunų (mitulių) . .	„	25	„ „ „
„ kiaules penėt. tušta (su galvų)	„	85	„ „ „
„ „ nepenėtas	„	50	„ „ „
„ kiaulėna, sudyta ir rūkyta .	„	100	„ „ „
„ „ „ ne rūkyta . .	„	85	„ „ „
„ taukus galvijų baltas sudytas	„	3—4	„ „ „
„ „ kiaulių	„	5—6	„ „ „
„ lašinius sudytus storus . .	„	4	„ „ „
„ „ išrūkytus	„	5	„ „ „
„ sviestą sudytą	„	4—5	„ „ „
„ „ nesudyta (pastijolka)	„	5—6	„ „ „
„ kailius veršių ir avių, žalius	„	4	„ už štuką
„ „ avių, išdirbtus . . .	„	6—7	„ „ „
„ odą raguočių, žalias . . .	„	30—40	„ „ „
„ „ arklių, žalias	„	25—30	„ „ „
„ kiaušinius	„	1,50—2	„ „ 10 št.

Reikalingiausios prekės:

druska . .	— rbl. už pudą	Geležis . .	— rbl. už pudą
cukrus . .	— „ „ „	„ . .	— „ „ „
žibalas . .	— „ „ „	arbata . .	— „ „ „

Audiniai:

milas pilkas . . .	po	— rbl. už mastą
milas dažytas . .	„	— „ „ „
drobe baltą (numini)	„	— „ „ „

Aukštesniomis kainomis viršminėtus produktus pirkti ir pardavinėti yra griežtai draudžiama. Kainas šitas Suėmimo Komitetas mokės tiktai už produktus geros vertės. Produktai menkesnios vertės bus apmokami mažesniomis kainomis.

Nurodytus produktus komitetas perka neapribotu skaitliu.

Piliečiai! Jūs matote, kad valdžia ne ima nuo jūsų produktų veltui, bet moka kainas visai gerai. Del jūsų yra vienas ir tikras kelias, atvežti į komiteto sandėlį esančius pas jus produktus.

Atėjo laikas, kada jūs turite parodyti, ant kiek jums yra miela mūsų brangi Tėvynė Lietuva, o taipogi ir jūsų sūnai tarnaujantieji mūsų kariuomenėje ir aukuojantį savo gyvastį del apsaugojimo jūsų reikalų ir turto nuo išplėšimo ir naikinimo.

Šmukuliui ir išvežimui į užrubežį turi būti galas.

Pirmininkas Suėmimo Komiteto Urbanavičius.
Vyriausios Tiekimo Valdybos Įgaliotinis Mitkevičius.

IV.

Vyriausioji Tiekimo Valdyba
Telštų srities
Suėmimo Komitetas.

Kovo mėn. 22 d. 1919 m.

Paskelbimas.

Piliečiai! Tarp jūsų pasklido garsas išnešiojamas žmonėmis, kuriems meilė Tėvynės ir labas visuomenės yra svetimas. Jie visokiais būdais stengiasi susilpninti dvasią tarp jūsų įnešdami betvarkę ir neprielankumą Vyriausiosios Tiekimo Valdybos Suėmimo Komitetui. Jie kalba, būk turgai bus panaikinti, būk maistas vežamas į turgų bus suimamas kaipo šmukulis ir kad tokiu būdu niekas ir niekad negalės nusipirkti.

Šiuomi Vyriausiosios Tiekimo Valdybos Telšių srities Suėmimo Komitetas laiko už priedermę pranešti, kad visos tokios žinios yra neteisingos ir neturi jokių pamatų. Turgai nėra draudžiami, anaiptol — pageidaujama, kad įvežimas turgan įvairių produktų būtų kuoturtingesnis. Kiekvienas gali savo prekę atvežti į turgų ir parduoti. Yra tiktai draudžiama supirkinėjimas spekuliacijai ir išvežimui į užrubežį.

Tokie žmonės kaipo griaunantieji vidujinę tvarką bus patraukiami teisman sulig įstatais Vyriausiosios Tiekimo Valdybos.

Pirmininkas Suėmimo Komiteto Urbanavičius.
Vyriausios Tiekimo Valdybos Įgaliotinis Mitkevičius.

Balandis 1919.

Įvairūs gandai.

Gyvename, taip sakyti, įvairiausių gandų srityje, pirmoje vietoje reikia pažymėti gandus apie vokiečius, kurie būk padarę sutartį su bolševikais ir užleidę jiems Mitauj'ą. Tie gandai

apie vokiečių-bolševikų tarp savęs markstymąsi šiuo metu labai buvo stiprūs. Iš tikrųjų, prie dabartinio vokiečių ištvirkimo tie dalykai išveizdėjo gana galimu daiktu. Mūsų gi kailis virpėjo, girdint, kai bolševikai einą pirmyn.

Labai daug kalbama apie socialistų daromąsias kliūtis prie sudarymo ministerių kabineto Kaune. Bet vėl visi nudžiūgome, išgirdę kaip Lietuvos kariuomenė smarkiai žengia pirmyn, vydama iš Lietuvos bolševikus.

Skuodo popo skunda.

Balandžio mėnesio pradžioje Skuodo propas A. Družilauskis padavė skundą Vidaus Reikalų Ministeriui, pats nežinodamas kaip ir ką skųsti, ar kaltinti. Kadangi toje skundoje likau ir aš paliestas, reikėjo tat pasiaiškinti. Pašalinis žmogus vargiai supras tos skundos esmę; ta skunda tai naujosios padėties atbalsis, kurioje popas atsidurė susitvėrus naujai Lietuvos valstybei. Buvus rusų laikais visagaliu, dabar gi būti visų užmirštu, žinoma, sunkus dalykas, todel ir skundžiamasi. Paduodu čia tos skundos vertimą beveik ištisą;

Vidaus Reikalų Ministeriui Kaunan.

Vietinės valdžios įstaigos jėga atėmė iš pravoslavų dvasiškių nejudinamus turtus, priklausančius pravoslavų cerkvei Skuode, Kauno gubernijoje, Telšių apskrityje. Dviejų metų tarpe esant man nelaisvėje Vokietijoje, mano šeima priverstinai buvo iškraustyta iš savo buto. Cerkvės namuose patalpinta: privatinė gimnazija, pradinė Lietuvių mokykla, žydų „cheder", vartotojų krautuvė, maisto sandėlis ir pašalinių asmenų butai. Visas cerkvinių namų įtaisymas padarytas ne buvusios rusų valdžios pinigais, bet mano lėšomis ir triusu, delei to, atėmus namus padarytasai man nuostolis siekia keturių tūkstančių rublių; be to, aš likau be buto ir įeigų, kuriomis gyventi galėčiau.

Visų atimtųjų cerkvinių namų pilnągaliu valdytoju ir šeimininku yra vietinės bažnyčios klebonas, kun. Žadeikis, kuriam liepiant yra vykinami tokie perdirbimai, kad net fundamentalės vidujinės sienos tuose namuose yra išverčiamos. Savo teises kun. Žadeikis remia tuomi, kad Lietuvos okupacijos metu vokiečių valdžios įstaigos perleidusios jam pravo-

slavų cerkvės turtus, tarp kito ir mano butą gimnazijai. Tokią nuomonę vargu galima pripažinti teisėta, nes teisių žvilgsniu svetimo turto valdymą negalima laikyti teisėtu tik delei to, kad jisai gautas iš grobonies rankų. Tasai par jėga turto užvaldymo faktas yra charakteringas pravoslavų cerkvės prispaudimo pavyzdys iš dar jaunos ir neprigulmingos Lietuvių valdžios pusės, ant kurios vėliavos parašyta: „lygyos teisės visoms tikyboms ir tautoms"...

Tolesniai A. Družilauskis išvadžioja, jog nei bažnyčios, nei cerkvės turtai negali būti atimami be aukštesnės valdžios įstaigos parėdymo, ir jog visi vokiečių parėdymai, jiems išeinant iš Lietuvos, perstojo veikę, todel jis prašo visus tnos namus jam grąžinti ir visus nuostolius atlyginti.

Kaip matoma iš tos skundos visi prasikalto šventikui A. Družilauskiui: ir vietinės valdžios įstaigos, ir klebonas ir pati jauna ir neprigulminga Lietuvos valdžia.

Vidaus Reikalų Ministerija per Tikybų Departamentą prisiuntė Skuodo valsčiaus Komitetui tos skundos nuorašą ir pareikalavo pasiteisinti.

Vidaus Reikalų Ministerija.
Tikybų Departamentas.
Nr. 45.

Kaunas,
Balandžio m. 7 d. 1919 m.

Skuode Valsčiaus Komitetui.

Pasiųsdamas kartu su šiuo kopiją Skuodo stačiatikių klebono rašto Nr. 19, Tikybų Departamentas prašo ištirti ir atsakyti į visus tuos rašte paliestus klausimus.

Taipogi malonėkite pasiklausti kun. Žadeikio liudymų, galinčių nušviesti bylą.

V. Bičiūnas. Tikybų Departamento Vedėjas.
Sekretorius: parašas neišskaitomas.

Neturiu galimybės nurodyti, kaip pasiaiškino tame dalyke Skuodo Valsčiaus Komitetas, aš parašiau šitaip:

„Pirm negu pasiaiškianti deliai Skuodo stačiatikių šventiko A. Družilauskio paduotos ant manęs skundos laikau reikalinga nurodyti objektyvį dalykų stovį:

a) Rusų valdžia 1831 metais konfiskuoja kunigaikščio Sapiegos dvarą Skuode už sukilime dalyvavimą.

b) Rusų valdžios žinybon pereina visa dvaro žemė draug su valstiečiais, taip gi ir tie treji namai, delei kurių skundžiasi šventikas A. Družilauskis.

c) Devynioliktojo šimtmečio pabaigoje Švenčiausiam Synodui perstatant, cāras savo aukščiausiu paliepimu atiduoda tuos visus namus stačiatikių dvasiškių naudai Skuode.

d) Užėjus vokiečiams 1915 metais visi namai lieka jų užimti ir plačiai išnaudojami jų kariškiems tikslams.

e) Vokiečiai mėgino ir formaliai atsiimti tuos namus, kaip rusų valdžios turtą. Šventikas gynėsi, rodydamas savo aukščiausį Caro paliepimą. Prie tos progos išėjo aikštėn, jog tame dokumente esanti šitokia klauzulė: „— pakolei bus stačiatikių parapija"; vokiečiai gi manė. jog jos nebėra.

f) 1918 metais vokiečiai leido įkurti Skuode lietuvių gimnaziją, taip pat jie parūpino jai ir butą, būtent paliepė popo žmonai persikelti i kitus šalip stovinčius namus, paties popo pastatytus.

Mano asmens pasiaiškinimas šitaip skambėjo:

1. Mes savinamiesi tais namais ne delei to, jog juos gavome nuo vokiečių, bet delei to, kad tai Lietuvos turtas.

2. Šventikas A. Družilauskis prikaišioja, kad mes tuos namus gavę nuo vokiečių — grobonių. Kįla klausimas, nuo ko jis juos yra gavęs? Begne nuo piktesnių mūsų slėgėjų.

3. Kad išvengus tokios neapykantos buvau manęs eiti į kompromisą, bet sutikau žymų visuomenės pasipriešinimą. Jei šiandien užleisčiau popui bent vieną kambarį, tad Skuodo lietuvių akyse likčiau išdaviku.

Kun. Pr. Ž.

24, 25 ir 26 Balandžio. Kruvinos dienos Skuode.

Šiomis dienomis ateidavo Skuodan daug neramių žinių, kad vokiečiai atsitraukę, kad bolševikai eina pirmyn. Piliečių ūpas buvo labai prastas, išveizdėjo, jog turime susilaukti nelaukiamų svečių — bolševikų. Ūmai tasai taip neramus mūsų ūpas dar labiau susidrumzdė. Šiandien, apie dešimtą valandą rytą ūmai ateina pas mane, visa nesavyje, Ona Mažrimaitė iš miestelio ir praneša šią naujieną: Skuodo milicijos vadas Kazimieras Andrėkus ir milicininkas Ant. Narkus šįryt likę

nušautu Kaukolikų kaime, ir kad aš eičiau tą žinią Andrėkaus žmonai pranešti.

Vos suskubo Mažrimaitė išeiti, štai įeina jaunas, gražus vokiečių karininkas, Bermonto uniformoje ir jo pirmasai žodis buvo: „Andrėkus ist gefallen!“ Ta naujiena aplėkė visą miestelį žaibo greitumu, visur skleisdama baime ir bolševizmo laimėjimą. Daug girdėsi kalbant: „dviem ponais bus mažiau!“

To liūdno įvykio smulkmenos buvusios šitokios: Skuodo milicija ir vokiečių apsauga sužinojo, jog rusų apgyventame Kniažės kaime laikosi plėšikų gauja, susidariusi iš vietinių vagišių ir rusų, parbėgusių iš Vokietijos. Taigi naktį iš 23 į 24 Balandžio padaryta žygis ir apieškota visas kaimas, tačiau nieko nesurasta. Prieš pat aušrą kaž kas pranešęs, kad plėšikai laikąsis Kaukolikų kaime pas našlę-pasileidėlę Vaičiulienę. Tuomet Andrėkus, pasiėmęs du milicijantu leidęsis į visai netolimus Kaukolikus ir eidamas pro Vaičiulienės trobos galą, matęs, kaip asloje, šiaudų priskleistoję, gulėję keletas vyrų. Jis įžengęs su Narkumi vidun ir šukterėjęs: „Rankas aukštyn!“ Plėšikai, vietoje kelti rankas, iš už pagalvių ištraukę brauningus, ir pradėję į jį piškinti. Taip krito abudu su Narkumi.

25 Balandžio. Apsilankė Plechavičė ir liko nustatyta pamaldų tvarka: šį vakarą kritusiųjų kūnus atlydėsia bažnyčion, rytą aštuntoje paskutinios pamaldos.

Bet šiandien įvyko Skuode dar kas nepaprasto. Plechavičė, matomai keršydamas Andrėkaus mirtį, sušaudė net septynetą žmonių. Piliečiai persigandę, klausinėjo, kas bus? Ar ilgai tos kruvinos dienos truks? Visų ūpas nupuolęs. Bolševikai visą tulžę lijo ant manęs, sakydami: „Plechavičė manė jau tų septynių nebšaudyti, nuėjo pas dekaną pasiklausti patarimo. Dekanas liepęs visus šauti greičiau.“ — Mat, visuomet taip yra, jog ant beginklio metoma kaltybė.

Apie tą įvykį štai kokias susekiau smulkmenas: pirm poros savaičių liko apiplėštu du ūkininku: Ramonas — Kernuose, ir Narmantas — Sriaubtuose. Dauguma plėšikų pabėgo, bet du liko suimtu: žemaitis Alpas ir latvys Lankutis. Abudu gavo daug mušti, kad savo sėbrus išduotų, bet neišdavė. Vieną dieną prisiėjo Alpą vesti iš vieno kalėjimo į kitą; jis manė, jog jį veda šaudyti, pradėjo verkti ir išdavė visus keturis savo sėbrus, kurie pasirodė esą latviai ir gyveną

Liepojuje. Tuomet Andrėkus su vokiečių pagalba nuvyko Liepojon ir visus keturis suėmęs, pargabeno Skuodan.

Plechavičė išvedęs visus sešis ir dar vieną įtariamą Andrėkaus užmušime, regis, kaž kokį ruskelį, už miesto sušaudė.

26 Balandžio. Kazimiero Andrėkaus ir A. Narkaus laidotuvės atsilaikė tvarkoje. Išnešant kūną iš bažnyčios Plechavičė, kaž ką sukomandavojo, muzika užgriežė tautišką himną ir konduktas išėjo pro vartus.

Prie to viso ir oras buvo labai šaltas ir drėgnas, kelias labai purvinas. Tie dalykai dar labiau slėgė mūsų suvargusią dvasią.

24 Balandžio. Kelionė Kaunan.

Praslinkus taip kruvinoms dienoms, džiaugiaus išsprukęs iš Skuodo, kaip iš kokio kalėjimo, nors kelionė šiais laikais yra taip pat ne pyragai. Prisiėjo važiuoti Kaunan labiausiai delei pašalpos Skuodo gimnazijai, nes komiteto kasa visai jau buvo tušti. Kadangi visu pageležinkeliu nuo Mažeikių lig Jonavos tebėjo kovos su bolševikais ir geležinkelis keleivių visai nevezė, tad išsirūpinau leidimą važiuoti per Klaipėdą, Insrutį ir Eitkūnus. Nors savo kelionės tikslo nepasiekiau, nes ir švietimo Ministerijos kasa bėsanti tušti, visgi tiek prityriau įdomių įspūdžių, kad reikalinga laikau čia bent keletą jų pabrėzti.

Išsirinkęs netikusį traukinį, nuvykau Klaipėdon apie pusiaunaktį; kiti keleiviai greit išsiskirstė; kolei aš sužinojau apie traukinius, stotis liko visai tušti; apėmė biaurus įspūdis eiti nakčia į svetimo miesto vidurį, nakvynės ieškant. Laimė dar, kad ėjo keletas kuopų vokiečių kareivių; vienas kareivis apsiėmė mane nuvesti lig viešbučio. Čia durė į akis tų kareivių ištvirkimas: nėra galimybės nupiešti tą triukšmą, švilpimą, staugimą, juokus, kokius jie darė eidami, ir tai pusiaunaktyje. Savo širdyje pamislijau, jog ne vieno Alldeutsch'o (vokiečių tautininko) širdis gali plyšti, girdint, kaip jų kareiviai yra ištvirkę.

Mano palydovas atlydėjo mane lig viešbučio „Berliner Hof" ir atsisveikino; buvau jam dideliai dėkingas. Po tiek sielvartų suradęs viešbutį, maniau esąs apdraustas, bet tarnas

taip išsireiškė, jog esą abejotina, ar liksiu priimtas. Vėl baimė. Bet netrukus jis pareiškė, jog gausiu nakvynę, tik prisieisią nakvoti viename kambaryje su kaž į kokių ponu. Byle pernakvoti, atsakiau. Tuojau atradęs tą kambarį, pradėjau rengtis į poilsį. Štai įeina ir tasai ponas. Jis pasisveikino vokiškai: „Guten Abend!" Bet mano nustebimui nebuvo galo, kuomet jis tarė toliau: „Kalbėsime lietuviškai!" Pasirodė, jis esąs žydas Kaplan, regis, iš Lyduvėnų, ir tik per tai aš gavęs nakrynę, jog jis mane priėmęs į savo kambarį! Labai susidraugavova, gulėdamu ilga ilgiausia šnekučiavova, daugiausia apie Lietuvos likimą. Jis išsitarė: „Kas gi būtų galėjęs tikėti, jog Lietuva turės kuomet savo ministrus! Juk po šventai teisybei tie žmonės niekuomet to darbo nebuvo dirbę, ir reikia nustebti, darbas jiems sekasi! Tai Dievo čia pirštas!"

Rytą atsikėlęs, ėjau katalikų bažnyčion pasimelsti, susipažinau su Klaipėdos klebonu kun. Danileucky (matomai, iš Danilevski), mačiau keletą moterėlių, iš Prusų ir iš Lietuvos, kurios vedė savo vaikus, kad juos pramokinus poterių, priruošti prie Išpažinties; jam, matomai, rūpėjo visų katalikų reikalai; prašė manęs, kad perstatyčiau vyskupui šiuosjo reikalavimus: 1. Didžiai reikalingas esąs prusams lietuviams žmonių kalba rašomas savaitinis laikraštis su Evangelijomis, kaip kana-kados buvo „Nedeldienio Skaitymas". 2. Reikalingos misijos, tik šiuo tarpu sunku tai įvykdinti, nes vokiečiai žiūrėtų į tai kaip į „grosslitauische Agitation". 3. Reikalingos geros knygutės, ypač kalendoriai. 4. Jis apipasakojo, kokiuos sumanymus turėję vokiečiai, jei jiems Lietuva būtų tekusi: pirmiausiai būtų kreipta domė netik į vokietinimą, bet ir į liuterinimą, tai būtų įvykę tuo keliu, kad keletas išsilavinusių vokiečių — ūkininkų būtų apsigyvenę kiekviename kaime, ar tai atimtoje nuo lietuvių žemėje, ar šiaip šalip kaimo nupirktoje. Tolesniai visi klebonai būtų likę vikarais, o į jų vietą būtų atvykę kunigai iš Vokietijos. Vyskupas taip pat būtų buvęs vokietys ir tt.; kaip matoma neblogi sumanymai.

Apie vienuoliktą valandą reikėjo ruoštis į tolimesnę kelionę. Geležinkelio stotyje mačiau daug moterų ir mergaičių, jos visos juodais rūbais apsirėdžiusios, kalbėjo tarp savęs lietuviškai, vyrų gi lietuvių neteko matyti, matomai vyrai, namie pasilikę, darbavosi, moters gi važiavo į turgų.

Kuomet traukinys buvo jau priruoštas, mus išleido iš stoties, ir visi vagonai prisipildė žmonėmis kupini. Negana to ateina iš Kretingos traukinys ir visi jo keleiviai, lipa pas mus ir kemšasi ant viršaus. Tokioje sprustėje nebuvau niekuomet važiavęs. Pasitaikė atsisėsti prie lango, saulė degino galvą ir Instrutyn nuvykau visai ligoniu. Apėmė ligos bei mirties baimė taip tolimame krašte, toli nuo savųjų. Pasirodė, jog čia dar reikią vieną naktį nakvoti. Apsigyvenau viešbutyje: „Dessauer Hof", taip pavadintame, matomai, nuo Fridrikio Didžiojo garsaus generolo Dessauer; jo paveikslas matėsi spalvotame lange ant stiklo nupieštas. Čia 1914 metais rusų generolai Samsonovas ir kiti, girtuokliavo, kuomet jų armijos buvo mušamos ties Mozurų ežerais.

Rytą metą atsikėliau pasveikėjęs; turėdamas daug laiko, ėjau bažnyčion; atradęs ją, nėjau pro didžiąsias duris, manydamas kitą rasiąs įėjimą. Pasukau dėšinėn pusėn ir, kaip matai, atsiduriau tuščių dėžių kruvose; ir ko man čia neteko matyti: be dėžių, zuikio kailių, vištų plunksnų, skurlių ir t.t. Štai tau ir giriamasis vokiečių švarumas! Taip vargingai apėjęs apie bažnyčią ir neradęs kito įėjimo, turėjau grįžti prie didžiųjų durų. Vietinis klebonas sutiko mane maloniai, prašė su pamaldomis lukterėti. Belaukdamas, žvilgterėjau į taip vadinamą rubicelę (bažn. Kalendorių), žiūriu, jinai visai taip sustatyta, kaip ir mūsų; bėsąs ir klerikų sąrašas Varmijos vyskupijos, tik sąrašo apačioje išvardyta aštuoniolika asmenų, kurie „gloriosam mortem pro patria subierunt" laike karo, vadinasi, žuvo mušiuose aštuoniolika klerikų. Sugrįžęs į savo viešbutį, ūmai priesėnyje sutinku labai gražų, jauną Amerikos kareivį, kurs tiesiai žengia manęsp ir ištiesdamas savo dešinę, tarė: „Tamsta motomai esi lietuvys, nes mačiau knygoje, kad važiuoji Kaunan!"

Mano džiaugsmams nebebuvo galo, norėjosi tą didvyrį apkabinus išbūčiuoti, visi vargai užsyk liko užmiršti. Tuojau pakviečiau jį į savo kambarį ir abudu draug papusrytavova. Kaip paskui paaiškėjo, tai buvo iš tikrųjų lietuvys, Amerikos kariuomenėje Vakarų fronte, Šaliunas, kurs nujau važiavo su pulkininku Dovley Kaunan. Jis mane perstatė pulkininkui kaipo pirmąjį Lietuvos pilietį.

Turėdamu laiko, abu su Šaliunu ėjova stotyn, kad nusipirkus bilietus ir savo daiktus į važmą padavus. Mumdviem

einant Instručio piliečiai nepaprastai, net ant gatvės stabtelėdami, žiūrėjo į mudu! Įeinava stotyn, daugybė vokiečių kareivių, visais pasieniais vieni sėdi, kiti guli; oras tvankus, tiršti cigarų dūmai, kai migla siubuoja. Vos mudu pradėjova dairytis, kur čia radus atatinkamą langelį, ūmai pajutova, jog esava kareivių apsuptu. Vienas jų su raudonu raiščiu ant rankos, kietai pratarė: „Ausweise!“ (Parodykita savo raštus!) Persakiau aš tai Šaliunui, kurs užsigavo ir liepė jiems pasakyti: „jie neturi teisės mane užkabinti, juk jie mato, jog esmi Amerikos kareivis, po Amerikos Misijos globa Berline!“ Man tai pasakius, kareiviai truputį atsitraukė, bet vienas vėl šoko į akis ir tarė: „Bet jis turi ginklus! Ginklams turi būti leidimas!“ Šaliunas atsakė: „Ir to aš jiems galėčiau nerodyti, bet tiek to!“ Ir tai pasakęs, ištraukė raštą iš kišenės ir kaž kaip per petį, į kitą pusę žiūrėdamas, įteikė jį vokiečiams, kurie visa radę tvarkoje, daugiau nesikabino.

Netrukus atėjo greitasai traukinys iš Karaliaučiaus ir mudu kupinu geriausios vilties skubinomiesi Kaunan.

Kaunas tapęs Lietuvos sostine, nei kiek neatsimainęs: tie patys nešvarumai ir tos pačios dulkės.

Taip privargęs, važiuodamas Kaunan per Prūsus, ryžaus grįžti per Šiaulius ir Mažeikius, nes nuo pirmos Gegužės dienos, liko leista ir tuomi keliu važiuoti, kad ir bolševikų frontas buvo visai netoli geležinkelio. Lig Šiaulių puikiai atvažiavome, bet čia reikėjo laukti vienuoliką valandų. Čia tyčia susitikau su Švedų pulkininku, regis, Angersbergiu ir ilgai su juomi šnekėjau. Štai svarbiausios jo mintys:

a) Jis tuojau padarysiąs savo valdžiai pranešimą, kad vokiečiai Lietuvoje jokiu būdu nebūtų savarankūs, bet priklausytų nuo Lietuvių valdžios.

b) Labai jam patinką, kad lietuviai kariaują su bolševikais kaipo partizanai.

c) Kasdien garlaiviai plauksią iš Štokholmo į Liepoją ir atgal,

d) Ateisią Lietuvai pagalbon bent tūkstantis švedų savanorių,

e) Laike karo Švedijoje gyvenimas pabrangęs keturgubai.

f) Už Švedų kroną (pirm karo 90 sk.), duoda dabar keturis markes,

g) Jis atrandąs tarp lietuvių ir švedų daug bendrų bruožų.

Gegužės 1919.

Nepriklausomybės pirmosios sukaktuvės.

Nors ta šventė pripuola 16 Vasario, bet mes Skuodiškiai. norėdami ją kiek iškilmingiau apvaikščioti, besiruošdami susilaukėme net 11 Gegužės dienos. Bet juk kaip yra sakoma: geriau vėliau, negu niekad: tai mes tą dieną ir pagerbėme pamaldomis, į kurias atvyko Skuodo gimnazijos mokiniai, visi tautiškomis vėliavomis nešini, toliau atėjo Skuodo Valsčiaus Valdyba irgi didžiulė vėliava nešina, ant galo ir Plechavičės kariuomenė. Visa tai sykiu paimta, darė neblogą įspūdį. Pasakyta tai šventei pritaikintas pamokslas.

Po pamaldų ties vartais užgriežė muzika ir visa minia giedodama tautiškas giesmes vaikščiojo po miestelį.

Apskritai imant, manėme, jog mūsų darbas mums pavyko.

Gegužės mėnesyje visa Lietuva dideliai užsirūpino lenkų ėjimu pirmyn ir admirolo Kolčako laimėjimais. Jau rodės, kad jis štai paims Maskvą ir vėl atstatys tokią Rusiją, kokia mus taip ilgai spaudė. Be to ir mūsų vidujiniai vaidai dideliai vargino kiekvieną mąstantį žmogų, mat, Kaune mūsų kairieji vieni troško į savo rankas paimti valdžią.

Laikinosios Lietuvos Vyriausybės Įstatymas.

Kariškių kadro prirengimui, visi Lietuvos piliečiai, išėjusieji ne mažiau, kaip 4 klasių mokslą (gimnazijų, miesto ar kitų mokyklų) visi aukštųjų mokyklų studentai — gimimo 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899 ir 1900 šaukiami ir mobilizuojami.

Visi turi ne vėliau š. m. birželio mėn. 10 dienos užsiregistruoti pas Apskričių Viršininkus gyvenamoj vietoj.

Sąrašai, sudarytieji registracijos metu, turi būt perduoti artimiausiems komendantams.

Visus mobilizuotus vyrus komendantai privalo išsiųsti Kaunan Krašto Apsaugos Ministerijos žiniai ligi š. m. birželio m. 20 d., teikiant jiems palengvinimų ir išduodant pinigų kelionei.

Paliuosuojami Apskričių Viršininkai, milicijos vadai, vidurinių mokyklų vedėjai ir vidurinių mokyklų moksleiviai, tebeeinantieji mokslą.

Būtinai reikalingi valdininkai gali būti paliuosuoti tik atatinkamoms Ministerijoms su Krašto Apsaugos Ministerija susitarus, bet ne daugiau $^1/_3$ dalies mobilizacija šaukiamųjų tos Ministerijos valdininkų.

A. Smetona, Valstybės Prezidentas.
M. Sleževičius, Ministeris Pirmininkas.
Merkis, Krašto Apsaugos Ministeris.
T. Petkevičius, Ministerių Kabineto Reikalų Vedėjas.

1919 m. gegužės mėn. 26 d.

Birželis 1919.

Tie patys vargai ir neaiškumai; Lenkų pavojus, mūsų kabineto kairumas, rodės, kad greit užtroškins jaunutę Lietuvą.

Lietuvos piliečiai.

Visuomenėje randasi neramumo del pasielgimų kai kurių milicijos ir kariuomenės asmenų, kurie nežiūrint griežčiausių Vidaus Reikalų ir Krašto apsaugos Ministerių įsakimų, yra pavartoję į suimamuosius ir net suimtuosius piliešius kūno bausmę.

Šiuo Vyriausybė dar kartą pakartoja, kad ji yra griežčiausiai užgynusi bykokį tičiojimasi iš suimtųjų ir suimamųjų ir vartojimą kūno bausmės bykokiomis aplinkybėmis. Visi nusižengią šiam įsakymui asmenys bus baudžiami.

Del pavienių žmonių netinkamo ir smerktino elgimosi negali būti ir nėra kaltinama mūsų milicija ir kariuomenė, kuri drauge su visuomenė kovoja prieš tuos negarbingus jų vardui ir visai mūsų jaunai valstybei atskirų asmenų pasielgimus.

Mūsų karuomenė, stojusi ginti Krašto nepriklausomybės, gerbia savo gerą vardą. Ji turi sudaryti ir sudarys savo tarpe

geležinę disciplįną. Mūsų kariuomenė dabos ir gins tvarkos ir teisės, gins teisėtumą, kurs Lietuvoje yra ir bus taikomas į visus piliečius lygiai be tautos ir tikybos skirtumo.

M. Sleževičius, Ministeris Pirmininkas.
Kar. Merkis, Krašto Apsaugos Ministeris.
Jonas Vileišis, Finansų Ministeris.
Šimkus, Prekybos ir Pramonės Ministeris.
S. Kairys, Tiekimo ir Maitinimo Ministeris.
J. Paknys, Darbo ir Socialės Apsaugos Ministeris.
V. Čarneckis, Susisiekimo Ministeris.
Leonas, Vidaus Reikalų Ministeris.
L. Noreika, Teisingumo Ministeris.
A. Stulginskis, Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministeris.
Tubelis, Švietimo Ministeris.
M. Soloveičikas, Ministeris be portfelio Žydų Reikalams.
J. Šernas, Ministeris be portfelio.
T. Petkevičius, Ministerių Kabineto reikalų Vedėjas.

Kaunas, 1919 m. birželio mėn. 18 d.

Liepos mėnuo 1919.

Liepos mėnesio pradžioje spaudė širdį sunkios mintys: praplito žinia, jog Lietuvos kariuomnei labai esą pritrukę šovinių, todel jinai ir turėjusi atsitraukti Dusetų link. Vienintėlė lietuvių laimė esanti, jog bolševikų šovinių tesprokstąs tik vienas iš šimto. Visgi netrukus lietuviai gavo pusę milijono šovinių.

Tuo pačiu laiku prasidėjo ir karas su lenkais. Nežinai, žmogus ant ko pykti, ką kaltinti, ar savo valdžią, kad nesugebėjo tokio susirėmimo išvengti, ar lenkus, kurių kiauliškumas perviršija visas ribas. Trečioji nelaimė tai stoka susisiekimo, neturime nei pašto, nei geležinkeliai eina, esame visai prigulį bermontininkų nuožiūrai, jie atveža laikraščius arba jei mus pačius panori vežti. Tame laike štai koksai įvyko vaizdelis. Abu su Mosėdžio klebonu pakėtinova vykti Kaunan į J. E. vyskupo Skvireckio pašventimo iškilmes; jau buvova nusipirkę ir biletus, susėdova net ir į vagoną, bet kelionės vargai ir bermontininkų daromos kliūtys taip mudu įgandino, jog išlipova iš traukinio ir sugrįžova namon.

Žmonės baisiai keikia ir pravardžioja savo valdžią, kam jinai uždėjusi mokestį po septynes auksinus 20 skatikų nuo dešimtinės. Be to, prisidėjo liutys, puna šienas ir dobilai, nors tu žmogus į žemę linsk!

Liepos mėnesio pabaigoje bermontininkai parodė savo tikrą veidą ir jie užsyk tapo mūsų priešais. Buvo kalbama, kad iš buvusiųjų rusų valdininkų, sargybinių ir uriadninkų susidariusi baltoji gvardija ir norinti grįžti prie senųjų laikų, kuomet jiems Lietuvoje taip buvo gerai.

Rugpiūtis, 1919 m.

Karo metu Skuode netruko ligonių, sergančių limpančiomis ligomis, taip ir šiemet Rugpiūčio pradžioje žmonės sirgo šiltinėmis, raupais ir kruvinąja. Kažkas paleido gandą, kad ir cholera atsiradusi Skuode, bet paaiškėjo, jog tai netiesa, nors galimybė buvo didoka. 4 Rugpiūčio dieną Skuode atsirado daug daugiau vokiečių kareivių, negu jų pirma būdavo. Visiems gyventojams durė į akis jų šaudymas iš kulkosvaidžių nuo tilto į Bartuvos upę, taip kad vanduo tykšdavo į padanges. Be tikslo jie to nedarė ir tasai tikslas greit paaiškėjo, mat jų buvę sumanyta išgriauti siaurąjį gelžkelį iš Skuodo stoties į Kuršo miškus; kad žmonės tą darbą nekliudytų, reikėjo juos pagandinti. Latvijoje nei vienoje vietoje žmonės neleido tokių geležinkelių griauti, tenai buvo susirėmimų. 4 Rugpiūčio visi vokiečiai apsiginklavę išėjo geležinkelio griauti. 15 Rugpiūčio atėjo į Skuodą gana daug vokiečių kariuomenės, net pas mane patalpino kažkokį pulkininką — Bermontininką. Tuojau pasipylė šimtai skundų. Turint savo valdžią pasistengiau jai rašyti visas vokiečių daromas skriaudas. Bet ką daryti, kad vokiečiai patys nuo savęs vagia: taip mano pulkininkui išvedė du puiku arkliu, apie 20.000 auksinų vertės. Vokiečių sugedimas buvo baisiausis. Tie žmonės nebderėjo jokiam darbui, juos reikėjo greit gydyti. Vargšas Bermontas — Avalovas kad iš pradžių ir būtų ką laimėjęs, su taip demoralizuota kariuomene vistiek būtų turėjęs žūti.

Skuode tuo tarpu buvo platinamos žinios, jog iš Lietuvos nieko nebūsią, jinai turėsianti žūti. Tas žinias mėgo platinti

vokiečių laikraščiai, ypač „Memeler Dampfboot", nu, ir kai kurie Lietuvos piliečiai, Rusijos ištroškę.

Bermontas - Avalovas išleidę atsišaukimą, parašytą, trijose kalbose: latvių, rusų ir vokiečių. Štai jo lietuviškasai vertimas:

Visiems gyventojams.

Kaipo Rusų Valdžios atstovas, 21 Rugpiūčio dieną, šių metų aš prisiėmiau Latvijos šalį valdyti ir apsaugoti, vokiečių kariuomenei pasitraukus.

Skelbiu visiems gyventojams, jog nuo šiol aš nepakęsiu jokio tvarkos ardymo ir kėsinimosi ant byle ko asmens bei turto.

Šaukiu visus, be tautybės, partijų bei tikybos skirtumo, grįžti prie ramaus darbo, visame kame klausyti mano paskirtų ir patvirtintų valdžios įstaigų, atsimenant, jog rusų valdžia šitame krašte visuomet darė pastangas jo laime ir ilgų metų bėgyje davė jam ramybę ir rūpinasi jo klestėjimu.

Mano surinktoji armija eina kovoti su aršiausiais tautos priešais bolševikais, su kuriais nedorieji žmonės mano taiką daryti. Aš einu paliuosuoti Rusiją iš jų jungo ir vergijos. Kviečiu gyventojus visomis pastangomis remti mane mano sumanymuose ir nepasiduoti liuosybės ir šviesos priešų šnibždėjimams.

Visus piktadarius aš smarkiai bausiu, šelpsiu suvargusius, ginsiu skriaudžiamuosius.

Mano valdomose Latvijos šalyse aš visa priruošiu kas reikalinga autonomijai, gyventojų norui atatinkamai.

Tegu man čia padeda Viešpats Dievas!

Vakarų savanorių armijos vadas pulkininkas Avalov.

Labai įdomu, jog Avalov nieko nesako apie Lietuvą, net ir atsišaukime nėra lietuviškojo teksto? Matomai Lietuvą ir Bermontininkai laikė etapo kraštu (Etappen-Gebiet).

Lietuvos paskola.

28 Rugpiūčio buvo šaukiamas susirinkimas Skuodo Valsčiaus bute, kad sutvėrus komisiją Lietuvos paskolai platinti. Pakliuvau ir aš net į tosios komisijos pirmininkus. Buvo aišku, jog Lietuva reikalavo daug lėšų kovai su bolševikais

ir su lenkais. Ėmiaus to darbo labai noriai, nes atsiminiau anuos laikus apie 1895 metus, kas tuomet būtų galėjęs svajoti apie Lietuvos paskolą? Tuomet Klingenbergio lėtina slėgė mus visus. Tačiau žmonės pirko bonus labai nenoriai, priverstinai. Žinoma, kitaip ir būti negalėjo, viena, kad minia buvo dar tautiškai nesusipratusi, antra ir Lietuvos valdžia buvo begalo keista. Apie ją niekas gerai nekalbėjo, girdėjosi tik vogimai, vogimai ir vogimai. Kas nevogė, tam vėl nerūpėjo Lietuvos kaipo valstybės labas, bet jo partijos reikalai, tuo' žvilgsniu mūsų kairieji pasirodė ypač kalti, nes jie turėjo daugiau šviesuolių, bet neturėjo ištoriškosios sąmonės. Bonus prisiėjo pirkti beveik vieniems kunigams. Pasipylė valdžios ir visų partijų atsišaukimai. Štai jų bent pora:

I.

Atsimink!

Ar jau esi pirkęs paskolos bonus?

Jei ne, tai skubink atlikti tą savo būtiną priedermę, nusipirk bonų.

Nelauk, kad kiti už tave tą priedermę atliktų, nes ji yra tavo, ne kitų.

Niekas neduos mums lėšų, jei mes patys nepadarysime pradžios ir neparodysime noro tas lėšas turėti.

Žlugs mūsų gražūs tikslai, jei mes jų neparemsime darbu.

Pirkdamas paskolos bonus parodysi, jog esi tikras Lietuvos sūnus ir trokšti jos gerovės.

Bonus galima gauti Kaune, Valstybės ižde (Duonelaičio g. 50), Prekybos Pramonės Banke (Laisvės Alėja 66), Taupomosiose kasose (Laisvės Alėja 36) ir visose iždinėse.

II.

Lietuvos Pileti!

Stiprink savo laisvę — brangiausią žmogaus turtą.

Stiprink savo pozicijas nuo priešininkų, kurie vėl nori mus pavergti.

Be pinigų jokia valstybė negali sekmingai ginti ir rūpintis krašto reikalais.

Paskolos bonai ne tik stiprina mūsų laisvę ir valstybės iždą, bet jie mus gelbsti ir nuo ekonominės suirutės.

Vidaus paskola pakeičia reikiamybę leisti daugybę popierinių pinigų, neduoda pinigų vertei mažėti ir tokiu būdu saugoja mus nuo augančios brangenybės.

Pilieti! Nepamiršk savo pareigos pirkti vidaus paskolos bonų, kurie dar duos tau $4^1/_2$ % pelno nuo kiekvieno šimto.

Komitetas vidaus paskolai platinti.

Rugsėjis 1919.

Šiuo laiku mūsų padėtis yra stebėtina, gal tokios nėra buvę visame pasaulyje; turime savo valdžią, bet turime ir vokiečius, kuomi tas baigsis, negalima žinoti.

Rugsėjo mėnesio pačioje pradžioje prasidėjo mokslas Skuode gimnazijoje. Gražus jaunuomenės burelis susirinko bažnyčion pasimelsti; gražiai užgiedoję ir pasimeldę kibo į darbą. Visų mokinių tokia buvo išvaizda, jog iš jų nieku būdu nebuvo galima laukti ko blogo. Visai kas kita buvo su mokytojais, jų netaktas, partyviškumas, stoka autoriteto, šokiai su mokinėmis vedė iš kantrybės kiekvieną žmogų. Todel mokslo metų pradžioje kilo juodos mintys, bet pamačius mūsų jaunuomenę nebuvo gaila jokių žygių. Prisiėjo net mokytojauti man pačiam, nebuvo vokiškosios kalbos mokytojo; ištisą tat mėnesį stipriai darbavaus. Mokytojo darbas sunkus, bet begalo gražus! Rugsėjo mėnesio pradžioje sužinojau, jog mano brolis Povilas, grįžęs iš Rusijos šį pavasarį, likęs Krašto Apsaugos Ministeriu. Tas dalykas dar labiau pakėlė ūpą ir spyrė prie veikimo tėvynės labui.

Rugsėjo mėnuo — tai didžiausio bermontininkų įsigalėjimo laikotarpis, jie nuvertė Ulmanio valdžią ir jo vieton pastatė savo šalininką Needrą. Man asmeniškai, tai patiko, nes aš niekuomet latviams netikėjau, jie aršesni mūsų priešai, negu bermontininkai; jie — panašus į lenkus savo nuožmumu ir kitų niekimimu.

Tuomi tarpu gyvenantieji Skuode bermontininkai irgi sujudo; jie žadėjo greit eiti į Mintaują ir Jakobštatą.

Toksai bermontininkų įsigalėjimas didžiai tiko rusams, jie kaip ant mielių augo. Sykį sutinku aršų rusą Gedraitį, buvusįjį mokytoją, jis manęs klausia, ar girdėjai, jog Mintaujoje jau yra rusų gubernatorius? „Ne," atsakiau, „negirdėjau, bent Lietuvoje to dar nesigirdi." Nepatiko tai rusui.

Spalio mėnuo, 1919.

Spalio mėnesio pradžioje tik ir girdisi piliečius kalbant: išeis vokiečiai, kiti vėl kalba, jog neišeis; ta netikrybė tai medinis peilis mūsų dirksniams.

Kol-kas gyvename „lietuviškai" bet ar ilgai, to negalima žinoti, nes štai iš mūsų pašto sužinojau, jog per Šiaulius Kaunan nebepraleidžia telegramų lietuviškai. Pasirodo jog tenai vokiečiai iš pasalų padarę lietuvių kareiviams skerdynę. Tarp Radviliškio ir Šiaulių einą mušiai lietuvių su bermontininkais. Tos žinios begalo pąkėlė mūsų ūpa. 9 Spalio važiuodamas per miestelį žiūriu: prie valsčiaus plevesuoja dideliausia Lietuvos vėliava, antra tokia-pat prie Skuodo muitinės. Paaiškėjo, jog Skuodo valsčius ir Muitinė iškėlę vėliavas protestuodami prieš vokiečių žiaurumus Šiauliuose. Skuodo vaistininkas, vokietys, nežinodamas, kame dalykas, ir manydamas, kad Lietuviai švenčią kokią šventę, iškėlė net dvi vėliavi: vieną — lietuvišką, antrą — vokišką!

Taip pakeltame ūpe būdamas, nuvykau Šarkės dvaran mokyklos pašvęsti. Ta mokykla liko įsteigta ūkininko Jono Žemelio rūpesniu Šarkės savininko, generolo Korolkovo rūmuose. Atlikęs apeigą, prakalbėjau į vaikučius ypač į jų tėvus: „Kaip brangi yra mokykla kiekvienai tautai, mums jinai yra dar brangesnė, nes esame atsilikę nuo kitų tautų. Ta mokykla teiks mūsų vaikučiams žinelių, reikalingiausių jų vargams palengvinti. Taipgi ta mokykla teiks jiems žinių ir apie Dievą, mūsų visų galutinąjį Tikslą, kurio nepažinę jokiu būdu Jo pamylėti negalime. Bet kas labiausia svarbu, jog tos žinelės bus teikiamos vaikučiams jų pačių gimtojoje kalboje, kurią kalba jų tėveliai ir kurią kalbėjo jų bočiai ir prabočiai. Tos sienos gal niekuomet nėra girdėjusios mūsų kalbos, jos gal

girdėjo tik sumanymus, kaip mums užmesti svetimą iš Šiaurės atneštą kalbą. Tegyvuoja tat Šarkės mokykla! Ura!"

Matomai, sąrišyje su viršuje minėtais nusidavimais Šiauliuose, ir tarp Lygumų ir Radviliškio, ir mūsų vokiečiai išėjo Kuršo link, nors kiti tuojau parėjo jų vieton.

Lapkritis 1919.

Lapkritis atnešė mums tikrą karą; tarp bermontininkų galima pastebėti nepaprastas judėjimas: vieni ateina Skuodan, kiti išeina. Kalbama, būk jie einą Liepojaus imti. Iš tikrųjų 4 Lapkričio prasidėjo toje pusėje negirdėtas trenksmas, tie šaudymai atsikartodavo vakaro priblendoje ir rytą prieš aušrą. 13 Lapkričio rytą anksti toksai buvo šaudymas, jog uždarytos durys atsidarydavo; matomai anglai šaudė iš pačių didžiųjų armotų. Vakare išėję pro duris, matidavome Liepojaus link nepaprastą šviesą. Tuo tarpu pasilikusieji Skuode vokiečiai plėšė žmonės, kiek tik beįmanydami. Prie to priėjo, jog žmonės iš savo trobių išimdavo langus, išgriaudavo pečius, kad tik vokiečiai jų trobose neapsigyventų. Tai įvyko labiausiai visu pragelžkeliu, Paluknės link ir Podunajuje.

Skuode turgaus dieną, tiesiog reikia bėgti iš turgavietės. matant, kaip vokiečiai priverstinai bruka žmonėms bermontininkų pinigus, kurių žmonės nenori imti. Vienas žmogus (13. XI) niekaip nenorėjo atiduoti žąsies už berm. pinigus, vokietys sugrobė žąsį už galvos ir pradėjo ją sau atraukti, žmogus nedavė, ir abu tampėsi kolei gyvai žąsiai kaklas nutruko.

16 Lapkričio, sužinojome, jog ir ties Ryga Bermonto-Avalovo kariuomenė sutižusi. Pagerėjo mūsų ūpas, bet ėmė baimė, kas bus, kai ta visa plėšikų gauja grįš į faterlandą, viską naikindama. Iš tikrųjų, to mes greit susilaukėme, apie 20 Lapkričio vokiečiai pradėjo grįžti iš Kuršo; baisus jų sugriuvimas; eidami per tiltą daugel kas iš jų mėtė šautuvus ir šovinius upėn. Už miesto Katerfeldo pievoje jie sukrovė didžiausią šovinių kruvą, apipylė nafta ir uždegė. Pasidarė traškėjimas, kai mušyje, maniau, jog miestas dega. 23 Lapkričio dieną įvyko Skuodo bažnyčios išniekinimas. Tai buvo

sekmadienio pavakare, kuomet dar vienas kitas žmogus meldėsi, įėjo girtas ar pamišęs vokietys-kareivis ir pradėjo nuo didžiojo altoriaus viską mesti žemyn ir daužyti. Kolei pribėgau, sulankstė visus liktorius. Net verksmas paėmė delei tokios nelaimės; per visą karą išsaugojau bažnyčią, dabar tik ištiko ją nelaimė. Ant visų mano skundų pulkininkas Plehwe teisinosi, jog tam kareiviui kaž-kas uždavęs tokio šnapso, kad jis tiesiog praradęs protą.

Bermontininkai nušovė Podunajuje prie pat geležinkelio žmogų ūkininką Stonį, kurs nenorėjo leisti jiems savo namų plėšti. Taip pat jie sudegino Skuodo stotį ir Paluknės stotį, kad nieko lietuviams nebliktų. Bet 25 Lapkričio nebliko Skuode nei vieno vokiečio ir daugiau jau jie čia nebepasirodė. Mūsų dideliausia nelaimė, jog mes neturėjome partizanų, kad šiuo laiku būtų buvę bent jų šimtas, tai visus vokiečius būtų buvę galima nuginkloti. Bet deja!

Pirmas naujokų ėnumas.

Apskelbimas.

Remdamasi Laikinosios Lietuvos Vyriausybės įstatymų del mobilizacijos nuo 27. Rugsėjo 1919 m. skelbiu mobilizaciją vyrų gimusių 1896, 1899 ir 1900 m. Kretingos Apskrityje.

Priėmimo Komisija pradeda veikti nuo 11. Lapkričio 1919 m.

Priėmimo Komisija nusistate priiminėti vyrus:

Kretingos	valsčiaus	13.	ir	14.	lapkričio	š.	m.
Kulių	„	15.	„	17.	„	„	„
Gargzdų	„	18.	„	19.	„	„	„
Vevirženu	„	20.	„	21.	„	„	„
Andrejavos	„			22.	„	„	„
Kartenos	„	24.	„	25.	„	„	„
Darbenų	„	26.	„	27.	„	„	„
Salantu	„	28.	„	29.	„	„	„
Platelių	„	1.	„	2.	gruodžio	„	„
Mosėdžio	„	3.	„	4.	„	„	„
Skuodo	„	5.	„	6.	„	„	„

Naujokams susirinkti paskirtomis dienomis Kretingos miestan į būvusius Komendanturos namus. Paliuosuojama nuo kareiviavimo:

a) Vienturčiai, tinkami darbui sūnūs, kurių tėvai virš 55 metų amžiaus arba del silpnos sveikatos netinka darbui arba esant motinai našlei, jei jaunesnysis brolis neturi 17 m.

b) Vyriausiasis tinkamas darbui brolis prie brolių ir seserų našlaičių jei jaunesnysis brolis neturi 17 m.

c) Vienintelis tinkamas darbui anūkas, prie senelių neturinčių tinkamų darbui sūnų ar anūkų, kuriem būtų suėję 17 m.

d) Jeigu šeimyna susideda iš netinkamų darbui asmenų ir dviejų šaukiamų brolių, paliuosuojamà jaunesnysis.

e) Vidurinių mokyklų moksleiviai, kurie yra mokykloje paliuosuojama ligi 24 metams sueinant.

f) Mokytojų ir dvasiškų seminarijų mokiniai tampa faktiniai esantieji aukštosiose mokyklose studentai paliuosuojami ligi 28 metams sueinant.

g) Liaudies ir vidurinių mokyklų mokytojai, kurie mokytojavo nemažiau 6 mėn.

h) Vienas iš brolių dvynių.

Prėmimo Komisija perspėja, kad paliuosavimo delei mobilizuojamieji pasirūpinti atatinkamų dokumentų.

Visi tie, kurie gali būti nuo kareiviavimo paliuosuoti šaukimo dieną turi atvykti, Priėmimo Komisijon su dokumentais jųjų teisę būti paliuosuotais patikrinančiais (Instr. Naujokų Šaukimo § 9.)

Skundos.

Del naujokų neteisėto paėmimo kariuomenėn gali būti duodami skundai Krašto Apsaugos Mobilizacijos Daliai nevėliau keturiu sąvaičių nuo priėmimo dienos; pavėlinti skundai priimami tik pamatuoti svarbiomis pavėlavimo priežastimis.

Pabauda.

Sulyg karo baudžiamųjų įstatų pasislėpusieji nuo mobilizacijos baudžiami kalėjimu iki 1 m. ir 4 mėn., o jų tėvai, ir artimųjų giminių šeimynos, jei bandė nusikaltelius slėpti, baudžiami pinigine pabauda iki 10000 auksinų.

Kretingos Apskrities Viršininkas.

(Antspaudas)

Gruodis, 1919 m.

Gruodis 1919 metų tai vienas iš sunkiausiųjų mėnesių visame karo laikė. Pirmoje vietoje rūpėjo, kad valsčiaus taryba būtų žmoniškesnė, nes Gruodžio pačioje pradžioje visoje Lietuvoje turėjo būti išrinkta visiems valsčiams 1920 metams valsčiaus Tarybos. Deja! tie rinkimai teįvyko tik 1 Vasario dieną 1920 metais.

Bet Gruodžio mėnesio sunkumas įkirėjo mums tuomi, jog susilaukėme trečiųjų užgrobikų, būtent latvių, kurie pasirodė kur-kas nuožmesni už vokiečius ir už bermontininkus. Sunku, rodos, tai tikėti, bet tai tikra tiesa.

Kaip tik pirmą Gruodžio sužinojome, jog Skuodan ateisią trys šimtai latvių kariuomenės, tikslu nuginkluoti vokiečių — berm. taip vadinamą „Geležinę diviziją". Daug maloniau būtų buvę, kad tą darbą dirbti būtų ėmusis mūsų kariuomenė, bet jos nebuvo.

Tuomi tarpu platinosi įvairiausių gandų: kad vokiečiai kaž-kame užmuše anglų karininką, kad jie užimsią vėl Lietuvą, kad Telšiuose ir Mažeikiuose esą tūkstančiai vokiečių, kurie norėję eiti namon per Sedą ir Skuodą, bet sužinoję Skuode esant latvius, nusisukę eiti par Žarėnus ir Rietavą.

11 Gruodžio daug kalbama apie susisiekimo sutvarkymą, jog greitu laiku pradėsią vaikščioti traukiniai tarp Kauno ir Kretingos per Skuodą.

13 Gruodžio. Šiandien Skuodo gimnazijoje pakilo trukšmas. Lietuvių kalbos mokytoja B. B. uždavė ketvirtai klasei raštišką darbą: aprašyti mokyklas Lietuvoje devynioliktojo amžiaus pabaigoje ir dvidešimtojo pradžioje. Mokinys J. savo aprašyme palietė ir dabartinės Lietuvių ir ypačiai Skuodo gimnaziją; jis neprielankiai atsiliepė apie mokytojų girtuokliavimą ir kitus darbus. Kilo audra, žadėta J. išvaryti iš gimnazijos, bet nutilo, nes „siūlu galima kamolį surasti." 16—25 Gruodžio tai galima pasakyti latvių okupacijos laikas. Tuo metu jų čia buvo labai daug. Visiems gyventojams durė į akis jų nešvarumas, visa kariuomenė darė išpūdį bolševikų kariuomenės: vieni apsiavę šiokiais-tokiais batais, kiti — kamašais, tretieji — naginėmis; visi sušlapę ir sušliurę. Vokiečiai atėję, visuomet nors paprašydavo: „Quartier!" latviai gi neprašę ėjo vidun ir ėmė sau kambarį, koksai jiems patiko.

O ta jų smarvė „tautiškoji" ir girtuokliavimas! Po jų okupaciją išbuvome lig pat 25 Gruodžio; tą dieną jie visi išėjo, kad ir nenorėdami. Jie kalbėjo: „Lietuviai neduoda mums nei švenčių praleisti savo krašte, taip jie mums atsilygina už pagalbą bermontininkams išvaryti!"

Bermontininkai patys galvatrukčiais bėgo faterlandan, kokiam tikslui tat latviai brovėsi į mūsų šalį? Ar su mūsų valdžios žinia? Sunku spėti. Beg nebuvo tik jie su lenkais susikalbėję? Arba gal jiems Klaipėda kvepėjo? Neapsiimu spręsti, bet mes begalo nudžiūgome, jiems išėjus ir kibome į mūsų krašto švietimą ir jo kultūrinimą visomis keturiomis.

Mokyklų klausimas.

28 Gruodžio. Nepakenčiamas mūsų mokyklų bedievinimas verste vertė imtis kokių nors priemonių. 28 Gruodžio padarėme visų Kretingos apskr. tikybos mokytojų susivažiavimą Salantuose, kurs buvo gana skaitlingas. Visi skundėsi, jog liaudies mokyklos instruktorius Malukevičius labai skatino mokytojus ir nieku būdu neprisiimti mokytojams tikybos mokinti, nes buvo aišku, jog padaugėjus mokykloms, kunigai visų mokyklų lankyti neišgalės; mes visi buvome įžeisti jo užgaulingais išsitarimais. Mokytojų konferencijos šaukiamos taip, kad kunigai jose negalėtų dalyvauti, pavyzdžiui 2 Lapkričio dieną. Jis pakėlęs klausimą, kad tikybos mokytojams neduoti sprendžiamojo balso konferencijose.

Tuos dalykus apsvarstę, nutarėme: 1. Prie kiekvienos mokyklos steigti tėvų komitetus. 2. Apie Malukevičiaus veikimą pranešti vyskupui. 3. Susiartinti su tais mokytojais, kurie nesutinka su mokyklos bedievinimu.

Tą klausimą pabaigus, kalbėta jau apie rinkimus į Steigiamąjį Seimą, būtent: kokiu obalsiu eiti į tuos rinkimus? Daugel kam išveizdėjo krikščionių-demokratų vardas perdaug socialistų suterštas, kai kurie patarė, beg nebūtų tinkamesnis obalsis: geras žmogus, geras katalikas. Bet tai buvo tik pasitarimas.

Taip tat pasibaigus karui su visais Lietuvos užsieniniais priešais, drąsiai stojome į kovą su didžiausiu mūsų tautos vidujiniu priešu — socializmu.

1920 metai.

Pasiekęs 1919 metų galą, maniau „Didžiojo Karo Užrašus" baigti, nes kaip toliau ėjo mūsų tautos gyvenimas, visuomenei buvo gerai žinoma, pažymėsiu čia tik keletą faktų, kurie labiausiai judino mūsų visuomenę ir kurie man išveizdėjo begalo svarbūs. Ir taip, žlugus Bermonto-Avalovo pasikėsinimui, neprielankūs Lietuvai gaivalai pamatė, jog Lietuva visgi šiaip taip gali tvertis ir rikiuotis ir galų-gale gali tapti nepriklausoma, tai jiems baisiai netiko. Kaip tat tie tamsūs mužikai, juodkailiai liks nepriklausomi, jų kalba bus valstybine!? Ir jie suskato skleisti baisiausias žinias: Lietuva niekuomet nepriklausoma nebūsianti, Anglai iš Klaipėdos išeisią, pareisią prancūzai, lenkų — sėbrai, jie kliūdysią Lietuvos susitvarkymą. Tos žinios taip slopino ūpą, jog manytumei žmogus gyvas į žemę lindęs. Prie to dar pačių lietuvių nesupratimas, jų nekentimas savosios valdžios slėgte slėgė tautiečio širdį. Prisieidavo save raminti tuomi, jog visos valstybės tvėrėsi nelengviau kaip Lietuva.

Prie tų visų sielvartų prisidėjo ir mūsų artimiausių kaimynų ir „brolių" latvių aršumai. Nežinau, kuomi jie vadovavosi, ar lenkų kurstymais, ar savo valstybiniais žvilgsniais, bet faktas yra, jog jie lietuvių apsigyvenusių Kurše, nenorėjo laikyti ir spaudė juos daug nuožmiau, negu caro valdžia. Lietuvių gyvenimas, pasidarė beveik nepakenčiamas. Kasdien eidavo tie vargšai teirautis, kas daryti, ar prisirašyti prie Kuršo, ar imti pasus ir tūkstančiais mokėti. Prisirašyti vėl buvo nepigu, nes tuomet tapus Kuršininkų reikėjo išsižadėti visų savo lietuvybės ir net tikėjimo teisių. Visa tai matant, begalo sopėjo širdis, kad mūsų valdžia to kaip ir nemato, ir net meilinasi prie latvių. Latviai gi visų pakuršių džiaugiasi pilnateise Lietuvos pilietybe, niekas jiems ir manyte nemano užkrauti atskirus mokesčius.

Tiesa Lietuvos valdžia, nežinau tik ar centralinė Kaune, ar apskrities Kretingoje, buvo bandžiusi uždrausti turgus penkiolikos kilometrų plote nuo Kuršo rubežiaus, kad sustabdžius kontrobandą, bet ta priemonė kuoskaudžiausiai pąlietė Lietuvos bėdnuomenę, pasidarė triukšmas ir niekas iš to nebeišėjo. Skuode viena moteriškė iš „smarkiųjų" nuėjo prie Skuodo valsčiaus valdybos ir sako: „Ar norite turėti valsčiuje sveikus langus? Jei norite, tad žiūrėkite, kad rytą būtų turgus, kitaip tuojau išmaišysiu visus langus!" Ir turgus buvo. — Tokia priemonė sukiršino visus gyventojus; jinai buvo išleista, pamėgdžiojant vokiečius, bet deja, vokiečiai savo parėdymus mokėjo vykinti, o mes ne. Lietuvos kairiesiems gaivalams latviai buvo simpatingi delei jų didžiausio apsileidimo tikybos dalykuose, delei to nuo pat pradžios daug lietuvių, pavyzdžiui garsus Jonas Šliupas, už latvius galvą guldė, bet latviai į visą lietuvių rodomą jiems prielankumą teturėjo vieną tik atsakymą, būtent: slykščiausią pašaipą. Yra tai tikri faktai, jais nesiskaityti arba jų nematyti negalima, nors mūsų politiškas išganymas vistiek glūdi Baltijos valstybių federacijoje.

Vasaris 1920.

Rinkimai į savyvaldybes.

Tie rinkimai turėjo įvykti pirm Naujų Metų, Gruodžio mėnesyje, bet nežinia kodel jie teįvyko tik pirmą ir antrą dieną Vasario. Tiedvi dieni, kaip tik pasitaikė šventadieniu, dauguma susipratusiųjų lietuvių įtarė Lietuvos valdžią, jog jinai norėjusi tikinčiųjų jausmus įžeisti, nesusipratusieji gi skaudžiai skundėsi; latviai gi vėl turėjo progos pašiepti lietuvius; jie sakė, jog mes nei vienas neisime į rinkimus šventadienyje.

Nelemtieji tie rinkimai taip ir išėjo nevykusiai. Jie buvo, kaip vienas laikraštis pastebėjo, ne partiniai, bet luominiai, t. y. kiekvienas luomas rinko savus žmones: ūkininkai, mažažemiai ir darbininkai. Bet į savivaldybes pateko patys nesupratusieji gaivalai, nes rinkimuose labai mažas nuošimtis

tedalyvavo. Ūkininkai gandinami, kad juos valdys siuvėjai ir kurpiai, atsakydavo: „o ką jie mums padarys!“

Tačiau greitu laiku paaiškėjo, mokesčius ir rekvizicijas paskirstant, jog jie labai daug gali padaryti. Susiprato visi, blogai padarę, kad nedalyvavę rinkimuose. Ir mano nuomone, tasai dalykas turėjo didžiausią svarbą rinkimuose į Steigiamąjį Seimą. Vadinasi, nedalyvaujant rinkimuose į savyvaldybes rinkimai išėjo nevykusiai, tad kad ir į Steigiamąjį Seimą taip neatsitiktų, reikia rinkimuose dalyvauti, ir kaip žinoma Lietuvoje dalyvavo 95 % gyventojų.

Plinkšė — Mažeikiai.

Vasario mėnesio pradžioje Skuodą pasiekė žinios, jog Plinkšės dvare (tarp Telšių ir Sedos) lenkininkai darą kaž-kokius slaptus savo susirinkimus. Tie jų susirinkimai atsilaiką taip tankiai, kad net vietiniai lietuviai pradėję į juos kreipti savo domę ir kaikurie net pranešę apie tai Mažeikių apskrities Komendantui, kurs vieną sykį ir važiavės į Plinkšę pasiteirauti, kas tenai per susirinkimai daromi. Prie tos progos vos vos nepataikęs į skaitlingą lenkininkų susirinkimą, dauguma jau buvę išsivažinėję beradęs tik keletą su dvaro savininko įgaliotiniu Derseville.

Kokias komendantas padarė iš to išvadas, neteko girdėti. Bet štai 17 ar 18 Vasario grįžau iš Kauno ir Mažeikiuose prisiėjo nakvoti. Einu į Kuršinko Štumo viešbutį, nes buvo kalbama, kad esąs patsai patogiausias.

Įeinu, žiūriu, kad čia esąs didžiausias pokylis ir viešbučio savininkas tuomi pasiremdamas manęs nepriėmė. Tik netikėtai sužinojau, jog ponas Derseville darąs pokylį komendantui, kad jo širdį kaip nors suminkštinus, kad nesurašytų persmarkaus protokolo delei Plinkšės susirinkimų. Paskui dar sužinojau, kad tame pokylyje buvęs ir kortų lošimas. Derseville ir keli jo sėbrai pralosę komendantui po porą tūkstančių, net ir patsai viešbučio savininkas Štumas laimėjęs trejetą šimtelių rublių.

Negalėjau apie tokį dalyką tylėti ir pranešiau Vidaus Reikalų Ministeriui; bet ar jis tuomi ką pasinaudojo, ar ne, nežinau. Regis, kad nieko nepadaryta, nes komendantas buvęs liaudininkas, kuriam viskas kitkas rūpėjo, tik ne Lietuvos valstybė.

Kovas 1920.

Teisingumo Ministeris Noreika Skuode.

5 Kovo dieną atvyko Skuodan Teisingumo Ministeris Noreika, kad paskleisti daugiau žinių apie „Pažangos" partiją ir kad sutelkti daugiau balsuojančių už tą partiją. Tuomet dar nežinojome, kokį darbą dirba pažangininkai skirdamiesi nuo Kr. Demokratų, ir bijodami Krikščioniškojo vardo. Su pasigėrėjimu klausėmėsi jo rimtų ir gražių kalbų. Bet štai Ministeris užbaigęs savo prakalbą, užragino susirinkusiuossiu užduoti jam klausimus arba tiesiog pareikšti skundas. Tuomet pasidrąsinęs tariau: „Gerbiamasai Lietuvos Tarne! Visa, ką Jūs mums kalbėjote, mes priėmėme domėn, bet gelbėkite mus nuo didžiausios mūsų nelaimės, nuo degtindorių! Apie Skuodą yra jų begalės. Milicija nieko jiems nedaro. Štai vienas žmogus pranešė jai, jog Erslos sodoje yra septyni bravarai, milicija nepajudėjo. Tuomet tasai žmogus kreipėsi antru atvėju į miliciją sakydama, jog šiandien kaip tik visi bravarai virina degtinę, meldžiu tik atvykti ir visus suimsite! Ir ką? Milicija nepajudino nei mažojo savo pirštelio. Tuomi tarpu duona eina brangyn, kaip mes išmaitinsime mūsų bėdnuomenę lig naujosios duonos. Be to, niekas taip neerzina žmonių prieš valdžią, kaip maisto brangumas!"

Man tai pasakius, pasipylė smarkiausi plojimai. Ką sakė Ministeris, nebeatsimenu. Bet tuomi labai užsigavo ten buvęs Skuodo milicijos vadas Drunis. Jis kreipėsi į mane raštu, kad aš išreikščiau tą žmogų, kurs milicijai du sykiu pranešimą padaręs, grumodamas paztraukti mane atsakomybėn už milicijos apšmeižimą. Suprantama, laikiau sau peržema, atsakymą duoti tokiam žmogui. Praslinkus kaikuriam laikui, jis mane apskundė teisman, kad įžeidęs miliciją, bet delei Steigiamojo Seimo susirinkimo, regis, kad byla liko panaikinta; teisman nebuvau šaukiamas.

Rinkimai į Steigiamąjį Seimą.

Baigdamas savo „D. K. Užrašus," negaliu tylomis praeiti pro svarbiausįjį mūsų tautos istorinį įvykį; rinkimus į St. Seimą. Kokie tat svarbūs istoriški nusidavimai turėjo veikti, jog mūsų mažutė, visų ujama tauta galėjo tokių rinkimų susi-

laukti; ir kokia garbė tiems vyrams, kurie mus prie to momento privedė! Blaivia akimi pažvelgus, štai kas galima delei tų rinkimų pastebėti: pirma pirmiausiai, tasai laikotarpis, kuriame Lietuva tvėrė savąjį Seimą, nebuvo dar normalus: vokiečiams-grobikams prasišalinus, Lietuva, kaip viščiukas tik ką iš kiaušinio išriedėjęs turi stoti į atkaklią kovą su bermontininkais ir su bolševikais, nepaisant lenkų pavojaus. Drąsiai galima sakyti, jog Lietuva į St. Seimą rinkimų metu, buvo panaši į vulkaną tik-ką perstojusį žerti ugnimi, kurio atkalnės vietomis dar tebedrebėjo, o neatvėsusi bolševizmo lava smarkiai tebegaravo.

Antra, rinkimai į St. Seimą tai — generalinis mūšys tarp tikinčiųjų lietuvių ir įvairios rūšies socialistų. Abi partiji tai gerai žinojo ir į tą mūšį jau seniai ruošėsi. Socialistai 75 % manė laimėsią, nes beveik visų valsčių savyvaldybės, visų apskričių valdybos, daugybė valdininkų buvo jų rankose; be to, liaudis buvo nesusipratusi, socialistų obalsiais gerokai apkvailinta, labai buvo galima spėti, jog jinai balsuos už socialistus.

Kodel gi laimėjo Kr. Demokratai? Neviena yra tam priežastis:

1. Bolševikų užpludimas daugel kam atkrapštė akis ir parodė, ką nuo socialistų galima laukti. Žemaitija daugiau balsavo už socialistus, nes nebuvo mačiusi jų rojaus.

2. Lietuvių sveikas protas.

3. Socialistai pertempė stygą: mūsų liaudžiai įkyrėjo jų ilgu vartojimu nublukę šmeižimai prieš dvasiškiją, kuri tebesiskaitė tautos dalimi, pavyzdžiui: socialistai rinkimų dienoje išlipdė plakatą, perstatantį kaip dručiausis kunigas aria žmones pasikinkęs. Tai matydami šiek-tiek susipratusieji lietuviai degė svetima gėda; teko matyti, kaip vienas ūkininkas, beveik pirmeiviu laikomas, pamatęs tokį plakatą, pagriebė nuo gatvės purvų saują ir drėbė į plakatą. Tasai jau nebalsavo už socialistus.

4. Rimta Kr. Dem. agitacija. Drąsiai galima sakyti; jei rinkimai būtų buvę vedami visai bešališkai, be jokių kabliukų, tai Kr. Demokratų laimėjimas būtų buvęs daug žymesnis. Pavyzdžiui: Telšių rinkimų rajone darbo federacijos sąrašas del menkų menkiausių trukumų liko nepriimtas. Apie tru-

kumus sužinota tik tuomet, kuomet nebebuvo galimybės juos pataisyti. Tai atsitiko per vieno viršaičio darbo federacijai neprielankumą. Tokiu būdu daugybė darbininkų vietoje balsuoti už Kr. darbininkus, balsavo už socialistus. „Pažangininkai" išstatydami savo atskirus sąrašus padarė klaidą, ne delto, kad jie nieko nelaimėjo, bet delto kad per jų neįėjimą į Seimą, valstybės vairas pateko į tokias rankas, kurios visa, nesugebėjo jo valdyti. Geriausiai būtų buvę pačiame Seime tverti „Pažangą". Kr. Demokratai, eidami į mirtiną mūšį su socialistais, žiūrėjo į pažangininkus, kaipo į savo jėgų skaldytojus. Juk iš tikrųjų, kas turėjo balsuoti už taip netikėtai atsiradusią „Pažangos" partiją. Iš susipratusiųjų socialistų nebuvo ko laukti, tik iš Kr. Demokratų galėjo kas-ne-kas už ją paduoti balsą.

Pareikšdamas tas mintis apie rinkimus į Seimą, aš visai nemanau įžeisti „Pažangą", esmi jos šalininkas, ypač jos vadų garbintojas, nes tik ačiū jų akyvumui turime šiandien Lietuvą.

Kr. Demokratų laimėjimas pataisė Lietuvos tarptautinę padėtį, tarp lietuvių gi amerikiečių sukėlė tikrą entuziazmą.

Galas.

